

บทที่ 4

การวิจัยเอกสาร การสำรวจ และผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทนี้ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การวิจัยเชิงเอกสาร และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้แบ่งเนื้อหาการวิจัยในบทที่ 4 นี้ออกเป็น 2 ตอน คือ 1. ผลการวิจัยเอกสาร

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล จากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม

ซึ่งจะเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยเอกสาร

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษา แก่สตรี 5 หน่วยงาน (ระดับกระทรวง) ซึ่งในแต่ละหน่วยงานระดับกระทรวงจะมี หน่วยงานย่อยระดับกรม ที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ประชาชนอยู่หลายแห่ง ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใคร่จะหยิบยกเฉพาะกรมที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีค่อนข้างมาก และชัดเจน ซึ่งมีดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการ

1.1 กรมการศึกษานอกโรงเรียน

1.2 กรมอาชีวศึกษา

1.3 กรมสามัญศึกษา

2. กระทรวงมหาดไทย

2.1 กรมการพัฒนาชุมชน

2.2 กรมประชาสงเคราะห์

- 2.3 กรมแรงงาน
- 2.4 กรมราชทัณฑ์
- 2.5 สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ
- 3. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 - 3.1 กรมส่งเสริมการเกษตร
- 4. กระทรวงสาธารณสุข
 - 4.1 กรมอนามัย
- 5. กระทรวงอุตสาหกรรม
 - 5.1 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

เนื่องจากในปัจจุบันมีประชากรโดยเฉพาะสตรีในชนบทที่เป็นชาวไร่ชาวนา และที่ทำงานในเมือง ในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นกรรมกร ยังได้รับการศึกษาน้อย คือส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา การให้การศึกษาออกโรงเรียน แก่สตรีเหล่านี้จะช่วยสนับสนุนให้ความรู้แก่สตรี เพื่อให้พัฒนาตนเอง มีความรู้ทางด้าน วิชาชีพสามารถประกอบอาชีพพัฒนาอาชีพได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึง กรมการศึกษา นอกโรงเรียนเป็นหน่วยงานแรก เพราะเป็นหน่วยงานที่ทำงานทางด้านนี้โดยเฉพาะ และโดยตรงควย

นอกจากกรมการศึกษาออกโรงเรียนแล้ว ยังมีหน่วยงานระดับกรมในสังกัด กระทรวงศึกษาธิการที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีในรูปของการศึกษานอก-โรงเรียนอีก 2 แห่งคือ กรมอาชีวศึกษา และกรมสามัญศึกษา โดยกรมอาชีวศึกษา จะมีบทบาทในการอบรมวิชาชีพระยะสั้น และกรมสามัญศึกษาโดยโรงเรียนมัธยม เพื่อ พัฒนาชนบทจะมีบทบาทในการให้ความรู้ทั่ว ๆ ไป ผู้วิจัยจะกล่าวถึงบทบาทของ หน่วยงานดังกล่าวไปตามลำดับ

กระทรวงศึกษาธิการ
กรมการศึกษานอกโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมนอกระบบโรงเรียนหลายประเภท และนับเป็นหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบงานในการศึกษานอกโรงเรียนแก่ประชาชนโดยตรง โดยกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนต่าง ๆ ที่จัดขึ้นมีทั้งให้บริการแก่สตรี โดยเฉพาะและให้บริการร่วมกันโดยมีสตรีรวมอยู่ด้วย สำหรับโครงการเพื่อพัฒนาสตรีโดยเฉพาะนั้นมีโครงการที่เกี่ยวข้องคือ โครงการอบรมกลุ่มแม่บ้าน สำหรับโครงการที่ให้บริการร่วมกันโดยมีสตรีรวมอยู่ด้วย คือ โครงการการศึกษาผู้ใหญ่ สายสามัญ โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โครงการการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ โครงการการศึกษาผู้ใหญ่ทางสื่อมวลชน โครงการการศึกษานอกโรงเรียนทางวิทยุไปรษณีย์ โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบกลุ่มสนใจ โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน โครงการห้องสมุดประชาชน โครงการหน่วยโสตทัศนศึกษา และโครงการรณรงค์การไม่รู้หนังสือ การดำเนินโครงการต่าง ๆ เหล่านี้กรมการศึกษานอกโรงเรียนดำเนินการโดยยึดนโยบายหลักที่สำคัญดังนี้

นโยบายการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 5 (กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 1)

1. จะเร่งรัดและสนับสนุนการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลมีโอกาสได้รับการศึกษาตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสรับการศึกษาในระบบโรงเรียน

2. จะให้มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนที่จัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้การศึกษานอกโรงเรียนเป็นการศึกษาที่เข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศและให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

3. จะจัดรูปแบบและเนื้อหาวิชาทั้งค่านสามัญและอาชีพ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

4. จะส่งเสริมให้หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนมีการวิจัย ติดตาม และสร้างเสริมมาตรฐานเหมาะสมกับชุมชนให้เป็นประโยชน์กับสังคม

5. จะส่งเสริมให้สื่อมวลชนต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วมีบทบาทในการส่งเสริม การศึกษาทั้งในและนอกโรงเรียนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะใช้สถานีวิทยุที่มีอยู่แล้ว ทั่วประเทศจัดรายการเพื่อเผยแพร่ความรู้ของประชาชนให้มากขึ้น โดยเน้นรายการที่ เป็นประโยชน์แก่การดำรงชีพ คุณธรรมและสร้างทัศนคติที่ดีแก่ประชาชน

6. จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ท้องถิ่น เอกชน กลุ่มชนร่วมรับภาระในการให้ บริการเด็กก่อนวันเรียนโดยเฉพาะในชนบท ในแหล่งเสื่อมโทรมและในชนบทที่หนาแน่น พร้อมทั้งเร่งส่งเสริมให้ความรู้แก่บิดามารดาในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยอาศัยสื่อมวลชน และสถาบันทั้งของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

7. จะปรับปรุงคุณภาพของการศึกษานอกโรงเรียน โดยเน้นค่านุเคราะห์ให้ มีความชำนาญในการจัดการศึกษา รวมทั้งสนับสนุนการจัดสรรและการใช้ทรัพยากรสำหรับการศึกษานอกโรงเรียนให้เหมาะสม

8. จะเร่งรัดและหาทางให้ธุรกิจ เอกชน มูลนิธิ และสมาคมมีบทบาทร่วมมือ กับรัฐในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้มากขึ้น

9. จะส่งเสริมให้มีการกระจายอำนาจการบริหาร การศึกษานอกโรงเรียนไปยังสวนภูมิภาค และปรับปรุงการบริหารในระดับจังหวัดให้คล่องตัวยิ่งขึ้น

10. จะส่งเสริมและสนับสนุนให้การศึกษาทุกระดับและทุกประเภทให้บริการทาง การศึกษานอกโรงเรียนให้แก่ประชาชนให้มากยิ่งขึ้น

11. จะส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถ และมีโอกาสที่จะร่วมในการ ดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้ตรงกับความต้องการและเหมาะสมกับสภาพ ความเป็นอยู่ของประชาชนแต่ละท้องถิ่น

12. จะส่งเสริมและจัดการศึกษานอกโรงเรียน ให้มีความประสานสัมพันธ์อย่าง ใกล้ชิดกับการศึกษานอกโรงเรียน และเสริมสร้างให้ต่อเนื่องเพียงพอับสิ่งที่การศึกษา ในระบบได้สร้างความรู้พื้นฐานไว้

13. จะเร่งรัดปรับปรุงกลไกในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในระดับท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาระดับท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนอย่างแท้จริง

สำหรับโครงการพัฒนาสตรีโดยเฉพาะของกรมการศึกษานอกโรงเรียนนั้นมีอยู่ 1 โครงการ คือโครงการอบรมกลุ่มแม่บ้าน โครงการนี้เป็นโครงการเดิมซึ่งจัดตั้งแก่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) ในปัจจุบันทางกรมการศึกษานอกโรงเรียนยังไม่ได้จัดโครงการพัฒนาสตรีโดยเฉพาะเพิ่มขึ้นอีก ทั้งนี้ เพราะในปัจจุบันทางกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้มุ่งความสนใจไปที่การจัดการไม่รื้อหนังสือในหมู่ประชาชนที่คอยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเป็นปัญหาโดยตรงของงานการศึกษานอกโรงเรียน โครงการรณรงค์การไม่รื้อหนังสือนั้นแม้จะไม่ได้เป็นโครงการพัฒนาสตรีโดยเฉพาะ แต่ก็เป็นที่สตรีเป็นกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่อยู่ ซึ่งจะได้อธิบายรายละเอียดต่อไปในภายหลัง

สำหรับรายละเอียดของโครงการอบรมกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งเป็นโครงการเดี่ยวของกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดให้กับสตรีโดยเฉพาะ มีดังต่อไปนี้

โครงการอบรมกลุ่มแม่บ้าน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน กองแผนงานและวิจัย 2523:93)

หลักการและเหตุผล

การจัดกลุ่มเป้าหมายของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนมุ่งที่จะพัฒนาผู้แทนกลุ่มเป้าหมายในระดับหมู่บ้าน เพื่อเป็นผู้ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนในหมู่บ้าน ในเรื่องการสำรวจความต้องการ การระดมทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการจัดการศึกษานอกโรงเรียน จึงพิจารณาเห็นว่าสตรีเป็นกำลังสำคัญของประเทศที่จะสามารถนำมาเสริมงานการศึกษานอกโรงเรียน และสมควรที่จะจัดการอบรมแม่บ้านในชนบทนั้น โดยจะให้ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตในชนบทควบคู่กับการฝึกหัดให้เป็นผู้ประสานงานในระดับชนบทไปด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้รู้จักวางแผน ปรับปรุงการดำเนินชีวิตของตนเองและชุมชน
2. เพื่อให้มีความรู้ในเรื่องการเพิ่มพูนเศรษฐกิจในครอบครัว
3. เพื่อให้รู้จักนำเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์
4. เพื่อให้เป็นผู้ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนในหมู่บ้าน

กลุ่มเป้าหมาย

สตรีจำนวน 10 คนขึ้นไปในจังหวัดที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด
รับผิดชอบอยู่ วิชาที่สอนมีดังต่อไปนี้

- การให้การศึกษากันเองและการเลี้ยงดู
- เศรษฐกิจในครอบครัว และอาชีพในครัวเรือน
- โภชนาการ
- การวางแผนครอบครัว
- การพัฒนาอาชีพ

ผลการดำเนินงาน

ในปี พ.ศ. 2524 มีสตรีมารับบริการในโครงการอบรมกลุ่มแม่บ้านทั้งสิ้น
1,059 คน แยกเป็นสตรีในเมือง 37 คน และสตรีในชนบท 1,022 คน (กองแผนงาน
และวิจัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2524 ; 3)

ผู้วิจัยเห็นว่ากรมการศึกษานอกโรงเรียนมีบทบาทในการให้การศึกษากสตรี
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือมีโครงการพัฒนาสตรีโดยตรงเพียงโครงการเดียวคือ โครงการ
อบรมกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งเป็นโครงการให้ความรู้แก่สตรีในเรื่องเกี่ยวกับ วิชาสตรีตามคาน
นิยมเดิม ซึ่งเป็นเรื่องที่หน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตรมีโครงการ เคนหกิจ-
เกษตร กรมการพัฒนาชุมชน มีโครงการครอบครัวพัฒนา หรือกรมอนามัย มีโครงการ
อนามัยแม่เด็ก จัดการอบรมอยู่ และบางที่อาจจะทำได้ดีกว่าเพราะ เป็นหน่วยงานที่มี
บุคลากรที่มีความรู้ทั้งในเรื่องนั้น ๆ ผู้วิจัยเห็นว่าแม้กรมการศึกษานอกโรงเรียนจะ
มีโครงการอบรมกลุ่มแม่บ้าน อันเป็นโครงการพัฒนาสตรีโดยตรง แต่โครงการนี้ก็ไม่ค่อย

ปีประสิทธิภาพนัก เพราะนอกจากจะเป็นโครงการอบรมตัว ๆ ไป และมีลักษณะคล้ายคลึงกับโครงการของหน่วยงานอื่น อันจะก่อให้เกิดความซ้ำซ้อนแล้ว ในทางปฏิบัติโครงการนี้ยังเป็นโครงการเล็ก ๆ ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดที่โด่งดังประมาณเพียงเล็กน้อย จากการสัมภาษณ์ นางชญานวดี เหลลาวณิชย เจาหนาที่กองพัฒนาการศึกษาอกโรงเรียน ซึ่งศึกษาเรื่องสตรีโดยตรงอยู่ ทราบว่าศูนย์การศึกษาอกโรงเรียนจังหวัดจะจัดโครงการอบรมกลุ่มแม่บ้านก็ใกล้หรือไม่จัดก็ได้ ทางกรมการศึกษาอกโรงเรียนไม่เคยบังคับโดยมอบให้ดำเนินการตามความพร้อมของศูนย์การศึกษาอกโรงเรียนจังหวัด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโครงการนี้เป็นโครงการที่ไม่ค่อยมีความสำคัญในสายตาของกรมการศึกษาอกโรงเรียน และสะท้อนให้เห็นอีกว่ากรมการศึกษาอกโรงเรียนยังเห็นความสำคัญของการให้การศึกษานอกระบบกลุ่มสตรีน้อย จึงมิได้กำหนดงบประมาณให้ชัดเจนว่าให้ทุกศูนย์การศึกษาอกโรงเรียนจังหวัดจัดโครงการอบรมกลุ่มแม่บ้าน แต่ก็ได้ให้ความรู้ในโครงการอื่นแก่ประชาชนซึ่งรวมทั้งบุรุษและสตรีในบริบทปฏิบัติ และเมื่อพิจารณาจำนวนผู้ผ่านการอบรมตามโครงการในปี 2524 พบว่ามี 1,055 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนสตรีในชนบท กรมการศึกษาอกโรงเรียนอาจไม่ได้ให้การสนับสนุนโครงการนี้เท่าที่ควร ทางศูนย์การศึกษาอกโรงเรียนจังหวัดจึงไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะจัดโครงการอบรมกลุ่มแม่บ้านนี้ให้กว้างขวาง และทั่วถึง

จากการสัมภาษณ์ นางชญานวดี เหลลาวณิชย หนาได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของกรมการศึกษาอกโรงเรียนในการให้การศึกษาสตรีว่า "ยังไม่ชัดเจนส่วนใหญ่จะเป็นการให้บริการรวม ๆ ไป ทั้งชายและหญิง ที่เป็นเช่นนี้เพราะกรมการศึกษาอกโรงเรียนเป็นหน่วยงานที่เพิ่งยกระดับเป็นกรมได้ไม่นาน ฉะนั้นจึงยังไม่พร้อมในด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ ศูนย์การศึกษาอกโรงเรียนจังหวัดก็ยังไม่จัดตั้งได้ไม่เต็มครบทุกจังหวัด ทางกรมการศึกษาอกโรงเรียน จึงต้องจัดการกับหน่วยงานของตนให้พร้อมก่อน" และนอกจากนั้นนโยบายของผู้บริหารคนปัจจุบัน ก็มุ่งจัดการไม่รู้หนังสือให้กับกลุ่มผู้เคยโอกาสทางการศึกษาทั่วไป โดยไม่ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายพิเศษ แต่อย่างไรก็ตามจากการสำรวจกลุ่มประชากรเป้าหมายใน 24 จังหวัดในปี 2525 พบว่า "มีผู้ไม่รู้หนังสือ 802,900 คน เป็นผู้ชาย 268,600 คน และเป็นหญิง 534,600 คน" (อรพรรณ บอกบุญธรรม 2526 : 40) จะเห็นว่ากลุ่มเป้าหมาย

ของโครงการนี้เป็นหญิงมากกว่าชายเกือบสองเท่า ฉะนั้นแม้โครงการนี้จะไม่ใช่โครงการพัฒนาสตรีโดยตรง แต่ก็เป็นโครงการที่มีสตรีร่วมอยู่เป็นส่วนใหญ่

นอกจากโครงการพัฒนาสตรีโดยเฉพาะคือ โครงการอบรมกลุ่มแม่บ้านแลว กรมการศึกษานอกโรงเรียน ยังมีโครงการที่จัดให้แก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งมีสตรีร่วมอยู่ด้วยอีก 10 โครงการคือ โครงการการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โครงการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบกลุ่ม สนใจโครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน โครงการห้องสมุดประชาชน โครงการหน่วยโสตทัศนศึกษา โครงการการศึกษาผู้ใหญ่ทางสื่อมวลชน โครงการการศึกษานอกโรงเรียนทางวิทยุไปรษณีย์ โครงการรณรงค์การไม่รู้หนังสือ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ

การศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญสำหรับผู้ใหญ่ หรือ การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญนี้ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเปิดโอกาสให้แก่ประชาชนที่ไม่ได้เรียนในโรงเรียนปกติ การจัดชั้นเรียนผู้ใหญ่สายสามัญจะใช้โรงเรียน หรือสถานศึกษาของรัฐและเอกชนที่มีอยู่แล้ว แต่เรียนนอกเวลาเรียนในภาคปกติ ส่วนมากจะใช้อุปกรณ์และครูจากโรงเรียนกลางวัน หรือในสถานศึกษานั้น ๆ เพื่อสอน กรมการศึกษานอกโรงเรียนจะช่วยเหลือในด้านวัสดุ ค่าตอบแทนครู และการนิเทศการสอน เป็นต้น

การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญนี้ เริ่มทดลองมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 โดยเปิดสอนในลักษณะกวดวิชาเป็นสองระดับ คือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) และตอนปลาย (ม.6) ในสมัยนั้นใช้เวลาเรียนระดับละ 1 ปี แต่เมื่อสอนเสร็จแล้วใหญ่เรียนไปสมัครสอบเทียบความรู้เอาเอง ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้มีการจัดระบบเสียใหม่ โดยแบ่งการศึกษาสายสามัญออกเป็น 5 ระดับ และมีการปรับปรุงหลักสูตรให้โคมাত্রาฐานเดียวกันกับการศึกษาในโรงเรียนภาคปกติทุกประการ ได้มีการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่าหลักสูตรประถมศึกษาตอนต้น ประถมศึกษาตอนปลาย และมัธยมศึกษาตอนต้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2512

วัตถุประสงค์ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2520 : 49)

1. เพื่อแก้ไขการไม่รู้หนังสือ และป้องกันการลืมหนังสือ

2. เพื่อให้ผู้รู้หนังสือแล้วได้มีโอกาสศึกษาเพิ่มเติม
3. เพื่อส่งเสริมความคิดความสามารถทางกาพัฒนาวัฒนธรรม อาชีพ พละอนามัย และถาวรวางแผนครอบครัว
4. เพื่อให้อาคารสถานที่อุปกรณ์ และบุคลากรที่มีอยู่แล้วให้เป็นประโยชน์ ก่อประเทศชาติให้มากที่สุด
5. เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปรับปรุงตัวใน สังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

วิธีดำเนินงาน (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2520 : 50)

ดำเนินการพิจารณาจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ชน และเนื่องจากงบประมาณจำกัดประกอบกับความต้องการของประชาชนสูง จึงจำเป็นต้องจัดโรงเรียนผู้ใหญ่ ออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ประเภทในงบประมาณ ใช้เงินงบประมาณและเงินบำรุงการศึกษาเป็น ค่าใช้จ่ายของโรงเรียน

2. ประเภทนอกงบประมาณ ใช้เฉพาะเงินบำรุงการศึกษาเท่านั้น
หลักสูตรที่เปิดสอนมี 5 ระดับดังนี้

ระดับที่ 1 - 2	เทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
ระดับที่ 3	เทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
ระดับที่ 4	เทียบเท่าชั้นมัธยม 3
ระดับที่ 5	เทียบเท่าชั้นมัธยม 6

ผลการดำเนินงาน

จำนวนผู้เข้ารับการอบรมการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญไม่ไกลจากเขตผู้เข้ารับการอบรมไว้ ยกเว้นในปี พ.ศ. 2524 ได้มีการสำรวจจำนวนสตรีที่เข้ารับการอบรมการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ พบว่ามีสตรีเรียนอยู่ 11,645 คน จากทั้งหมด 67,555 คน (เฉพาะการศึกษาระดับสายสามัญระดับ 1-2 และ 5) หรือ 17.23 % ของผู้เข้ารับการอบรมทั้งหมด โดยมีสตรีเรียนการศึกษาสายสามัญในระดับ 1-2 1,017 คน จาก 11,363 คน

หรือ 8.95 % ของผู้เขาเรียนทั้งหมด และมีสตรีเรียนการศึกษาระดับ 5
 10,628 คน จาก 56,494 คน หรือ 18.81 % ของผู้เรียนระดับ 5 ทั้งหมด
 (ในระดับ 3-4 ไม่มีสตรีเรียน) (กองแผนงานและวิจัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน
 2525 : 1)

จากตัวเลขดังกล่าวจะเห็นว่า การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญสตรีเรียนอยู่น้อย
 ที่เป็นเช่นนี้ อาจจะเป็นเพราะสตรีไม่ให้ความสำคัญ และความจำเป็นของการเรียน
 วิชาทางด้านสามัญ เพราะไม่สามารถนำมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานประกอบ
 อาชีพเลย และการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญยังเป็นการศึกษาที่ต้องเรียนอย่างต่อเนื่องขึ้นไป
 ความล่าช้าเพื่อให้ได้ประกาศนียบัตรในระดับที่สูงเพื่อนำไปสมัครงาน อย่างไรก็ตามจาก
 การสัมภาษณ์ นางอรพรรณ บอนบุญธรรม ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่กองแผนงานและวิจัย กรมการ
 ศึกษานอกโรงเรียน ได้ให้ข้อคิดว่าการที่มีสตรีเรียนการศึกษาระดับ 5 น้อยเพราะ
 สตรีต้องรับภาระในการดูแลบ้าน ทำให้ไม่มีเวลามาเรียนหลักสูตรสายสามัญซึ่งต้องใช้เวลา
 เรียนนาน และเรียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้ที่เรียนยังคงมีความพร้อมใน
 ด้านความรู้พื้นฐาน ซึ่งสตรีส่วนใหญ่ก็จะไม่มีเพราะจบการศึกษา (ในระบบโรงเรียน)
 มานานแล้ว นางอรพรรณได้เสริมว่าสตรีมักจะนิยมเรียนการศึกษาระดับ 5 โดยอาชีพ
 มากกว่า เพราะนอกจากจะได้ความรู้มาทำของตัวเองเป็นการประหยัด หรือทำขายยึด
 เป็นอาชีพเป็นการเพิ่มรายได้ในครอบครัวแล้ว ระยะเวลาในการเรียนก็มักจะสั้นกว่า
 การศึกษาระดับ 5 สายสามัญทำให้สตรีสามารถสละเวลาเวลาเรียนได้

2. งานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

การศึกษาระดับ 5 สายสามัญเท่าที่ผ่านมามีประสบปัญหาอยู่หลายประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน คือหลักสูตรสายสามัญเต็ม
 มุ่งใหญ่เรียน ๆ สูงขึ้นไปเท่านั้นซึ่งไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของการดำรงชีวิต ฉะนั้น
 จึงได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาระดับ 5 สายสามัญนี้ให้ใช้การได้ในชีวิตประจำวัน
 เรียกว่าการศึกษาระดับ 5 แบบเบ็ดเสร็จ

ความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จหมายถึง "การศึกษาสายสามัญที่ผู้เรียนเรียนแล้วสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน" ผู้บัญญัติศัพท์คำว่า "การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ" ได้แก่ คร.สาย ภาณุรัตน์ รองอธิบดี กรมสามัญศึกษาขณะนั้น ซึ่งแปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Functional Education

การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนที่ยังอ่านหนังสือไม่ออก เขียนหนังสือไม่ได้ มีสมรรถภาพในการรู้จักตนเอง รู้จักสังคม กัดเป็นแก้ปัญหาเป็น และสามารถแสวงหาข้อมูลมาประกอบความคิด การตัดสินใจได้ดียิ่งขึ้น โดยได้รวบรวมสภาพปัญหา ความสนใจและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ มาจัดทำเป็นหลักสูตรกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้สอนจะจัดขึ้น อาจจะเป็นที่โรงเรียน ศาลาวัด หรือบ้านผู้เรียนเองก็ได้ ผู้เรียนและผู้สอนจะร่วมกันอภิปรายถึงสภาพปัญหาหรือความต้องการของท้องถิ่นเพื่อให้ทราบถึงเหตุผล แล้วร่วมกันหาแนวทางดำเนินการแก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุถึงความต้องการที่เหมาะสมของแต่ละท้องถิ่นหรือแต่ละคน พร้อมทั้งผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะในการอ่าน การเขียนและการคิดเลขไปควบคู่ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และแสวงหาข้อมูล หรือวิทยาการใหม่ ๆ เพิ่มเติม (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 13)

การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เป็นการศึกษาแบบหนึ่งที่สามารถช่วยพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ที่กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ มีหลายรูปแบบ ได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทชั้นเรียน ประเภทอาสาสมัคร เคินสอน ประเภทใต้นักศึกษาวิทยาลัยครูสอน และประเภทพระภิกษุเป็นผู้สอน เป็นต้น

ผลการดำเนินงาน

สตรีที่เข้ามารับการศึกษาตามโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับพื้นฐานมีตัวเลขเฉพาะในปี 2524 โดยมีจำนวน 9,555 คน จากจำนวนผู้ศึกษาทั้งหมด 35,812 คน หรือ 26.68 % ของผู้ศึกษาทั้งหมด (กองวิจัยและประเมินผลกรมการศึกษานอกโรงเรียน 2524 : 1)

จากการพิจารณารายละเอียดโครงการ และจำนวนสตรีที่มาเข้ารับการอบรม พบว่าสตรีสนใจเรียน การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับพื้นฐานพอสมควร ทั้งนี้เพราะการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จสามารถสนองความต้องการของสตรี และสตรีสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ สตรีจึงเห็นประโยชน์และสนใจเรียน นอกจากนี้การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จยังมีอยู่หลายประเภทจำแนกตามลักษณะผู้สอน และสถานที่สอน ดังนั้นจึงมีความคล่องตัวในการจัดสอนสนองความต้องการของสตรีจึงทำให้สตรีนิยมเรียน

3. การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ (สุนทร โคตรบรรเทา 2524 : 60)

การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพมีความมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนสนใจในการประกอบอาชีพใหม่มากขึ้น และส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพเป็นหลักฐาน การงาน กรมสามัญศึกษา ได้จัดตั้งโรงเรียนกลางคืนสอนสายอาชีพ เช่น สอนวิชาช่างยนต์ ไฟฟ้า ช่างทอ ฯลฯ โดยใช้สถานที่ของกรมโยธาเทศบาล (เกิม) นับเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาผู้ใหญ่แห่งแรก

ต่อมาโรงเรียนอาชีวศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ก็ได้เปิดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ สำหรับสอนวิชาชีพระยะสั้น และสามารถนำทักษะและความรู้ที่ได้รับไปใช้ทันที

ปัจจุบันนี้มีกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายอาชีพสำหรับผู้ใหญ่ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดและมีส่วนเกี่ยวข้องของอยู่ 3 ประการด้วยกันคือ

1. โรงเรียนผู้ใหญ่สายอาชีพประจำที่ โรงเรียนประจำที่มีเปิดสอนทั่วไปทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยเปิดเป็นชั้นเรียนในโรงเรียนประถมและมัธยมหรือสถานศึกษาอื่นที่มีอยู่แล้ว เช่น โรงเรียนหรือวิทยาลัยอาชีวศึกษา ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนภาคและจังหวัด เป็นต้น วิชาที่เปิดสอนจะเป็นหลักสูตรระยะสั้นประมาณ 100-150 ชั่วโมง หรือใช้เวลา 3 เดือน จะเปิดสอนวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีผู้สนใจเรียน ครูผู้สอนจะได้อาสอนชั่วโมงละ 30 บาท หลักสูตรจัดตามความต้องการของประชาชน หลักสูตรอาจเขียนจากหน่วยงาน เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมแรงงาน หรือเขียนขึ้นโดยท้องถิ่น แล้วเสนอมายังหน่วยงานที่จัดเพื่อพิจารณาอนุมัติวิชาที่เปิดสอน แบ่งเป็น 4 หมวดวิชาดังนี้

1.1 กหกรรม ไคแกว้ชาติคั้บเสื่อผา คัดคัม เสริมสวย การชางชาง
อาหาร และโภชนากการ

1.2 อุตสาหกรรม ไคแกว้ชา ชางยนต์ ชางท่าอัฐ ชางไฟฟ้า จักสาน

1.3 บริหารธุรกิจ ไคแกว้ชาบ้ชัรานคาคา คัมพคัค คนตรีไทย คนตรี-
สากล และ ชางเรียงคัมพ

1.4 เกษตรกรรม ไคแกว้ชา การเลียงไก การเพาะเห็ดฟาง การ
ศึกษาคั้ช

2. โรงเรียนผู้ใหญ่เคลื่อนที่ โรงเรียนประเภทนี้จะจัดเป็นหน่วยเคลื่อนที่ที่
ออกไปเปิดสอนวิชาชีพให้แก่ประชาชนตามชุมชนต่าง ๆ ในชนบท มีกำหนดแห่งละ 3
เดือน หรือไม่เกิน 6 เดือน แล้วเคลื่อนย้ายต่อไปยังที่อื่น ๆ ทั่วไปตามความต้องการและ
ความสนใจของผู้เรียน

ในพ.ศ. 2498 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดหน่วยอาชีพเคลื่อนที่ขึ้นให้ไป
สอนวิชาชีพให้แก่ประชาชน เปิดทำการสอนครั้งแรกที่จังหวัดชลบุรี ปัจจุบันนี้โรงเรียน
ผู้ใหญ่เคลื่อนที่อยู่ทั้งหมด 78 โรงเรียน สังกัดส่วนกลาง 5 โรงเรียน ส่วนอีก 73 โรงเรียนสังกัดอยู่
ในส่วนภูมิภาค ทำการสอนอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ จังหวัดละ 1-3 โรงเรียน และสอนวิชา
ตัดเย็บเสื้อผ้า ตัดคัม เกษตรกรรม เบื้องต้น ครูผู้สอนเป็นลูกจ้างประจำใช้หลักสูตร
300 ชั่วโมง และใช้เวลาเรียน 3 เดือน โดยเปิดสอนเต็มวัน ตั้งแต่ 9-15 นาฬิกา
สัปดาห์ละ 5 วัน

3. โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2503 กรมอาชีวศึกษา
ได้จัดตั้งหน่วยฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ขึ้นมาเช่นเดียวกับกองการฝึกฝนผู้ใหญ่ (สมัยนั้น) ตาม
ความต้องการขยายการผลิตช่างฝีมือระดับกลาง โดยในครั้งแรกได้จัดตั้งขึ้นที่อำเภอศรี
จังหวัดชุมพร โดยเปิดสอนวิชาชีพพระยะสั้น เช่น ช่างเครื่องยนต์ ช่างไม้ ช่างตัดเสื้อสตรี
ช่างตัดเสื้อชาย ช่างตัดคัม ช่างเสริมสวย ช่างอาหารและขนม ช่างปักจักร ช่างหนัง
 เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้เป็นที่นาสนใจของประชาชนมาก จึงได้ตั้งหน่วยที่สองขึ้นที่อำเภอ
พังโคน จังหวัดสกลนคร ฝั้มอ พ.ศ. 2506

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2509 องค์การช่วยเหลือระหว่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความช่วยเหลือขยายหน่วยฝึกฝนอาชีพ เคลื่อนที่ตามโครงการพัฒนาการศึกษาชนบท โดยให้ความช่วยเหลือในการจัดหางานพาหนะ วัสดุ อุปกรณ์เงินทุนศึกษาคูงานแก่อาจารย์ และส่งผู้เชี่ยวชาญมาประจำอยู่ในประเทศไทย จึงทำให้งานขยายไปอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ. 2513 มีโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ถึง 45 แห่ง ปฏิบัติงานอยู่ทั่วประเทศ และในเบื้องต้นได้ออกประกาศเปลี่ยนชื่อให้เป็นโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ แต่ใน พ.ศ. 2515 ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติให้ออนโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่เหล่านี้ไปสังกัดกองการศึกษาผู้ใหญ่ แยกกรมอาชีพศึกษาของสงวนไว้ 4 แห่ง สำหรับจัดเป็นโรงเรียน สาราพิเคราะห์

โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ใหม่จุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมทักษะทางอาชีพให้แก่ประชาชนในชนบทและหวังผลทางการ เมืองและสังคม สร้างความเข้าใจอันดีระหว่าง ประชาชนและรัฐบาล โรงเรียนประเภทนี้จะเปิดสอนตามท้องที่ที่ประชาชนหนาแน่น เพื่อให้เปิดสอนได้นาน (เพราะเป็นหน่วยฝึกขนาดใหญ่ เคลื่อนย้ายไม่สะดวก) โดยมากจะ เปิดสอนไม่น้อยกว่า 2 ปี การเคลื่อนย้ายโรงเรียนเป็นไปตามคำขอรองของประชาชน โดยครูใหญ่เป็นผู้สำรวจความต้องการของประชาชน

หลักสูตรที่ใช้เรียนเป็นหลักสูตร 300 ชั่วโมง เรียนวันละ 5 เกือบ เปิดสอน ปีละ 2 รุ่น สัปดาห์ละ 5 วัน วิชาที่เปิดสอนได้แก่ ช่างเครื่องยนต์ ตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างคัศฉมและเสริมสวย ช่างตัดเสื้อชาย ช่างคัศเสื้อสตรี ช่างคัศฉม ช่างอาหารและ ชนม พิมพ์ดีดไทย ภาษาอังกฤษ และการบัญชี ในโรงเรียนจะมีครู 7-14 คน ในจำนวน นี้มีครูใหญ่ 1 คน คุณสมบัติของผู้สอนพิจารณาจากผู้ที่มีประสบการณ์และเข้าใจปัญหาของ ชาวชนบท

ผลการดำเนินงาน

จำนวนสตรีที่เข้ารับการอบรมตามโครงการการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพใน ปี 2524 มีจำนวน 37,086 คน จากจำนวนผู้เรียนทั้งสิ้น 232,851 คน หรือ 15.92 % ของผู้เรียนทั้งหมด (กองแผนงานและวิจัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 1) การที่โครงการการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพมีสตรีเข้าเรียนน้อยทั้ง ๆ ที่เป็นโครงการหนึ่งที่

จัดหลักสูตรต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้เรียน ผู้วิจัยเห็นวาทังจะเป็นเพราะโครงการนี้ใช้เวลาฝึกอบรมนาน คือ 3-5 เดือน และทำการฝึกอบรมทุกวันทำให้สตรีไม่สามารถสละเวลาทำมาหากินมาได้ (เนื่องจากต้องรับภาระทั้งนอกบ้านคือ การทำนา และในบ้านคือ การทำงานบ้าน) สตรีส่วนใหญ่จึงไม่สนใจมาอบรมนัก นอกจากผู้ที่สนใจเรียนวิชาชีพดังกล่าวเพื่อนำไปยึดเป็นอาชีพ หรือเพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัว

4. การศึกษาผู้ใหญ่แบบกลุ่มสนใจ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 12)

กลุ่มสนใจเป็นงานการศึกษาออกโรงเรียนอีกรูปแบบหนึ่งที่จัดขึ้นโดยคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่ ปัญหาความต้องการและความสนใจที่แตกต่างกันไปแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ความรู้ความสามารถที่ได้เรียนมาเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม โครงการนี้ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางเพราะการจัดการศึกษาแบบนี้ มีลักษณะยืดหยุ่นสามารถสนองความต้องการของแต่ละบุคคลได้ในเวลาสั้น ๆ

วิธีดำเนินการอาจทำได้ 2 กรณีคือ เจ้าหน้าที่ในแต่ละจังหวัดจะทำการสำรวจความสนใจและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น แล้วรวบรวมผู้ที่ประสงค์จะเรียนไม่น้อยกว่า 15 คน จัดทำวิทยากรทำการสอน กำหนดเนื้อหาวิชาและเสนอขออนุมัติต่อจังหวัดที่สำนักงานคณะกรรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อกำหนดสอน อีกวิธีหนึ่งทางฝ่ายประชาชนจำนวน 15 คนขึ้นไปสนใจเรื่องตรงกัน ก็อาจเสนอเรื่องขออนุมัติให้เปิดสอนวิชาที่ต้องการได้

ผลการดำเนินงาน

จำนวนสตรีที่เรียนการศึกษานอกโรงเรียนแบบกลุ่มสนใจในปี 2524 มีจำนวน 60,420 คน จากจำนวนผู้เรียนทั้งสิ้น 110,224 คน หรือ 54.81 % ของจำนวนผู้เรียนทั้งหมด (กองแผนงานและวิจัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 1) ซึ่งก็นับว่าเป็นจำนวนที่สูงพอสมควร การที่มีสตรีเรียนการศึกษานอกโรงเรียนแบบกลุ่มสนใจมากก็เพราะ การศึกษานอกโรงเรียนแบบกลุ่มสนใจจัดขึ้นโดยคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่ ปัญหาความต้องการและความสนใจของแต่ละคน หลักสูตรการสอนจึงมีความยืดหยุ่น

สูงมากในการสนองความต้องการของกลุ่ม ขณะเดียวกันก็ยอมรับในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ทำให้สตรีใช้เวลามาเรียนได้ โดยไม่รู้สึกเบื่อหน่าย หรือเหนื่อยล้าควยประสิทธิภาพของการศึกษาผู้ใหญ่แบบกลุ่มสนใจจึงทำให้บทบาทของกรมการศึกษานอกโรงเรียนในการให้การศึกษาแก่สตรีเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจมีมาก

จากการวิเคราะห์โครงการการศึกษาผู้ใหญ่ที่จัดขึ้นแก่ประชาชนทั่ว ๆ ไป ที่ผ่านมา อาจจะสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาผู้ใหญ่โดยทั่ว ๆ ไป ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนสนองความต้องการของผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ ดังจะเห็นได้จากจำนวนสตรีที่เรียนนั้นมีจำนวนน้อยมาก เช่น การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญมีสตรีเรียนอยู่เพียง 4.29 % หรือการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพมีสตรีเรียนอยู่เพียง 15.92 % ที่เป็นเช่นนี้เพราะการศึกษาทั้ง 2 แบบมีลักษณะหลักสูตรที่ต่างตัวไม่ยืดหยุ่น หรือ เปิดโอกาสสอนในเรื่องที่สนองความต้องการของสตรี ซึ่งในประเด็นนี้จะพบว่าการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จและแบบกลุ่มสนใจมีสตรีเรียนอยู่เกินกว่าครึ่งหนึ่งของผู้เรียนทั้งหมด ทั้งนี้เพราะการศึกษายุใหญ่ดังกล่าวมีหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและสนองความต้องการของผู้เรียนมากกว่า

สำหรับโครงการที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นโครงการที่จัดบริการให้แก่สตรีโดยจัดในรูปของชั้นเรียน ผู้เรียนจะได้รับความรู้เมื่อมาเข้าชั้นเรียน มีครู หรือ วิทยากรสอนซึ่งลักษณะเช่นนี้ต่างจากโครงการที่จะกล่าวต่อไป เพราะโครงการต่อไปนี้ อาทิ เช่น ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน หอสมุดประชาชน ฯลฯ เป็นโครงการที่สตรีสามารถจะมาหาความรู้ในเรื่องที่ตนต้องการ หรือหาความรู้เพิ่มเติมจากการเรียนแบบชั้นเรียนตามโครงการที่กล่าวมาแล้วโดยตัวตนเอง ตามเวลาที่ตนสะดวก ซึ่งโครงการต่าง ๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5. ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้วางโครงการจัดดำเนินการนี้ขึ้น และเอกสารสำหรับประชาชนในชนบท โดยจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 13)

1. เพื่อให้ประชาชนได้ทราบข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ
2. เพื่อส่งเสริมการอ่าน และป้องกันการลืมนหนังสือ

3. เพื่อสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่ประชาชน

ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านเป็นลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทหนึ่ง เพราะสิ่งที่ชาวบ้านจะไกลจากการอ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านนั้น เป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการช่วยส่งเสริมให้เกิดความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จะนำไปใช้ปรับปรุงมาตรฐานของชีวิตให้ดีขึ้น ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ซึ่งชาวบ้านมาอ่านหนังสือเท่านั้น แต่อาจใช้เป็นศูนย์กลางแสดงเรื่องราว ความรู้ และเป็นที่รวมของข่าวสารจากสื่อมวลชนหลายชนิดได้ ความสำเร็จของโครงการขึ้นอยู่กับความร่วมมือของชาวบ้านเอง รัฐบาลเพียงให้ความช่วยเหลือในด้านวิชาการ และงบประมาณในการซื้อหนังสือพิมพ์ให้เป็นประจำเท่านั้น ที่อ่านหนังสือพิมพ์จะมีอยู่ 4 ระดับคือ ระดับหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด และเขต

6. ห้องสมุดประชาชน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 13)

การจัดห้องสมุดประชาชนเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นในรูปแบบองค์ประสงค์ เพื่อให้การศึกษาแก่บุคคลทุกเพศทุกวัย และทุกระดับการศึกษา เพื่อช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ตลอดจนให้บริการทางข่าวสารและความรู้ต่างๆ ที่ทันต่อเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงของสังคม ปัจจุบันมีห้องสมุดประชาชนซึ่งจัดในลักษณะต่าง ๆ มีทั้งห้องสมุดประชาชนจังหวัด ห้องสมุดประชาชนอำเภอ และห้องสมุดเคลื่อนที่ซึ่งมีทั้งหน่วยรถเคลื่อนที่ และหน่วยเรือเคลื่อนที่

7. หน่วยโสตทัศนศึกษา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 13)

หน่วยโสตทัศนศึกษาหรือหน่วยการศึกษาประชาชน ทำหน้าที่นำข่าว ประกาศ บทความ และความรู้ต่าง ๆ ไปสู่ประชาชน ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานของรัฐบาล ออกสู่ประชาชนด้วยวิธีการนำภาพยนตร์ ไปฉายในท้องถิ่นต่าง ๆ สถานที่ที่ออกปฏิบัติการของหน่วยโสตทัศนศึกษานี้ส่วนใหญ่จะเข้าไปในหมู่บ้านที่ห่างไกลความเจริญ หมุนเวียนสลับกันไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัด ส่วนกำหนดเวลาและสถานที่ที่จะแจ้งให้ประชาชนทราบล่วงหน้าเป็นคราว ๆ ไป ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นชนบทได้รู้จัก และเข้าใจประเทศชาติของตนสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนกับประชาชน และระหว่าง

รัฐบาลกับประชาชน ให้บริการความรู้ทั่วไป ความรู้อันเป็นประโยชน์เพื่อยกระดับการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้น และส่งเสริมให้ประชาชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ พร้อมกับได้รับความบันเทิง หน่วยโสตทัศนศึกษาอยู่ทุกจังหวัด จังหวัดละ 1 หน่วย

8. การศึกษาผู้ใหญ่ทางสื่อมวลชน

การศึกษาผู้ใหญ่ทางสื่อมวลชนจัดเพื่อเสริมความรู้และข่าวสารต่าง ๆ เช่น การเผยแพร่สารการศึกษาผู้ใหญ่ การจัดวิทยุและโทรทัศน์ และการฝึกอบรมประชาชน เป็นต้น เพื่อมุ่งให้ประชาชนที่อยู่นอกระบบได้รับความรู้อย่างทั่วถึง เพื่อประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น การศึกษาผู้ใหญ่ทางสื่อมวลชนที่ได้จัดบริการแก่ประชาชนทั่วไปดังกล่าว มีดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 14)

1. การผลิตหนังสือพิมพ์การศึกษาผู้ใหญ่ โดยจัดหนังสือพิมพ์ขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ในด้านการเกษตร อาชีพ โภชนาการ การอนามัย และการวางแผนครอบครัว กฎหมายในชีวิตประจำวัน สังคมศึกษาและระเบียบประเพณีต่าง ๆ ของไทย ตลอดจนการเผยแพร่ข่าวสารที่เป็นภาษาและเนื้อเรื่องง่าย ๆ และสามารถนำเนื้อหาของเรื่องต่าง ๆ ไปใช้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมการอ่าน และป้องกันการฉีกหนังสือออกขาย หนังสือพิมพ์มีลักษณะเป็นแบบหนังสือปกผ้าแข็งออกเป็นรายบัญชี เพื่อให้ประชาชนในชนบทได้อ่าน โดยส่งไปที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน วัด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สถานอนามัย และโรงเรียนผู้ใหญ่ทุกแห่งทั่วประเทศ

2. การจัดทำรายการวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อเสนอความรู้ในด้านการเกษตร ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น อาชีพ เศรษฐกิจ การอนามัย กฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การปกครอง เหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งได้เสนอความรู้เกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ ของงานการศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งประชาชนได้รับประโยชน์และได้รับบริการต่าง ๆ จากโครงการนั้นโดยตรง

ลักษณะของรายการที่จัด แบ่งออกเป็นหลายลักษณะ เช่น บทสนทนา บทสัมภาษณ์ การอภิปรายและบทละคร โดยออกอากาศทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ต่าง ๆ

9. การศึกษาออกโรงเรียนทางวิทยุไปรษณีย์ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525: 14)

ปัจจุบันวิทยุกระจายเสียงและไปรษณีย์มีบทบาทสำคัญทางการศึกษามาก ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยเฉพาะวิทยุสามารถไปถึงที่ต่าง ๆ ได้ซึ่งบางแห่งการคมนาคมยังไม่ถึง ดังนั้นวิทยุจึงได้เปรียบต่อมวลชนชนิดอื่น ๆ ในด้านที่กระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่ได้ในเวลาอันรวดเร็วและประหยัด การให้การศึกษาทงวิทยุและไปรษณีย์ เพื่อการศึกษานอกโรงเรียนนี้เพื่อให้โอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพในกรณีเช่นนี้ ขอบข่ายของการดำเนินงานจึงต้องขยายไปทั่วประเทศ โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียนด้วยความร่วมมือของกรมประชาสัมพันธ์

1. การเรียนใช้ 3 วิธีคือ

ก. เรียนโดยการรับส่งทางวิทยุ

ข. เรียนโดยการศึกษาค้นคว้าตนเองจากเอกสารที่แจกให้ พร้อมทั้งทำกิจกรรมที่กำหนดให้

ค. เรียนโดยการพบกับครูประจำกลุ่มอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง

2. การสอนใช้ 3 วิธีคือ

ก. การสอนโดยการออกอากาศทางวิทยุ

ข. สอนโดยทางไปรษณีย์

ค. มีครูประจำกลุ่มพบผู้เรียนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง

3. วิธีเรียนของประเภทกลุ่มสนใจ ผู้เรียนฟังวิทยุอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 30 นาที เรียนด้วยตนเองจากเอกสารที่แจกให้ตลอดทั้งทำกิจกรรมตามที่กำหนด และออกไปพบครูประจำกลุ่มเพื่อพบทบทวนที่เรียน ร่วมอภิปรายปัญหาและร่วมทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับบทเรียนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 3 เรื่อง

4. วิธีเรียนประเภทการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ

ก. การศึกษาแบบเบ็ดเสร็จเบื้องต้น (ชั้นอ่านออกเขียนได้) ผู้เรียนรับฟังวิทยุ อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ๆ ละ 30 นาที เรียนด้วยตนเอง

โดยการฝึกอ่าน ฝึกเขียน ฝึกคิดเลข และทำแบบฝึกหัดหลังจากการเรียนทางวิทยุ แล้วพบครูประจำกลุ่มเพื่อทบทวนบทเรียน รวมอภิปรายปัญหาในบทเรียนที่ค้างให้ หรือที่ครูประจำกลุ่มตั้งเพิ่มสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง

ข. การฝึกแบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 เรียนโดยการรับฟังวิทยุประมาณสัปดาห์ละ 6 ครั้ง ๆ ละ 30 นาที เรียนด้วยตนเองจากเอกสารที่ส่งไปให้ และจากเอกสารที่กำหนดให้ขานตลอดทั้งการทำกิจกรรมและแบบฝึกหัดที่กำหนดให้ และเรียนโดยการพบครูประจำกลุ่มเพื่อทบทวนบทเรียน สอบถามปัญหาต่าง ๆ อภิปรายร่วมกันในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง

สำหรับโครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน หอสมุดประชาชน หน่วยโสตทัศนศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ทางสื่อมวลชน การศึกษานอกโรงเรียนทางวิทยุไปรษณีย์ นั้น ทางกรมการศึกษานอกโรงเรียนยังไม่มีตัวเลขที่แสดงว่ามีสตรีมารับบริการเท่าใด เพียงแต่กล่าวว่าในบริการเหล่านี้มีสตรีมารับบริการอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อไม่ทราบตัวเลขที่แน่นอน จึงไม่สามารถวิเคราะห์ได้แก่จะวิเคราะห์โครงการต่าง ๆ โดยขอ ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษานอกโรงเรียนทางวิทยุไปรษณีย์เป็นวิธีที่จะเข้าถึงสตรีได้ดีที่สุด เพราะสตรีไม่ว่าจะอยู่ในชนบทหรือในเมือง ต่างก็นิยมฟังรายการวิทยุมาก การให้การศึกษาด้านทางวิทยุจะเกิดประโยชน์แก่สตรีมาก อย่างไรก็ตามสตรีมักจะนิยมฟังแต่รายการบันเทิง ดังนั้นการจัดการศึกษานอกโรงเรียนทางวิทยุจะต้องคำนึงถึงปัญหานี้ด้วย ควรจะหาทางแทรกความรู้เข้าไปในรายการบันเทิงต่าง ๆ จะโดยผลมากกว่าจัดเป็นรายการให้ความรู้โดยเฉพาะ สำหรับโครงการอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นหอสมุดประชาชน หน่วยโสตทัศนศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ทางสื่อมวลชนนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ถ้าต้องการให้สตรีมาใช้บริการวิทยุมาก ก็ต้องใช้การประชาสัมพันธ์ด้วยจึงจะโดยผลดีในการให้ความรู้แก่สตรี

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ใ้ระบุว่า มีผู้ไม่รู้หนังสือถึงร้อยละ 14.5 ในปี 2524 และมีนโยบายที่จะลดจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือให้เหลือร้อยละ 10.5 ในปี 2529 กรมการศึกษานอกโรงเรียนในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการแก้ไขการไม่รู้หนังสือ จึงได้หันมาทบทวนยุทธศาสตร์ในการแก้ไขการไม่รู้หนังสือ

ซึ่งเป็นงานที่โคค่าเงินมากกว่า 30 ปี โดยใช้รูปแบบต่าง ๆ รูปแบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เป็นการสอนการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งเป็นการสอนให้ประชาชน อ่านเขียนควบคู่ไปกับการคิดแก้ปัญหา การจัดการศึกษาแบบนี้เป็นวิธีการที่ดี แต่ต้องมีการเตรียมการอย่างเป็นระบบ มีกำลังคนสูง ในแต่ละปีสามารถให้บริการแก่ผู้ไม่รู้หนังสือได้เพียง 50,000 คน กระทรวงศึกษาธิการจึงได้พิจารณาเห็นว่า หากจะลดจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือตามเป้าหมาย 1,500,000 คน ภายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระยะที่ 5 จำเป็นต้องจัดโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ ซึ่งจะ เป็นโครงการที่ค่าเงินงานคนนาน และสานต่อกับโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จ

10. โครงการรณรงค์การไม่รู้หนังสือ (พ.ศ.2525) (กรมการศึกษานอกโรงเรียน ม.ป.ป. : 2)

วัตถุประสงค์

ลดอัตราการไม่รู้หนังสือในกุ่มประชากรที่มีอายุ 14 ปี ถึง 50 ปี ที่ยังไม่รู้หนังสือ ให้มีความรู้ถานและเขียนภาษาไทยได้ เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชีวิตและแสวงหาความรู้ต่อไป

การดำเนินงาน

1. ค่าเนนการสำรวจกุ่มเป้าหมายผู้ไม่รู้หนังสือ โดยในปี พ.ศ.2525 จะค่าเนนการใน 24 จังหวัด และปี 2526 จะค่าเนนการอีก 31 จังหวัด และจะสำรวจในครบทุกจังหวัดในปี 2527
2. กระทรวงศึกษาธิการจะจัดพิมพ์รายชื่อผู้ไม่รู้หนังสือในแต่ละหมู่บ้านเพื่อมอบให้ผู้รับผิดชอบในแต่ละระดับไซเป็นเครื่องมือตรวจสอบ ติดตามผล และรายงานผล
3. พัฒนาและสร้างแบบเรียน ขณะนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของใครวมกันจัดทำแบบเรียนรวม หรือแบบเรียนเฉพาะที่จะไซในหน่วยงานของตน โดยมีจุดมุ่งหมายในการสอนผู้ไม่รู้หนังสือ
4. การเรียนการสอน การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือไม่มีรูปแบบการเรียนการสอนตายตัว วิธีการตลอดจนระยะเวลาขึ้นอยู่กับความถนัด ความพร้อม และคุณภาพนิจ

ของผู้เรียน ผู้สอนมีหลักการที่จะให้อาสาสมัคร เป็นผู้สอน และชุมชนสอนกันเองเป็น การสอนแบบตัวต่อตัว อาสาสมัครอาจจะเป็นผู้กลาง ท่องกินของหน่วยงานอื่น ๆ โดยเฉพาะจาก 4 กระทรวงหลัก หรือ เปิดโอกาสให้ชุมชนเป็นผู้เลือกเอง และรับผิดชอบ การเรียนการสอนเอง

5. การวัดผลการเรียน โครงการนี้ได้กำหนดความหมายของการไม่รู้หนังสือไว้ว่า "ผู้รู้หนังสือคือผู้ที่สามารถอ่านเขียนภาษาไทยอย่างง่ายได้" โดยสอบผ่านแบบ- ทดสอบการอ่าน การเขียน และจะได้รับใบรับรองผลการสอบ

ผลการดำเนินงาน

ในปี 2525 กรมการศึกษานอกโรงเรียนร่วมมือกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ภาคและ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด สํารวจจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือใน 24 จังหวัด พบศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด พบว่า มีผู้ไม่รู้หนังสืออยู่ประมาณ 802,900 คน เป็นผู้ชาย 268,600 คน เป็นผู้หญิง 534,600 คน (อรพรรณ บอญญธรรม 2526:40)

โครงการรณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือเป็นโครงการในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับปัจจุบัน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายจะลดอัตราการไม่รู้หนังสือในกลุ่มประชากรที่ไม่รู้หนังสือ ทั้งชายและหญิง อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าโครงการนี้ จะมีบทบาทในการแก้ไขการไม่รู้หนังสือให้กับหญิงมากกว่าชาย เพราะจากการสำรวจกลุ่มเป้าหมายประชากรผู้ไม่รู้หนังสือในปี 2524 ใน 24 จังหวัดพบว่ามีผู้หญิงไม่รู้หนังสืออยู่ 534,600 คน ซึ่งเป็น จำนวนเกือบ 2 เท่าของผู้ชายที่ไม่รู้หนังสือ ดังนั้นโครงการนี้แม้จะไม่ได้เป็นโครงการ พัฒนาสตรีโดยเฉพาะ แต่ก็ได้มีการศึกษาแก่สตรีอย่างมากโครงการหนึ่ง นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การแก้ไขการไม่รู้หนังสือในผู้หญิงจะมีประโยชน์อย่างมาก เพราะจะทำให้ผู้หญิงมีบทบาทมากขึ้น ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ในทางเศรษฐกิจการที่ผู้หญิง รู้หนังสือจะทำให้เป็นคนที่มีความรู้กว้างขวาง ทันสมัยอันจะนำมาใช้ปรับปรุงอาชีพที่ตน ทำอยู่ ในทางสังคมผู้หญิงอ่านหนังสือออก ทำให้สามารถอ่านเอกสารต่าง ๆ ของทาง หน่วยงานรัฐบาล เช่น ประกาศให้นำลูกมาฉีดยา ฉลากยา ฯลฯ ซึ่งจะส่งผลถึง สุขภาพอนามัยของคนในครอบครัวมากขึ้น นอกจากนี้การรู้หนังสือ ยังทำให้สตรีมีความ มั่นใจในตนเองมากขึ้น กล้าแสดงออกมากขึ้นงานของหน่วยงานอื่นจะส่งเสริมให้

บพททางสังคณการ เมืองมากขึ้น

ผู้วิจัยได้รวบรวมปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนของกรม การศึกษานอกโรงเรียนจากเอกสารต่าง ๆ คือ รายงานสภาพขอเท็จจริงการจัดการ การศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ. 2520-2522 และ 3 ปีกรมการศึกษานอกโรงเรียน และ จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงาน ถึงมีปัญหาคือ

ปัญหาการดำเนินงานโครงการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ 2523 :)

1. การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ

การบริหาร ครูใหญ่หลาย ๆ โรงเรียนขาดความรับผิดชอบไม่ค่อยมา ปฏิบัติงานตามจำนวนวันที่โรงเรียนเปิดทำการสอน ทำให้ครูผู้สอนไม่ค่อยกระตือรือร้น ในการสอนเท่าที่ควร และทำให้นักศึกษาไม่สามารถติดต่อกับครูใหญ่ในเรื่องใดเรื่อง หนึ่งได้ทันทีที่ ต้องเสียเวลารอคอยจนกว่าครูใหญ่จะมาปฏิบัติงาน

คานักศึกษา เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่ต้องประกอบอาชีพในเวลา กลางวันและมาเรียนในเวลาว่างกัน ทำให้การเรียนได้ผลไม่เต็มที่เพราะนักศึกษา ไม่ค่อยมีเวลาในการศึกษาค้นคว้า หรือไม่ก็ปรากฏว่าในแต่ละภาคเรียนมีนักศึกษาออก กลางคันเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจจะเพราะเหตุที่นักศึกษาแต่ละคนมีพื้นฐานความรู้ น้อย เรียนไม่ค่อยทันเพื่อน หรือไม่ก็ต้องโยกย้ายที่อยู่ทำให้เกิดปัญหาในคานการ เรียนการสอน

ทางกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้พยายามแก้ปัญหาโดย การปรับปรุงรูปแบบ และยุทธศาสตร์การดำเนินงาน มอบให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดรับผิดชอบการ จัดการศึกษานอกโรงเรียนในจังหวัดของตน ทางคานนักศึกษาก็แก้ไขโดยการจัดที่อ่าน หนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และห้องสมุดเคลื่อนที่ไ้มากขึ้นเพื่อให้ประชาชนไ้มีโอกาสใน การศึกษาหาความรู้มากขึ้น

2. การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526: 97)

- ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหาร

ปริมาณของผู้รับบริการแมจะเพิ่มขึ้นในแต่ละปี แต่ยังมีจำนวนจำกัด เมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการของประชาชนในคานนี้ แมจะมีแนวทางที่แนชัดที่จะขยายบริการให้เขาดังประชาชนที่ไม่มีโอกาสรับทราบถึงบริการ มีภาระในเรื่องการดำรงชีพ และขาดเงินที่จะจัดหาวัสดุเพื่อฝึกฝนทักษะเพิ่มเติม

กรมการศึกษานอกโรงเรียนโคพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการพัฒนาผู้อำนวยการทางวิชาชีพในท้องถิ่น ซึ่งจะสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถหลังจากสิ้นโครงการ อาศัยองค์กรท้องถิ่นในการรวมกลุ่มและประชาสัมพันธ์ หาทุนการศึกษาสำหรับประชาชนที่ยากจน และส่งเสริมการฝึกวิชาชีพในแขนงวิชาที่จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียน

ผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางแก้ไขที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนดำเนินการนั้นก็เป็นการแก้ปัญหาที่ดี แต่ในทางปฏิบัติก็ยังเป็นที่น่าสงสัยว่า การพัฒนาผู้อำนวยการทางวิชาชีพในท้องถิ่นจะมีอะไรผูกมัดให้เขาเป็นผู้ฝึกอบรมต่อไปแทนการออกไปประกอบอาชีพที่จะทำรายได้ที่สูงกว่า

- ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร

หลักสูตรในบางสาขาวิชาที่มีระยะเวลายาว เพราะครอบคลุมเนื้อหาสาระที่กว้างขวางเกินความต้องการของผู้เรียน ทำให้มีผู้ออกกลางคัน ในขณะที่เดียวกันการสอนส่วนใหญ่มักสอนในระดับพื้นฐาน ซึ่งเหมาะสมสำหรับผู้เริ่มศึกษา แต่ยังไม่มีความรู้ที่จะช่วยพัฒนาทักษะที่ผู้เรียนมีอยู่แล้วในระดับที่สูงขึ้นไป รูปแบบที่พัฒนาส่วนใหญ่เป็นการบริการประชาชนในชนบทโดยทั่วไป ยังไม่มีการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับประชาชนกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ ที่ประสบปัญหา

กรมการศึกษานอกโรงเรียนโควางแนวทางที่จะแก้ปัญหานี้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นมอบหมายให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคศึกษาสภาพปัญหาของประชาชน และพัฒนาหลักสูตรที่จะเสริมรายได้โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่น การอบรมครูวิชาชีพใหม่ ความสามารถในการศึกษาปัญหา การพัฒนาหลักสูตรและมีประสิทธิภาพในการสอนยิ่งขึ้น การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นเพื่อใหญ่เรียนเล็กเรียนโคตามระดับความสามารถและความ

ต้องการ การริเริ่มพัฒนารูปแบบสำรับกลุ่มเป้าหมายพิเศษเป็นต้น การแก้ปัญหาของ
กรมการศึกษานอกโรงเรียนเข้าว่าแกโลกตรงกับปัญหา และการพัฒนาหลักสูตรระยะสั้น
ก็ขึ้นว่าเป็นการแก้ปัญหาหลักสูตรกว้างเกินความต้องการของผู้เรียน และแก้ปัญหาการ
สอนไม่เหมาะสมกับผู้เรียนใดก็ ขณะเดียวกันก็เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ลง
ไ้มาก

ปัญหาเกี่ยวกับประโยชน์เนื่องจากการฝึกทักษะและวิชาชีพ

การประเมินผลโครงการวิชาชีพโดยทั่วไปมักจะพบว่า โครงการดังกล่าว
มักจะส่งผลให้เกิดการเพิ่มพูนรายได้เท่าที่ควร กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้
พยายามศึกษาข้อจำกัดดังกล่าวนี้ และวิเคราะห์ได้ความมูลเหตุที่สำคัญหลายประการ
เช่น ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นผู้มีอาชีพหลักอยู่แล้ว และมีความประสงค์จะเรียนเพื่อใช้ใน
ชีวิตประจำวันเพื่อประกอบความรู้ ผู้เรียนขาดปัจจัยที่สำคัญบางประการ เช่น เงินทุน
วัสดุ และบริการทางคานตลาด

เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ประโยชน์จากทักษะที่ได้รับฝึกเพิ่มขึ้น
กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สามารถสนองความต้องการของผู้เรียน
ทั้งสองประการ คือ ผู้เรียนที่ต้องการเรียนรู้เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน และเพื่อใช้เพิ่มพูน
รายได้ ได้มีการบรรจุเนื้อหาให้เป็นโครงการทำงาน ได้มีการพัฒนาการแนะแนว และ
บริการทางานให้แก่ศึกษา มีการประสานงานกับโรงงานและแหล่งประกอบการ เพื่อ
ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง และได้มีการประสานงานกับหน่วยงานพัฒนาสาขาอื่น ๆ
ที่สามารถให้บริการสานต่อจากกิจกรรมการศึกษามา เพื่อให้เกิดผลในการปฏิบัติโดยสมบูรณ์
จะเห็นว่าแนวทางแก้ปัญหากรมการศึกษานอกโรงเรียนดำเนินการอยู่บนพื้นฐานที่เหมาะสม
โดยเฉพาะมีการประสานงานกับโรงงานและหน่วยงานพัฒนาอื่น ๆ อันจะทำให้การทำงาน
มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. งานที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

- การดูแลรักษาที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรง
- การตรวจเยี่ยมที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านของเจ้าหน้าที่ไม่ทั่วถึง
- การเบิกจ่ายค่าหนังสือพิมพ์ให้ผู้ชายลาซา

4. งานห้องสมุดประชาชน

- ห้องสมุดประชาชนไม่เป็นเอกเทศอาศัยร่วมกับอาคารอื่นไม่
เป็นอิสระ
- ห้องสมุดบางแห่งขาดเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานโดยตรง ต้องอาศัยบุคคล
อื่นช่วยเหลือ
- ขาดครุภัณฑ์ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ตู้เก็บหนังสือ อุปกรณ์เครื่องใช้
ภายในอุปกรณ์ซ่อมหนังสือ
- หนังสือมีจำนวนน้อยไม่พอบริการประชาชน

5. ห้องสมุดเคลื่อนที่

หน่วยรถ

- ไม่สะดวกในการโยกยานพาหนะ เพราะรถที่ใช้ปฏิบัติงานเสียบ่อย ๆ
ไม่สามารถบริการได้ตามตารางปฏิบัติงาน
- บริการประชาชนได้น้อย และเป็นไปอย่างจำกัด

6. ปัญหาในการดำเนินการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์

การศึกษาทางวิทยุไปรษณีย์เป็นการศึกษาที่ดำเนินการที่ศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนประจำภาค และศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ซึ่งมีปัญหาสรุปได้ดังนี้

ด้านการออกอากาศ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยไม่
สามารถให้เรื่องเวลาออกอากาศได้โดยเต็มที่ ทำให้โครงการไม่ได้รับการออก
อากาศเพียงพอ ที่ได้รับก็ไม่เหมาะสมกับสภาพการรับฟังของประชาชน จึงทำให้มีผู้ฟัง
น้อยกว่าประมาณ 1 ในภาคใต้สถานีวิทยุกระจายเสียงยังไม่มีระบบ เอเอ็ม ศูนย์ฯ
ภาคจึงต้องเช่าสถานีวิทยุอื่นเป็นการระเรื่องงบประมาณการเช่าเวลาออกอากาศ

ด้านวิชาการ การผลิต อุปกรณ์ คู่มือ รายการวิทยุ ยังต้องมีการ
แก้ไขปรับปรุงให้เข้ากับคูเรียนยิ่งขึ้น เนื่องจากครั้งที่ 3 นักศึกษามีพื้นฐานทางความรู้
ต่างกัน ทำให้ยากแก่การหาแกนความรู้ที่จะใจหลักสูตร ส่วนกลุ่มสนใจของปรับปรุงตาม
แนวทางโครงการที่ได้รับการทำขึ้นใหม่

งานการอบรม เนื่องจากบุคลากรส่วนภูมิภาคมีจำนวนจำกัด จึงต้องขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ภายนอกในการเขียนคู่มือ บทวิทยุ และผลิตรายการ ดังนั้นการอบรมจึงไม่อาจทำประโยชน์ให้โครงการเท่าที่ควร

สำหรับการดำเนินการแก้ไขปัญหา การศึกษานอกโรงเรียนที่ไม่เป็นชั้นเรียน นั้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 114) ทางกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ สถานศึกษาในสังกัด ตลอดจนองค์กรท้องถิ่นปรับรูปแบบในการดำเนินงานเพื่อลดต้นทุนและค่าใช้จ่าย ส่งเสริมให้หน่วยงานอื่น ๆ ได้ใช้ทองสมุดเป็นแหล่งบริการจัดการอบรมกรมการ ที่อ่านหนังสือพิมพ์ให้ตระหนักในความสำคัญของที่อ่าน เข้าใจบทบาทความรับผิดชอบ และเกิดความรับผิดชอบในการดูแลรักษา จัดการประกวด เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะปรับปรุงที่อ่านให้โคมาตราฐาน วางหลักเกณฑ์ที่จะขยายปริมาณงานตามความสามารถของหน่วยงานในระดับท้องถิ่นที่จะนิเทศติดตามผล อย่างใกล้ชิด ส่งเสริมการทดลองหารูปแบบของสมุดเคลื่อนที่

แนวทางการแก้ปัญหาของกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นไปในรูปของการขยายความสามารถในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลไปสู่ประชาชนให้มากและกว้างขวาง ตามความเห็นของผู้วิจัยเห็นว่า กรมการศึกษานอกโรงเรียนควรจะเน้นในเรื่องคุณภาพให้มากขึ้น ทั้งคุณภาพของสถานที่ให้บริการ และคุณภาพของบริการ การขยายปริมาณออกไปเป็นสิ่งที่ควรกระทำ แต่ควรกระทำควบคู่ไปกับคุณภาพจึงจะเกิดผลในการให้การศึกษาแก่ประชาชนอย่างแท้จริง

กรมอาชีวศึกษา

กรมอาชีวศึกษามีหน้าที่จัดการศึกษาด้านวิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการทางานเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยโครงการต่าง ๆ ที่ทางกรมอาชีวศึกษาดำเนินการอยู่เป็นโครงการให้การศึกษาแก่คนทั่วไปมีสตรีรวมอยู่ด้วย (ไม่มีโครงการพัฒนาสตรีโดยเฉพาะ) ได้แก่โครงการฝึกอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นในรูปของโรงเรียนสารพัดช่าง โครงการจัดการศึกษาวิชาชีพให้ประชาชนในชุมชนแออัด โครงการประกาศนียบัตรวิชาชีพช่างฝีมือ โครงการฝึกอบรมวิชาชีพให้เกษตรกรระยะสั้น (โดยวิทยาลัยเกษตรกรรมและหน่วยเคลื่อนที่) ซึ่งแต่ละโครงการมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. โครงการฝึกอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นในรูปของโรงเรียนสารพัดช่าง

วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน (กรมอาชีวศึกษา 2525: 8)

1. ให้การฝึกอบรมวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ตามหลักสูตรระยะสั้น เพื่อเป็นการเตรียมบุคคลเข้าประกอบอาชีพตามความต้องการของตลาดที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว
2. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีพื้นความรู้ ป.4 ขึ้นไป ใ้รับการฝึกอบรมวิชาชีพเพื่อเตรียมตัวไปประกอบอาชีพในอนาคต
3. เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วประเทศทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ใ้รับการฝึกอบรมวิชาชีพเท่าเทียมกัน
4. เพื่อให้ผู้มีอาชีพอยู่แล้ว แด่ต้องการจะเปลี่ยนอาชีพตามที่ตนถนัด และสนใจ เข้ารับการก่ษา ซึ่งจะเป็ประโยชน์ของการประกอบอาชีพต่อไป
5. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีอาชีพอยู่แล้วใ้ฝึกฝนหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาอาชีพของตน

สำหรับวิชาที่เปิดสอนนั้นมี 4 คณะวิชาคือ

1. คณะวิชาช่างอุตสาหกรรม
2. คณะวิชาเกษตรกรรม
3. คณะวิชาพาณิชยกรรม

4. คณะวิชาศิลปกรรม

ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงรายละเอียดเฉพาะ 3 คณะวิชาคือ
คหกรรม พานิชยกรรม และศิลปกรรม ซึ่งเป็นคณะวิชาที่มุ่งเน้นอาชีพที่เหมาะสมกับลักษณะ
ของสตรี และมีสตรีนิยมเรียนมาก ส่วนคณะวิชาช่างอุตสาหกรรมนั้นจะกล่าวถึงเฉพาะ
รายวิชาที่สตรีเรียนอยู่เท่านั้น

คณะวิชาช่างอุตสาหกรรม

แผนกช่างเครื่องยนต

- ช่างซ่อมเครื่องยนต์แก๊สโซลีน
- ช่างซ่อมเครื่องยนต์ดีเซลและไฟฟ้าในรถยนต์

แผนกช่างวิทยุ-โทรทัศน์

- วิทยุเบื้องต้น
- เครื่องเสียง
- เครื่องรับโทรทัศน์ขาว-ดำ

แผนกช่างไฟฟ้า

- การเดินสายไฟฟ้า
- เครื่องกำเนิดและหม้อแปลงไฟฟ้า

แผนกช่างเครื่องทำความเย็น

- ช่างเครื่องทำความเย็น
- ช่างเครื่องปรับอากาศ

แผนกช่างเขียนแบบก่อสร้าง

- เขียนแบบก่อสร้างเบื้องต้น
- เขียนแบบก่อสร้างอาคารทั่วไป

แผนกช่างไม้ครุภัณฑ์

- ช่างไม้ครุภัณฑ์

แผนกช่างก่อสร้าง

- ช่างก่อสร้างปูน
- ช่างก่อสร้าง

แผนกช่างซ่อมจักร เย็บผ้า

- งานซ่อมจักรทั่วไป

แผนกช่างซ่อมนาฬิกา

- ช่างซ่อมนาฬิกาพื้นฐาน

แผนกช่างพิมพ์

- ช่างพิมพ์ออฟเซตสีเดียว
- ช่างแทนพิมพ์แบบกลไก
- ช่างเรียงพิมพ์

คณะวิชาคหกรรม

แผนกวิชาอาหาร-ขนม

- อาหาร-ขนมเบื้องต้น

แผนกวิชาช่างตัดเสื้อสตรี

- เครื่องแต่งกายสตรี ชุดเบื้องต้น
- เครื่องแต่งกายสตรี ชุดสมัยนิยม
- เครื่องแต่งกายสตรี ชุดโอกาสพิเศษ
- เครื่องแต่งกายสตรี ชุดชั้นในสตรี

แผนกวิชาช่างตัดเสื้อชาย

- เครื่องแต่งกายชุดเบื้องต้น
- เครื่องแต่งกายชุดสมัยนิยม
- เครื่องแต่งกายชุดสากล

แผนกวิชาเสริมสวย

- เสริมสวยเบื้องต้น
- เสริมสวยสมัยนิยม

แผนกวิชาช่างคັณม

- ช่างคັณมชายชั้นต้น

คณะวิชาพาณิชยกรรม

แผนกวิชาบัญชี

- การบัญชีร้านค้า
- บัญชีกิจการพิเศษและทางหุ้นส่วน
- บัญชบริษัต์จำกัดและต้นทุนโรงงาน

แผนกวิชาพิมพ์คิ์ค

- พิมพ์คิ์คไทย-อังกฤษเบื้องต้น
- พิมพ์คิ์คไทย-อังกฤษชั้นปฏิบัติงาน

แผนกวิชาเลขานุการ

- เลขานุการ

คณะวิชาศิลปกรรม

แผนกวิชาศิลปประดิษฐ์

- ดอกไม้ประดิษฐ์
- การจัดดอกไม้สด
- เครื่องหนัง
- งานเพนต์-พิมพ์ย้อมสีผ้าและงานหล่อ
- งานถักนิตติ้ง

แผนกช่างหนัง

- ผลิตภัณฑ์เครื่องหนังเบ็คเติ้ลค

แผนกการคนตรี

- คนตรีสากล
- คนตรีโฟล์คซอง
- คนตรีไทย

แผนกวิชาช่างภาพ

- ช่างภาพขาวดำ

แผนวิชาช่างเขียนและศิลปโฆษณา

- ช่างเขียนแบบโฆษณา

การเรียนและการประเมินผลการเรียน

การเรียนวิชาในสาขาต่าง ๆ นั้นไม่มีการจำกัดเพศ แลวแต่ความสมัครใจของผู้เรียน เพราะฉะนั้นจึงไม่สามารถกำหนดใคแน่นอนว่าวิชาใคผู้หญิงเรียน ในคานเวลาเรียนนั้นนักศึกษาจะต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกวารอยละ 80 ของเวลาเรียนที่กำหนดไว้ สำหรับรายวิชานั้นจึงจะมีสิทธิเข้ารับการประเมินผลการเรียน

การดำเนินงานของโรงเรียนสารพัดช่างโคกสกลีตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในการขยายการจัดตั้งโรงเรียนสารพัดช่างไปยังจังหวัดต่าง ๆ เพิ่มขึ้นทุกปี ขณะเดียวกันกรมอาชีวศึกษาทั่วโลกทำการปรับปรุงด้านคุณภาพควบคู่ไปควบดอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้เพื่อใหสอดคลองเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุความมุ่งหมายในอันที่จะตอบสนองต่อวิวัฒนาการทางอาชีพและตลาดแรงงานในปัจจุบันที่เทคโนโลยีสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ใคพัฒนาก้าวหน้าไปอย่างมาก ไมวาจะเป็นทางคานช่างอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม คหกรรม ศิลปกรรมและอื่น ๆ

2. โครงการจัดการศึกษาวิชาชีพให้ประชาชนในชุมชนแออัด (กรมอาชีวศึกษา 2525 : 52)

นอกจากนี้ทางกรมอาชีวศึกษาใคร่วมมือกับการเคหะแห่งชาติในการจัดการเรียนการสอน และการฝึกอบรมใคแก่ประชาชนที่อยู่ในชุมชนที่แออัดที่อยู่ในความรับผิดชอบของการเคหะแห่งชาติ โดยมีสาเหตุเนื่องมาจากการเพิ่มประชากรในกรุงเทพมหานครอันเนื่องมาจากการอพยพย้ายจากชนบทเข้าสู่ตัวเมือง และอัตราการเกิดมีมากขึ้น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเคหะชุมชนส่วนใหญ่มีรายใคน้อยต้องประสบปัญหาความยากแค้นในการหาเลี้ยงชีพ ไมอาจหางานที่ใคและมีความมั่นคงทำใค ทั้งนี้เกิดจากการขาดการศึกษา แรงงานไร้ฝีมือ และขาดเงินทุน เยาวชนที่อยู่ในวัยรุ่นมักใคให้เกิดปัญหาแกลังผม ทางใคที่จะช่วยแกปัญหาใคคือ การใคการศึกษาวิชาชีพเพื่อใคประชาชน

ในชุมชนนั้นมีความรู้ ความสามารถในการวิชาชีพเพิ่มขึ้น หรือให้ได้อาชีพที่เหมาะสม เป็นการช่วยส่งเสริมสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ให้มีความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม โดยการเคหะแห่งชาติได้เสนอให้โรงเรียนกลางของแฟลตในเคหะชุมชนเปิดเป็นสถานฝึกอาชีพ และกรมอาชีวศึกษาจะให้โรงเรียนสารพัดช่างที่ตั้งอยู่ไกล เคียงไป เปิดสาขาของโรงเรียนขึ้น ทำการสอนวิชาชีพระยะสั้นสาขาต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน คือโรงเรียนสารพัดช่างพระนครจะเข้าไปใช้สถานที่ในชุมชนดินแดง และห้วยขวาง โรงเรียนสารพัดช่างสีพระยาเข้าไปในชุมชนบ่อนไก่ โรงเรียนสารพัดช่างนครหลวงเข้าไปในชุมชนรังสิต และโรงเรียนสารพัดช่างสมุทรปราการ เข้าไปในชุมชนคลองเตย โดยได้เริ่มดำเนินการเปิดสอนปลายปี 2525

นอกจากนี้เมื่อการเคหะแห่งชาติไปสร้างชุมชนขึ้น ณ ที่ใดก็จะกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้สำหรับจัดตั้งสถานศึกษาประเภทอาชีวศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา เพื่อให้บริการวิชาชีพแก่ชุมชนนั้น ๆ ควบคู่กัน โครงการเมืองใหม่ที่ลาดกระบัง ทั้งสองห้องและบางพลี-บางบอนนั้น กรมอาชีวศึกษาได้วางแผนจัดตั้งสถานศึกษาเพื่อรองรับโครงการทั้ง 3 ไว้แล้วเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีนโยบายร่วมกันจัดสรรโควตาให้แก่เยาวชนในชุมชนอื่น ๆ ที่การเคหะชาติรับผิดชอบอยู่เข้าไปเรียนในโรงเรียนสารพัดช่างที่ตั้งอยู่ไกล เคียงเป็นกรณีพิเศษ และจะสนับสนุนให้เยาวชนในเคหะชุมชนต่าง ๆ ที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนมัธยม เข้าไปเรียนวิชาอาชีพในโรงเรียนสารพัดช่างเพื่อรับหน่วยกิตถ่ายโอนไปสมทบกับผลการเรียนในโรงเรียนมัธยมคนสังกัดใดด้วย

ในปัจจุบันเนื่องจากสถิติของผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือเทียบเท่าทั่วประเทศมีจำนวนมากและเพิ่มขึ้นทุกปี แต่จำนวนที่สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปเป็นจำนวนน้อย และทำให้มีจำนวนผู้ที่ตกค้างไม่สามารถศึกษาต่อสะสมมากขึ้นทุกปี และในขณะเดียวกันผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับดังกล่าวก็ยังไม่มีความสามารถพอที่จะไปประกอบอาชีพได้ ซึ่งในที่สุดก็กลายเป็นบุคคลว่างงานอันจะก่อให้เกิดปัญหากระทบกระเทือนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ควยสภาเหตุดังกล่าวกรมอาชีวศึกษาจึงได้ทำโครงการทดลองเปิดสอนวิชาชีพในระดับช่างฝีมือ หลักสูตร 1 ปีขึ้น โดยรับนักศึกษาที่มีพื้นฐานความรู้ ม.3 หรือเทียบเท่า

ขึ้นไป เขาเรียนวิชาโดยเน้นการฝึกทักษะในภาคปฏิบัติอย่างเข้มข้น และมีภาคทฤษฎี
 พื้นฐานประกอบบ้างเพียงเล็กน้อย มีระยะเวลาเรียน 1,350 ชั่วโมง หรือประมาณ
 1 ปี และโคกกำหนดให้หลักสูตรมีลักษณะจบในตัวเอง ไม่ประสงค์จะให้ศึกษาต่อในระบบ
 โรงเรียน แต่เนนใหญ่ที่เรียนจบไปเขาสูดลาคอาชีพในระดับช่างฝีมือทันทีจบการศึกษา
 โดยนำหลักสูตรไปทดลองใช้ที่โรงเรียนสารพัดช่างอุดรธานีเป็นครั้งแรก ปรากฏว่ามีผู้จบ
 การศึกษามีคุณภาพดี และเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน

จากความสำเร็จในการทดลองใช้หลักสูตร กรมอาชีวศึกษาได้เสนอ
 กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรช่างฝีมือในปีการศึกษา
 2521 โดยในระยะแรกทำการเปิดสอนสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ในคานอุตสาหกรรม
 พาณิชยกรรม กหกรรม และศิลปกรรม จำนวน 8 สาขาที่โรงเรียนสารพัดช่างใน
 ส่วนกลางและภูมิภาค 9 แห่ง ได้แก่โรงเรียนสารพัดช่างพระนคร โรงเรียนสารพัดช่าง
 นครหลวง โรงเรียนสารพัดช่างสีพระยา โรงเรียนสารพัดช่างธนบุรี โรงเรียน-
 สารพัดช่างอุดรธานี ปี 2523 ได้เปิดใหม่ที่โรงเรียนช่างอุตสาหกรรมต่อเรือหนองคาย
 (ชื่อเดิม) และปีต่อ ๆ ไปเมื่อกรมอาชีวศึกษาได้ขยายการจัดตั้งโรงเรียนสารพัดช่าง
 และโรงเรียนมีความพร้อมก็นำหลักสูตรนี้ไปเปิดสอนด้วย เช่น โรงเรียนสารพัดช่าง
 สุนทรปราการ สารพัดช่างกาญจนบุรี ฯลฯ

3. โครงการประกาศนียบัตรวิชาชีพช่างฝีมือ 1 ปี (กรมอาชีวศึกษา ม.ป.ป. : 2)

วัตถุประสงค์

กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาเห็นเป็นการสมควรปรับปรุงและขยายการ
 อาชีวศึกษาให้แพร่หลายยิ่งขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้คนสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
 ได้มีโอกาสศึกษาวิชาชีพในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อนำไปประกอบอาชีพอิสระได้ เป็น
 การส่งเสริมการศึกษาก่อนวิชาชีพให้แพร่หลายกว้างขวางและสอดคล้องกับแผนการ-
 ศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงให้ใช้หลักสูตรวิชาชีพ
 ประกาศนียบัตรวิชาชีพช่างฝีมือ 1 ปี โดยกำหนดลักษณะดังนี้

1. เป็นทักษะความรู้ในทางอาชีพเฉพาะสาขาเป็นหลัก
2. เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรนี้ สามารถออกไปประกอบอาชีพส่วนตัวได้
3. ให้มีพื้นฐานวิชาการที่จะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคนควาควยตนเอง เพื่อให้เห็นต่อความเจริญก้าวหน้า การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้ควย
4. มีลักษณะจบในตัวเอง โดยไม่ประสงค์ให้ผู้เรียนศึกษาต่อในระบบโรงเรียน

วิชาที่เปิดสอน

ในระยะแรกทำการเปิดสอนสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ในงานช่างอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม คหกรรมและศิลปกรรม โดยแต่ละสถานศึกษาจะเลือกเปิดตามความพร้อมของบุคลากรและวัสดุอุปกรณ์

ระยะเวลาในการเรียน

การเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพช่างฝีมือใช้เวลาเรียน 1 ปี โดยจะแบ่งเป็น 3 ภาค 2 ภาคแรกจะเรียนวิชาชีพคานนั้น ๆ ส่วนในภาคสุดท้ายจะเป็นการเรียนวิชาสามัญ เพื่อให้สามารถทำกิจการของตนเองได้เมื่อมีโอกาส นักศึกษาที่จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพช่างฝีมือ 1 ปี จะออกไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมทั้งของรัฐและเอกชนได้ และสามารถประกอบธุรกิจขนาดย่อมหรือประกอบอาชีพส่วนตัว ผู้ที่สำเร็จการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจะออกใบประกาศนียบัตรวิชาชีพช่างฝีมือ ซึ่ง ก.พ. กำหนดอัตราเงินเดือนเพื่อเป็นการเทียบสำหรับการวางจ้างในอัตราไม่สูงกวาระดับ 1 ชั้น 1,620 บาท

ผลการดำเนินงาน (กองแผนงาน กรมอาชีวศึกษา 2524 : 120)

ตารางที่ 2 จำนวนผู้สำเร็จหลักสูตรระยะสั้น และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพช่างฝีมือ 1 ปี

จำนวนผู้สำเร็จหลักสูตรระยะสั้น และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ
 ชั้นปี 1 ปี (กองแผนงาน กรมอาชีวศึกษา 2524 : 120)

	ปีการศึกษา 2520		ปีการศึกษา 2523	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
คณะวิชาทางอุตสาหกรรม				
แผนกวิชาทางเครื่องยนต์				
- รางซ่อมเครื่องยนต์แกสโซลีน	1,842	11	1,309	5
- รางซ่อมเครื่องยนต์ดีเซลและไฟฟ้า รถยนต์				
แผนกช่างวิทยุ-โทรทัศน				
- วิทยุเบื้องต้น	1,116	12	1,018	16
- เครื่องเสียง			415	10
- เครื่องรับโทรทัศน์ขาว-ดำ			242	3
แผนกช่างไฟฟ้า				
- การเดินสายไฟฟ้า	783	7	1,021	15
- เครื่องกำเนิดและหมอบแปลงไฟฟ้า			109	1
แผนกช่างเครื่องทำความเย็น				
- ช่างเครื่องทำความเย็น	275	2	323	1
- ช่างเครื่องปรับอากาศ			14	1
แผนกช่างเขียนแบบก่อสร้าง				
- ช่างกวดอาคารปูน	125	4	125	10
- ช่างก่อสร้าง			11	1
แผนกช่างซ่อมจักรเย็บผ้า				
- งานซ่อมจักรทั่วไป	5	-	28	9

	ปีการศึกษา 2520		ปีการศึกษา 2523	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
แผนกช่างซ่อมนาฬิกา				
- ช่างซ่อมนาฬิกาพื้นฐาน	54	2	25	1
แผนกช่างพิมพ์				
- ช่างพิมพ์ออฟเซตสี่เก็บ	62	1	43	1
- ช่างแท่นพิมพ์แบบกลไก	46	2	33	6
- ช่างเรียงพิมพ์	21	58	24	37
แผนกช่างไม้กรรมวิธี				
- ช่างไม้กรรมวิธี	85	-	87	4
แผนกช่างก่อสร้าง				
- ช่างก่ออิฐฉาบปูน	35	-	30	1
- ช่างก่อสร้าง	-	-	25	1
รวม	4,449	99	4,921	124
<u>คณะวิชาคหกรรม</u>				
แผนกช่างตัดเสื้อสตรี				
- เครื่องแต่งกายสตรีเบื้องต้น	9	2,959	3	2,401
- เครื่องแต่งกายสตรีชุดสมัยนิยม			2	1,160
- เครื่องแต่งกายสตรีโอกาสพิเศษ			-	153
- เครื่องแต่งกายชุดชั้นในสตรี			-	19
แผนกช่างตัดเสื้อชาย				
- เครื่องแต่งกายชายเบื้องต้น	107	831	97	855
- เครื่องแต่งกายชายสมัยนิยม			27	118
- เครื่องแต่งกายชายชุดสากล			8	31
แผนกช่างคั้ดม				
- ช่างคั้ดมชายเบื้องต้น	271	151	467	262

	ปีการศึกษา 2520		ปีการศึกษา 2523	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
แผนกเสริมสวย				
- เสริมสวยเบื้องต้น	8	1,328	10	1,612
- เสริมสวยงามสมัยนิยม			5	894
แผนกอาหาร-ขนม				
- อาหาร-ขนมเบื้องต้น	13	493	22	790
รวม	408	5,769	641	8,295
คณะวิชาพาณิชยกรรม				
แผนกบัญชี				
- การบัญชีร้านค้า	92	487	109	-
- บัญชีกิจการพิเศษและทางหุ้นส่วน	14	145	14	411
- บัญชีบริหารจากรักและกองทุนโรงงาน	22	69	15	118
แผนกพิมพ์ดีด				
- พิมพ์ดีดไทย-อังกฤษเบื้องต้น	266	842	430	999
- พิมพ์ดีดไทย-อังกฤษขั้นปฏิบัติงาน			27	42
แผนกธุรกิจ				
- การตลาด	-	-	1	2
- เลขานุการ	2	16	-	4
รวม	396	1,559	596	1,654

	ปีการศึกษา 2520		ปีการศึกษา 2523	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
คณะวิชาศิลปกรรม				
แผนกศิลปประดิษฐ์				
- กอกไม้ประดิษฐ์			5	226
- การจัดกอกไม้สด			-	12
- การจัดสวน	10	277	8	2
- เครื่องหนัง			12	16
- งานเพนต์-พิมพ์ยอมสีผ้าและงานทอ			18	76
- งานดัดไม้ตุง			-	13
แผนกช่างหนัง				
- ผลิตภัณฑ์เครื่องหนังเบ็ดเตล็ด	-	-	20	38
แผนกช่างภาพ				
- ช่างภาพขาวดำ	97	9	106	31
แผนกช่างเขียนและศิลป์โฆษณา				
- เขียนแบบโฆษณา	19	2	87	25
แผนกการดนตรี				
- ดนตรีสากล	55	22	40	20
- ดนตรีฟิสิกซ์ของ	-	-	39	25
- ดนตรีไทย	27	10	25	3
รวมคณะวิชาศิลปกรรม	208	320	360	492
จำนวนผู้สำเร็จหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ช่างฝีมือ 1 ปี				10,565
- ช่างอิเล็กทรอนิกส์	-	-	61	1
- บัญชี-พิมพ์กติก	-	-	24	77
- สอนตัดเสื้อสตรีและเด็ก	-	-	-	6

จากการพิจารณารายละเอียดโครงการโรงเรียนสารพัดช่าง และจำนวน ผู้สำเร็จการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่า กรมอาชีวศึกษาโดยโรงเรียนสารพัดช่างมีบทบาทในการให้การศึกษากฎศรียมาก ทั้งนี้จะเห็นได้จากภาวะวิชาที่ทางโรงเรียนสารพัดช่าง เปิดสอนนั้นถึง 3 ใน 4 ภาวะวิชาที่เอื้ออำนวยต่อความสามารถและลักษณะของศรีย และมีศรียนิยมเรียนมาก อันได้แก่ ภาวะวิชาคหกรรม พาณิชยกรรม และศิลปกรรม ซึ่งเมื่อพิจารณาจำนวน ชายและหญิงที่สำเร็จการศึกษาในแต่ละภาวะวิชา ก็พบว่ามีจำนวน หญิง มากกว่าชายทั้ง 3 ภาวะวิชา (ภาวะวิชาคหกรรม หญิง - 8,295 ชาย 641 ภาวะวิชาพาณิชยกรรม หญิง 1,654 ชาย 596 ภาวะวิชาศิลปกรรม หญิง 492 ชาย 360) ส่วนภาวะวิชาช่างอุตสาหกรรมซึ่งแม้จะมีภาวะวิชาที่ไม่เอื้ออำนวยต่อ ศรีย ก็ยังปรากฏว่ามีศรียเรียนอยู่ถึง 124 คน (ชาย 4,921 คน) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสถิติในปี 2520 มีหญิงเรียน 99 คน (ชาย 4,449 คน) เพราะฉะนั้นจะเห็นว่า กรมอาชีวศึกษามีบทบาทในการให้การศึกษากฎศรียมาก ส่งเสริมให้ศรียเรียนแม่ในสาขา วิชาที่เหมาะสมกับผู้ชาย มากกว่าผู้หญิง ก็ให้โอกาสผู้หญิงเรียน นอกจากนี้ตัวเลข ดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่าศรียในปัจจุบันเริ่มมีความคิดใหม่ที่ไม่ติดอยู่กับค่านิยมเดิมที่ว่า ผู้หญิงต้องเรียนทักเย็บเสื้อผ้า ทำนม ประคิบะคอกไม้ เท่านั้น เพราะผู้หญิงหันมา นิยมเรียนวิชาของผู้ชายมากขึ้น

และสำหรับหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพช่วงฝีมือ 1 ปี ซึ่งเปิดสอนในปัจจุบัน 3 วิชาคือ ช่างอิเล็กทรอนิกส์ บัญชีพิมพ์ดีด ตักเย็บเสื้อศรียและเด็กก็มีศรียเรียนอยู่ทุก วิชา แม่แต่ช่างอิเล็กทรอนิกส์ก็มีศรียเรียนอยู่ 1 คน

จะเห็นว่ากรมอาชีวศึกษาโดยโรงเรียนสารพัดช่างมีบทบาทในการให้การศึกษากฎศรียอย่างมาก โดยให้ในรูปแบบของหลักสูตรระยะสั้น ซึ่งมีความยืดหยุ่นและคล่องตัวในการ จัดหลักสูตรให้ตรงกับความต้องการของศรีย และสอดคล้องกับสภาพสังคม นอกจากนี้ การสอนที่เน้นภาคปฏิบัติยังทำให้ศรียมีความชำนาญ และเมื่อจบการศึกษาก็สามารถนำ ความรู้ไปใช้ประกอบอาชีพได้

ปัญหาของโรงเรียนสารพัดช่างในการให้การศึกษากฎศรีย

จากปัญหาที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอน ในโรงเรียนสารพัดช่าง พระนคร นครหลวง และพระยา พบว่า มีปัญหาที่ประสบอยู่และแก้ปัญหาไปแล้วดังนี้

1. สตรีที่เข้ารับการอบรมชาวเรียนก่อนจบหลักสูตร เพราะเรียนไม่ไหว ปัญหาที่ทางโรงเรียนสารพัดช่าง โค้จกส่งจดหมายตักทักมาเรียน
2. สตรีที่มารับการอบรมขาดความกระตือรือร้น ปัญหานี้แก้โดยพยายามหาทัศนูปกรณ์ วัสดุสร้างเสริมการสอน และหาแบบใหม่ ๆ ทันสมัยมาสอนนักเรียน
3. สตรีที่มาอบรมไม่มีความอดทน และความพยายาม แก้ไขแล้วโดยการชี้ให้เห็นความสำเร็จจากงานที่ทำ และประโยชน์ที่จะได้รับ

ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นและกำลังดำเนินการแก้ไขมีดังนี้

1. ผู้เรียนบางส่วนจบแล้วไม่มีงานทำ ทางโรงเรียนสารพัดช่างโค้พยายามแก้ไข โดยการออกแบบสำรวจตักทักตามผล และช่วยหางานให้ทำโดยทางโรงเรียนมีแผนกแนะแนว คอยจัดหางานให้เมื่อมีหน่วยงานใดมาตักทักต้องการผู้เรียนจบ
2. ครูผู้สอนมีวิธีการสอนแบบเก่า โค้พยายามแก้ไขปัญหานี้โดยการจัดการฝึกอบรม จัดการสัมมนาครูผู้สอน

สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้น และแก้ไขไม่ได้คือ

1. ระคับความรู้ของนักเรียนไม่เท่ากัน ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย และครูผู้สอนก็สอนลำบาก
2. นักเรียนบางคนต้องการเรียนเป็นบางเรื่อง ไม่ต้องการเรียนทั้งหลักสูตร ทำให้มาเรียนไม่สม่ำเสมอ
3. นักเรียนบางคนขาดเรียนก่อนจบหลักสูตร ทั้งนี้เพราะไคงานทำก่อนเรียนจบ ไม่มีเวลามาเรียนเนื่องจากต้องทำมาหากิน และการเดินทางลำบาก

สำหรับปัญหาที่โรงเรียนสารพัดช่างประสบและแก้ไขไม่ได้ อันได้แก่ปัญหาระคับความรู้ของนักเรียนไม่เท่ากันนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าควรจักกลุ่มผู้เรียนโดยพิจารณาจากพินความรู้ และระคับการเรียนรู้ ซึ่งวิธีนี้จะช่วยให้ผู้สอนสอนง่ายขึ้น ขณะเดียวกันผู้เรียนก็จะไม่เกิดความเบื่อหน่าย หรือท้อใจเพราะเขาสามารถเรียนไคเท่ากับเพื่อน ๆ ในกลุ่มขอยนี้ สำหรับปัญหาผู้เรียนไม่มาเรียนสม่ำเสมอ เพราะต้องการเรียนเพียงบางเรื่องไม่ต้องการเรียนทั้งหลักสูตร หรือผู้เรียนขาดเรียนก่อนเรียนจบ เพราะไคงานทำหรือไม่มีเวลาเพราะต้องทำมาหากิน หรือเดินทางลำบาก ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาดังกล่าว

สืบเนื่องมาจากหลักสูตรระยะสั้นของโรงเรียนสารพัดช่างไปไต่ส้นและรักถูกจริง
 แต่ใช้เวลาและสอนเนื้อหามากเกินไป ซึ่งบางเรื่องผู้เรียนไม่สนใจ จะเห็นว่า
 ผู้เรียนไม่ต้องการเรียนแก้หลักสูตรใหม่ทดหลักสูตรสมรรถนะใดแก้ไขปรับปรุงหลักสูตร
 ไต่ส้นจริง ๆ และรักถูกจริงกับความต้องการของผู้เรียน ซึ่งในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์
 คุณดวงเดือน นีศาลบุตร นายกสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย ได้ทดลองจัด
 อบรมวิชาชีพระยะสั้นที่ไต่ส้นจริง ๆ ก็ใช้เวลาหลักสูตรละ 50 ชั่วโมง โดยมีเนื้อหาที่
 เฉพาะเจาะจงลงไปเช่น สอนตัดเย็บเสื้อกระโปรงธรรมดา และถ้าผู้เรียนสนใจ
 จะเรียนต่อก็เรียนหลักสูตรการตัดเย็บเสื้อกระโปรงตามแฟชั่น เป็นต้น การที่กำหนด
 หลักสูตรให้ใช้เวลาสั้นและสอนเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจงจะทำให้ผู้เรียนสามารถเลือก
 เรียนได้ตามที่สนใจจริง ๆ หรือจำเป็นจริง ๆ และยังสะดวกเวลาเรียนได้เพราะ
 ใช้เวลาไม่นาน

โดยสรุปผู้วิจัยเห็นว่าโรงเรียนสารพัดช่างควรปรับปรุงหลักสูตรระยะสั้น
 ไต่ส้นจริง ๆ และควรจัดหลักสูตรใหม่เนื้อหาแยกย่อยเฉพาะจุดลงไป จะช่วยให้
 การฝึกอบรมมีประสิทธิภาพสูง และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบอยู่ได้อย่างมาก

4. โครงการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมระยะสั้น (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2525 : 78)

ในชนบทส่วนใหญ่ของประเทศ ประชาชนทั้งชายและหญิงจะประกอบอาชีพ
 เกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก โดยใช้วิธีการเก่า ๆ ในการประกอบอาชีพทำให้ได้ผลไม่
 คุ้มค่า บางครั้งก็ใช้ทรัพยากรธรรมชาติไม่เหมาะสม เป็นการทำลายสภาพแวดล้อม
 ไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพื่อให้การช่วยเหลือให้เกษตรกรมีความรู้ทางด้านวิชาการ
 เกษตรใหม่ ๆ เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงอาชีพของตนเป็นการยกระดับสังคมและเศรษฐกิจ
 ให้ดีขึ้น และเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายการศึกษาในด้านการศึกษานอกระบบของ
 กระทรวงศึกษาธิการ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรมอาชีวศึกษาจึงได้
 ให้สถานศึกษาดำเนินการเกษตรในสังกัดกองวิทยาลัยเกษตรกรรมฝึกอบรมอาชีพเกษตรกรรม
 ระยะสั้นขึ้นในสถานศึกษา โดยเริ่มโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2520 เป็นต้นมา ซึ่ง
 เป็นโครงการที่ได้ผลตามวัตถุประสงค์ จึงได้ขยายหน่วยการฝึกอบรมขึ้นเป็นลำดับ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาเกษตรเป็นศูนย์กลางในการช่วยเหลือเกษตรกรในท้องถิ่นที่มีความรู้ และสามารถปรับปรุงงานอาชีพด้านเกษตรกรรมของตนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ให้ครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา ได้ปฏิบัติงานร่วมกับประชาชน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในระบบ ทำให้การเรียนการสอนสอดคล้องกับอาชีพของท้องถิ่นยิ่งขึ้น
3. เพื่อส่งเสริมให้การพัฒนาการศึกษาด้านเกษตรของประเทศโดยบรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

พินิจดำเนินการ

โครงการนี้เริ่มดำเนินการในปี 2520 ใช้สถานศึกษาเกษตรกรรมในส่วนภูมิภาคที่มีความพร้อม จัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมตามหลักสูตร (1-2 สัปดาห์)

ระยะเวลาการฝึกอบรม

การจัดการฝึกอบรม จะจัดเป็นระยะเวลาสั้น ๆ ตามที่คณะกรรมการฝึกอบรมได้พิจารณา คือประมาณ 1-2 สัปดาห์ หรือ 7-10 วันต่อรุ่น ในปีหนึ่งจะจัดอบรมได้หน่วยละประมาณ 10 รุ่น

การดำเนินงาน

จัดตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการดำเนินโครงการรับผิดชอบการคัดเลือกเกษตรกรมาฝึกอบรม ประมาณรุ่นละ 30 คน ที่หน่วยโรงเรียนวิทยาลัย-เกษตรกรรม และจะติดตามผลระหว่างการฝึกอบรมและเมื่อเกษตรกรกลับไปประกอบอาชีพแล้ว

ผลการศึกษา (กรมอาชีวศึกษา 2525 : 163)

ตารางที่ 3 จำนวนผู้เข้ารับการอบรมและหน่วยฝึกอบรมวิชาชีพเกษตร-
กรรมระยะสั้น

จำนวนผู้อบรม: หน่วย	2520	2521	2522	2523	2524
	3 หน่วย 592 คน	9 หน่วย 3,659 คน	19หน่วย 8,650 คน	20 หน่วย 8,466 คน	20 หน่วย 6,650 คน

5. โครงการฝึกอบรมอาชีพเกษตรกรรมเคลื่อนที่ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
2525 : 82)

ต่อมากรมอาชีวศึกษาได้พิจารณาเห็นว่า การฝึกอบรมอาชีพเกษตรกรรมระยะสั้นในสถานศึกษาแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ จำเป็นต้องจัดหน่วยฝึกอบรมเขาไปยังหมู่บ้านให้ถึงตัวเกษตรกรโดยตรงด้วย จึงได้ให้สถานศึกษาในสังกัดกองวิทยาลัยเกษตรกรรมจัดหน่วยฝึกอบรมอาชีพเกษตรกรรมเคลื่อนที่ เขาไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางด้านการเกษตรให้แก่ประชาชนที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในสถานศึกษาเกษตร แต่ประกอบอาชีพทางการเกษตรอยู่ เป็นการยกระดับพื้นฐานทางวิชาการและนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เขาไปเผยแพร่ให้แก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรได้ปรับปรุงและรู้จักแก้ปัญหาในอาชีพเกษตรกรรม เพื่อให้มีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โครงการนี้ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2520 เป็นต้นมา

วัตถุประสงค์

1. ฝึกอบรมด้านอาชีพเกษตรกรรมให้แก่เกษตรกร ซึ่งอยู่ในท้องถิ่นชนบทห่างไกล ส่งเสริมให้ได้รับความรู้ และหาเทคนิคใหม่ ๆ เพื่อนำไปปรับปรุงอาชีพของตนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
2. เพื่อให้มีนักวิชาการเกษตร ครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษาได้มีประสบการณ์และความชำนาญในการนำหลักวิชาการเกษตรและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เขาไปสาธิตในหมู่บ้านเกษตรกร ในไร่นา ให้เป็นการสอดคล้องกับอาชีพในท้องถิ่น

3. เพื่อให้เยาวชนที่ประสบ ทอดงานอาชีพเกษตรกรรมที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษา ในสถานศึกษาเกษตรกรรมใด ๆ ได้มีโอกาสเตรียมรับการถ่ายทอดงานอาชีพเกษตรกรรมจากบรรพบุรุษ

พื้นที่ดำเนินการ

หน่วยฝึกอบรมอาชีพเกษตรกรรมเคลื่อนที่ จะมีหน่วยตั้งอยู่ในโรงเรียนและวิทยาลัยเกษตรกรรม และแต่ละหน่วยจะมีรถยนต์บรรทุกทุก แล่นออกไปปฏิบัติงานถึงหมู่บ้าน โรงเรียนของเกษตรกร หน่วยละ 1 คัน

ระยะเวลาดำเนินการฝึกอบรม

การจัดกิจกรรมจะเป็นการจัดขึ้นในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ โดยให้เจ้าหน้าที่อบรมไปสาธิต หรือทดลองปฏิบัติในไร่นา ในวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดราชการ หรือจัดเป็นรุ่น ๆ ละประมาณ 7 วัน

การดำเนินงาน

1. ให้การฝึกอบรมโดยให้เกษตรกรไถลงมือปฏิบัติจริง เช่น การเพาะเห็ดฟาง การเพาะปลูกรักษาต่าง ๆ การตอนสัตว์ เป็นต้น
2. สืบหาความต้องการของท้องถิ่น เพื่อที่จะเตรียมการจัดหาวัสดุและอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับหลักสูตร
3. ออกปฏิบัติงานตามสถานที่ วัน เวลาที่ได้นัดหมายกับเกษตรกร หรือบางครั้งออกปฏิบัติการช่วยเหลือเกษตรกร เมื่อประสบภัยธรรมชาติ
4. ติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

ผลการดำเนินงาน (กรมอาชีวศึกษา 2525 : 164)

ตารางที่ 4 จำนวนผู้เข้ารับการอบรมและหน่วยฝึกอบรมอาชีพเกษตรกรรมเคลื่อนที่

หน่วย ผู้รับการอบรม	2520	2521	2522	2523	2524
	2 หน่วย	5 หน่วย	17 หน่วย	20 หน่วย	20 หน่วย
	1,250 คน	5,644 คน	20,857 คน	20,857 คน	18,186 คน

บทบาทของกรมอาชีวศึกษาในการจัดโครงการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรม ระยะสั้น นั้นว่าเป็นบทบาทที่เหมาะสมมาก เพราะเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของคนไทย แต่มันจะไม่ค่อยได้รับความสนใจศึกษาหาความรู้กัน และมันก็จะทำการเกษตรตามอย่าง บรรพบุรุษ ซึ่งใช้วิธีการที่ล้าสมัย สิ้นเปลือง ค่าเช่า การที่ทางกรมอาชีวศึกษาจัดโครงการ อิงกล่าวโดยโฆษณาสถานศึกษาของกรมอาชีวศึกษา คือวิทยาลัยเกษตรกรรมซึ่งกระจายอยู่ใน ชนบทจึงเห็นว่าเหมาะสมมาก

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่าวิทยาลัยเกษตรกรรมของกรมอาชีวศึกษานั้นมีบทบาทหน้าที่หลักในด้านการสอน บทบาทในด้านการวิจัยศึกษาเทคโนโลยีหรือวิธีการใหม่ที่ใช้ในการแก้ปัญหาของเกษตรกรยังมีอยู่ค่อนข้างน้อย ประกอบกับวิทยาลัยเกษตรกรรมเหล่านี้ไม่มีสถานที่ทดลองที่จะใช้ทดลองวิจัย เกี่ยวกับการเกษตรเลย เพราะฉะนั้นบทบาทในการอบรมความรู้ เทคโนโลยีทางการเกษตรแบบใหม่ที่ประชาชนต้องการ นำไปใช้แก้ปัญหาจึงอาจจะยังไม่ค่อยดีนัก ผู้วิจัยมีความเห็นว่าทางกรมอาชีวศึกษา โดยวิทยาลัยเกษตรกรรมควรจะได้ร่วมมือกับทางกรมส่งเสริมการเกษตร ทั้งนี้เพราะ กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการพัฒนาการเกษตรแก่ เกษตรกร และยังมีสถานที่ทดลองทำการวิจัยค้นคว้า เกี่ยวกับ เทคโนโลยีทางการเกษตร แบบใหม่ เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหา ปลูกเพิ่มผลผลิตให้เกษตรกร เพราะฉะนั้น ทางกรมอาชีวศึกษาควรได้ร่วมมือประสานงานกันกับทางกรมส่งเสริมการเกษตรในการ นำความรู้ เทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางการเกษตรที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้านมาให้ความรู้ อบรมให้แก่ประชาชนที่สนใจ โดยใช้สถานที่วัสดุอุปกรณ์ของวิทยาลัยเกษตรกรรม หรือ อาศัยรถหน่วยเคลื่อนที่ของวิทยาลัยอาชีวศึกษา

การร่วมมือประสานงานกันระหว่างวิทยาลัยเกษตรกรรมและกรมส่งเสริม การเกษตรในการอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรจะเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย ประมาณ ของทั้ง 2 หน่วยงาน และยังเป็นการใช้ประโยชน์จากหน่วยงานทั้งสองอย่างคุ้มค่าด้วย

กรมสามัญศึกษา

กรมสามัญศึกษานับเป็นเอกอำนวยการหนึ่งในกระทรวงศึกษาธิการ ที่มีบทบาทในการศึกษาแก่ประชาชนซึ่งมีสตรีร่วมอยู่ด้วย ทั้งนี้โดยมีโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทซึ่งจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2523 เป็นโครงการสำคัญ กรมสามัญศึกษาได้กำหนดบทบาทของโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทไว้ 2 ด้านคือ ด้านการเรียนการสอนและด้านการบริการชุมชน ซึ่งในเรื่องเกี่ยวกับการบริการชุมชนอันเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยมีสตรีร่วมอยู่ด้วยนั้น ได้กำหนดบทบาทไว้อย่างกว้าง ๆ ดังนี้

1. สอนประชาชน

2. บริการชุมชน

1. สอนประชาชน ใน 4 ด้านคือ (กรมสามัญศึกษา 2524 : 2)

1.1 ความรู้ทั่วไปและอาชีพ เช่น

ก. ร่วมกันกรรการศึกษานอกโรงเรียน จัดกลุ่มสนใจ การศึกษา
เปิดเสรีวาระกึ่งต่าง ๆ อาชีพระยะสั้น

ข. ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมอนามัย
กรมส่งเสริมการเกษตร จัดทั้งใน และนอกสถานที่ และเคลื่อนที่

1.2 ปลุกฝังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อเยาวชน ร่วมกับทาง
โรงเรียนโดย

ก. ร่วมมือกับสมาคมผู้ปกครองและครู สมาคมศิษย์เก่า ฯลฯ

ข. ร่วมมือกับสถาบันต่าง ๆ เช่น วัด โรงพยาบาล ตำรวจ ฯลฯ

ค. ประชุมชี้แจงขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง

ง. อาศัยสื่อมวลชนต่าง ๆ

จ. ให้ผู้ปกครองร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน

1.3 ปลุกฝังประชาชนให้เกิดความรับผิดชอบต่อชุมชน

ก. เชิญชวนให้ประชาชนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของโรงเรียน

ข. จัดทัศนศึกษาศาลาโครงการพัฒนาท้องถิ่นในท้องถิ่น

1.4 ปลุกฝังให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี

- ก. ให้ความรู้ของทางราชการ กฎหมาย ฯลฯ
- ข. จัดกิจกรรมทั้งในและนอกโรงเรียน
- ค. ส่งเสริมและเผยแพร่พลเมืองดีตัวอย่าง

2. บริการชุมชน 5 ประการคือ

2.1 ด้านความรู้ทั่วไป และอาชีพ

- ก. จัดสหกรณ์ร้านค้า
- ข. จัดตลาดนัดจากนายผลิตผล
- ค. เปิดตลาดจำหน่ายผลิตผลให้ประชาชน
- ง. ผลิตจัดหา หรือแนะนำแหล่งผลิตปุ๋ย เชื้อเห็ด พันธุ์ปลา
- จ. ให้ความรู้สุขภาพอนามัยในการประกอบอาชีพ
- ฉ. จัดหน่วยสาขา หรือบริการในโรงเรียน หรือนอกโรงเรียน เช่น บริการรักษาโรคสัตว์

2.2 ด้านสุขภาพอนามัย

- ก. บริการเอกสารและอุปกรณ์ในการวางแผนครอบครัว
- ข. บริการด้านการป้องกันโรคติดต่อ
- ค. บริการนำสะอาด
- ง. ด้านสุขภาพจิต เช่น จัดกิจกรรมนักเรียนอาสาสมัครในการปรับปรุงและการพัฒนาสุขภาพจิตของชุมชน
- จ. บริการยาสาฆ่าพยาธิประจำบ้าน และการปฐมพยาบาล
- ฉ. จัดหาบริการเพื่อส่งเสริมการดูแลสุขภาพ

2.3 ด้านวัฒนธรรม

- ก. ทำประวัติท้องถิ่น
- ข. จัดพิพิธภัณฑ์ นันทนาการ
- ค. จัดให้มีดนตรี และการละเล่นพื้นเมือง
- ง. จัดบริการอุปกรณ์ในพิธีต่าง ๆ
- จ. จัดกิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ของท้องถิ่น

2.4 กานันต์นากการ

- ก. ใต้อาคารที่และอุปกรณ์ในการเล่นกีฬา
- ข. จักรยานที่ติดถนน สนามเด็กเล่น
- ค. ใต้อาคารที่ไม่มีการใช้งานต่าง ๆ
- ง. จักรยาน และการละเล่นรวมทั้งกิจกรรมของท้องถิ่น
- จ. จักรยานการเล่นคนตรี ขี่รอก ฟ่อนรำ

2.5 กานนเคยแพรวชาวดาร

- ก. จักทำปายประกาศ
- ข. แจงผานักเรียน
- ค. ทำเอกสาร
- ง. ประชุมแจง
- จ. กระจายเสียงทั้งในและนอกโรงเรียน

กรมสามัญศึกษาเป็นหน่วยงานรัฐบาลที่โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัด จำนวนมากกระจายอยู่ทั่วประเทศ โรงเรียนมัธยมศึกษาเหล่านั้นเป็นหน่วยงานของ รัฐบาลที่อาคารสถานที่อุปกรณ์การเรียนการสอน ตลอดจนบุคลากรที่มีคุณวุฒิพร้อมกว่า หน่วยงานอื่นที่มีอยู่แล้วในตำบล และเมื่อทางกรมสามัญศึกษาได้จัดตั้งโครงการโรงเรียน มัธยมเพื่อพัฒนาชนบทขึ้นในปี พ.ศ. 2523 โดยมีวัตถุประสงค์มุ่งให้บริการแก่ชุมชน โดยให้โรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ทำการสอนประชาชนและบริการชุมชน โรงเรียน มัธยมเพื่อพัฒนาชนบทนี้ถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ ประชาชนซึ่งมีสตรีรวมอยู่ด้วย

อย่างไรก็ตาม การสอนประชาชนและบริการชุมชนเป็นบทบาทใหม่ ของ โรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ซึ่งโรงเรียนไม่เคย ทำมาก่อน ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า โรงเรียนมัธยมอาจจะไม่สามารถแสดงบทบาทในการ ให้การศึกษาแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายในปัจจุบัน เนื่องจากมี ปัญหาหลายประการเช่น งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ในการบริการชุมชน บุคลากร ฯลฯ ซึ่งจากรายงานการประเมินผลโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ของกอง- แผนงาน กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้สรุปว่า "โครงการโรงเรียนมัธยม

เพื่อพัฒนาชนบทโดยประสบปัญหาทางการเงินเพื่อใช้เป็นคำขวัญสloganเปลี่ยนที่จำเป็น
 ในการดำเนินงาน" (กองแผนงาน กรมสามัญศึกษา 2525 : 52) และจากการ
 วิจัยของ อิศราพร จันทรพราว เรื่อง ความคิดเห็นของครู ผู้บริการการศึกษาและ
 ผู้นำชุมชนเกี่ยวกับ หมายและการปฏิบัติจริงของครูในโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท
 ในเขตการศึกษา 7 พบว่า "โรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทส่วนมากจะเป็นโรงเรียน
 ขนาดเล็กและขนาดกลาง งบประมาณสำหรับการสอนประชาชน และการบริการชุมชน
 ไม่เพียงพอที่จะใช้ในการดำเนินงาน และการเบิกจ่ายเงินบำรุงการศึกษาเพื่อค่านิน
 งานด้านนี้ทำได้ยาก เพราะชดเชยระเบียบการใช้เงินบำรุงการศึกษา และ โรงเรียน
 ขนาดแคบวัสดุอุปกรณ์ในการสอนวิชาชีพ และประชาชนอันเป็นปัญหาสืบเนื่องมาจากเงิน
 งบประมาณสนับสนุนโครงการไม่เพียงพอตนเอง และในคำนำครู พบว่า ครูมีโอกาส
 ออกไปสอนประชาชน หรือบริการประชาชนได้น้อย หรือออกไปไม่ได้เลย เพราะครู
 มีชั่วโมงสอนมาก" (อิสราพร จันทรพราว 2526 : 102-103) และอิสราพรยังได้
 เพิ่มเติมว่า ความแตกต่างด้านการอ่านการเขียนของประชาชนก็เป็นปัญหาที่ทำให้ทาง
 โรงเรียนไม่สามารถให้การศึกษาคือ เพราะ "ประชาชนอ่านเขียนไม่ได้อีกไม่กล้ามารับ
 บริการหรือสมัครเรียนอาจจะไม่ เพราะประชาชน มีความคิดว่าตนเองไม่มีความสามารถ
 ในการอ่านเขียนหรือคิดต่อสื่อสารกับผู้อื่นอีก" อีกเหตุผลหนึ่งคือมีช่องว่างระหว่าง
 โรงเรียนที่เป็นหน่วยงานของรัฐของประชาชน คนที่จะรับบริการจากทางโรงเรียนได้
 ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถใ้รับการยกย่องจากชุมชน มีหน้าที่ตำแหน่งการงานคือ และ
 กฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของทางโรงเรียน เช่นการเขียนหนังสือขอความช่วยเหลือ
 เหลือจากโรงเรียนเป็นลายลักษณ์อักษรทำให้การบริการต่าง ๆ ไม่คล่องตัว ลาซา
 ซากคุณภาพ ประชาชนจึงไม่มารับบริการของโรงเรียน" (อิสราพร จันทรพราว
 2526 : 106)

อิสราพร จันทรพราว ได้เสนอแนะไว้ในวิทยานิพนธ์เล่มเดียวกันว่า
 "ถ้ายังหาวิธีที่ดีที่สุดไม่ได้ ครูควรร่วมมือกับหน่วยงานรัฐบาลได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน
 กรมอนามัย กรมส่งเสริมการเกษตรในการพัฒนาชนบท โดยครูเข้าร่วมในรูปของการ
 ให้บริการ การให้คำปรึกษา เป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐ กับประชาชน

และเป็นผู้รับปัญหาจากประชาชนในชุมชนนั้น เพื่อถ่ายทอดให้เจ้าหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง หรือมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ เพราะครูเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาจิตวิทยาการเรียนรู้ของถนน และมีเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ ที่สำคัญคือครูอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนในชุมชนมากกว่าเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ" (อิสราพร จันทร์พรารว 2526 : 108)

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะของ อิสราพร จันทร์พรารวในการแก้ปัญหาของโครงการการให้ครูรวมและประสานงานกับหน่วยงานอื่นจะโดยหลัก เพราะครูนอกจากใกล้ชิดกับประชาชนแล้ว ยังได้รับการยกย่องนับถือและเชื่อฟังกวดย และการที่คอยร่วมมือกับหน่วยงานรัฐบาลก็ไม่เป็นภาระหนักของครู เท่ากับต้องรับภาระนั้นเองอีกกวดย ข้อเสนอของอิสราพร นอกจากจะช่วยแก้ปัญหาของโครงการแล้วยังนับว่าเป็นข้อเสนอแนะที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และเป็นประโยชน์อย่างมาก

ดังนั้นครูอาจจะมีส่วนร่วมในการประสานงานจัดอบรมเรื่อง หรือปัญหาที่ชาวบ้านสนใจโดยใ้สถานที วัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน หรือถ้าชาววัสดุอุปกรณ์อะไรครูก็อาจจะติดต่อขอข้อมจากหน่วยงานรัฐบาลอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และติดต่อเชิญวิทยากรมาจากหน่วยต่าง ๆ หรือจากชาวบ้านที่ขมีความชำนาญในเรื่องนั้น ๆ มาสอนก็ได้ และแจ้งผ่านทางนักเรีียนใหญ่ปกครองที่สนใจมารับการอบรมตามเวลาที่กำหนด

กระทรวงมหาดไทย

นอกจากกระทรวงศึกษาธิการแล้ว กระทรวงมหาดไทยก็นับว่าเป็นหน่วยงานอีกแห่งหนึ่งซึ่งแม้จะไม่ได้มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการให้การศึกษา แต่กระทรวงมหาดไทยก็มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาประชาชนซึ่งวิธีการหลักในการพัฒนาของกระทรวงมหาดไทยคือการให้ศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทยที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีค่อนข้างมากและชัดเจนนั้น ผู้วิจัยใครจะหยิบยกมา 5 หน่วยงานคือกรมการพัฒนาชุมชน กรมประชาสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์ กรมแรงงาน และสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท หน่วยงานเหล่านี้จะมีบทบาทในการให้การศึกษาสายสามัญหรือสายอาชีพ หรือทั้ง 2 แบบแก่กลุ่มเป้าหมายสตรีโดยเฉพาะ หรือประชาชนทั่วไปซึ่งมีสตรีรวมอยู่ด้วย

ในที่นี้ผู้วิจัยใครจะกล่าวถึงกรมการพัฒนาชุมชนเป็นแห่งแรก ทั้งนี้เพราะกรมการพัฒนาชุมชนมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีโดยเฉพาะ โดยให้สตรีชนบทซึ่งเป็นสตรีส่วนใหญ่ของประเทศ และให้การศึกษาทางอาชีพและสังคมเพื่อสตรีจะได้พัฒนาตนเองทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม หน่วยงานต่อไปคือกรมประชาสงเคราะห์ซึ่งมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีบางประเภททั้งสายสามัญและสายอาชีพ ส่วนกรมราชทัณฑ์มีบทบาทในการให้การศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพแก่นักโทษหญิงเพื่อให้กลับตนเป็นคนดี ส่วนกรมแรงงานและสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทนั้น แม้จะไม่ได้ให้การศึกษาแก่กลุ่มเป้าหมายสตรีโดยเฉพาะแต่ก็อบรมวิชาชีพซึ่งบางวิชาก็เป็นอาชีพของสตรีโดยเฉพาะ รายละเอียดของหน่วยงานแต่ละแห่งจะเสนอไปตามลำดับดังนี้

กรมการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชนมีประวัติสืบเนื่องมาจากสำนักงานพัฒนาการท้องถิ่น ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2499 ตามโครงการพัฒนาการท้องถิ่นแห่งชาติ สำนักงานนี้เป็นหน่วยงานอิสระขึ้นตรงต่อกรมมหาดไทย (กรมการปกครองในปัจจุบัน) ต่อมาได้รับการยกฐานะเป็นส่วนพัฒนาการท้องถิ่นแห่งชาติ และเป็นกรมการพัฒนาชุมชนในปี 2505 (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2523:164) กรมการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการปรับปรุงส่งเสริมมาตรฐานการครองชีพของประชาชนในชนบทให้ดีขึ้น วิธีการดำเนินงานทางหนึ่งคือเขาปรับปรุงส่งเสริม

ครอบครัวของประชาชนในหมู่บ้านชนบทเพราะครอบครัวเป็นพื้นฐานของสังคม การที่จะเข้าถึงครอบครัวได้ก็ลองยึดถือสตรีเป็นมูอูฐานหรือสื่อในการพัฒนา และให้การศึกษาแก่สตรีตลอดจนกระตุ้นให้กระตือรือร้นที่จะช่วยตนเอง กรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินงานให้การศึกษาแก่สตรีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 โดยในครั้งนั้นงานพัฒนาสตรีเป็นงานหนึ่งของกองปฏิบัติการ ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 จึงโอนงานพัฒนาสตรีมาให้กองพัฒนาสตรีและเด็กรับผิดชอบโดยตรงในปัจจุบัน งานพัฒนาสตรีเป็นแผนงานหลักแผนหนึ่งของกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีสตรีร้อยละ 80 ของสตรีทั้งหมดในชนบทของประเทศ เป็นกลุ่มเป้าหมาย

กรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดโครงการพัฒนาสตรีเด็กและเยาวชนขึ้น เพื่อดำเนินการตามนโยบายที่จะเข้าปรับปรุง "ครอบครัว" ของประชาชนในชนบท โดยกำหนดแผนงานโครงการ สดข. ออกเป็น 3 ระยะ ๆ ละ 5 ปี โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2505-2519 แผนงานแต่ละระยะมีวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงานแตกต่างกันไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แผนงาน 5 ปี ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2505-2509) (กรมการพัฒนาชุมชน แผนกโค่นครุสตรี ม.ป.ป. : 1)

วัตถุประสงค์ของโครงการ สดข. ตามแผนงาน 5 ปีระยะแรก เท่าที่ได้มีการกำหนดไว้มีดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมการบริโภคอาหารให้ถูกหลักโภชนาการ
2. เพื่ออบรมสตรี เด็กและเยาวชนให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยส่งเสริมให้มีทักษะ และความรู้เฉพาะอย่างตามความเหมาะสม
3. เพื่อส่งเสริมให้สตรี เด็กและเยาวชน มีอนามัยสมบูรณ์ มีลักษณะเป็นผู้นำ รู้จักหลักประชาธิปไตย รู้จักหน้าที่พลเมืองดี มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนของตน
4. เพื่อส่งเสริมการตัดเย็บเสื้อผ้า และการแต่งกายให้ถูกต้องตามวัฒนธรรม
5. เพื่อฝึกอบรมสตรีและเยาวชนให้รู้จักปรับปรุงสภาพบ้านเรือนและความเป็นอยู่ให้ถูกต้องตามหลักอนามัย สุขาภิบาล

ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 กรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดแก้ไขปรับปรุงรูปงานส่งเสริมกิจกรรมด้านนี้ให้รัดกุมขึ้น โดยได้วางระเบียบว่าด้วยการดำเนินงานกิจกรรมสตรี เด็กและเยาวชน พ.ศ. 2508 ขึ้น อันนับเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้ชัดเจนขึ้น คือมุ่งที่จะ

รวมกลุ่มสตรีชนบทเข้าด้วยกัน เพื่อส่งเสริมความรู้อานเกษตรศาสตร์ แก่สตรี เด็กและเยาวชน เพื่อสร้างรากฐานความมั่นคงแก่ครอบครัว โดยมีเป้าหมาย 6 ประการ คือ

1. ด้านอาหารโภชนาการ ส่งเสริมให้สตรี เด็กและเยาวชน รู้จักปรับปรุงวิธีการทำอาหารที่ปลอดภัยขึ้นทอร่างกาย รู้จักปรับปรุงอาหารใหม่ ๆ โดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น ๆ
2. ด้านอุตสาหกรรมในครอบครัว ส่งเสริมให้สตรี เด็กและเยาวชน รู้จักทำของใช้ที่จำเป็นขึ้นในบ้าน หรือเป็นสินค้าเพื่อขายเป็นการเพิ่มพูนรายได้ของครอบครัว
3. ด้านเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ส่งเสริมให้สตรี รู้จักซ่อมแซมเสื้อผ้าที่ใช้ประจำวัน ตลอดจนการตัดเย็บเสื้อผ้าด้วยมือ ด้วยจักร รวมทั้งการเก็บรักษาเสื้อผ้า และการแต่งกายให้ถูกต้องตามวัฒนธรรม
4. ด้านพัฒนาการครอบครัว ส่งเสริมให้สตรี เด็กและเยาวชน รู้จักปฏิบัติงานให้ถูกสุขลักษณะ ให้มารการรู้จักปฏิบัติตนเพื่อมีครรภ์และระยะให้นมบุตร รู้จักการบริบาลทารก
5. ด้านการปรับปรุงบ้านเรือน ส่งเสริมให้มีการทำความสะอาด การจัดบ้านเรือน และบริเวณบ้านให้ถูกสุขลักษณะ
6. ด้านสังคม ส่งเสริมให้สตรี เด็กและเยาวชน ได้เรียนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองดี และฝึกหัดปฏิบัติงานร่วมกันตามวิถีทางระบบประชาธิปไตย

วิธีการดำเนินงาน

การดำเนินงานตามแผนแรกนี้ พัฒนาการ สดย. อันหมายถึงพัฒนาการสตรีผู้ได้รับการมอบหมายให้ปฏิบัติงานโครงการ สดย. . ในท้องถิ่นชนบท จะเข้าไปรวมกลุ่มสตรีในหมู่บ้าน แล้วฝึกสอนความรู้ในด้านเกษตรศาสตร์ตามเป้าหมาย 6 ประการ ให้แก่กลุ่มสตรีตามความสนใจและความต้องการของสมาชิกกลุ่ม

ผลการดำเนินงาน

สถิติผลการดำเนินงานโครงการ สดย. . ตามแผนระยะ 5 ปีที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2505-2509 รวมเวลา 5 ปี ปรากฏว่าได้ดำเนินการรวมกลุ่มสตรีและให้การฝึกอบรมในระคับหมู่บ้านได้ 215 กลุ่ม และมีสตรีผ่านการฝึกอบรมแล้ว 6,211 คน ซึ่งนับว่าจำนวนยังมีน้อยอยู่

จากการวิจารณ์วัตถุประสงค์และการดำเนินงานของโครงการ สดย. ระยะที่ 1 จะเห็นว่า โครงการนี้มุ่งให้ความรู้แก่สตรีในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ในครอบครัว ทั้งสิ้น เช่น การประกอบและถนอมอาหาร การปรับปรุงบ้านเรือน การอนามัยสุขาภิบาล เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสมดี การจัดการอบรมให้ความรู้ในเรื่อง เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ในครอบครัวจะเป็นจุดที่จะเริ่มสร้างความสนใจและกระตุ้นให้สตรีซึ่งในสมัยนั้น (พ.ศ. 2505) ยังมีบทบาทเป็นแม่บ้านอยู่ในบ้านเท่านั้น กล้าออกมาจนมาศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ นอกบ้าน การให้ความรู้ที่สตรีคุ้นเคย เช่นนี้ยัง เป็นการ เตรียมสตรีให้พร้อมสำหรับการออกมามีบทบาท นอกบ้านเท่าเทียมชายอีกด้วย

ในแง่ของการรวมกลุ่มสตรีอันเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญของโครงการ ผู้วิจัยเห็นว่าโครงการนี้ได้ไปรวมกลุ่มสตรีจริง แต่เป็นการรวมกลุ่มเพื่ออบรมความรู้ ไม่ได้สอนให้เขาเข้าใจประโยชน์ของการรวมกลุ่มอย่างแท้จริง และจากการวิจัยของ พรทิพย์ จุลานุกะ (2515 : 38) เรื่อง การบริหารโครงการพัฒนากิจกรรมสตรี เด็กและเยาวชน ก็ได้ผลว่า "ไม่มีการรวมกลุ่มปรึกษาหาทางช่วยให้เขาตระหนักในการแก้ปัญหาสตรีชนบท อันจะเป็นการปลุกฝังทัศนคติของสตรีชนบทในด้านการทำงานร่วมกันตามวิถีทางประชาธิปไตย" ดังนั้น การรวมกลุ่มโดยถาวรจึงทำได้ยาก เพราะสตรีไม่เข้าใจและไม่มีความรู้สึกในด้านการยอมรับดีชอบในการรวมกันเพื่อแก้ปัญหของตน นอกจากนี้ พรทิพย์ จุลานุกะ (2515 : 40) ยังได้ให้ความเห็นว่า "โครงการนี้ยังขาดการเร่งเล็งความสำคัญไปสู่ผู้นำ และสนับสนุนส่งเสริมผู้นำ ซึ่งเป็นเหตุให้การระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนไม่ได้ผลเต็มที่ และผู้นำสตรีไม่ได้พัฒนาความสามารถ"

เมื่อสิ้นสุดโครงการ สดย. ตามแผนงาน 5 ปี ระยะที่ 1 และเริ่มแผนงาน 5 ปี ระยะที่ 2 ทางกรมการ พัฒนาชุมชนก็ได้เริ่มเน้นการฝึกอบรมผู้นำสตรีเพื่อให้มีความสามารถในด้านการ เป็นผู้นำถ่ายทอดความรู้ให้กลุ่มสตรีในหมู่บ้านของตนต่อไป ดังรายละเอียด ดังนี้

แผนงาน 5 ปี ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) (กรมการพัฒนาชุมชน แผนกเกษตรศาสตร์
ม.ป.ป. : 1)

วัตถุประสงค์

โครงการ สดย . ตามแผน 5 ปี ระยะที่ 2 มีความมุ่งหมายที่จะฝึกและสร้างผู้นำสตรีในระดับตำบล ให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำ เพื่อที่จะอาศัยผู้นำสตรีเหล่านี้ เป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ สดย. ได้อย่างจริงจัง โดยสามารถปรับปรุงตนเองได้ และนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดให้แก่กลุ่มสตรีในหมู่บ้านของตนต่อไป และสามารถจัดตั้งสถาบันสตรีในชุมชนให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงในรูปสโมสร หรือสมาคมสตรีอาสาพัฒนาชนบทสำหรับตำบลนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาด้านเกษตรของกระทรวงมหาดไทย

วิธีดำเนินงาน

พัฒนากรสตรีผู้ทำหน้าที่ สดย . จะรวมกันทำงานเป็นชุด ชุดละ 3 คน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญคุณละกัน คือ สังคมสงเคราะห์ อาหารและเสื้อผ้า พัฒนากร สดย. ทั้งชุดจะรับผิดชอบรวมกันในแต่ละพัฒนาอำเภอหนึ่ง ๆ โดยร่วมงานกับพัฒนากรประจำกลุ่มซึ่งปฏิบัติงานประจำอยู่ในเขตพัฒนา และขอความช่วยเหลือแนะนำจากพัฒนานิเทศก์

สำหรับแนวทางการดำเนินงาน มีขั้นตอนต่าง ๆ 5 ขั้นตอน ดังนี้ คือ

ขั้นที่ 1 สร้างผู้นำสตรี เป็นระยะของการฝึกอบรมผู้นำสตรีระดับตำบลให้มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ เข้าใจสิทธิหน้าที่พลเมืองดี ตลอดจนความรู้ด้านเกษตรศาสตร์อย่างง่าย ๆ เพื่อจะนำไปถ่ายทอดแก่สมาชิกกลุ่มสตรีในหมู่บ้านของตนต่อไป อบรมครั้งละ 5 วัน

ขั้นที่ 2 ติดตามผลหลังการฝึกอบรมผู้นำสตรีหลังการฝึกอบรม 1-2 อาทิตย์ โดยมีวิธีการสำคัญคือ

- เฝ้ามองเขียนว่าผู้นำสตรีสามารถเปลี่ยนแปลงตัวเองได้เพียงใด
- ตรวจสอบว่าผู้นำสตรีสามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดแก่เพื่อนบ้านได้หรือไม่

ขั้นที่ 3 เป็นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะแก่ผู้นำสตรีเพิ่มเติมอย่างน้อยเดือนละ

ขั้นที่ 4 ผู้นำสตรีไปรวมกลุ่มในหมู่บ้านและเป็นผู้สอนหรือหาผู้สอน โดยจะดำเนินการ

1. อบรมกลุ่มสตรีตามเป้าหมาย 6 ประการของกรมการพัฒนาชุมชน
2. ดำเนินการในรูปสโมสรท้องถิ่น สมาชิกมาพบปะกันเดือนละครั้ง มีการถ่ายทอดความรู้โดยผู้นำกลุ่ม หรือเจ้าหน้าที่ สคย. หรือวิทยากรจากที่อื่น เพื่อให้สมาชิก รู้จัก การ เรียนรู้ และฝึกหัดตามวิธีทางประชาธิปไตย

ขั้นที่ 5 สนับสนุนให้สโมสรเหล่านี้ที่มีความมั่นคงจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย

ในกลางปี 2512 ได้ปรับปรุงแนวนโยบายเกี่ยวกับกลุ่มสตรีของกรมการพัฒนาชุมชน โดยทำโครงการใหม่ชื่อ "โครงการฝึกอบรมกลุ่มสตรี ณ ศพต." (กรมการพัฒนาชุมชน แผนก เกษศาสตร์ ม.ป.ป. : 3)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะแก่สตรีชนบทในด้านต่าง ๆ เช่นความรู้ในด้านอาหารและโภชนาการ ด้านการปรับปรุงบ้านเรือน ด้านสังคมโดยมุ่งเกี่ยวกับการจัดกลุ่มเพื่อที่จะพัฒนาผู้ให้เป็นผู้สอนหรือสังคม ด้านส่งเสริมอาชีพตามความจำเป็นและความต้องการของสตรีในชนบท และส่งเสริมความรู้ในด้านสหกรณ์ การฟื้นฟูชนบทรวมนิยมประเภทต่าง ๆ
2. เพื่อจัดตั้งสมาคมหรือสโมสรสตรีพัฒนาชุมชนขึ้นในเขต ศพต. และเพื่อใช้ กพต. ให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนให้มากยิ่งขึ้น
3. เพื่อใช้สมาคมหรือสโมสรให้เป็นสถาบันที่มีประโยชน์ต่อสตรี เด็กและเยาวชนตามโครงการ สคย. และเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน
4. เพื่อเป็นการพัฒนาครอบครัวและสังคม ตามนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชน

การดำเนินงาน

ขั้นที่ 1 (ระยะฝึกอบรม 3 เดือน) ให้ทุกกลุ่มต้องสอนวิชาบังคับ ส่วนวิชาเลือกให้สอนตามความพอใจของสมาชิก

หลักสูตรในการฝึกอบรม

ก. วิชาหลักหรือวิชาบังคับ ได้แก่ ความรู้ด้านอาหารโภชนาการ ปรับปรุงบ้านเรือน และวิชาการจัดกลุ่ม

ข. วิชาเลือก เช่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อุตสาหกรรมในครอบครัว พัฒนาครอบครัวและสังคม อื่น ๆ

ขั้นที่ 2 ฝึกฝนให้ทำงานในรูปสมาคมหรือสโมสร

ขั้นที่ 3 ระยะเวลาที่ตั้งเป็นสมาคมหรือสโมสร

จากการติดตามผลเมื่อหมดระยะเวลาการดำเนินงานระยะ 5 ปี ที่ 2 คือในปี 2514 ยังไม่มีตำบลหรือหมู่บ้านใดที่มีกลุ่มเข้มแข็ง เป็นฝึกแผนกหนึ่ง มีการดำเนินการ เป็นกิจลักษณะ ถึงขั้นที่ควรส่งเสริมให้จัดตั้ง เป็นสโมสรหรือสมาคมอื่นได้เลย

การประเมินผลโครงการพัฒนาสตรี เด็กและเยาวชน ได้ถูกละเลยไปมากตั้งแต่เริ่มจนถึง พ.ศ. 2517 ได้มีการประเมินผลโครงการ สดย. เพียงครั้งเดียวใน พ.ศ. 2513 จากรายงานการประเมินผลในครั้งนั้น กองวิจัยและประเมินผลได้รวบรวมปัญหาและอุปสรรคของโครงการ สดย. ไว้ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน 2514 : 81)

- การขาดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ที่จะดำเนินงานตามโครงการ ไม่มีเจ้าหน้าที่ทางวิชาการติดตามผล หรือให้ความรู้แก่กลุ่ม ผู้ทำการฝึกสอนขาดความชำนาญในสาขาต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่มหรือการจัดกลุ่ม เป็นต้น

- งบประมาณไม่เพียงพอหรือจัดสรรให้ไม่ทันกำหนดเวลาสำหรับการฝึกอบรม ทำให้เกิดปัญหาตามมาคือ สมาชิกกลุ่มสตรีติดการประกอบอาชีพไม่ว่างมาเข้ารับการฝึกอบรม การฝึกอบรมต้องชะงักไปชั่วคราว แล้วกลับมาฝึกอบรมกันใหม่ทำให้ขาดตอนและขาดความกระตือรือร้นไป

- เครื่องมือเครื่องใช้อุปกรณ์การสอนไม่มีหรือไม่ครบ

- สมาชิกเกิดความเบื่อหน่ายต่อการฝึกอบรม จึงออกจากกลุ่มไป

- ส่วนตัวสมาชิกกลุ่มสตรีเองต้องคิดอาชีพส่วนตัว มีฐานะยากจนไม่สามารถสละเวลาให้ได้ การเขารวมมองไม่เห็นว่าจะได้รับประโยชน์เป็นเงินทองอย่างไร จึงไม่เห็นความจำเป็นของการฝึกอบรม

จากการพิจารณารายละเอียดของโครงการ สดย. ในแผน 5 ปี ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) จะเห็นว่าเน้นในเรื่องการพัฒนาผู้นำสตรี และการจัดตั้งกลุ่มซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะจากการติดตามผลเมื่อหมดระยะเวลาการดำเนินงาน ระยะ 5 ปีที่ 2 ยังไม่มีหมู่บ้านหรือตำบลใดมีกลุ่มที่เข้มแข็ง เป็นอีกแผนที่มีมั่นคง มีการดำเนินงานเป็นกิจลักษณะถึงขั้นที่ควรส่งเสริมให้จัดตั้งเป็นสโมสรหรือสมาคมขึ้นได้เลย แสดงให้เห็นว่าสตรียังไม่มีทักษะและความสามารถในการถ่ายทอดความรู้และตั้งกลุ่มให้เข้มแข็งได้เลย ทั้งนี้อาจวิเคราะห์ได้ดังนี้

การอบรมในช่วง 2 ปีหลังของแผน 5 ปีระยะที่ 2 ได้เปลี่ยนแนวการฝึกอบรมกลุ่มสตรีใหม่โดยกำหนดให้มีหลักสูตรวิชาบังคับและวิชาเลือก วิชาบังคับเป็นวิชาที่ต้องเรียนทุกคน ซึ่งทำให้เป็นการบังคับมากกว่าความสมัครใจ ฉะนั้นอาจไม่สนใจเรียนและเกิดความเบื่อหน่ายในที่สุด ทำให้ไม่มีทักษะความรู้ในวิชาดังกล่าวพอที่จะไปถ่ายทอดให้คนอื่นได้ นอกจากนี้จากการประเมินผลการดำเนินโครงการ สดย. แผน 5 ปีระยะที่ 2 พบว่า "เนื่องจากการมารับการอบรมไม่ได้รับประโยชน์ตอบแทนในรูปของเงินทอง ทำให้สตรีที่ได้รับการคัดเลือกมาไม่สนใจหรือเห็นความสำคัญของการอบรม จึงมักจะไม่สะดวกเวลามารับการอบรม" (กรมการพัฒนารัฐบาล 2514 : 1)

นอกจากนี้ในการคัดเลือกสตรีมาทำการอบรมผู้นำสตรีนั้นจากการวิจัยของ สุดา รุระหาญ (2518 : 15) เรื่อง บทบาทและหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ในโครงการพัฒนาสตรีและเยาวชน พบว่า "สตรีเหล่านี้มีความแตกต่างกันในด้านวัยและสถานภาพ" ซึ่งประเด็นนี้จะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการอบรมอย่างมาก ดังที่ หัตถ์นีย์ มุสิกไชย (ม.ป.ป. : 3) ได้กล่าวไว้ใน "การพัฒนาสมรรถภาพในการฝึกอบรม" ว่า ".....การฝึกอบรมใด ๆ ที่ถ่ายทอดให้แก่กลุ่มระดับเดียวกันก็เป็นที่ยอมรับได้ในสถานการณ์เช่นนี้แล้ว ทุกคนก็ควรจะเรียนรู้ได้พอ ๆ กัน ครบถ้วนตามตารางระดับมารวมกลุ่มกัน ผู้ที่สติปัญญาสูงกว่าหรือประสบการณ์มากกว่าย่อมเรียนได้มากกว่า เร็วกว่าผู้ที่ล้าช้ากว่า จึงอาจทำให้ผู้ที่มีสติปัญญาหรือประสบการณ์น้อยเกิดความท้อถอยเบื่อหน่าย และเรียนรู้ไม่ได้ดีเท่าที่ควรจะเป็น....."

ปัญหาการขาดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขามาอบรมหรือติดตามผลก็นับเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การอบรมไม่ได้ผลสมดังที่ตั้งเป้าหมายไว้

แผนงาน 5 ปี ระยะที่ 3 (2515 - 2519) (กรมการพัฒนาชุมชน 2519 : 1)

กรมการพัฒนาชุมชนจะเป็นผู้จัดการรวมกลุ่มสตรีแต่ละประเภทและเสริมสร้างความสามารถให้ดำเนินการฝึกอบรมให้กลุ่มบุคคลแต่ละประเภทมีความรู้ในทางการเกษตร อุตสาหกรรม เกษศาสตร์ ตลอดจนวิชาทางสังคม ซึ่งเห็นว่าจำเป็นและจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนนั้น ต่อจากนั้นกรมการพัฒนาชุมชนจะจัดส่งเสริมให้กลุ่มต่าง ๆ ได้มีกิจกรรมต่อเนื่อง มีอาชีพของตนเอง เป็นกิจลักษณะและมีคงถาวรต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. สำรวจสภาพท้องถิ่น แยกแยะปัญหาความต้องการ และค้นหาหัวหน้าสตรี
2. เผยแพร่ความคิด โดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำท้องถิ่น สตรีวัยต่าง ๆ เพื่อทราบความต้องการและปัญหาต่าง ๆ
3. ก่อตั้งกลุ่มขึ้นในระดับหมู่บ้าน มี 2 ลักษณะ คือ กลุ่มตามวัย กลุ่มตามกิจกรรม
4. ฝึกอบรมสมาชิกกลุ่มสตรี
5. ดำเนินการในกลุ่มให้ถาวรมั่นคง ขยายผลออกไปให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด จนถึงตั้งเป็นสถาบันถาวรขึ้นได้
6. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม

ผลการดำเนินงานตามสถิติในงานพัฒนาสตรี ปี 2517 มีการดำเนินงานใน 61 จังหวัด มีกลุ่มสตรี 357 กลุ่ม จำนวนสมาชิก 7,721 คน

ตามแผนงานในระยะที่ 5 ปีที่ 3 นอกจากการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาสตรีตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้ว ยังมีโครงการย่อยที่เป็นโครงการแตกสาขาออกไป ที่สำคัญ

1. โครงการฝึกอบรมเยาวชนสตรี มีวัตถุประสงค์ที่จะฝึกอบรมให้เยาวชนสตรีในชนบทเป็นสตรีไทยที่งามพร้อมทั้งกิจกรรมรียาทและความประพฤติ รู้จักรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูล และรักศักดิ์ศรีของลูกผู้หญิง มีความรู้ทั้งในคานวิชาชีพ และการเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดีพอที่จะประกอบอาชีพและมีชีวิตอยู่ในสังคมโลกด้วยดี สามารถที่จะกลับไปปฏิบัติตัวให้เป็นแบบอย่างอันดีงาม และถ่ายทอดความรู้ทางคานวิชาชีพให้แก่สตรีอื่น ๆ ในหมู่บ้านได้อีกด้วย (กรมการพัฒนาชุมชน 2520 : 2)

2. งานฝึกอบรมผู้ดูแลเด็ก (กรมการพัฒนารัฐบาล 2519 : 2) ระยะเวลาศึกษา 3 เดือน ผู้ที่จะเข้ารับการอบรมต้องมีความรอบรู้ต่ำประมาณ 4 มีความประพฤติดี รักเด็ก อายุ 18-25 ปี จะเป็นโสดหรือแต่งงานแล้วก็ได้ แต่ต้องไม่มีภาระเลี้ยงบุตรเล็ก ๆ หลักสูตรมีวิชาที่ต้องศึกษา 11 วิชา คือ

- หน้าที่ของผู้ดูแลเด็ก
- การจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก
- สวัสดิภาพในเด็ก
- การเลี้ยงดูเด็ก
- พัฒนาการ เด็ก
- เพลง เด็ก
- โภชนาการ เด็ก
- การเล่นเพื่อการศึกษ
- บิณฑบาตสำหรับเด็ก
- ศิลปะสำหรับเด็ก
- การเกษตร กับชีวิตประจำวัน

ผลการฝึกอบรมผู้ดูแลเด็ก (กรมการพัฒนารัฐบาล 2520 : 20)

พ.ศ. 2515	ฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กโต	25	คน
พ.ศ. 2516	ฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กโต	65	คน
พ.ศ. 2517	ฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กโต	60	คน
พ.ศ. 2518	ฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กโต	65	คน
พ.ศ. 2519	ฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กโต	85	คน

3. งานฝึกอบรมการวางแผนครอบครัว (กรมการพัฒนารัฐบาล 2519 : 2) ระยะเวลาที่เข้าอบรม 5 วัน ผู้เข้ารับการอบรมต้องเป็นสตรีในเขตพัฒนาชนบท อายุ 15-45 ปี จบชั้นประถม 4 หลักสูตรวิชาที่ต้องศึกษามี 9 วิชา คือ

- ปัญหาประชากรกับการวางแผนครอบครัว
- การวางแผนครอบครัวในประเทศไทย

- กายวิภาคและสรีระวิทยาของระบบสืบพันธุ์
- การคุมกำเนิด ประเภทต่าง ๆ ของการคุมกำเนิด
- การเผยแพร่ชักจูงใจและการแก้ความเข้าใจผิดด้านการวางแผนครอบครัว
- การรับบริการของรัฐและเยาวชน
- ปัญหาที่เกิดจากการ เฝิมของประชากร อดความเป็นอยู่ของครอบครัวทุกด้าน
- การอนามัยครอบครัว
- การอนามัยแม่และเด็ก

ผลการฝึกอบรมการวางแผนครอบครัว (กรมการพัฒนาชุมชน 2520 : 20)

พ.ศ. 2515	ฝึกอบรมการวางแผนครอบครัวแก่สตรี	-	คน
พ.ศ. 2516	ฝึกอบรมการวางแผนครอบครัวแก่สตรี	73	คน
พ.ศ. 2517	ฝึกอบรมการวางแผนครอบครัวแก่สตรี	310	คน
พ.ศ. 2518	ฝึกอบรมการวางแผนครอบครัวแก่สตรี	3,010	คน
พ.ศ. 2519	ฝึกอบรมการวางแผนครอบครัวแก่สตรี	504	คน

จะเห็นว่ากรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการตามโครงการพัฒนาสตรีโดยฝึกอบรมกลุ่มสตรีในชนบทให้มีความสามารถทางทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อให้มีรายได้จากการใช้เวลาว่างหลังการประกอบอาชีพหลัก ตลอดจนพบปะสตรีขยายขอบเขตความรู้สู่สังคมภายนอกและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมากขึ้น มิได้ถูกจำกัดบทบาทเฉพาะในครอบครัว เช่น แก่ก่อน กรมพัฒนาชุมชนจึงได้โอนหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาสตรีมาให้กองพัฒนาสตรีและเด็กรับผิดชอบโดยตรง และในปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ก็ได้กำหนดแผนพัฒนาสตรีไว้ โดยกำหนดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์หลักคือ พัฒนาความรู้ความสามารถของสตรีแม่บ้านและเยาวชนสตรีในชนบท โดยเฉพาะด้านกิจกรรมเพิ่มพูนรายได้ต่าง ๆ มีความทันสมัยและตระหนักถึงบทบาทสำคัญของตนต่อครอบครัวและชุมชนเข้ามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกิจกรรมชุมชน เพื่อการพัฒนาประเทศต่อไป

แผนงาน 5 ปี ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) (กรมการพัฒนาชุมชน 2523 : 74)

หลักการดำเนินงาน

1. ยึดความต้องการและความสนใจของประชาชนในท้องถิ่น และโดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดและอำเภอ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
2. เน้นหลักการฝึกอบรมกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชนสตรีด้านกิจกรรมเพิ่มพูนรายได้ ตามกลุ่มวัย กิจกรรมที่สนใจ การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และความต้องการของตลาด โดยสอดคล้องความรู้จำเป็นในชีวิตประจำวันสำหรับสตรี คือการโภชนาการ การวางแผนครอบครัว การเลี้ยงดูเด็ก ฯลฯ
3. รวมกลุ่มสตรีในรูปแบบกรรมการโดยการเลือกตั้ง ประกอบด้วยประธาน เลขานุการ เสร็จฝึกและกรรมการอื่นตามความเหมาะสม โดยเจ้าหน้าที่จะทำการติดตามผล ให้คำแนะนำและความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้กลุ่มมีความมั่นคง สามารถบริหารงานของกลุ่มและสามารถปฏิบัติงานกับคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านและกรรมการพัฒนาท้องถิ่นอื่น ๆ
4. ให้หน่วยราชการ บุคคล คณะบุคคล องค์กรเอกชนอื่น และผู้นำท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมพัฒนาสตรีอย่างจริงจัง

โครงการต่าง ๆ ในแผนพัฒนาสตรี 5 ปีระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เป็นโครงการพัฒนาอาชีพและรายได้ 2 โครงการ ได้แก่

1. โครงการฝึกอบรมกลุ่มสตรี
2. โครงการส่งเสริมและฝึกอบรมเพิ่มรายได้แก่สตรีในชนบท และเป็นโครงการทางด้านสังคม 2 โครงการ ได้แก่
3. โครงการฝึกอบรมแม่บ้าน ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
4. โครงการฝึกอบรมผู้นำกลุ่มสตรี

โครงการต่าง ๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

โครงการฝึกอบรมกลุ่มสตรีด้านอาชีพต่าง ๆ (กรมการพัฒนาชุมชน 2523 : 76)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของสตรีแม่บ้านและเยาวชนสตรีในชนบท ให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพสาขาต่าง ๆ เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้า อาหารและโภชนาการ

การอุตสาหกรรมในครอบครัวและการ เกษตร

2. ส่งเสริมให้สตรีตระหนักถึงความสำคัญและบทบาทหน้าที่ของตนที่มีต่อครอบครัว และสังคม มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาครอบครัว ตลอดจนรู้จักวางแผนชีวิตครอบครัวให้เป็นครอบครัวที่มีคุณภาพหรือตามฐานะ เศรษฐกิจของครอบครัว

การดำเนินงาน

ดำเนินการโดยการรวมกลุ่มตามวัยและกิจกรรมที่สนใจ และทำการฝึกอบรมในสิ่งที่สมาชิกต้องการ และสนใจเป็นอันดับแรก ในขณะที่เดียวกันก็ให้สอดแทรกวิชาทั่วไปซึ่งเป็น ความรู้พื้นฐานที่สตรีควรรู้ ทั้งให้คำปรึกษาที่มียุติในท้องถิ่นทำให้เกิดประโยชน์ ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมขึ้นอยู่กับกิจกรรมและไม่น้อยกว่า 1 เดือน หลังจากเสร็จการฝึกอบรมแล้ว เจ้าหน้าที่จะต้องคอยให้การสนับสนุนและติดตามผลให้ความรู้เพิ่มเติมจนกลุ่มสามารถดำเนินการเองได้ และมีมั่นคงถาวร

ผลการดำเนินงาน

ในปี พ.ศ. 2520-2524 ดำเนินการฝึกอบรมกลุ่มสตรีด้านอาชีพต่าง ๆ จำนวน 167,551 คน (กรมการพัฒนาชุมชน 2523 : 76)

โครงการส่งเสริมและฝึกอบรมกิจกรรมเพิ่มรายได้แก่สตรีในชนบท (กรมการพัฒนาชุมชน 2523 : 77)

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและฝึกอบรมกิจกรรมเพิ่มรายได้แก่สตรีชนบท ที่อยู่ในท้องถิ่นที่กั้นการ แร่นแค้น

การดำเนินงาน

ให้กลุ่มสตรีที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเพิ่มรายได้มาถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญ ตามขั้นตอนวิธีการดำเนินการจากเริ่มต้นจนได้รับความสำเร็จ แก่สตรีในกลุ่มอื่น ๆ เป็นการเผยแพร่งานของกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้สตรีมีบทบาทในการพัฒนาทาง เศรษฐกิจด้านผู้นำในการ ประกอบอาชีพ เพิ่มรายได้แก่ครอบครัวและชุมชน

โครงการนี้เริ่มดำเนินการตามโครงการปี 2521 โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การ
เวสแคป และ เอฟ.เอ.โอ. สมาชิกกลุ่มสตรีที่ดำเนินการฝึกอบรมตามโครงการจำนวน 175 คน

ผลการดำเนินงาน

สมาชิกกลุ่มสตรีที่ดำเนินการฝึกอบรมตามโครงการ จำนวน 175 คน (กรมการพัฒนารัฐ
ชุมชน 2523 : 77)

โครงการฝึกอบรมแม่บ้าน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (กรมการพัฒนารัฐชุมชน 2523 : 78)

เป็นโครงการสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งกรมการ
พัฒนารัฐชุมชนส่งเสริมให้หมู่บ้านตามอঞ্চาง ๆ รวมกันพัฒนาเด็กเล็กวัยก่อนเข้าเรียน อายุ
ระหว่าง 3-6 ขวบ ให้ได้รับการเลี้ยงดูที่ถูกต้องและมีการพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์
สังคม และสติปัญญา โดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นศูนย์บริการแก่เด็กเล็ก 3 ประเภท คือ เป็น
ศูนย์บริการ สาธารณสุขหรือแก้ปัญหาโภชนาการ เป็นศูนย์ดูแลเด็กกลางวัน และเป็นการเตรียม
ความพร้อมของ เด็กในการ เรียน

การดำเนินงาน

ดำเนินการโดยการรวมกลุ่มแม่บ้าน หรือสตรีที่มีครรภ์หรือแม่ลูกอ่อน หรือมารดา
ของ เด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ได้รับโภชนาการศึกษา และวิธีการให้อาหารที่มีคุณค่าทาง
อาหารเพียงพอ ฝึกอบรมให้ความรู้ ระยะเวลาทางกัน 3-5 วัน ในหมู่บ้านต่าง ๆ และ
เป็นการฝึกอบรมทางอ้อมโดยการให้แม่บ้านผลัดเวียนกันมาช่วยดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ผลการดำเนินงาน

มีแม่บ้านที่ดำเนินการฝึกอบรมตามโครงการจำนวน 125 กลุ่ม รวม 625 คน
(กรมการพัฒนารัฐชุมชน 2523 : 77)

โครงการฝึกอบรมผู้นำกลุ่มสตรี (กรมการพัฒนาชุมชน 2523 : 79)

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้นำกลุ่มสตรีระดับบริหารกลุ่ม รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบการ เป็นผู้นำที่ดี มีความรู้ความสามารถในการบริหาร กลุ่มได้ รู้จักทำตัว เป็นตัวบารงในการ เป็นผลเมืองดี มีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาทาง ๆ แก่ชุมชน และเป็นแกนนำในการเผยแพร่งาน พัฒนาชุมชน

การดำเนินงาน

สำนักงานพัฒนาชุมชนเขต 9 ของกรมการพัฒนาชุมชนร่วมกับองค์การ เอเชีย.เอ.โอ. ในการดำเนินการฝึกอบรมในระดั้มเขต โดยคัดเลือกประธานและเลขาธิการกลุ่มสตรีจาก จังหวัดที่อยู่ในความรับผิดชอบของ สพช. เขต จังหวัดละ 2 คน ศึกษานิเทศก์จังหวัดละ 1 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาสตรีของ สพช. เขต จังหวัดละ 2 คน รวมเป็นผู้เข้ารับการ อบรม 55 - 40 คน

การดำเนินงานฝึกอบรมใช้เวลา 10 วัน ทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติ ในวิชา ทั่วไปเกี่ยวกับการ เป็นผู้นำการดำเนินงานกับกลุ่ม การบริหารงานกลุ่ม บทบาทหน้าที่ของ คณะกรรมการกลุ่มทุกตำแหน่ง การพูดในที่ชุมชน การจูงใจคน รวมทั้งวิชาพื้นฐานเช่นอาหาร โภชนาการ การปรับปรุงมาบ เรือ่น ฯลฯ นอกจากนี้ยังนำผู้เข้ารับการ อบรมไปศึกษาดูงาน กลุ่มสตรีที่ดีเด่นด้วย

ผลการดำเนินงาน

ดำเนินการฝึกอบรมไปแล้ว 9 กลุ่ม จำนวน 106 คน (กรมการพัฒนาชุมชน 2523 : 79)

แผน 5 ปี ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)

ในปัจจุบันกรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการ พัฒนาสตรีให้สอดคล้องกับนโยบายการ พัฒนาสตรีแห่งชาติระยะที่ 5 โดยการกำหนดนโยบายให้พัฒนาคุณภาพของสตรีในชนบทให้มีความขยันหมั่นเพียร มีความกระตือรือร้น มีความเร็วทันในการที่จะช่วยตนเองและครอบครัว

และมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครองประเทศ โดยหน่วยราชการและองค์การเอกชนภายนอกจะให้การสนับสนุนส่วนที่เกินขีดความสามารถของกลุ่มสตรี

วัตถุประสงค์การพัฒนาสตรีของกรมการพัฒนาชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 4)

1. มุ่งส่งเสริมกิจกรรมเป็นศูนย์รายได้ของสตรี โดยเน้นหนักในการพัฒนาอาชีพเป็นอันดับหนึ่ง สำหรับความรู้ความ เกทกรรมศาสตร์ขั้นพื้นฐานนั้น เป็นอันดับรอง
2. เสริมสร้างความเป็นผู้นำของสตรี
3. สนับสนุนให้กลุ่มสตรีมีส่วนร่วมในการวางแผนและรับผิดชอบการพัฒนาสังคม

หลักการดำเนินงาน (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 4)

1. เริ่มตนจากการแก้ปัญหาและความต้องการของกลุ่มสตรี ซึ่งปัญหาและความต้องการนั้นจะต้องเป็นปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มสตรี
2. ให้สตรีได้มีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการ วิเคราะห์ปัญหาของตน รวมทั้งวางแผนดำเนินงานและปฏิบัติการตามโครงการด้วยตนเอง
3. ส่งเสริมให้สตรีรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม และใช้สถาบันต่าง ๆ เพื่อฝึกการดำรงชีวิตในวิถีทางแห่งประชาธิปไตย
4. สนับสนุนให้สตรีรู้จักใช้วิทยาการและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตของตน เชื้อยฐานะทาง เศรษฐกิจและระดับความมั่งคั่งยิ่งขึ้น
5. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาสตรีควรจะได้มีการประสานสัมพันธ์กับการดำเนินงานตามแผนอื่น ๆ ของแผนพัฒนาด้วย ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่เกื้อกูลกันของกลุ่มสตรี ศูนย์พัฒนาเล็กเล็ก และศูนย์เฝ้าระวังชุมชน

แนวทางการดำเนินงาน (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 5)

เพื่อให้บรรลุความวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น และสอดคล้องกับแนวนโยบายของแผนพัฒนาสตรีระยะ 5 ปี พ.ศ. 2525-2529 กรมการพัฒนาชุมชนจึงได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานไว้ดังนี้

1. การจัดตั้งองค์กรและการพัฒนาองค์กร
2. การพัฒนาอาชีพและรายได้สตรี

แผนงานและโครงการดำเนินงานพัฒนาสตรี (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 5)

ในการพัฒนาขีดความสามารถและคุณภาพของสตรีให้มีประสิทธิภาพสามารถพัฒนาอาชีพและรายได้ของตนเอง โดยการจัดตั้งองค์กรและพัฒนาองค์กรสตรีให้เติบโตขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งกลุ่มสตรีหรือองค์กรสตรีมีความมั่นคงถาวร กรมการพัฒนาชุมชนได้มีแผนงานหลักในการดำเนินงานพัฒนาสตรี 4 แผนงาน ซึ่ง เป็นแผนงานพัฒนาสตรีโดยการให้การศึกษา 3 แผนงาน อีก 1 แผนงานเป็นแผนงานสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาสตรี คือ

1. แผนงานพัฒนาครอบครัว
 - 1.1 โครงการครอบครัวพัฒนา
 - 1.2 โครงการฝึกอบรมแม่บ้านค่านอาหารโภชนาการและการเลี้ยงดูเด็ก
2. แผนงานพัฒนาอาชีพและรายได้
 - 2.1 โครงการฝึกอบรมอาชีพกลุ่มสตรีระดับหมู่บ้านตำบล
 - 2.2 โครงการฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะอาชีพกลุ่มสตรี
 - 2.3 โครงการฝึกอบรมอาชีพระยะยาว
 - 2.4 โครงการฝึกอบรมและส่งเสริมกิจกรรมเพิ่มพูนรายได้แก่สตรีชนบท
3. แผนงานจัดตั้งองค์กรและพัฒนาองค์กรสตรี
 - 3.1 โครงการฝึกอบรมกลุ่มสตรีอาสาพัฒนา
 - 3.2 โครงการฝึกอบรมคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน (กพสม.)
 - 3.3 โครงการฝึกอบรมคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบล (กพสต.)
 - 3.4 การจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับอำเภอและการจัดตั้งสมาคมสตรี
4. แผนงานสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาสตรี
 - 4.1 โครงการสัมมนาเจ้าหน้าที่รับผิดชอบแผนพัฒนาสตรี
 - 4.2 โครงการจัดทำเอกสารคู่มือและอุปกรณ์การสอนกลุ่มสตรี
 - 4.3 โครงการฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะกิจกรรมเฉพาะด้านเจ้าหน้าที่
 - 4.4 โครงการสาธิตเคลื่อนที่ตามสหกรณ์การเกษตร
 - 4.5 โครงการติดตามผลและนิเทศงานพัฒนาสตรี

เนื่องจากงานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะบทบาทในการให้การศึกษา ผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงเฉพาะแผนงานพัฒนาครอบครัว แผนงานพัฒนาอาชีพและรายได้ และแผนงานจัดตั้งองค์กร

และพัฒนาองค์กร ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แผนงานพัฒนาครอบครัว (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 6)

แผนงานพัฒนาครอบครัว เป็นแผนงานที่มุ่งสร้างขีดความสามารถและคุณภาพของสมาชิกในครอบครัวในชนบท ให้มีความรู้และความรับผิดชอบในการพัฒนาตนเองและครอบครัว โดยการนำทัศนคติที่แก่กรในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครอบครัวให้มีความรู้ความทักการรม- ศาสตร์เบื้องต้น การครองเรือน การศึกษา การวางแผนครอบครัว มารดาทารกสงเคราะห์ การปรับปรุงบ้านเรือน อาหาร โภชนาการ เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ตลอดจนการจัดระบบชีวิตในครอบครัว ราชรับรายจ่ายเพื่อให้เกิดการประหยัดและความสุขในครอบครัว

กรมการพัฒนาชุมชนจะสอดแทรกความรู้ทาง ๆ ดังกล่าวไว้ในโครงการฝึกอบรม กลุ่มสตรีทุกประเภท นอกเหนือจากจัดเป็นโครงการ เฉพาะ ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชนเป็นนโยบาย ให้จังหวัดดำเนินการ จัดทำโครงการฝึกอบรม 2 โครงการ คือ โครงการฝึกอบรมแม่บ้าน ครอบครัพัฒนา และโครงการฝึกอบรมแม่บ้านคานอาหารโภชนาการ

1.1 โครงการครอบครัวพัฒนา (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 7)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างเสริมรากฐานของครอบครัวในชนบทให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง ทั้งทาง เศรษฐกิจและสังคม
2. เสริมสร้างให้ครอบครัวชนบทเกิดความมั่นใจในตนเองและรู้จักรับผิดชอบ อกการดำรงชีวิตของครอบครัวและชุมชน
3. นำทัศนคติในด้านการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครอบครัวทางด้านเกษตร การครองเรือน การศึกษาและอาชีพ เพื่อเสริมรายได้สูงขึ้น
4. เพื่อให้รู้จักนำกิจกรรมต่าง ๆ ตามนโยบายของกรมฯ เข้าไปดำเนินการกับ ครอบครัวของตนแล้วขยายผลออกไปยังครอบครัวข้างเคียงอื่น ๆ

วิธีดำเนินงาน

คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน คณะกรรมการสภาตำบล และพัฒนากรร่วมกันคัดเลือก ครอบครัพัฒนาและกรมการพัฒนาชุมชนจะเข้าดำเนินการตามนโยบายของกรมฯ

ครอบครัวพัฒนาจะเป็นสถานที่สำคัญและฝึกหัด เผยแพร่กิจกรรมต่อสมาชิกและขยายผลไปยังครอบครัวอื่น

1.2 โครงการฝึกอบรมแม่บ้านด้านอาหารโภชนาการและการเลี้ยงดูเด็ก (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 13)

วัตถุประสงค์

1. มุ่งพัฒนาสตรีที่เป็นแม่บ้านและเป็นกิจกรรมหลักในการให้ความรู้ด้านอาหารโภชนาการและการเลี้ยงดูเด็ก
2. สนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเด็กและการพัฒนาครอบครัว

วิธีดำเนินการ

สำรวจและรวบรวมกลุ่มแม่บ้านที่นำเด็กมารับการเลี้ยงดูในศูนย์พัฒนาเด็ก และดำเนินการฝึกอบรมตามหลักสูตร 3-5 วัน

ผลการดำเนินงานตามแผนงานนี้ ทางกรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการฝึกอบรมแม่บ้านครอบครัวพัฒนาในปี พ.ศ. 2525 ตามโครงการครอบครัวพัฒนาใน 7 จังหวัด รวม 72 กลุ่ม จำนวนแม่บ้านที่ได้รับการอบรม 2,198 คน (กรมการพัฒนาชุมชน 2526 : 11)

ส่วนโครงการฝึกอบรมแม่บ้านด้านอาหารและโภชนาการการเลี้ยงดูเด็กยังไม่ได้เริ่มดำเนินการในวงมีแรกของแผนพัฒนาสตรี

2. แผนงานพัฒนาอาชีพและรายได้ (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 13)

เป็นแผนงานที่มุ่งส่งเสริมให้สตรีในชนบทมีความรู้ด้านอาชีพตามความถนัดและความสนใจ โดยฝึกอบรมให้ความรู้ความสามารถที่จะนำความรู้ไปประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้อย่างจริงจัง มิใช่เป็นแต่เพียงการออกรายขายของครอบครัวเท่านั้น ในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาอาชีพและรายได้กรมฯ ได้กำหนดโครงการดำเนินงานไว้ 4 โครงการ คือ

2.1 โครงการฝึกอบรมอาชีพกลุ่มสตรีระดับหมู่บ้านตำบล (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 13)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของสตรีในชนบทให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพสาขาต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนรายได้ เว้น การขอมือถือผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้า อาหาร และโภชนาการ การเกษตรและอุตสาหกรรมในครอบครัว
2. เพื่อส่งเสริมให้สตรีตระหนักถึงความสำคัญและบทบาทหน้าที่ของตนเองที่ครอบครัวและสังคมมีความเชื่อมั่นในตนเอง ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัวและชุมชน
3. เพื่อส่งเสริมให้สตรีในชนบทรู้จักช่วยตนเอง ก่อตั้งกลุ่มกิจกรรมขึ้นในหมู่บ้าน ตำบลตามความสนใจ และสามารถวางแผนการดำเนินงานของตนเองให้มีความก้าวหน้าต่อไป
4. เพื่อส่งเสริมให้กลุ่มสตรีในชนบทได้ตระหนักถึงความสำคัญของการวางแผนครอบครัว รู้จักวางแผนชีวิตครอบครัวให้มีคุณภาพและมั่นคงตามฐานะเศรษฐกิจของตน

การดำเนินงาน

เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนสำรวจสภาพทั่วไป ความต้องการปัญหาของสตรี และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มสตรีตามวัยหรือตามความสนใจ ดำเนินการอบรมกิจกรรมเพิ่มพูนรายได้ และสอดแทรกความรู้ทั่วไปที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต กลุ่มสตรีที่ตั้งถาวรจะมีคณะกรรมการประชุมปรึกษาหารือและดำเนินการเอง เพื่อเสริมกิจกรรมฝึกอบรมเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจะสนับสนุนติดตามผลให้ความรู้เพิ่มเติมเพื่อให้กลุ่มมีกิจกรรมต่อเนื่องและให้สมาชิกมีผลประโยชน์ร่วมกัน

ผลการดำเนินงาน

ในปี พ.ศ. 2525 กรมการพัฒนาชุมชนได้ฝึกอบรมอาชีพกลุ่มสตรีตามโครงการนี้ ได้ 678 กลุ่ม จำนวน 16,981 คน (กรมการพัฒนาชุมชน 2526 : 13)

2.2 โครงการฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะอาชีพกลุ่มสตรี (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 16)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อฝึกอบรมและส่งเสริมให้สตรีในชนบทมีความรู้ ความชำนาญเพิ่มขึ้นในด้านวิชาชีพที่ตนเองถนัด เพื่อให้สามารถนำไปประกอบอาชีพต่อไปได้

2. เพื่อให้สตรีผู้ผ่านการฝึกอบรมแล้ว สามารถเป็นวิทยากร ถ่ายทอดความรู้แก่กลุ่มสตรีอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การดำเนินงาน

กพม. ร่วมกับ กทสม. คัดเลือกผู้นำกลุ่มสตรีที่ผ่านการฝึกอบรมอาชีพกลุ่มสตรีระดับหมู่บ้านมาแล้วรวมกลุ่มตามความสนใจและจัดฝึกอบรมความรู้ความชำนาญในอาชีพโดยเฉพาะอย่างจริงจัง และเพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัว พร้อมกับสอดแทรกความรู้เรื่องคุณค่าคุณธรรมศาสตร์ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจะติดตามผลการฝึกอบรมและสนับสนุนให้กลุ่มมีกิจกรรมต่อเนื่อง

ผลการดำเนินงาน

โครงการนี้ยังไม่ได้เริ่มดำเนินการในช่วงปีแรกของแผนพัฒนาสตรี (พ.ศ. 2525-2529)

2.3 โครงการฝึกอบรมอาชีพพระยะยาว (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 17)

โครงการนี้ดำเนินการ 2 ระดับ คือ ระดับจังหวัดและระดับเขต ในระดับจังหวัด จะใช้เวลาในการฝึกอบรมนาน การจัดทำโครงการทำในลักษณะเดียวกันกับโครงการฝึกอบรมอาชีพกลุ่มสตรีระดับหมู่บ้านตำบล ในระดับเขตเป็นการฝึกอบรมอาชีพยาวสตรีที่ผ่านการเข้าค่ายเยาวชนมาแล้ว

โครงการฝึกอบรมอาชีพพระยะยาวระดับเขต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เยาวชนสตรีมีความรู้ด้านวิชาชีพ เพื่อที่จะนำไปประกอบอาชีพเป็นการเพิ่มพูนรายได้แก่ตนเองและครอบครัว
2. เพื่อส่งเสริมความเป็นกุลสตรี รักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูล อันเป็นหนทางที่จะช่วยป้องกันมิให้สตรีวัยรุ่นประพฤติตนไปในทางเสื่อมเสียและถูกหลอกลวงได้ง่าย
3. เพื่อให้เยาวชนสตรีที่ได้รับการฝึกอบรมไปแล้ว เป็นผู้ทำประโยชน์แก่ท้องถิ่น โดยใช้ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมถ่ายทอดให้แก่กลุ่มต่อไป

4. เพื่อส่งเสริมให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองโดยไม่เคลื่อนย้ายไปประกอบอาชีพที่อื่น

วิธีดำเนินการ

กพม. และ กสศ. เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจะคัดเลือกเยาวชนสตรีมารับการฝึกอบรมด้านความประพฤติความเป็นอยู่ให้สมเป็นกุลสตรี สามารถปรับปรุงตนเองและอยู่รวมกันในสังคมได้ รวมทั้งฝึกอบรมด้านอาชีพสาขาต่าง ๆ โดยจัดให้เยาวชนสตรีฝึกพร้อมกันอบรมความประพฤติและอบรมด้านวิชาการ ینگเยาวชนสตรีจะต้องเรียนความรู้ทั่วไป การจัดกลุ่ม การเกษตร การนันทนาการ การออกกำลังกาย และเยาวชนสตรีจะเลือกเรียนวิชาชีพตามความถนัด คือ อาหารโภชนาการ การตัดเย็บเสื้อผ้า การถัก-ประดิษฐ์ การขอมสี-ทอผ้า และยังให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องของควย เช่น ความรู้ด้านการตลาด การบัญชี การสหกรณ์และการลงทุน

ผลการดำเนินงาน

ในปี พ.ศ. 2525 สามารถฝึกอบรมเยาวชนสตรีตามโครงการนี้ได้ 3 รุ่น จำนวน 90 คน (กรมการพัฒนารชุมชน 2526 : 13)

2.4 โครงการฝึกอบรมและส่งเสริมกิจกรรมเพิ่มพูนรายได้แก่สตรีชนบท (กรมการพัฒนารชุมชน 2525 : 36)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมกิจกรรมอาชีพเพิ่มรายได้แก่สตรีชนบท
2. เพื่อเผยแพร่กลุ่มอาชีพสตรีที่ประสบผลสำเร็จให้เป็นตัวอย่างแก่กลุ่มสตรีอื่น ๆ
3. เพื่อส่งเสริมให้สตรีในชนบทได้เรียนรู้วิธีการและขั้นตอนการดำเนินงานของสตรีในระดับเดียวกัน
4. เพื่อส่งเสริมให้สตรีได้ เข้ามามีบทบาทในการบริหารและพัฒนาชุมชนมากขึ้น

วิธีดำเนินงาน

โครงการฝึกอบรมและส่งเสริมกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนรายได้สามารถทำได้ทั้ง 2 ระดับ คือ ระดับจังหวัดและระดับเขต

คัดเลือกกลุ่มสตรีที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมอาชีพมาเล่าให้ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมทราบถึงวิธีการและขั้นตอนการดำเนินงานกลุ่ม และให้มีการอภิปรายซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ร่วมงานซึ่งกันและกัน และจัดให้ไปปฏิบัติงานกิจกรรมของกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จเป็นตัวอย่าง 1-2 กลุ่ม ในภาคหลังจะแบ่งกลุ่มอภิปรายวางแผนปฏิบัติงานของแต่ละกลุ่ม

ผลการดำเนินงาน

ในปี 2525 กรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินโครงการนี้ทั้งในระดับจังหวัดและระดับเขต ในระดับจังหวัดสามารถอบรมสตรีได้ 21 จุด จำนวน 630 คน ระดับเขตสามารถอบรมสตรีได้ 9 เขต จำนวน 270 คน (กรมการพัฒนาชุมชน 2526 : 13)

3. แผนงานจัดตั้งองค์กรและพัฒนาองค์กรสตรี (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 50)

เป็นแผนงานที่เริ่มให้สตรีรวมตัวกันเป็นกลุ่มถาวร เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบคลุมครัวและชุมชน ทำให้สตรีมีบทบาทและมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองประเทศมากขึ้น โดยมีโครงการดำเนินงานตามโครงการต่อไปนี้

3.1 โครงการฝึกอบรมกลุ่มสตรีอาสาพัฒนา (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 51)

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมให้สตรีโคตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่พึงมีต่อครอบครัวและชุมชน และเพื่อให้เป็นฐานของการจัดตั้งคณะกรรมการ (องค์กรสตรี) ขึ้นในระดับตำบลหมู่บ้านอย่างถาวร มีเป็นองค์กรสำคัญในท้องถิ่นในโอกาสต่อไป

วิธีการดำเนินงาน

ทำการประชาสัมพันธ์รวมกลุ่มสตรีที่สนใจ เข้าร่วมการอบรมตามหลักสูตรความรู้ทั่วไป เช่น การวางแผนครอบครัว การอนามัยแม่และเด็ก การปลูกผักสวนครัว ฯลฯ โดยเน้นให้สตรีเห็นความสำคัญของตน ครอบคลุมครัวชุมชนและมีบทบาทเข้าร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น และในวันสุดท้ายจะมีการคัดเลือกคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล

ผลการดำเนินงาน

ในปี พ.ศ. 2525 กรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการฝึกอบรมสตรีตามโครงการที่ 654 กลุ่ม จำนวนสตรีที่ได้รับการอบรม 62,164 คน (กรมการพัฒนาชุมชน 2526 : 11)

3.2 โครงการฝึกอบรมคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 60)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ กศสม. ใฝ่รู้และเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ และตระหนักในภารกิจที่ได้รับมอบหมายในฐานะเป็นตัวแทนสตรีในหมู่บ้าน
2. เพื่อเสริมพัฒนาทักษะ ความเป็นผู้นำให้แก่คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้านในด้านการมองวิสัยทัศน์การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน
3. เพื่อส่งเสริมให้ กศสม. ทำงานอย่างมีระบบ และมีแผนในการทำงาน

วิธีดำเนินงาน

จังหวัดดำเนินการฝึกอบรม กศสม. ตามหลักสูตรที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด ใ้ระยะเวลาในการฝึกอบรม 3 วัน ในการดำเนินการฝึกอบรมนั้นอาจจะกระทำรวม ฝึกอบรม กศสม. ครั้งละ 2-3 หมู่บ้าน หรือฝึกอบรมรวมกันครั้งเดียวทุกหมู่บ้านในตำบลก็ได้ ตามสถานการณ์และความเหมาะสมแต่ละท้องที่ และในระหว่างการฝึกอบรมจะต้องมีการฝึกปฏิบัติให้ กศสม. รู้จักการค้นคว้าปัญหาของหมู่บ้านและขอมูลวางแผนการแก้ไขปัญหของหมู่บ้าน เพื่อให้ กศสม. เข้าใจบทบาทหน้าที่ และทำงานเป็น

ผลการดำเนินงาน

ในปี พ.ศ. 2525 กรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการฝึกอบรมคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน 622 กลุ่ม จำนวน 9,832 คน (กรมการพัฒนาชุมชน 2526 : 11)

3.3 โครงการฝึกอบรมคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบล (กพสค.) (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 95)

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ กพสค. ไ้ร้บทบาทหน้าที่และตระหนักในภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ในฐานะที่เป็นตัวแทนของสตรีระดับตำบล การฝึกอบรม กพสค. ทางกับการฝึกอบรม กพสม. ครงจุดเนนของบทบาทซึ่งเป็นคนระดับกับหมู่บ้าน เพราะ กพสค. เป็นผู้ที่ต้องทำงานควบคู่กับคณะกรรมการสภาตำบลอย่างใกล้ชิด

วิธีดำเนินงาน

การฝึกอบรม กพสค. ให้ดำเนินการฝึกอบรมเป็นรายตำบลหรืออบรมรวมกันครั้งละ 2-3 ตำบลก็ได้ โดยอบรมจุดละประมาณ 30 คน ตามสภาพการและความเหมาะสมและทองที่ และดำเนินการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่กรมกำหนด โดยทำเป็นโครงการไม่ใช่เงินงบประมาณของทางราชการ หรืออาจใช้เงินอุดหนุนตามโอกาส

ผลการดำเนินงาน

ในปี พ.ศ. 2525 กรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการฝึกอบรมตามโครงการนี้ไปแล้ว 79 กลุ่ม จำนวน 2,949 คน (กรมการพัฒนาชุมชน 2526 : 11)

3.4 การจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับอำเภอและการจัดตั้งสมาคมสตรี (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 146)

วัตถุประสงค์

การจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับอำเภอหรือการจัดตั้งสมาคมสตรีระดับอำเภอขึ้นก็เพื่อที่จะให้เป็นส่วนที่จะเชื่อมประสานระหว่างผู้นำสตรีในชนบท ก็ระดับตำบลหมู่บ้าน กับผู้นำสตรีในเมือง (ระดับจังหวัด) ซึ่งก็มีอยู่แล้ว เช่นสโมสรวัฒนธรรมหญิง สมาคมสตรีจังหวัด ฯลฯ เป็นต้น

วิธีดำเนินการ

การที่จะจัดตั้ง คณะกรรมการหรือการจัดตั้ง สภาคนระดับอำเภอขึ้นนั้น จะต้องแน่ใจว่าผู้นำสตรีระดับหมู่บ้านตำบล มีความสามารถที่จะปฏิบัติงานร่วมกับผู้นำสตรีระดับอำเภอ ซึ่งเป็นกรรมาหัวหน้าส่วนราชการอำเภอ หรือสตรีผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งอาจเป็นข้าราชการหรือไม่ก็ได้ ดังนั้นจึงสมควรให้คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้านตำบลเวลานั้นไปปฏิบัติหน้าที่สักระยะเวลาหนึ่งก่อน เมื่อแน่ใจจริง ๆ ว่ามีความสามารถ จึงจะจัดตั้งระดับอำเภอขึ้น และเมื่อจัดตั้งขึ้นแล้วก็ต้องดำเนินการให้มีกิจกรรมต่อเนื่อง

ผลการดำเนินการ

ในปี พ.ศ. 2525 อันเป็นปีแรกของแผนพัฒนา 5 ปี (พ.ศ. 2525-2529) กรมการพัฒนาชุมชนยังไม่ได้เริ่มดำเนินการตามโครงการนี้เลย

3.5 การจัดชุมนุมผู้นำสตรี (กรมการพัฒนาชุมชน 2525 : 147)

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมให้สตรีมีกิจกรรมร่วมกัน และรู้จักช่วยเหลือตนเอง สร้างความสามัคคีในกลุ่มชนบททุกชั้น ปรับปรุงบุคลิกภาพให้พร้อมที่จะเป็นหน่วยนำรวมในการพัฒนาท้องถิ่น และช่วยรักษาไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้มีความรักท้องถิ่นที่อยู่ของตน

การดำเนินการ

การจัดชุมนุมจัดใหม่ทั้งในระดับอำเภอจังหวัด และประเทศ ตามความเหมาะสม ระยะเวลาไม่ควรเกิน 3 วัน

ผลการดำเนินการ

กรมการพัฒนาชุมชนยังไม่ได้ดำเนินการตามโครงการนี้ในปี 2525 อันเป็นปีแรกของแผนงานพัฒนาสตรี (2525-2529)

กรมการพัฒนาชุมชนมีบทบาทในการให้การศึกษาด้านสตรีอย่างมากทั้งทางด้าน เศรษฐกิจและสังคม โดยในปัจจุบันทางกรมการพัฒนาชุมชนมี โครงการที่ให้ความรู้แก่สตรีเพื่อ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในรูปของโครงการฝึกอบรมวิชาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้ และโครงการ จัดตั้งองค์กร

โครงการฝึกอบรมอาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้ที่ทางกรมการพัฒนาชุมชนดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีอยู่ 3 โครงการคือ โครงการฝึกอบรมอาชีพกลุ่มสตรีระดับหมู่บ้าน ตำบล โครงการ ฝึกอบรมอาชีพระยะยาว โครงการฝึกอบรมและส่งเสริมกิจกรรมเพิ่มพูนรายได้แก่สตรีชนบท ทั้ง 3 โครงการนี้จัดการฝึกอบรมสตรี 2 ลักษณะ คือ รวมกลุ่มสตรีและฝึกอบรมความรู้ที่สตรี ต้องการ และให้สตรีที่ประสบความสำเร็จเป็นวิทยากรอบรมอาชีพให้แก่กลุ่มสตรี ผู้วิจัยเห็นว่า ลักษณะการดำเนินงานของโครงการดังกล่าวยังไม่ได้กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาจากการ ฝึกอาชีพที่เกิดขึ้นในแผน 5 ปี ระยะที่ 4 เพราะฉะนั้นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงแผน 5 ปี ระยะที่ 4 จึงยังไม่อาจแก้ไขได้โดยปัจจุบัน ปัญหาดังกล่าวได้แก้ปัญหาเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนไม่ เพียงพอ ซึ่งในเรื่องนี้กรมการพัฒนาชุมชนได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรค ต่อการดำเนินงานของกลุ่มสตรี พบว่า "พัฒนากรในปัจจุบันมีอยู่ไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถ เอาใจใส่กลุ่มได้เต็มที่ มีการโยกย้ายสับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่บ่อย ๆ ทำให้การดำเนินงาน ไม่ต่อเนื่อง" (กรมการพัฒนาชุมชน กองวิจัยและประเมินผล 2524 ก : 14) และพัฒนากร ก็ยังขาดความรู้ ความสามารถในการประสานงาน ให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือกลุ่มได้อย่าง แท้จริง จากการวิจัยของกรมการพัฒนาชุมชนเรื่อง บทบาทการมีส่วนร่วมของสตรีชนบททาง เศรษฐกิจและสังคม พบว่า "เจ้าหน้าที่ในฐานะ "ผีเลี้ยง" ของกลุ่มเองก็ยังขาดความรู้ เกี่ยวกับธรรมชาติของกลุ่มและความรู้เกี่ยวกับการนำกลุ่มไปสู่ธุรกิจตลาด ซึ่งจะนำมาซึ่งผล ประโยชน์ของกลุ่มเองในระยะยาว ตลอดจนขาดความรู้ในการเสริมสร้างความแข็งแกร่ง และฝึกฝนคณะผู้บริหารกลุ่มที่จะให้สามารถเป็นอยู่นบนขาของตนเองได้" (กรมการพัฒนาชุมชน กองวิจัยและประเมินผล 2524 ข : 84)

การที่มีเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนไม่เพียงพอซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษาติดตามผลอีกด้วย เพราะ การที่มีพัฒนากรไม่เพียงพอทำให้พัฒนากร วนใหญ่ต้องรับผิดชอบคนละหลายตำบล ทำให้ ไม่มีเวลามาเอาใจใส่ศึกษาผลหรือกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่องได้ทั่วถึง เพราะฉะนั้น ในปัจจุบันถ้าต้องการให้มีการติดตามผลอย่างจริงจังทางกรมการพัฒนาชุมชนก็ควรจะ

พิจารณาเพิ่มอัตราพัฒนาการให้มีจำนวนมากขึ้น และขณะเดียวกันก็ต้องมีระบบการนิเทศการ
ทำงานของพัฒนากรเหล่านั้นอย่างใกล้ชิดด้วย

สำหรับอีกปัญหาหนึ่งที่กรมการพัฒนารัฐมนตรีและยังไม่ได้กำหนดแนว
ทางแก้ไขในแผนพัฒนาสตรี 2525-2529 คือ ปัญหาพัฒนากรบางคนยังขาดความรู้ความ
เข้าใจในงานพัฒนาสตรี ซึ่งในเรื่องนี้จากการสัมภาษณ์ศาสตราจารย์คุณดวงเดือน ศิษาคุมกร
นายกสมาคมสตรีอุ้มเด็กแห่งประเทศไทย ในฐานะที่เคยร่วมงานกับกรมการพัฒนารัฐมนตรี
ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า “สตรีบางคนยังมีความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาสตรีไม่เพียงพอ
ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากเงิเข้าทำงานหรือมีพื้นฐานทางการศึกษาไม่ตรงก็ได้ เพราะฉะนั้น
จึงไม่สามารถให้คำแนะนำทางด้านอาชีพได้ หรือเรื่องการตลาดหรือสหกรณ์ได้ ทำให้ต้อง
ไปเชิญวิทยากรจากที่อื่น...”

ปัญหาอีกประการที่สำคัญมากต่อความสำเร็จของเป้าหมายในการนำความรู้ไปใช้
เมื่อเริ่มพูดรายได้คือ ปัญหาเรื่องเงินทุนและตลาด ในแผนพัฒนาฉบับที่แล้วสตรีไม่สามารถ
นำความรู้ไปใช้ได้เพราะขาดเงินทุนและตลาด จากการสัมภาษณ์คุณสุวัชรีย์ พลานามัย
เจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานพัฒนาสตรีโดยตรง ปรากฏว่า ในปัจจุบันกรมการพัฒนารัฐมนตรี
ดำเนินการค้าเงินทุน 2 วิธี คือ ให้เงินทุนหมุนเวียนแก่กลุ่มสตรีและจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์
ให้สตรีมารวมทุนรวมเป็นเงินทุนของกลุ่ม ทั้ง 2 วิธีนี้เห็นว่าเหมาะสมแต่ยังคงดำเนินการไม่
กว้างขวางพอ ฉะนั้นปัญหาเงินทุนจึงยังคงเป็นปัญหาสำคัญอยู่ จากการวิจัยเรื่องมีปัจจัยที่
สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการค้าเป็นงานของกลุ่มสตรีพบว่า “สตรีร้อยละ 50.5 นำ
ความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพเมื่อเริ่มพูดรายได้จึงก็เพิ่มเพียงเล็กน้อย เพราะยังขาด
เงินทุน และแมกรมจะจัดให้มีเงินทุนหมุนเวียนให้กลุ่ม แต่จำนวนเงินนี้ได้น้อยไปเมื่อเทียบกับ
จำนวนสมาชิกของกลุ่ม” (กรมการพัฒนารัฐมนตรี กองวิจัยและประเมินผล 2524 ก : 23)
และจากการสัมภาษณ์เรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมของสตรีชนบททางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่ม
แม่บ้านเหมืองหม้อ ได้เสนอว่าปัญหาที่คนเผชิญอยู่คือปัญหาค่าเงินลงทุนและด้านการตลาด ไม่มี
เงินลงทุนจำนวนมากพอ และเมื่อผลิตแล้วก็หาตลาดได้ยากมาก (กรมการพัฒนารัฐมนตรี 2524 :
103) ยุวัฒน์ วุฒิมณี ได้สรุปไว้ในประเมินผลโครงการพัฒนาสตรีว่า “ผลการฝึกอบรมวิชาชีพ
แก่สตรีทั้งสตรีแม่บ้านและเยาวชนสตรี ความรู้จากการฝึกอบรมยังไม่สามารถนำไปประกอบอาชีพ
เป็นรายได้ของครอบครัวอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะงานหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครอบครัว

ของชุมชนชนบทนั้นยังไม่กว้างขวางและประสบปัญหาด้านการตลาด การเลี้ยงในการลงทุนจึงมีน้อย" (ยุวรัตน์ วุฒิมณี 2525 : 34) ดร.ไพรัตน์ เกษะรินทร์ ได้เสนอว่า "กิจกรรมการเพิ่มรายได้ของสตรีโกลมาเห็นแก่ลดผลกระทบ การเพิ่มผลิตภัณฑ์ การตัดเย็บเสื้อผ้า ผลิตภัณฑ์เหล่านี้กำลังเผชิญกับปัญหาการค้ากีดกันกำลังก้าวไปอย่างเร็วขงา" (ไพรัตน์ เกษะรินทร์ 2526 : 18)

ในทางสังคม กรมการพัฒนาชุมชนมุ่งส่งเสริมให้สตรีร่วมกันเป็นกลุ่มถาวรเพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยในปัจจุบันได้เริ่มดำเนินงานตามโครงการที่วางไว้ไปได้ 3 โครงการ คือ โครงการฝึกอบรมกลุ่มสตรีอาสาพัฒนา โครงการฝึกอบรมคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน ตำบล โครงการเหล่านี้ส่งเสริมให้สตรีก้าวออกมามีบทบาททางสังคมและการเมืองมากขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่าโครงการเหล่านี้จะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ ความเข้าใจความสามารถของพัฒนากร และความพร้อมของสตรีในการเป็นผู้นำและผู้บริหาร

ในคำพิพากษานั้น ผู้วิจัยเห็นว่าพัฒนากรส่วนใหญ่ยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กรสตรีไม่เพียงพอ พัฒนาการบางคนก็อาจจะไม่ทันคิดในทางลบว่าการก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมือง สังคมของสตรี

ในด้านความพร้อมของสตรีที่จะก้าวออกมามีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม เราจะมีจรรยาไคจากโครงการพัฒนาสตรีของกรมการพัฒนาชุมชนในอดีตเป็นต้นมา โครงการพัฒนาสตรีในระยะแรก (พ.ศ. 2505-2509) เริ่มต้นด้วยการจัดโครงการฝึกอบรมทางเกษตรศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวและบทบาทหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการจูงใจให้สตรีออกจากบ้านมาแสวงหาความรู้ คือก้าวออกมามีบทบาทในทางสังคม กอมาก็มีโครงการฝึกอบรมทางด้านวิชาชีพแก่กลุ่มสตรีซึ่งเริ่มป็นฐานไปสู่การมีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคม โครงการเหล่านี้โดยหลักการแล้วโดยขยายเตรียมสตรีให้พร้อมที่จะก้าวเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง แลจากสถานที่เป็นจริงสตรียังมีความพร้อมที่จะเป็นผู้นำ และก้าวเข้ามามีบทบาททางสังคม และการเมืองค่อนข้างน้อย ดังที่กรมการพัฒนาชุมชนได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทการมีส่วนร่วมของสตรีชนบททางเศรษฐกิจและสังคม พบว่า "กลุ่มสตรี" ในชนบทนั้นมีลักษณะที่มีความเป็นกลุ่มตามสถานการณ์และเงื่อนไขอื่น ๆ ในบางเวลาเท่านั้น ยังไม่สามารถพัฒนา

ในรูปสถาบันใด" (กรมการพัฒนาชุมชน กองวิจัยและประเมินผล 2524 ข : 85) และจากการวิจัยเรื่องเดียวกันก็ยังมีปรากฏว่า "ในขณะที่สตรีชนบทส่วนใหญ่ไม่เคยมีโอกาสที่จะได้มีส่วนร่วมในงานชุมชนทาง ๆ เช่น รวมวางโครงการพัฒนาใด ๆ เลย ดังนั้นระดับการมีส่วนร่วมและบทบาทของสตรีชนบทในทางสังคมส่วนใหญ่จึงเป็นผู้มีส่วนร่วมในลักษณะที่ถูกจากการระดม (Mobilized) ขององค์กรที่เป็นทางการต่าง ๆ ในลักษณะ "ผู้ตาม" มากกว่า" (กรมการพัฒนาชุมชน กองวิจัยและประเมินผล 2524 ข : 86) และเมื่อพิจารณาบทบาทของสตรีในการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มนี้พบว่า โดยส่วนรวมแล้วร้อยละ 87 ของสตรีไม่เป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ เลย ส่วนสตรีผู้เป็นสมาชิกกลุ่มนั้นก็ปรากฏว่าเพียงร้อยละ 47 ใดเขาเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม (ยูวีซีบี วูดีเมธี 2525 : 34) ตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสตรีชนบทในปัจจุบันเขารวมกลุ่มน้อยมาก และในจำนวนที่เขารวมกลุ่มแล้วส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเลย มารับบริการฝึกอบรมวิชาที่พอจะเกี่ยวข้อง เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าแนวทางกรมการพัฒนาชุมชนจะได้อาศัยการฝึกอบรมอาชีพมาเป็นเครื่องจูงใจให้สตรีมารวมกลุ่มกันจะได้อีกให้สตรีได้บริหารงานกลุ่มในรูปคณะกรรมการ สตรีก็ให้ความสนใจกับงานที่ค่อนข้างน้อย สำหรับจำนวนสตรีที่ก้าวเข้าไปมีบทบาททางการ เมืองการปกครองในท้องถิ่น ก็ปรากฏว่า "สตรีเป็นกรรมการคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านร้อยละ 3 เท่านั้น และสำหรับกรรมการสภาตำบลนั้นไม่ปรากฏว่ามีสตรีเป็นกรรมการ เลย และในด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านมีสตรีรวมอยู่ร้อยละ 5" (ยูวีซีบี วูดีเมธี 2525 : 34)

ผู้วิจัยเห็นว่าการที่สตรียังมีความพร้อมน้อยและก้าวออกมา มีบทบาททางสังคม การ เมืองในระดับที่ต่ำ เพราะ ภาวนิยมของสังคม บทบาทของสตรียังต้องรับภาระหน้าที่แม่บ้าน อยู่ และโครงการพัฒนาสตรีในอดีตที่ผ่านมายังไม่ประสบผล ในการพัฒนาสตรีให้มีความสำคัญที่จะก้าวมา มีบทบาททางสังคมการเมือง จึงจะกล่าวตามลำดับดังนี้ ภาวนิยมของสังคมที่กดดันให้สตรีมีบทบาทเป็นแม่บ้านอยู่แต่ในขณะยังมีวิถีชีวิตของสตรีชนบทอยู่มากพอสมควร ทั้งนี้จากการวิจัยของกรมการพัฒนาชุมชน เรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมของสตรีชนบททาง เศรษฐกิจและสังคม พบว่า "บทบาทของสตรีชนบทในทางสังคมเป็นการมีส่วนร่วมทำงานศาสนพิธีและทำหน้าที่ในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอนทางสังคม (Socializing Agent) แก่กลุ่มบุตรหลาน เชื่อให้เขาไปใช้ชีวิตในทางสังคมมากกว่า" (กรมการพัฒนาชุมชน กองวิจัยและประเมินผล 2524 ข : 87) ประเด็นต่อมาคือ สตรียังต้องรับภาระหน้าที่แม่บ้านอยู่อย่างเต็มที่ ทำให้

มีเวลาออกมารับพบทางสังคมน้อย จากการพิจารณาโครงการต่าง ๆ ของกรมการพัฒนาชุมชนจะเห็นว่า แมกรวมจะมีโครงการอบรมผู้นำสตรี ส่งเสริมให้จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ขณะเดียวกันก็มีโครงการอบรมแม่บ้านครอบครัวพัฒนา โครงการฝึกอบรมอาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้ซึ่งโครงการเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าทางกรมเองก็ต้องการส่งเสริมให้สตรีแสดงบทบาทในฐานะแม่บ้านที่ดี คือดูแลครอบครัวและลูก บานเรือน และหารายได้จุนเจือครอบครัว หน้าที่เหล่านี้เป็นหน้าที่หนักและใช้เวลามาก เพราะฉะนั้นการที่สตรียังต้องทำหน้าที่ดังกล่าวจึงเป็นอุปสรรคสำคัญของสตรีในการมีส่วนร่วมทางสังคม

ผู้วิจัยเห็นว่าทางที่จะแก้ปัญหาให้จะต้องให้ผู้ชายเข้ามาช่วยงานในบ้านมากขึ้น จึงจะต้องเริ่มที่ผู้ชาย แม้จะต้องให้ผู้ชายช่วยทำงานบ้านเช่นเดียวกับดูแลผู้หญิงแทนที่จะให้ไปวิ่งเล่น การให้ผู้ชายทำงานมาตั้งแต่เด็กจะทำให้เขาเกิดความเคยชินเมื่อมีครอบครัวจะคอยช่วยผู้หญิงทำงานบ้าน อันจะเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงมีเวลาว่างพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางสังคมและการเมือง

ในด้านโครงการพัฒนาสตรีทางบ้านสังคมในอดีต เช่น โครงการ สดย. โครงการฝึกอบรมผู้นำสตรี ฯลฯ โครงการเหล่านี้เท่าที่ผ่านมายังไม่ประสบผลในการพัฒนาสตรีให้มีความพร้อมที่จะเข้ามามีบทบาททางสังคมเท่าที่ควร จากการวิจัยเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมของสตรีชนบทในทางเศรษฐกิจและสังคม พบว่า "การพัฒนาสตรีในรูปของการส่งเสริมการรวมกลุ่มและประกอบกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า กลุ่มสตรีที่เข้าไปศึกษาไม่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานในรูปกลุ่ม และมีทำที่ว่าในอนาคตจะสลายตัวได้ง่าย ๆ สาเหตุสำคัญคือการตั้งกลุ่มพัฒนาสตรีขึ้น ถูกจำกัดขึ้นโดยปราศจากเป้าหมายและนโยบายระยะยาว ทั้งสิ้นโดยไม่คำนึงถึงหลักการรวมกลุ่ม และมุ่งปริมาณมากกว่าคุณภาพ ขาดมาตรการ การประเมินผล ลักษณะเช่นนี้จึงพบว่ากลุ่มสตรีที่ศึกษามีลักษณะเป็นกลุ่มที่มีโครงสร้างหลวม ไม่มีแนวโน้มนโยบายที่จะพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันใด กิจกรรมกลาง ๆ ที่มีอยู่ก็เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์และโอกาสเป็นสำคัญ กิจกรรมที่เป็นประโยชน์และส่งเสริมด้านรายได้ก็เป็นกิจกรรมส่วนบุคคลที่สตรีแต่ละคนมีและทำอยู่แล้ว เป็นสำคัญ ไม่ค่อยมีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มมากนัก" (กรมการพัฒนาชุมชน กองวิจัยและประเมินผล 2524 ข : 89)

อย่างไรก็ตามโครงการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้านและตำบลเพิ่งเริ่มดำเนินการในปี 2525 เป็นปีแรก การดำเนินงานจึงยังไม่เห็นผลชัดเจน

กรมประชาสงเคราะห์

กรมประชาสงเคราะห์เป็นหน่วยงานของรัฐบาลซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการให้การสงเคราะห์ ส่งเสริมสวัสดิภาพของประชาชนในด้านการศึกษา ฝึกอบรมอาชีพ ให้มีการกินดีอยู่ดี และสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ตามสมควร งานส่วนใหญ่ของกรมประชาสงเคราะห์เป็นงานสงเคราะห์กลุ่มคนประเภทต่าง ๆ เช่น บุคคลวัยรุ่น คนชรา คนพิการ โสเภณี ชาวเขา ฯลฯ สำหรับงานและโครงการพัฒนาสตรีโดยเฉพาะของกรมประชาสงเคราะห์นั้น ได้แก่

1. งานสงเคราะห์หญิงบางประเภท ซึ่งมีโครงการสำหรับสตรีโดยเฉพาะ คือ โครงการงานสถานสงเคราะห์หญิงบ้านปากเกร็ด เกร็ดกระการและนารีสวัสดิ์ โครงการงานสถานสงเคราะห์หญิงบางประเภทภาคใต้และภาคเหนือ และโครงการศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรี
2. งานสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น มีโครงการสำหรับสตรีโดยเฉพาะ คือ โครงการสงเคราะห์เด็กหญิง
3. งานนิคมสร้างตนเอง มีโครงการพัฒนาสตรีผู้นำ โครงการฝึกอบรมสตรีในนิคมสร้างตนเอง
4. งานสงเคราะห์ชาวเขา มีโครงการฝึกอบรมอาชีพสตรีชาวเขา และโครงการฝึกอบรมผู้ดูแลผู้ดูแลเด็ก

งานและโครงการพัฒนาสตรีโดยเฉพาะของกรมประชาสงเคราะห์ซึ่งได้แก่งานสงเคราะห์หญิงบางประเภท, งานสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น, งานนิคมสร้างตนเองและงานสงเคราะห์ชาวเขา มีรายละเอียดดังนี้

1. งานสงเคราะห์หญิงบางประเภท

ความเป็นมาของการควบคุมการค้าประเวณีได้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2452 ประเทศไทยได้ประกาศใช้กฎหมายฉบับแรกคือ "พระราชบัญญัติป้องกันการสัญจรโรค ร.ศ. 127 (กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์ 2525 : 79) ซึ่งกำหนดให้มีการออกใบอนุญาตตั้งสำนักและใบอนุญาตประจำตัวหญิงโสเภณีโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมสำนักและหญิงค้าประเวณี และเพื่อป้องกันปัญหาอาชญากรรมและการแพร่เชื้ออหิวาต์

ต่อมาในปี 2498 กระทรวงการต่างประเทศได้รับแจ้งจากเลขาธิการสหประชาชาติว่าคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมมีความประสงค์ให้ทุกประเทศที่เป็นภาคีและมีใชภาคีเลิกดมการมีใสเกณฑ์เสีย ขอความร่วมมือปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก และร่วมมือกันป้องกันมิให้เป็นใสเกณฑ์ พร้อมทั้งให้ดำเนินการปรับสภาพหญิงใสเกณฑ์ด้วย (กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์ 2523 : 81)

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2503 รัฐบาลจึงโดยยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันสัญจรโรคร.ศ. 127 โดยให้เหตุผลว่าเป็นพระราชบัญญัติที่สนับสนุนการค้าประเวณี ทำให้มีการล่อลวงหญิงมาเป็นใสเกณฑ์ เป็นแหล่งมั่วสุมก่อให้เกิดอาชญากรรมต่าง ๆ เลื่อมเสียคือธรรมวฒนธรรมของประเทศ และใสประกาศใช้ "พระราชบัญญัติปราบการค้าประเวณี พ.ศ. 2505" เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2503 โดยมีส่วนราชการต่าง ๆ หลายฝ่ายที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องดำเนินการตาม สำหรับกรมประชาสงเคราะห์ก็ใสกำหนดแผนการสงเคราะห์พัฒนา กลุ่มครองและส่งเสริมสวัสดิภาพสตรีไว้ในแผนงานกรมประชาสงเคราะห์ ปีงบประมาณ 2526 โดยแผนการนี้ว่าด้วยการสงเคราะห์กลุ่มครองสตรีบางประเภทที่พ้นโทษจากการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติปราบการค้าประเวณี พ.ศ. 2503 เพื่อช่วยมิให้หันกลับไปประกอบอาชีพเดิมอีก สงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพสตรีทั่วไปที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจนทั้งในชนบทและในเมืองให้ใสรับการฝึกอบรมวิชาชีพและเงินทุนประกอบอาชีพ (กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์ 2526 : 48)

แนวทางการดำเนินงานที่สำคัญในปีงบประมาณ 2525 (กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์ 2526 : 49)

1. ใสการสงเคราะห์แก่สตรีบางประเภทที่พ้นโทษจากการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติปราบการค้าประเวณี พ.ศ. 2505 โดยใสรับอุปการะในสถานสงเคราะห์ตามคำสั่งศาล และใสบริการด้านการบำบัดรักษาโรค การฟื้นฟูปรับสภาพจิตใจ การศึกษาสายสามัญและวิชาชีพ ให้มีความรู้ความสามารถไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว ไม่หันกลับไปประกอบอาชีพเดิมอีก

2. ใสการสงเคราะห์และฝึกอบรมวิชาชีพแก่สตรีในชนบทที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน ว่างงาน ไม่มีโอกาสเรียนก่อนในชั้นสูง และสตรีที่ทำงานในสถานบริการที่ต้องการ

เปลี่ยนอาชีพใด เขารับการฝึกอบรมวิชาชีพโดยศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีในภาคต่าง ๆ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว อันจะเป็นการป้องกันมิให้สตรีเหล่านั้นต้องหันไปประกอบอาชีพที่เสื่อมเสียศีลธรรมตกเป็นเครื่องแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลอื่น

.....

5. ให้การสนับสนุนและส่งเสริมคุณสมบัติสตรีแก่กลุ่มสตรีต่าง ๆ โดยการจัดสัมมนา ปาฐกถา อภิปราย เอกสารบทความ เผยแพร่ภาพยนตร์ อบรมและสาธิตความรู้เกี่ยวกับคุณสมบัติสตรีไทย เอกอัครราชทูต วัฒนธรรมและประเพณี ตลอดจนศึกษาวิเคราะห์ปัญหาสตรี รวบรวมข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลในการพัฒนาสตรี

แผนการดำเนินงานที่สำคัญในอนาคต (พ.ศ. 2526 เป็นต้นไป) (กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์ 2526 : 49)

1. จะขยายการจัดตั้งสถานสงเคราะห์หญิงบางประเภทให้ครบทุกภาค
2. จะขยายการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีให้ครบทุกภาค
3. จะดำเนินงานจัดตั้งโรงงานในอารักขาเพื่อให้ผู้สำเร็จการฝึกอบรมวิชาชีพแต่ยังหางานทำไม่ได้ เข้าทำงานใหม่ประสบการณ์เพิ่มขึ้นจนกว่าจะหางานได้
4. ศึกษาและประเมินผลการสงเคราะห์สตรีบางประเภท และผู้เข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพจากศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพ เพื่อหาแนวทางกำหนดมาตรการ และหลักสูตรวิชาชีพที่เหมาะสมสำหรับการสงเคราะห์และฝึกอาชีพที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
5. ปรับปรุงระเบียบกฎหมายที่ใช้อยู่ให้ทันสมัยรัดกุม และเหมาะสมกับสภาพการณ์ในสังคมปัจจุบัน เพื่อให้การปฏิบัติงานได้ผลมากยิ่งขึ้น
6. จัดดำเนินการสนับสนุนการพัฒนาสตรีในด้านต่าง ๆ

งานสงเคราะห์หญิงบางประเภทนี้มีโครงการที่สำคัญ 6 โครงการคือ โครงการสถานสงเคราะห์หญิงบ้านปากเกร็ด (เกร็ดตระการ, นารีสวัสดิ์), โครงการสถานสงเคราะห์หญิงบางประเภทภาคเหนือและภาคใต้, โครงการศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคเหนือ ซึ่งแต่ละโครงการมีรายละเอียดดังนี้

1.1 โครงการสถานสงเคราะห์บ้านปากเกร็ด (เกร็ดตระการ, นารีสวัสดิ์)
กองสงฆ์มาอาชีวะสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ 2522 : 20)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้การสงเคราะห์ในด้านการบำบัดรักษาทางโรค โรคทั่ว ๆ ไป
ให้การฝึกอบรมวิชาชีพต่าง ๆ และให้การศึกษาวิชาสามัญแก่บุคคลดังนี้
 - หญิงผู้ซึ่งพ้นโทษจากการกระทำความผิดตาม พ.ร.บ. ปรามการค้า
ประเวณี พ.ศ. 2503
 - หญิงผู้ซึ่งประกอบอาชีพเป็นโสเภณีที่คิดเปลี่ยนอาชีพใหม่ ซึ่งสมัครใจ
เข้ารับการสงเคราะห์ด้วยตนเอง
 - หญิงผู้ซึ่งสมัครใจขอเข้ารับการสงเคราะห์
 - หญิงผู้ซึ่งบิดามารดาหรือผู้ปกครองฝากเข้ารับการสงเคราะห์โดยที่
ไม่สามารถให้การอบรมสั่งสอน เพราะมีความเสื่อมเสียทางความประพฤติ
2. เพื่อให้การอบรมความประพฤติและปรับสภาพจิตใจเพื่อให้กลับคนเป็น
สตรีตามวัฒนธรรมไทย
3. เพื่อให้การสงเคราะห์ในด้านการจัดหางานให้ทำ ภายหลังจากที่ครบกำหนด
ปลดปล่อยแล้ว หรือเมื่อสำเร็จการฝึกอบรมแล้วก็มีให้คำแนะนำเพื่อให้ไปดำเนินชีวิตอันเป็น
ประโยชน์ต่อสังคม
4. เพื่อให้คำแนะนำ ชี้แจง และให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวที่มีบุตรสาว
ในสถาน การฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อป้องกันมิให้บุตรสาวต้องตกไปเป็นโสเภณี

การดำเนินงาน

1. หญิงผู้รับการสงเคราะห์จะได้รับการบริการเรื่องที่พักอาศัย อาหาร
และจะได้รับแจกเครื่องแต่งกายตลอดทั้งของใช้ประจำวันตามสมควร โดยมีต้องเสียค่าใช้จ่าย
2. การบำบัดรักษา โรคทั่ว ๆ ไป ทางโรค และการคลอดบุตร
3. การฝึกอบรมวิชาชีพ จะทำการฝึกอบรมตามหลักสูตรอาชีวศึกษาผู้ใหญ่
ของกระทรวงศึกษาธิการหรือของกรมประชาสงเคราะห์ เมื่อเรียนจบหลักสูตรและผ่านการสอบ
เทียบความรู้ จะได้รับวุฒิบัตรรับรอง อาชีพที่ทำการฝึกอบรม มีดังนี้

- การตัดเย็บเสื้อผ้าสตรีและเสื้อผ้าชาย
- การปรุงอาหาร และผู้ช่วยคนครัว
- การทอผ้าควยมือ และเครื่องจักร
- การบ้านการเรือน
- การเลี้ยงเด็ก
- การช่างประดิษฐ์
- การต่อพรม
- การเรียงพิมพ์และช่างพิมพ์หนังสือ
- การตัดแกมมชาย
- การเกษตรและการเลี้ยงสัตว์
- การชกมวยต่อสู้

4. การศึกษาวิชาสามัญ ในกรณีที่ได้รับการสงเคราะห์ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ซึ่งมีประมาณร้อยละ 34.7 และเรียนไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 17.7 จึงจำเป็นต้องดำเนินการสอนหนังสือควบคู่ไปกับการสงเคราะห์อื่น ๆ โดยนำหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ของกระทรวงศึกษาธิการมาดำเนินการสอน ซึ่งมีชั้นเรียนที่ทำการสอนคือ

- ชั้นระดับ 1 หรือเทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 2
- ชั้นระดับ 2 หรือเทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

5. การปรับสภาพด้านความประพฤติ อารมณ์ และจิตใจ ค่าเงินการโดย

- เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ และพระภิกษุสงฆ์ มาทำการอบรมเป็นประจำเดือน
- เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบต่อการสงเคราะห์นั้น ๆ เป็นผู้ทำการอบรมเป็นประจำวัน
- เมื่อได้รับการปลดปล่อยหรือเมื่อได้รับการอบรมตามหลักสูตรจะทำการอบรมและชี้แนวทางในการที่จะประพฤติปฏิบัติตนได้ เข้ากับสังคมภายนอก

6. การสนับสนุนการ เพื่อให้ผู้รับการสงเคราะห์หายจากความกังวลและผ่อนคลายความตึงเครียดใจจัดให้มี

- การเล่นกีฬา และกายบริหาร

- จัดโทรทัศน์ไว้ให้ชม
- จัดห้องสมุดไว้ให้ศึกษาและกันควา
- จัดภาพยนตร์และดนตรีไปให้ชมตามโอกาสอันสมควร

7. การให้ความช่วยเหลือในระหว่างที่ผู้รับการสงเคราะห์ เข้าไปรับการสงเคราะห์ จะให้การช่วยเหลือ

- ให้คำแนะนำแก่ครอบครัว โดยช่วยแก้ไขปัญหาเมื่อมีความเดือดร้อน
- ชวนำบุตรของผู้รับการสงเคราะห์มาช่วยเลี้ยงดูในสถานสงเคราะห์
- ผู้รับการสงเคราะห์จะได้รับเงินปันผลจากกำไรที่คนทำใจหรือผลิตได้

8. การสงเคราะห์หลังปลดปล่อย โดยให้การช่วยเหลือ

- จัดหางานให้ทำตามความสมัครใจ
- หากประสงค์จะกลับภูมิลำเนาเดิม จะช่วยส่งกลับภูมิลำเนาเดิมให้ โดยช่วยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทางตลอดจนค่าใช้จ่ายประจำวันในระหว่างเดินทาง พร้อมทั้งช่วยติดต่อบริษัทประกันภัยและผูกครองให้ทราบล่วงหน้า และขอความร่วมมือตำรวจรถไฟให้ช่วยคุมครองให้จนถึงจุดหมายปลายทาง
- จะให้ความช่วยเหลือให้กู้ยืมเงิน เมื่อขาดเงินทุนที่จะนำไปลงทุนประกอบอาชีพ จำนวนไม่เกิน 4,000 บาท โดยผ่อนส่ง 3 ปี ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย

การติดตามผลการให้การสงเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงผลการให้การสงเคราะห์โดยบรรลุเป้าหมายไปประการใด กับเพื่อที่จะทราบว่า ผู้รับการสงเคราะห์ได้ประกอบอาชีพใด จะให้ทำการติดตามผลรวม 4 ครั้ง ภายในกำหนด 2 ปี นับแต่วันที่ได้ออกจากสถานสงเคราะห์ โดยดำเนินการติดตามผลดังนี้

- ให้นักสังคมสงเคราะห์ไปเยี่ยมบ้าน
- ติดต่อโดยจดหมายตรงไปยังผู้รับการสงเคราะห์
- ติดต่อโดยจดหมายไปยังบิดามารดาหรือผู้ปกครอง
- ขอความร่วมมือจากประชาสงเคราะห์จังหวัด อำเภอท้องที่ กำหนด หรือผู้ใหญ่บ้าน

- สอบถามจากเพื่อน ๆ ผู้รับการสงเคราะห์ด้วยกัน หรือให้ผู้รับการสงเคราะห์เขารับการสงเคราะห์ใหม่คุณภาพถ่ายของผู้รับการสงเคราะห์ที่ได้มารับการสงเคราะห์แล้ววาเคยพบบุคคลดังกล่าวตามสภาพถ่ายนี้อยู่ ณ ที่แห่งใด ประกอบอาชีพใดในปัจจุบัน

ผลการดำเนินงาน

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนหญิงที่เขารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์ (กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์ 2523 : 83) (กรมประชาสงเคราะห์, 2524, 2525 : 41)

ปีงบประมาณ	2516	2517	2518	2519	2520	2521	2522	2523	2524
สถานสงเคราะห์									
สถานสงเคราะห์หญิงบ้านปากเกร็ด	412	293	467	428	961	916	712	521	853
สถานสงเคราะห์หญิงบ้านเกร็ดกระการ	321	204	344	178	652	554	360	237	317
สถานสงเคราะห์หญิงบ้านนารีสวัสดิ์	346	254	317	204	467	445	351	368	332

เมื่อพิจารณารายละเอียดโครงการและจำนวนหญิงที่เขารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์จะพบว่า โครงการสถานสงเคราะห์หญิงนี้พยายามจะแก้ปัญหาของสตรีที่ประกอบอาชีพเสื่อมเสียศีลธรรมทุกด้านไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางสังคมหรือเศรษฐกิจ โดยจัดให้มีการตรวจรักษาโรค การอบรมแนะแนวทางชีวิต การให้การศึกษาสายสามัญและสายอาชีพ ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเฉพาะเรื่องการจัดการศึกษาให้แก่สตรีในสถานสงเคราะห์เท่านั้น

ในด้านการศึกษาสายสามัญ จากการพิจารณาข้อมูลรายละเอียดของโครงการสถานสงเคราะห์หญิงพบว่า ทางสถานสงเคราะห์หญิงเปิดสอนการศึกษานานาชาติสายสามัญระดับ 1 และระดับ 2 ส่วนระดับที่ 3 ยังไม่เปิด ซึ่งเมื่อพิจารณาควบคู่ไปกับสถิติพื้นฐานความรู้ของผู้รับการสงเคราะห์ จากจำนวนผู้รับการสงเคราะห์ 1,395 คน พบว่า มีผู้รับการสงเคราะห์ไม่เคยได้รับการศึกษาเลย 29.9% มีความรู้ระดับ ป.1 - ป. 3 22.6% และจบประถม 4 42.3%

(กรมประชาสงเคราะห์ 2525 : 43) จะเห็นว่าในจำนวนผู้รับการสงเคราะห์ทั้งหมดมีผู้รับการสงเคราะห์เกือบครึ่งที่จบประถม 4 แล้ว และจากการไปสัมภาษณ์สตรีเหล่านี้ที่สถานสงเคราะห์หญิงเกร็ดตระการ ก็พบว่ามียศกรจำนวนมากเกือบครึ่งที่ (40 คนจาก 132 คน) ทองการ เรียนจบในระดับ 3 และจากการสัมภาษณ์คุณออมพร นิตยสุทธิ ผู้ช่วยผู้ปกครองสถานสงเคราะห์หญิงเกร็ดตระการ ท่านให้ข้อมูลว่า ทางสถานสงเคราะห์มีโครงการเปิดการศึกษาสายสามัญระดับ 3 แล้ว แต่เนื่องจากยังไม่พร้อมในค่านักเรียน และหนังสือตำราเรียน จึงยังไม่ได้เริ่มดำเนินการ

สำหรับสถิติการศึกษาสายสามัญนั้น คุณออมพร ได้ให้ข้อคิดเห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่ 90% ขึ้นไปจะสอบผ่าน ทั้งนี้เพราะทางสถานสงเคราะห์จะทำการคัดนักเรียนที่เรียนไม่ได้จริง ๆ ออกตั้งแต่ระดับเตรียม และระดับ 1 ข ดังนั้นนักเรียนที่เข้ามาเรียนระดับ 1 ก และระดับ 2 ได้ ส่วนใหญ่จะมีสติปัญญาสามารถเรียนและสอบผ่านได้

ในการให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพนั้น กรมประชาสงเคราะห์โดยสถานสงเคราะห์หญิงทั้ง 3 แห่งนี้ต่างก็เปิดสอนวิชาชีพต่าง ๆ มากพอแก่ความต้องการของสตรี ซึ่งก็นับว่าการให้การอบรมทางวิชาชีพเป็นวิธีการที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง ในการแก้ปัญหาของหญิงโสเภณีไม่ให้อวนกลับไปประกอบอาชีพเดิมอีก อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าความมุ่งหมายในการให้การศึกษแก่สตรีเพื่อให้เขาทำความรู้ไปยึดเป็นอาชีพนั้น อาจไม่สัมฤทธิ์ผลเต็มที่ เพราะในกระบวนการให้การศึกษาวินิจฉัยที่มีปัญหาอุปสรรคหลายประการ โดยส่วนตัวของผู้เรียนเองเขาไม่สมัครใจจะอยู่ที่สถานสงเคราะห์เพื่อรับการฝึกอบรม จากการสัมภาษณ์คุณออมพร นิตยสุทธิ ผู้ช่วยผู้ปกครองสถานสงเคราะห์หญิงบ้านเกร็ดตระการ ท่านก็ได้ให้ความเห็นว่สตรีเหล่านี้มีปัญหาส่วนตัวมากมาย เช่น ต้องรับการละเมิดหรือถูก ถูกสามีทิ้ง เป็นต้น ทำให้สตรีเหล่านี้ไม่สนใจจะเรียน ในด้านวิชาชีพที่ฝึกอบรมบางอาชีพก็เหมาะสม เช่น ตัดเย็บเสื้อผ้า เพราะหางานง่าย รายได้ดี แก่อาชีพอื่น ๆ มักเป็นอาชีพสามัญ ๆ เช่น การบ้านการเรือน ทอผ้า กล้วยก็กระตุก ข้างประคิษฐ์ ทอพรหม ฯลฯ จึงเป็นอาชีพที่ไม่ทำรายได้ให้กับสตรีได้มากเท่าที่สตรีเคยได้รับเมื่อประกอบอาชีพโสเภณีดังนั้นแม้เขาจะฝึกอาชีพไปแล้วเขาก็อาจจะหวนกลับไปทำอาชีพเดิมอีกก็ได้ นอกจากนี้การเปิดสอนแต่ละสาขาวิชาชีพยังจำกัดจำนวนผู้เรียน และบางครั้งไม่สามารถเปิดสอนในวิชาชีพที่สตรีต้องการเรียน ทั้งนี้เพราะไม่มีวิทยากร หรือขาดวัสดุอุปกรณ์ ดังนั้นสตรีบางส่วนจึงไม่ได้เรียนในวิชาชีพที่ตนสนใจหรือมีความถนัด (กรมประชา-

สงเคราะห์ 2523 : 39) แต่กลับต้องไปเรียนวิชาชีพที่ยังมีผู้เรียนไม่ครบโดยทำให้ผู้เรียนไม่สนใจและกระตือรือร้นเท่าที่ควร และเมื่อพ้นการสงเคราะห์ไปแล้วก็อาจจะไม่นำความรู้ไปใช้ก็ได้ และในด้านความชำนาญในการประกอบอาชีพที่ฝึกไปนั้นผู้วิจัยเห็นว่าผู้รับการสงเคราะห์อาจจะไม่มีความชำนาญในอาชีพนั้น ๆ มากพอ จากการสัมภาษณ์ผู้รับการสงเคราะห์ที่สถานสงเคราะห์หญิงบ้านเกร็ดตระการ ซึ่งเรียนวิชาชีพเย็บเสื้อผ้าสตรีจบหลักสูตรแล้ว ให้ความเห็นว่า ยังไม่พ้นการสงเคราะห์และไม่ได้อีกอาชีพอื่นอีก จึงต้องอยู่ในระหว่างฝึกงาน ซึ่งผู้ให้การสัมภาษณ์บอกว่าไม่ได้อีกแต่ต้องนั่งอยู่ในอาคารเรียนตัดเย็บเสื้อผ้าและจะได้อีกตัดเสื้อผ้า เมื่อ ทางสถานสงเคราะห์จ้างเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูปซึ่งส่วนใหญ่ก็ไม่จ้างช่างนอกมากนัก ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนจากสถิติการติดตามผลผู้พ้นการสงเคราะห์ต่อไปนี้

ตารางที่ 6 จำนวนผู้พ้นจากการสงเคราะห์ จำแนกตามผลการติดตามครั้งที่ 1 (หลังจากพ้นการสงเคราะห์ 6-8 เดือน) และครั้งที่ 2 (หลังจากพ้นการสงเคราะห์ 12-18 เดือน) พ.ศ. 2522 (คณะทำงานวางแผนสตรีระยะยาว, 2525 : 15-120)

ผลที่ติดตาม	การติดตามผลครั้งที่ 1		การติดตามผลครั้งที่ 2	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กลับไปค้าประเวณี	233	39.6	145	24.5
กลับไปอยู่ภูมิลำเนาเดิม	209	35.4	236	39.8
แต่งงาน	110	18.6	168	28.3
อยู่กับญาติ	23	3.9	27	4.6
ประกอบอาชีพส่วนตัว	14	2.5	17	2.8
รวม	589	100.0	593	100.0

จากสถิติข้างบนจะเห็นว่าสตรีกลับไปคาบระเวณีอีกสูงถึง 39.6% และ 24.5% ซึ่งเมื่อพิจารณาประกอบกัน จำนวนผู้ที่กลับไปประกอบอาชีพส่วนตัว (ซึ่งแม่จะอนุโลมว่าเป็นอาชีพที่ไร้ความรู้จากการฝึกอบรมอาชีพขณะรับการสงเคราะห์ทั้งหมด) ก็ยังเห็นได้ว่า สตรีนำความรู้ไปฝึก เป็นอาชีพ 2.5% และ 2.8% เท่านั้น และจากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สอดตามไปยังผู้ใหญ่บ้านกำนันได้ข้อมูลว่าสตรีส่วนใหญ่กลับไปคาบระเวณี ดังนั้นแม่สถานสงเคราะห์จะพยายามให้การศึกษาอบรมวิชาชีพแก่สตรีอย่างมาก แต่สตรีกลับไม่เห็นประโยชน์ นำความรู้ที่ได้ไปใช้ แยกกลับไปประกอบอาชีพเสริมที่ทำงานสบายและรายได้ดี

ในเรื่องเงินตอบแทนนั้นในทางทฤษฎีกำหนดค่าให้ตามผลงานที่ทำได้ แต่จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีมารับการสงเคราะห์ที่สถานสงเคราะห์หญิงบ้านเกร็ดตระการได้ความว่า สตรีที่รับการสงเคราะห์จะได้รับเงินปันผลดังกล่าวเมื่อจะออกจากสถานสงเคราะห์ 100-500 บาท แล้วแต่หัวหน้าปกครองของแต่ละที่ บางก็สตรีก็ไม่ได้เงินเลย และอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ การที่ผู้รับการสงเคราะห์มีระดับเชาวน์ปัญญาว่า

ตารางที่ 7 แสดงระดับเชาวน์ปัญญาของผู้รับการสงเคราะห์ จากจำนวนผู้รับการสงเคราะห์ 1,395 คน (กรมประชาสงเคราะห์ 2525 : 43)

ระดับเชาวน์ปัญญา	ร้อยละ
ต่ำกว่า 69	31.8
70 - 79	50.9
80 - 89	13.5
90 - 109	3.5
110 - 119	0.3
120 - 129	-
สูงกว่า 130	-
รวม	100

จะเห็นว่าสตรีส่วนใหญ่เกือบครึ่งมีสติปัญญาต่ำกว่า 70 ซึ่งในจำนวนนี้มีสตรีที่มี
 เขาวนปัญญาจำนวนไม่สามารถเข้ารับการฝึกอาชีพที่มีอยู่ได้เลย จากการสัมภาษณ์คุณอัมพร
 นิตยสุทธิ ผู้ช่วยผู้ปกครองสถานสงเคราะห์หญิงบ้านเกร็ดตระการโคกกลางวอ ทางสถาน
 สงเคราะห์ได้บอกการประสานเชิงปลาตู้ให้แก่สตรีกลุ่มหลังนี้โดยอาชีพนี้เป็นอาชีพที่ชาวบ้านใน
 ละแวกอำเภอปากเกร็ดนิยมทำกันมาก ผู้วิจัยเห็นว่าทางสถานสงเคราะห์ได้พยายามทำอย่าง
 ดีที่สุด คือพยายามให้เขาได้เรียนรู้ฝึกหัดทำอะไรบ้าง แต่อาชีพนี้ผู้วิจัยเห็นว่าอาจจะไม่เป็น
 ประโยชน์ให้เขาเข้าไปยึดเป็นอาชีพได้เมื่อออกจากสถานสงเคราะห์ และคงจะต้องหวนกลับไป
 ไปทำอาชีพเดิม เพราะอาชีพสานเชิงปลาตู้ไม่สามารถหารายได้ให้เขาได้มากเท่าที่เขาเคย
 ได้ และเขามีชีวิตมุ่งเพื่อมีรายได้สูงมาก่อน

ในกรณีปริมาณ จำนวนหญิงที่เข้ารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์ในแต่ละปี
 มีจำนวนต่างกันมาก เช่นที่สถานสงเคราะห์บ้านเกร็ดตระการมีผู้รับการสงเคราะห์สูงสุด
 961 คน และต่ำสุด 253 คน ตัวเลขที่ต่างกันมากนี้แสดงให้เห็นว่า การใช้ประโยชน์ของ
 วิทยาการ วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ในกลุ่มกาเพราะบางปีมีผู้รับการสงเคราะห์มากกว่าห้อง
 ครัววัสดุอุปกรณ์ บุคลากรมาก แต่พอปีต่อ ๆ มามีผู้รับการสงเคราะห์น้อย วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร
 ที่มีอยู่มากก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์ นับเป็นความสูญเปล่าทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามที่มีผู้เรียนน้อย
 ลงอาจจะมีผลดีในแง่ที่ลดภาระระหว่างครูและนักเรียนสูงขึ้น ทำให้ครูสามารถเอาใจใส่
 ดูแลการเรียนได้ทั่วถึง และมีความใกล้ชิดกับนักเรียนมากขึ้น ทำให้คุณภาพของการเรียนการ
 สอนดีขึ้น และนักเรียนก็มีประสิทธิภาพ

เมื่อเปรียบเทียบการฝึกอาชีพของทั้งสถานหญิง กรมราชทัณฑ์ และสถานสงเคราะห์
 หญิงบางประเภท ของกรมประชาสงเคราะห์ แล้วจะเห็นว่าลักษณะเด่นเหมือนกันอยู่หลายประการ
 โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายเป็นสตรีที่มีปัญหาส่วนตัว และมักจะหมกมุ่นอยู่กับปัญหา สตรีไม่สมัครใจ
 ที่จะอยู่ในทัณฑ์สถานหรือสถานสงเคราะห์ สตรีมีพื้นฐานการศึกษาต่ำ ลักษณะรวมกันเหล่านี้ทำให้
 กรมราชทัณฑ์และกรมประชาสงเคราะห์ประสบปัญหาในการฝึกอาชีพสตรีเหมือนกัน คือ สตรี
 ไม่สนใจเรียน ไม่มีจุดมุ่งหมายในการเรียน ทำให้ผู้สอนต้องประสบความลำบากอย่างมาก
 นอกจากนี้เมื่อพ้นโทษหรือพ้นการสงเคราะห์ไปแล้วสังคมก็ไม่ยอมรับสตรีเหล่านี้ เขาผู้ดั่งกม
 ไม่ให้ออกาสเขาได้ประกอบอาชีพตามที่ฝึกอบรมไป ซึ่งเท่ากับเป็นการผลักดันให้เขาเหล่านั้น
 ต้องหวนกลับไปกระทำผิดอีก อย่างไรก็ตามทั้งกรมราชทัณฑ์และกรมประชาสงเคราะห์มีบทบาท

ในการให้การศึกษาแก่สตรีต่างกัน ผู้วิจัยเห็นว่ากรมประชาสงเคราะห์มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีโดยเฉพาะการศึกษาทางวิชาชีพมากกว่ากรมราชทัณฑ์ ทั้งนี้เพราะกรมประชาสงเคราะห์เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการให้การสงเคราะห์โดยตรง ดังนั้นจึงมีงบประมาณในการจัดฝึกอาชีพให้ สตรีโดยตรงไม่ว่าจะเป็นคำว้สคูอุปกรณ หรือคำว้วิทยากร ฯลฯ ในขณะที่กรมราชทัณฑ์นั้นหน้าที่โดยตรงในการควบคุมผู้ถูกลงโทษให้เป็นไปตามกฎหมาย ไม่ใช่การให้การศึกษาและการฝึกอาชีพ การฝึกอาชีพเป็นความพยายามส่วนหนึ่งที่จะปรับสภาพผู้ต้องขัง ดังนั้นงบประมาณในการจัดการศึกษาวิชาชีพจึงไม่มี นอกจากนี้การฝึกอบรมอาชีพของกรมราชทัณฑ์แม้จะมุ่งหมายให้เป็นความรู้ในการประกอบอาชีพต่อไป แต่จุดมุ่งหมายหลักทางกรมราชทัณฑ์มุ่งหมายจะให้ผู้ต้องโทษทำงานผลิตสินค้าขายทำรายได้ให้ทางเรือนจำเป็นสำคัญด้วย ทางกรมราชทัณฑ์จึงให้ผู้ต้องโทษทำงานมากกว่าสอนวิชาชีพ ในขณะที่ทางกรมประชาสงเคราะห์มุ่งฝึกอบรมเพื่อให้สตรีมีความรู้ได้ยึดเป็นอาชีพเมื่อพ้นการสงเคราะห์แล้ว มากกว่าจะใช้ให้ผู้รับการสงเคราะห์ทำงานให้เป็นรายได้ของสถานสงเคราะห์ จุดมุ่งหมายที่ต่างกันเช่นนี้จึงแสดงให้เห็นบทบาทของทั้ง 2 หน่วยงานในการให้การศึกษาแก่สตรีได้เป็นอย่างดี

1.2 โครงการสถานสงเคราะห์หญิงบางประเภทภาคเหนือและภาคใต้

สำหรับโครงการสถานสงเคราะห์หญิงบางประเภทภาคเหนือและภาคใต้นั้นมีลักษณะโครงการและการดำเนินงานเหมือนสถานสงเคราะห์ทั้ง 3 แห่งที่จัดขึ้นมาก่อน สถานสงเคราะห์ 2 แห่งที่จัดขึ้นมาก่อนนอกจากจะเพื่อประหยัดงบประมาณในการส่งตัวผู้รับการสงเคราะห์ไปรับการสงเคราะห์ยังสถานสงเคราะห์ทั้ง 3 แห่งที่มีอยู่เดิมแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่ายังเป็นการขยายความสามารถในการให้การสงเคราะห์แก่สตรีที่พ้นโทษจากการกระทำผิดตาม พ.ร.บ. ปรามการค้าประเวณีให้มากขึ้นด้วย ทั้งนี้เพราะสถานสงเคราะห์ที่มีอยู่เดิมให้บริการสงเคราะห์สตรีได้จำนวนจำกัดและส่วนใหญ่ก็อยู่ในภาคกลาง

ต่อมาในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 4 กรมประชาสงเคราะห์ได้เล็งเห็นความจำเป็นในการขยายจำนวนสถานสงเคราะห์หญิงบางประเภทเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณค่าใช้จ่ายในการส่งตัวหญิงเข้ารับการสงเคราะห์ยังสถานสงเคราะห์เดิมที่มีอยู่คือ สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด เกร็ดกระการและนารีสวัสดิ์ รวมทั้งประหยัดค่าใช้จ่ายในการส่งตัวกลับภูมิลำเนาเดิมด้วย ดังนั้นกรมประชาสงเคราะห์จึงได้เสนอโครงการจัดตั้งสถานสงเคราะห์หญิงบางประเภทภาคเหนือ และสถานสงเคราะห์หญิงบางประเภท

บางประเภทภาคใต้ชั้นอีก 2 แห่ง เสนอต่อรัฐบาลและได้รับการอนุมัติแล้ว การที่จัดตั้งสถานสงเคราะห์หญิงบางประเภทที่ภาคเหนือและภาคใต้ เพราะในภาคเหนือมีหญิงถูกขอล่วงและสมัครใจมาประกอบอาชีพค้าประเวณีมาก ส่วนภาคใต้นั้นก็เป็นภาคที่มีหญิงมาประกอบอาชีพค้าประเวณีอยู่มาก

สถานสงเคราะห์หญิงบางประเภทที่จัดตั้งขึ้นใหม่ทั้ง 2 แห่งนี้มีวัตถุประสงค์และการดำเนินงานเช่นเดียวกับสถานสงเคราะห์หญิงบ้านปากเกร็ด เกร็ดกระการ และนารีสวัสดิ์

นอกจากการดำเนินงานให้การสงเคราะห์โดยการให้การศึกษาสามัญและวิชาชีพแก่หญิงที่พ้นโทษจากการกระทำผิดตามพระราชบัญญัติปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2503 โดยการจัดสถานสงเคราะห์บ้านปากเกร็ด เกร็ดกระการ และนารีสวัสดิ์ซึ่งปรากฏว่า สถานสงเคราะห์ทั้ง 3 แห่งไม่สามารถรับหญิงที่พ้นโทษดังกล่าวได้เพียงพออันเนื่องมาจากความจำกัดในเรื่องสถานที่ และงบประมาณ จนต้องจัดตั้งสถานสงเคราะห์หญิงบางประเภทชั้นอีกถึง 2 แห่ง คือสถานสงเคราะห์หญิงบางประเภทภาคเหนือและภาคใต้ โดยจัดตั้งให้กระจายอยู่ในพื้นที่ที่มีหญิงดังกล่าวอยู่มาก กรมประชาสงเคราะห์ยังได้พยายามศึกษาหาทางแก้ไขปัญหานี้ และพบวามูลเหตุสำคัญของการประกอบอาชีพนี้ของหญิงประการหนึ่งคือ "การขาดการศึกษาและการชี้แนะในการดำรงชีวิต ไม่มีผู้แนะนำและให้ความรู้ในการประกอบอาชีพในทางที่เหมาะสม" (กรมประชาสงเคราะห์ 2523 31) ดังนั้นกรมประชาสงเคราะห์จึงเห็นว่าการแก้ปัญหาเหล่านี้มีได้อยู่ที่การตามแก้ปัญหาหลายเหตุ โดยการให้การสงเคราะห์แก่หญิงที่พ้นโทษจากการกระทำผิดตามพระราชบัญญัติปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2503 แต่เพียงทางเดียว แต่อยู่ที่การป้องกันซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาได้มาก ทางกรมประชาสงเคราะห์จึงได้จัดทำโครงการทางด้านการป้องกันเสนอต่อรัฐบาล และสภาพพัฒนาการ -

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ขอจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นภาคที่สตรีถูกขอล่วงมาประกอบอาชีพค้าประเวณีมาก และคณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติให้กรมประชาสงเคราะห์จัดตั้งศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีขึ้น 2 แห่ง คือ

—ศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคเหนือ จังหวัดลำปาง

—ศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุบลราชธานี

และสภาพพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมก็ได้อนุมัติโครงการดังกล่าวนี้เข้าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ไว้ด้วย กรมประชาสงเคราะห์ได้ดำเนินการของงบประมาณจัดตั้ง

และใคร่ขอผู้มีงบประมาณค่าเป็นการจัดตั้งในชั้นแรกเพียงแห่งเดียวคือ ศูนย์สงเคราะห์ และฝึกอาชีพสตรีภาคเหนือ ที่จังหวัดลำปาง "เปิดดำเนินการ เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2522 โดยที่ผู้สมัครเข้ารับการอบรมจะต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดต่อไปนี้ คือ แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา ลำปาง เชียงใหม่ ลำพูน ตาก น่าน แพร่ อุตรดิตถ์ พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และนครสวรรค์ หรือบุคคลอื่นที่กรมประชาสงเคราะห์ส่งเข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้ อายุไม่ต่ำกว่า 14 ปี แลไม่เกิน 35 ปี พื้นความรู้ไม่จำกัดหรือเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในฐานะขาดแคลน ไม่มีงานทำเป็นหลักแหล่ง และต้องการความช่วยเหลือกับไม่สามารถที่จะหาการศึกษาอื่นโดยตรง ทั้งนี้ต้องมีนายอำเภอท้องที่เป็นผู้รับรอง" (กรมประชาสงเคราะห์ 2524 : 47) นอกจากนี้ยังรับสตรีที่ทำงานในสถานบริการ บาง ๆ ที่ต้องการเปลี่ยนอาชีพในทางที่กึ่งถาวร (กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์ 2526 : 11)

1.3 โครงการศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคเหนือ (กรมประชาสงเคราะห์ 2525 : 39)

วัตถุประสงค์

1. ให้การฝึกอบรมอาชีพสาขาต่าง ๆ แก่เยาวชนสตรี และสตรีในชนบทที่มีฐานะขาดแคลนเพื่อป้องกันไม่ให้สตรีในชนบทต้องว่างงานและยากไร้ หันไปประกอบอาชีพในทางเสื่อมเสีย
2. ให้การอบรมความประพฤติ ปรับสภาพจิตใจและแนวการดำเนินชีวิตในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและตนเอง
3. ให้การสงเคราะห์ในด้านการจัดหางานให้ทำ ภายหลังจากสำเร็จจากการฝึกอบรม
4. จัดตั้งโรงงานในอารักขาขึ้น เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทำงานในโรงงานในอารักขาต่อไป

การดำเนินงาน

1. สตรีที่ประสงค์จะเข้ารับการอบรมต้องมีภูมิลำเนาอยู่ใน 16 จังหวัดภาคเหนือ คือ แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา ลำปาง เชียงใหม่ ลำพูน ตาก น่าน แพร่ อุตรดิตถ์ พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และนครสวรรค์ หรือบุคคลอื่น

ที่กรมประชาสงเคราะห์ส่งตัวเข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้ อายุ 14-35 ปี ทัศนภาพรูปร่างแจ่มใส เป็นบุคคลที่มีฐานะยากจน ไม่มีงานทำเป็นหลักแหล่ง และต้องการความช่วยเหลือกับไม่สามารถที่จะหาการศึกษาอื่นใดได้โดยตนเอง ทั้งนี้โดยมีนายอำเภอท้องถิ่นเป็นผู้รับรอง

2. สตรีจะขอสมัครเข้ารับการอบรมและฝึกวิชาชีพได้ ณ อำเภอท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาอยู่ ทางอำเภอจะทำการสอบประวัติเพื่อทราบข้อเท็จจริงแล้วจึงแจ้งรายชื่อไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดคน ซึ่งจะแจ้งรายชื่อพร้อมทั้งประวัติทางกานส่ง กรมสงเคราะห์ไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาและพิจารณาการรับสมัครเข้าฝึกอาชีพในศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคเหนือ

3. การให้บริการแกหญิงผู้เข้ารับการอบรมและฝึกอาชีพ

- บริการที่ที่พักอาศัย เครื่องแต่งกาย และของใช้จำเป็นส่วนตัวโดยมีทองเส้น

ค่าใช้จ่าย

- ค่าพาหนะเดินทางเข้ารับการอบรมและกลับภูมิลำเนา

- ระวังการฝึกอบรมอาชีพ รายได้อื่นเกิดจากการทำงานเมื่อหักค่าใช้จ่าย

แล้วจะได้รับเงินปันผลร้อยละ 70 ของกำไรสุทธิ

- บริการกานส่งกรมสงเคราะห์ การรักษาพยาบาล เจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ

การอบรมด้านจิตใจ วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ และการนันทนาการ

4. การช่วยเหลือภายหลังสำเร็จจากการฝึกอบรมและฝึกอาชีพ

- ผู้ที่สำเร็จการอบรม หากมีความประสงค์ที่จะให้จัดงานให้ทำก็จะได้รับความช่วยเหลือจัดหางานให้ทำตามความสมัครใจ

- จะได้รับการติดตาม เพื่อให้การช่วยเหลือในคานการประกอบอาชีพเมื่อสำเร็จการอบรมแล้ว

- จะได้รับความช่วยเหลือในเรื่องการกู้ยืมเงิน เพื่อเป็นทุนประกอบอาชีพ

5. การให้การศึกษา

ก. จะได้รับการศึกษาสายสามัญ ถ้าผู้เข้ารับการอบรมอ่านเขียนหนังสือไม่ได้

ข. วิชาชีพเพื่อจัดให้มีการฝึกอบรม มีดังนี้

- การทอผ้าควยเครื่องจักร หลักสูตร 6 เดือน

- การทอผ้าควยมือและผ้ามัดหมี่ หลักสูตร 6 เดือน

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนหญิงที่เข้ารับการฝึกอบรมในศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคเหนือ
(กรมประชาสงเคราะห์ 2524 : 40, 2525 : 48)

การฝึกอบรม ในเมืองประมาณ	การบ้าน การเรือน	บริการ โรงแรม	ตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี	เสริมสวย แต่งเล็บ	การช่าง ประดิษฐ์	ทอผ้าควย เครื่องจักร	ทอผ้าควย มือ	ตัดเย็บ เสื้อผ้าชาย	ตัดผม ชาย	โภชนา การ	รวม ทั้งสิ้น
2523	11	36	194	137	27	37	39	58	33	48	620
2524	22	64	251	117	45	28	41	103	55	49	744

จากการที่ต้องขยายจำนวนสถานสงเคราะห์หญิงบางประเภทภาคเหนือและภาคใต้
 เพิ่มขึ้นมา แสดงให้เห็นว่าหญิงบางประเภทหรือโสเภณีนั้นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การให้บริการ
 ในสถานสงเคราะห์แก้ไขเพียงอย่างเดียวจึงอาจไม่สามารถแก้ปัญหาได้ การตั้งศูนย์
 สงเคราะห์และฝึกอาชีพจึงเป็นโครงการที่เหมาะสมเพราะเป็นโครงการที่ป้องกันปัญหาโสเภณี
 โครงการหนึ่ง ทั้งนี้เพราะโครงการศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีเป็นโครงการที่ให้การ
 ฝึกอบรมอาชีพต่าง ๆ แก่สตรีที่ทำงานในสถานบริการอันเป็นอาชีพที่มีแนวโน้มจะประกอบอาชีพ
 โสเภณีมากที่สุด ฝึกอบรมมีความรู้ที่จะเปลี่ยนอาชีพใหม่ได้ รวมทั้งให้บริการฝึกอบรมแก่
 เขาวสตรีที่ยากจนเพื่อให้มีความรู้ประกอบอาชีพได้ไม่ต้องไปเป็นโสเภณี อย่างไรก็ตามใน
 ประเด็นเกี่ยวกับการเข้ารับการอบรม ผู้วิจัยมีความเห็นว่สตรีที่ยากจนและต้องการอบรมใน
 ศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพนั้นมีอยู่มากมาย แต่ทางศูนย์สามารถรับสตรีได้เพียงปีละ
 600 คนเท่านั้น ดังนั้นการจะเข้ารับการสงเคราะห์ก็จะต้องมีระบบเส้นสายเข้ามาเกี่ยวข้อง
 ประกอบกับการรับรองผู้สมัครของแต่ละทองที่ขึ้นอยู่กับนายอำเภอ ดังนั้นผู้ที่รู้จักใกล้ชิดกับ
 เจ้าหน้าที่ก็ย่อมมีโอกาสก่อนผู้ที่ไม่รู้จักคุ้นเคยกัน ซึ่งจากปัญหาที่รายงานไว้ใน "การพัฒนาสตรี
 ชนบทของกรมประชาสงเคราะห์" ก็พอจะอ้างอิงเหตุผลได้ เพราะพบว่า การคัดเลือกผู้เข
 รับการอบรมจากจังหวัดต่าง ๆ ที่ทางกรมประชาสงเคราะห์ได้มอบให้ดำเนินการคัดเลือก
 มานั้น เมื่อเขาไปรับการอบรมแล้วปรากฏว่าผู้รับการอบรมไม่อยู่ในฐานะขาดแคลนแถมบางคน
 และส่วนใหญ่ผ่านการอบรมผู้นำเขาวชนมาแล้ว" (กรมประชาสงเคราะห์ 2523 : 39)

สำหรับประเด็นการฝึกอบรมวิชาชีพที่ทางสถานสงเคราะห์เปิดฝึกอบรม 10 วิชาชีพ
 ซึ่งก็นับว่ามากพอสมควร สำหรับศูนย์สงเคราะห์ฝึกอาชีพที่เพิ่งเริ่มดำเนินการ อย่างไรก็ตาม
 ก็ควรมีการสำรวจความต้องการของสตรีเปิดอาชีพที่เหมาะสมให้เพิ่มมากขึ้น สำหรับจำนวน
 หญิงที่เข้ารับการฝึกอบรมนั้นมีจำนวนสูงกว่าอัตราที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่ามีผู้สนใจเข
 รับการสงเคราะห์มาก อย่างไรก็ตามจะทำการศึกษาวาสตรีที่มารับการอบรมกระจายกันอยู่
 ตามจังหวัดต่าง ๆ ทั้ง 16 จังหวัดหรือไม่ หรือมาจากจังหวัดลำปางซึ่งเป็นจังหวัดที่ตั้งของ
 ศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพเท่านั้น

สำหรับผลการฝึกอบรมนั้นผู้วิจัยเห็นว่อาจจะได้ผลดีเพราะผู้รับการฝึกอบรมมาเข
 รับการอบรมด้วยความสมัครใจ สนใจหากความรู้ ไม่ใช่ถูกจับมารับการสงเคราะห์ เช่น สถาน
 สงเคราะห์หญิง ดังนั้นการฝึกอบรมอาชีพอาจจะได้ผลดีกว่การฝึกอาชีพของสถานสงเคราะห์หญิง

2. งานสงเคราะห์เด็กและวัยรุ่น

งานสงเคราะห์เด็กและวัยรุ่นมีหน้าที่และความรับผิดชอบในด้านการให้การศึกษแก่สตรี โดยจัดสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้า อนุบาล ยากจน ขาดแคลน ไร้ที่พึ่ง มีปัญหาความประพฤติ หรือไม่สามารถจะอยู่กับครอบครัวได้ เข้าอุปการะในสถานสงเคราะห์ และจัดให้เด็กได้รับการศึกษาวิชาสามัญและฝึกวิชาชีพต่าง ๆ ตามความถนัด สถานสงเคราะห์ที่จัดอยู่ในปัจจุบันมีดังนี้ (กรมประชาสงเคราะห์ 2525 : 7)

1. สถานสงเคราะห์เด็กจังหวัดปัตตานี
2. สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี
3. สถานสงเคราะห์เด็กหญิงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุดรธานี
4. สถานสงเคราะห์เด็กหญิงจังหวัดสระบุรี

วัตถุประสงค์ (กรมประชาสงเคราะห์ 2525 : 1)

1. เพื่อให้การสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพแก่เด็กที่ครอบครัวประสบปัญหาความเดือดร้อนในต่าง ๆ ทั้งราชอาณาจักร
2. เพื่อให้การอุปการะเลี้ยงดู ให้การศึกษาค้นสามัญและก้นการฝึกอาชีพตลอดจนอบรมมโนสัยและแก้ไขปัญหาคความประพฤติ และปัญหาครอบครัวแก่เด็กกำพร้า อนุบาล ยากจน ขาดแคลน ถูกทอดทิ้ง ไร้ที่พึ่ง เรรวอน มีปัญหาความประพฤติ

-
5. เพื่อส่งเสริมและฝึกวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ให้แก่เด็กทั่วไปโดยจัดบริการและอำนวยความสะดวกในต่าง ๆ ตลอดจนจัดหางานให้เด็กที่สำเร็จการฝึกอาชีพแล้ว

การดำเนินงาน (กรมประชาสงเคราะห์ 2525 : 8)

1. ให้การศึกษาค้นสามัญแก่เด็ก ตั้งแต่ชั้นอนุบาล-ประถมศึกษาปีที่ 6 ภายในสถานสงเคราะห์ และพิจารณาส่งเด็กที่จบประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วและเรียนดี ความประพฤติเรียบร้อยออกไปศึกษาต่อตามโรงเรียนนอกสถานสงเคราะห์
2. จัดฝึกวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ให้ทำภายในและภายนอกสถานสงเคราะห์ วิชาฝึกอบรมได้แก่ การครัว การฝีมือ การตัดเย็บเสื้อผ้า การห่อพรมและสิ่งประดิษฐ์อื่น ๆ การเสริมสวย การประดิษฐ์ดอกไม้สดและดอกไม้แห้ง ผู้รับการฝึกวิชาชีพจะทอ้งไม่ประสงค์จะ

เรียนต่อในสายสามัญ การอบรมค่านวิชาชีพนี้อใช้เวลา 1 ปี

3. จัดอบรมศีลธรรม จริยธรรม พัฒนาบุคลิกภาพ และแก้ไขปัญหาด้านความประพฤติ

ผลการดำเนินงาน

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนเด็กหญิงที่ได้รับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์
เด็กหญิงของกรมประชาสงเคราะห์ (กรมประชาสงเคราะห์
2522 : 17)

รายชื่อสถานสงเคราะห์	ปี				
	2516	2517	2518	2519	2520
สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี	684	717	646	665	880
สถานสงเคราะห์เด็กหญิงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	-	-	-	-	20
สถานสงเคราะห์เด็กหญิงสระบุรี	-	-	-	-	-
สถานสงเคราะห์เด็กมัททวาริ	-	-	-	-	-

3. งานนิคมสร้างตนเอง

กองนิคมสร้างตนเองมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการ จัดฝึกอบรมวิชาการ เกษตร
ให้แกสมาชิกทั้งชายและหญิงของนิคมสร้างตนเอง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาแก่สตรี
มีวัตถุประสงค์การดำเนินงานดังนี้

วัตถุประสงค์ของการให้การศึกษา (กรมประชาสงเคราะห์ 2526 : 5-6)

- เพื่อพัฒนาหัวสมาชิกโดยตรงและพัฒนาบุคคลในครอบครัวทุกคน ให้มีผลิต
รายได้และสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น
- เพื่อให้สตรีมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ มีประสิทธิภาพในการรวมกลุ่มพัฒนาแบบ
- เพื่อให้สตรีพัฒนาตนเองและพัฒนาหมู่บ้าน
- เพื่อสนับสนุนงานนิคมสร้างตนเองในด้านการอบรมอาชีพ

การดำเนินการให้การศึกษา (กรมประชาสัมพันธ์ 2526 : 5)

1. การฝึกอบรมวิชาทหารกรมตำรวจ จัดให้มีการอบรมเมฆานและบุตรของครอบครัวสมาชิกให้มีความรู้เกี่ยวกับศิลปะประดิษฐ์ การโภชนาการ การวางแผนครอบครัว อนามัย รวมถึงการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องคุณกการเตรียมอาหาร การเคหะและการเก็บถนอมอาหาร ซึ่งได้ดำเนินการแล้ว 41 นิคม ระหว่างปี 2523-2525 มีผู้เข้าฝึกอบรม 1,620 คน.

2. การฝึกอบรมอุตสาหกรรมในครัวเรือน เพื่อให้สามารถใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีผลิตภัณฑ์นอกเหนือรายได้ นอกเหนือจากอาชีพทางเกษตรกรรม และส่งเสริมพัฒนาความชำนาญ ความถนัดใจหรือพยากรณ์ในห้องเรียนเพื่อประโยชน์มากที่สุด เช่น การทอผ้า การจักสาน ศิลปะประดิษฐ์ เป็นต้น ได้ดำเนินการแล้วใน 41 นิคม มีผู้ผ่านการอบรมระหว่างปี พ.ศ. 2523-2525 รวม 1,656 คน

3. การฝึกอบรมวิชาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ได้แก่บุตรหลานสมาชิกนิคมสร้างตนเองที่จบการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้มีความรู้เลี้ยงตนเองและเพิ่มพูนรายได้ รวมถึงให้รู้จักรับผิดชอบตนเองและครอบครัว มีผู้ผ่านการอบรม 302 คน

4. โครงการพัฒนาสตรีผู้นำในนิคมสร้างตนเอง โดยคัดเลือกแม่บ้านหรือบุตรของสมาชิกนิคมสร้างตนเองจำนวน 20 คน จาก 10 หมู่บ้านเข้ารับการอบรม 10 วัน วิชาคือ การเรียนการสอนพัฒนาชนบท การอบรมนี้สตรีไม่ท้องมีประสบการณ์หรือความรู้บ้างใดมาก่อนเพียงแต่สามารถอ่านออกเขียนได้เท่านั้น เมื่อผ่านการอบรมแล้วสตรีเหล่านี้จะกลับไปจัดกลุ่มของตนกลุ่มละ 10 คน ดำเนินเป็นกิจกรรมของกลุ่มต่อไป โดยมีผู้ผ่านการอบรมแล้ว 1 รุ่น และได้จัดกลุ่มสตรีแล้ว 20 กลุ่ม

4. งานสงเคราะห์ชาวเขา (กรมประชาสัมพันธ์ 2525 : 26)

กรมประชาสัมพันธ์ได้เข้าเกี่ยวข้องกับงานด้านชาวเขาเมื่อปี พ.ศ. 2502 เพื่อสนองนโยบายเลิกปลูกฝิ่นและการเลิกสูบฝิ่น กับนโยบายป้องกันการค้าไม้ทำลายป่าซึ่งรัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นโดยมีอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์เป็นเลขานุการ

การดำเนินงานสงเคราะห์ชาวเขาในเริ่มแรก นั้นได้ทดลองในรูปแบบนิคมสร้างตนเอง จนเกิดปัญหาตามมา เนื่องจากชาวเขาไม่คุ้นเคยกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนการใช้ที่ดิน

ของชาวเขา ทำให้การดำเนินการต่อมาคงจัดรูปการดำเนินงานในลักษณะพิเศษ

ค่านโยบาย ในปี พ.ศ. 2519 รัฐบาลได้เห็นด้วยกับคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาในการใช้นโยบายรวมพวกให้ชาวเขาเป็นพลเมืองไทย โดยใช้วิธีการพัฒนาเป็นเขตพื้นที่เพื่อให้ปรากฏความเจริญให้แน่นอนไป

ด้านการบริหารงานได้ส่งเจ้าหน้าที่จากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาออกไปประจำอยู่ในหมู่บ้านหลัก ให้ออกไปทำความคุ้นเคยโดยให้การสงเคราะห์และพัฒนาหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย ปัจจุบันกรมประชาสงเคราะห์มีศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา 10 ศูนย์ ศูนย์วิจัยชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ 1 แห่ง ศูนย์ฝึกอาชีพชาวเขารังสิตลำปาง 1 แห่ง ในด้านการปฏิบัติงานได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปประจำหน่วยในหมู่บ้านหลัก 200 หน่วย ใช้เจ้าหน้าที่ภาคสนามทั้งสิ้น 966 คน โดยในแต่ละเขตพัฒนาจะมีเจ้าหน้าที่ประมาณ 4 คน

การพัฒนาและสงเคราะห์สตรีชาวเขานั้น แยกออกได้เป็น การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาสังคม

1. การพัฒนาอาชีพ ได้ส่งเสริมให้สตรีชาวเขาเรียนรู้การประกอบอาชีพแผนใหม่ มีการอบรมอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือนและหัตถกรรมแก่สตรีชาวเขา ตลอดจนหากตลาดและตั้งร้านค้า ได้มีการดำเนินการฝึกอบรมโครงการต่าง ๆ ดังนี้ คือ (กรมประชาสงเคราะห์ 2526 : 5)

1.1 โครงการฝึกอบรมย้อมสีหม้อผ้า โครงการนี้ได้รับความช่วยเหลือจากองค์การยูนิเซฟ งบประมาณปี 2514-2523 มีจำนวนสตรีชาวเขาทั้งสิ้นที่ผ่านการอบรมที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดตาก, เชียงราย, น่าน, เพชรบูรณ์, แม่ฮ่องสอน ลำพูน มีทั้งสิ้น 1,55 คน (กรมประชาสงเคราะห์ 2526 : 5)

- สำหรับความช่วยเหลือทางงบประมาณจากกรมประชาสงเคราะห์ระหว่างปี 2514-2523 จำนวนสตรีชาวเขาที่ผ่านการอบรมจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดแม่ฮ่องสอน น่าน กำแพงเพชร ตาก เชียงราย เพชรบูรณ์ ลำพูน มีทั้งสิ้น 210 คน (กรมประชาสงเคราะห์ 2526 : 5)

1.2 โครงการฝึกอบรมเย็บปักประดิษฐ์ ได้รับความช่วยเหลือจากยูนิเซฟระหว่างปี 2514-2524 มีจำนวนชาวเขาสตรีที่ผ่านการอบรมจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์

ชาวเขา จังหวัดลำปาง นาน ตาก เชียงราย เชียงใหม่ แเมองสอน ทั้งสิ้น 165 คน
(กรมประชาสงเคราะห์ 2526 : 5)

- สำหรับความช่วยเหลือทางงบประมาณจากกรมประชาสงเคราะห์
ระหว่างปี 2523-2525 จำนวนสตรีชาวเขาที่ผ่านการอบรมจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์
ชาวเขาจังหวัดลำพูน ลำปาง เพชรบูรณ์ นาน เชียงใหม่ แเมองสอน กำแพงเพชร ทั้งสิ้น
325 คน (กรมประชาสงเคราะห์ 2526 :)

1.3 โครงการฝึกอบรมคัดเลือกผู้นำ ได้รับความช่วยเหลือจากยูนิเซฟ
ระหว่างปี 2521-2525 มีสตรีชาวเขาที่ผ่านการอบรมจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา
จังหวัดเชียงราย และลำพูน 165 คน (กรมประชาสงเคราะห์ 2526 : 5)

2. การพัฒนาสังคม ได้ดำเนินการส่งเสริมความรู้ด้านการอนามัย และการสังคม
สงเคราะห์ทั่ว ๆ ไป โดยร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

ทางด้านอนามัย กรมประชาสงเคราะห์ได้ให้บริการ การรักษาพยาบาลแก่ชาวเขา
แนะนำสถานสุขภาพอนามัยและสุขภาพจิต จัดนันทนาการ สร้างสุขุม มีโครงการต่าง ๆ ดังนี้
(กรมประชาสงเคราะห์ 2526 : 4)

- โครงการฝึกอบรมผู้คุมครรภ์โบราณ โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณ
จากยูนิเซฟ และได้รับความร่วมมือจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและคณะพยาบาล-
ศาสตร์ กิรีราชพยาบาล ดำเนินการจัดหลักสูตรให้การอบรมแก่สตรีชาวเขา สตรีชาวเขาที่จะ
เข้ารับการอบรมจะต้องมีอายุ 14-50 ปี ผลการฝึกอบรมที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา
จังหวัดลำปาง เชียงใหม่ และแเมองสอน มีผู้ผ่านการอบรมในท้วงปี 2514-2524 ทั้งสิ้น
2520 คน (กรมประชาสงเคราะห์ 2526 : 4)

- โครงการอบรมผู้ดูแลเด็ก โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณ
จากยูนิเซฟ รมสตรีชาวเขาที่มีอายุ 17-25 ปี การจัดทำหลักสูตรและวิทยากรได้รับความ
ร่วมมือจากวิทยาลัยครูเชียงใหม่และลำปาง ในระหว่างปี พ.ศ. 2522-2524 มีผู้ผ่านการ
ฝึกอบรมทั้งสิ้น 90 คน (กรมประชาสงเคราะห์ 2526 : 4)

สำหรับบทบาทของกรมประชาสงเคราะห์ในการให้การศึกษาแก่สตรีชาวเขา เพื่อ
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสมดีโดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจ ยังไม่มี

หน่วยงานใดที่เข้าไปให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพแก่สตรีชาวเขาโดยตรง ทั้ง ๆ ที่ชาวเขาก็คือเป็นคนไทยกลุ่มหนึ่งก็ควรประสบปัญหาเศรษฐกิจและไม่สามารถแก้ปัญหาได้เอง เพราะส่วนใหญ่จะมีการดำรงชีวิตแยกออกไปจากสังคมไทย ทำให้ไม่มีโอกาสติดต่อได้รับความรู้ทาง ๆ มากนัก และชาวเขาส่วนใหญ่แก้ปัญหาทางเศรษฐกิจโดยการปลูกฝิ่นเพราะทำรายได้ให้ดีกว่ามาก เมื่อรัฐบาลแนะนำให้เลิกการปลูกฝิ่นหันไปปลูกพืชอย่างอื่นแทน ทำให้ชาวเขาคองประสบปัญหาเพราะคืนจิตและหมดความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นการเข้าไปให้ความรู้แก่สตรีเพื่อให้เขาสามารถคิดเป็นเสื่อผ้า ทอผ้าขายได้ก็จะช่วยให้มีรายได้เริ่มมากขึ้น ในทางสังคมการให้ความรู้ทางด้านอนามัยก็มีความเหมาะสมดีมากเพราะสตรีชาวเขายังขาดความรู้ทางด้านนี้อยู่มาก ทำให้สุขภาพอนามัยของตนและครอบครัวไม่ดี การให้ความรู้ความอนามัยจึงเป็นประโยชน์ในการพัฒนาตัวสตรีเอง และครอบครัว รวมถึงเผ่าชาวเขานั้น ๆ ด้วย

อย่างไรก็ตามการฝึกอบรมยังค่อนข้างจำกัด ควรจะขยายให้มากขึ้นโดยอาจจะใช้ตัวสตรีชาวเขาที่ได้รับการอบรมแล้วให้เผยแพร่ความรู้ต่อไปเป็นการประหยัดงบประมาณด้วย

กรมประชาสงเคราะห์ได้ทำการรวบรวมปัญหาในการพัฒนาสตรีตั้งแต่เริ่มตนจนถึงปี 2523 ไว้ดังนี้ (กรมประชาสงเคราะห์ 2523 : 39) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2521 : 113, 120, 124)

ปัญหาด้านกลุ่มเป้าหมาย

1. จากสถิติระดับเซวอน้ำัญญาของหญิงที่มารับการสงเคราะห์ส่วนใหญ่ (ประมาณ 80%) มีระดับเซวอน้ำัญญาค่ากว่า 69-79 ดังนั้นหญิงเหล่านี้จึงมีข้อก้ำัญญาค่อนข้างทึบ และมักจะเรียนไคซา
2. หญิงที่มารับการฝึกอบรมมีพื้นความรู้ต่างกัน จึงยากแก่การฝึกอบรมให้เป็นไปพร้อม ๆ กัน
3. หญิงที่มารับการอบรมส่วนใหญ่มักจะสนใจที่จะฝึกอบรมอาชีพใดอาชีพหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น วิชาทักเย็บเสื่อผ้า แก้วชากาง ๆ ที่เปิดสอนในสถานสงเคราะห์นั้นจะรับผู้เรียนจำนวนจำกัด เลื่อนกันไปในแต่ละวิชา ทั้งนี้เพราะวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกมีอยู่จำกัด ดังนั้นหญิงที่เข้ารับการสงเคราะห์บางส่วนจึงไม่ไคเข้าฝึกอบรมในอาชีพที่ตนสนใจหรือมีความถนัด และจำเป็นต้องไปรับการอบรมในอาชีพอื่นที่ตนไม่สนใจ ทำให้ขาดความสนใจและความ

กระตือรือร้นที่จะรับการอบรมต่อไป

4. การคัดเลือกผู้เข้ารับการอบรมจากจังหวัดกลาง ๆ ที่กรมประชาสงเคราะห์ ไก่อบมีให้ค่าเป็นการคัดเลือกองงมานั้น เมื่อไปเข้ารับการอบรมแล้ว ปรากฏว่าผู้เข้ารับการอบรมไม่อยู่ในฐานะขาดแคลนแต่อย่างใด และส่วนใหญ่จะผ่านการอบรมผู้นำเขวชนมาแล้ว ทำให้การคัดเลือกสมัครมาอบรมไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง

5. ผู้เข้ารับการอบรมแล้ว ๆ ไปมักจะลากลับไปเยี่ยมบ้าน และเมื่อถึงเทศกาลประเพณีจะขอลาจากต้นมายทำให้ขาดเรียน 4-5 วัน ทำให้การสอนต้องลาซา ไม่ตรงตามกำหนดเวลาของหลักสูตรการฝึกอบรม

ปัญหาในการฝึกอบรม

1. อุปกรณ์การฝึกอบรมมีน้อย ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน ทำให้การเรียนขาดประสิทธิภาพ

2. ระยะเวลาที่ผู้เข้ารับการสงเคราะห์ (ในกรณีสถานสงเคราะห์) เข้ารับการอบรมไม่เท่ากันแล้ว แต่โทษที่ใครมีจึงทำให้ผู้รับการฝึกอบรมต้องออกไปก่อนที่จะเรียนจบหลักสูตร

3. ขาดแคลนเจ้าหน้าที่และวิทยากรในการฝึกอบรม ทำให้การฝึกอบรมในบางอาชีพต้องปิดไป

4. เจ้าหน้าที่ฝึกอบรมอาชีพที่มีอยู่น้อย คือโดยเฉลี่ยอาชีพละ 1 คนทอผู้เข้ารับการอบรม 50 คน ผู้เข้ารับการอบรมมีพื้นความรู้ต่างกันอยู่แล้ว เจ้าหน้าที่ฝึกจึงต้องทำงานอย่างหนักในการอบรมความรู้ตามหลักสูตร และยั้งต้องเสริมความรู้ให้แก่ผู้รับการสงเคราะห์ที่พื้นความรู้ต่ำหรือไม่จบประถมปีที่ 4 ด้วย และการอบรมยังมีเวลาจำกัดตามหลักสูตร เพราะฉะนั้นผู้รับการอบรมจึงมีความชำนาญน้อย

5. ภาษาที่ใช้ในการอบรม เจ้าหน้าที่ผู้ฝึกอบรมพูดและฟังภาษาถิ่นเมืองหรือภาษาชาวบ้านไม่เข้าใจ ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับผลจากการฝึกอบรมน้อยลง ไม่เข้าใจลึกซึ้ง เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการสอนประการหนึ่ง

6. ลักษณะอาชีพที่อบรมไม่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นอันเป็นที่อยู่อาศัยของผู้รับการฝึกอบรม เพราะเป็นอาชีพที่เจ้าหน้าที่จัดไว้โดยความถนัดของหน่วยสงเคราะห์

นั้น ๆ เพราะฉะนั้นการฝึกอบรมอาชีพแก่สตรีจึงไม่คุ้มค่าเท่าที่ควร เพราะสตรีที่มีอบรมไม่
สามารถนำความรู้ที่ได้จากการอบรมอาชีพไปประกอบอาชีพได้

ปัญหาทางงบประมาณ

1. ขาดแคลนงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ หรือวัสดุฝึกอาชีพ

สำหรับการดำเนินการแก้ปัญหาของสถานสงเคราะห์จากการสัมภาษณผู้ช่วยผู้ปกครอง
สถานสงเคราะห์บ้านเกร็ดกระการนั้น ทางสถานสงเคราะห์จัดฝึกอาชีพต่าง ๆ ให้แก่สตรีที่
มีระดับเขาวนปัญญาต่ำมากจนไม่สามารถฝึกอบรมวิชาชีพที่เบ็ดเสร็จได้ เช่น สถานสงเคราะห์
บ้านเกร็ดกระการ เปิดสอนการสานเชงป้ออาฑู เป็นต้น สำหรับปัญหาที่สตรีมีก่อนเข้ารับการ
สงเคราะห์ให้มีปัญหาทางเศรษฐกิจต้องรับภาระเลี้ยงลูก สอนแม่ ทำให้สตรีไม่มีความสามารถในการ
เรียน ทางสถานสงเคราะห์ก็จะจัดส่งนักสังคมสงเคราะห์เข้าไปให้ความช่วยเหลือ และ
สำหรับปัญหาสตรีเข้ารับการสงเคราะห์ไม่พร้อมกัน และยังมีพื้นความรู้ไม่พร้อมกันอีก ทาง
สถานสงเคราะห์ก็แก้ไขโดยการแบ่งกลุ่มผู้รับการสงเคราะห์เป็น 3 กลุ่มตามระดับการฝึก
อบรมคือ เริ่มตน กลาง และตอน เพื่อให้ครูผู้สอนรับภาระน้อยลง

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าทางสถานสงเคราะห์ดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยไม่มีการพิจารณา
สภาพสังคมภายนอกก็ การแก้ไขปัญหาคือเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะในสถานสงเคราะห์ เช่นสตรี
มีเขาวนปัญญาต่ำมากก็ให้เรียนการสานเชงป้ออาฑู ซึ่งเป็นการสงเคราะห์ออกไปสู่สังคม
ภายนอก ผู้วิจัยเชื่อว่าสตรีคงจะสานเบงป้ออาฑูหารายได้เลี้ยงชีพไม่ได้แน่ แกลงจะหวนกลับ
ไปใช้อาชีพเดิม สถานสงเคราะห์ควรที่จะจัดรับเรียนพิเศษในวิชาชีพที่ทำรายได้ให้สตรีอย่าง
จริงจังกว่านี้ เช่น ทอผ้า ปรุงอาหาร ทำขนม ให้เป็นชั้นเรียนสำหรับผู้เรียนซ้ำที่มีปัญญาค่า
ทั้งนี้อาจจะขอความร่วมมือจากนางอาจารย์จิตวิทยาในมหาวิทยาลัยให้คำแนะนำในการจัด
ชั้นเรียนก็ได้

กรมราชทัณฑ์

กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานของรัฐบาลที่มีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด
ได้ขึ้นไปตามคำพิพากษาของศาล และแก้ไขปรุงแกงนิสัยจิตใจของผู้ต้องขังให้กลับประพฤติ
ตนเป็นคนดี กระบวนการปรับความประพฤตินั้นนอกจากจะดำเนินการลงโทษจำคุกแล้วก็จะ
ดำเนินการ ให้การศึกษาบังคับตามของกรมราชทัณฑ์ในการให้การศึกษาแก่ผู้ต้องขัง ซึ่งมีสตร
รวมอยู่ด้วยนั้นมีอยู่ 3 งาน คือ งานการศึกษาสายสามัญ งานการศึกษาสายอาชีพ และ
งานอบรมทางศีลธรรม และในการให้การศึกษาแก่กรมราชทัณฑ์มีความมุ่งหวังที่จะให้ผู้ต้องขัง
มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพและโลกกลับตนเป็นคนดีภายหลังพ้นโทษ

นโยบายการให้การศึกษาของกรมราชทัณฑ์ (กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์ 2526 : 4)

การให้การศึกษาแก่ผู้ต้องขัง เป็นนโยบาย เกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้อง ขัง ซึ่ง
กรมราชทัณฑ์ถือว่า ผู้ต้องขังที่ถูกส่งลงโทษจำคุกที่มีระยะเวลาอันพอสมควร หากเขาเป็น
คนดีไร้การศึกษา เรือนจำและทัณฑสถานจะต้องพยายามหาทางให้บุคคลเหล่านั้นได้รับการ
ศึกษาตามสมควร แก่สภาพ เพราะนักโทษเหล่านั้นเมื่อพ้นโทษจากเรือนจำแล้ว เขาก็กลับเข้า
สู่ฐานะการ เป็นราษฎรธรรมดาต้องทำงานต้องเลี้ยงครอบครัว ต้องเสียภาษีอากรให้แก่
ประเทศชาติ ดังนั้นเขาเป็นคนไร้การศึกษาอันไม่ออก เขียนไม่ได้ ก็ไม่สามารถดำเนิน
ชีวิตเป็นปกติสุขได้ ซึ่งก็อาจจะทำให้ต้องหันมากระทำความผิดอีก

ดังนั้นนโยบายของกรมราชทัณฑ์คือ เมื่อนักโทษหรือผู้ต้องขังคนใดไม่รู้อะไร
การศึกษาไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือคนมีอายุ ทางกรมราชทัณฑ์พยายามหาทางให้เขาได้รับการ
ศึกษาตามความสามารถและเหมาะสมกับระยะเวลาที่ต้องโทษจำคุก การให้ศึกษานั้น
กรมราชทัณฑ์ถือหลักทั่ว ๆ ไปไว้ว่า การศึกษาเป็นสิ่งที่ต้องจัดทำตลอดชีวิตในการสอนจึงมุ่งถึง
การสอนให้คนเกิดนิสัยรักการ เรียน การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และจัดกิจกรรมทาง
การศึกษาให้บุคคลใดมีโอกาสศึกษาเพิ่มเติมตลอดเวลา จุดมุ่งหมายหลักของการให้การศึกษา
คือ มุ่งให้ผู้เรียนคิดเห็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา รักการทำงาน และสนใจที่จะมีส่วนร่วมทั้งใน
ภารกิจของ หน่วยงาน ความวิถึทาง ของระบอบการ ปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์
เป็นประมุข มีความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรม
และศีลธรรม รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย

วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2521 : 128)

1. เพื่อให้ผู้ทองซึ่งมีไม่วุฒิปริญญาตรีศึกษาวิชาสามัญอย่างน้อยให้อ่านออกเขียนได้
2. เพื่อให้ผู้ทองซึ่งมีวุฒิปริญญาตรีแล้วแต่ยังไม่จบหลักสูตร วิชาสามัญและอาชีพจนจบหลักสูตร และสอบไล่รับประกาศนียบัตรของกระทรวงศึกษาธิการ
3. เพื่อส่งเสริมให้ผู้ทองซึ่งมีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพต่าง ๆ สามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ภายหลังพ้นโทษ
4. เพื่อให้ผู้ทองซึ่งมีความประสงค์จะศึกษาอยู่ในชั้นสูงขึ้น มีความรู้เป็นรากฐานก่อนที่จะศึกษากลับในชั้นต่อไป
5. เพื่อให้ผู้ทองซึ่งใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เกิดความเพลิดเพลินไม่หมกมุ่น
6. เพื่อให้ผู้ทองซึ่งรัฐจัดปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดประโยชน์ของตนเองและสังคมในภายหน้า

งานการในทางการศึกษา (กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์ 2526 : 3-6)

การให้การศึกษาแก่ผู้ทองซึ่งในทัณฑสถานหรือในเรือนจำในจังหวัดต่าง ๆ มี 4 งาน คือ งานการศึกษาสายสามัญ, งานการศึกษาสายอาชีพ, งานอบรมทางศีลธรรม และการจัดให้ผู้ทองซึ่งทำงาน ซึ่งผู้ทองซึ่งหนึ่งในทัณฑสถานหนึ่งหรือที่ถูกแยกขังในเรือนจำต่าง ๆ ก็จะได้รับการศึกษา 4 ประเภทที่เ็นเดียวกัน

1. งานการศึกษาสายสามัญ

ในการจัดการศึกษาสายสามัญแก่ผู้ทองซึ่งหญิงนั้น ทางกรมจะจัดในรูปแบบของการศึกษาผู้ใหญ่ โดยกรมราชทัณฑ์จะสั่งให้ทางทัณฑสถานและเรือนจำในจังหวัดต่าง ๆ (ที่มีผู้ทองซึ่งสตรี) สสำรวจจำนวนผู้ทองซึ่งสตรีที่ยังไม่ได้รับการศึกษาของแต่ละแห่ง เพื่อพบว่ามีจำนวนผู้ทองซึ่งมีไม่วุฒิปริญญาตรีมากพอสมควร คือตั้งแต่ 15 คนขึ้นไป ก็จะสั่งให้เรือนจำและทัณฑสถานหนึ่ง ๆ ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ขึ้นภายในเรือนจำและทัณฑสถานโดยทำการขออนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ

การศึกษาสายสามัญที่วัดให้กับผู้ทองซึ่งหญิงในปัจจุบันจัดถึงระดับ 3

- ระดับที่ 1 สอนให้อ่านออกเขียนได้หรือเทียบเท่าประถมศึกษาปีที่ 2
- ระดับที่ 2 เทียบเท่าประถมศึกษาปีที่ 4
- ระดับที่ 3 เทียบเท่าประถมศึกษาปีที่ 6

สำหรับในหลักสูตรหนึ่งนั้น ทางกรมราชทัณฑ์ยังไม่สามารถขยายการศึกษาผู้ใหญ่ไปถึงระดับ 4 ได้ ทั้งนี้เพราะเรือนจำและทัณฑสถานภาคฤดูที่มีวุฒิทำการสอน เพราะการที่จะดำเนินการเปิดสอนได้ ทางเรือนจำที่มีผู้ต้องขังหญิงซึ่งแยกอยู่และทัณฑสถานหญิงจะขอขออนุญาตขยายโรงเรียนพร้อมกับขอบรรจุครูที่มีวุฒิทำการสอนด้วย นอกจากนี้การเปิดสอนระดับ 3, 4 ยังขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เรียนที่สนใจอีกด้วย (ต้องมีจำนวน 10 คนขึ้นไป) ซึ่งทางสถานกักกันหญิงแต่ละแห่งมีจำนวนผู้ต้องขังหญิงไม่มากนัก และในจำนวนนี้ก็แยกกันไปเรียนหรือฝึกงานตามความสนใจ นอกเหนือจากต้องเรียนการศึกษาระดับ 1, 2 ดังนั้นจึงมีจำนวนเหลือไม่มากพอที่จะทำเรื่องขอเปิดการศึกษาสายสามัญระดับ 4 ได้ (ในกรณีของผู้ต้องขังชายที่มีจำนวนมาก การเปิดสอนถึงระดับ 4 ก็สะดวก)

ในการจัดสอนหนังสือให้แก่ผู้ต้องขังหญิงที่ในเรือนจำนั้นจะจัดให้เรียนการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับ 1 ในภาคต้นและภาคปลายเมื่อสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรแล้ว หากผู้ต้องขังต้องการจะเรียนต่อไปในสายสามัญระดับสูงขึ้นก็ให้เรียนต่อไป หากผู้ใดไม่ประสงค์จะเรียนต่อ แต่ต้องการจะเรียนทางสายวิชาชีพก็ให้มีสิทธิเลือกเรียนใดตามความสนใจ สำหรับผู้ที่เคยผ่านการเรียนมาบ้างแล้ว แต่ยังไม่จบชั้นประถมศึกษา (ป. 4) ก็จัดให้เรียนในภาคต้นหรือภาคปลาย ตามแก่ความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล จนสำเร็จการศึกษาในระดับนั้นแล้วจะสมัครเข้าเรียนในสายวิชาชีพต่อไปก็ได้

ในการสอนหนังสือให้แก่ผู้ต้องขัง เรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ จะคัดเลือกเจ้าหน้าที่งานที่มีวุฒิการศึกษาทางครู ให้มาดำเนินการสอน เรือนจำและทัณฑสถานบางแห่งก็ได้รับความร่วมมือจากกระทรวงศึกษาธิการ ศึกษาธิการจังหวัด อำเภอ จัดส่งวิทยากรพิเศษไปช่วยสอนให้ บางแห่งนอกจากจะส่งวิทยากรไปช่วยสอนแล้ว ยังให้เงินอุดหนุนพิเศษเป็นค่าชั่วโมงของวิทยากรผู้สอน อย่างไรก็ตามเรือนจำและทัณฑสถานที่ได้รับการช่วยเหลือดังกล่าวมีเพียงเล็กน้อย ในทางปฏิบัติครูผู้สอนหนังสือแก่ผู้ต้องขังได้ใช้เจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นผู้สอน ซึ่งผลที่ได้จากการสอนผู้ต้องขังยังไม่เป็นที่ประสิทธิผลดีเท่าใดนัก เพราะเจ้าหน้าที่เรือนจำบางคนไม่เคยมีความชำนาญในการสอนหนังสือมาก่อน ความเข้าใจในการสอนถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ต้องขัง และจิตวิทยาในการสอนยังไม่อยู่ในระดับเดียวกับครูที่มีอาชีพเป็นครู

โดยสรุปหลักสูตรการเรียนการสอน การสอบวัดผลและกิจกรรมดำเนินตามระเบียบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก ส่วนในเรื่องงบประมาณ กรม

ราชทัณฑ์จะเป็นผู้จัดทรงงบประมาณให้ เรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ เพื่อใช้จ่ายจัดซื้อและหาวัสดุอุปกรณ์การศึกษาทั้งสายสามัญ ทั้งระดับที่ 1-3

ในด้านการสอบ เมื่อผู้กองซึ่งหญิงจบหลักสูตร และสอบได้ได้ ทางราชการก็จะออกประกาศนียบัตรให้โดยมิไ้กระบวนาผู้สอบใจใดนั้นเป็นผู้กองซึ่ง หากใช้คำว่านางหรือนางสาว แลแล้ว แลกรณี

2. งานการศึกษาสายอาชีพ (กรมราชทัณฑ์ 2525 : 15)

ในการจัดการศึกษาวิชาชีพกรมราชทัณฑ์ได้ตั้งให้ทัณฑสถานหญิงและเรือนจำดำเนินการเปิดสอนในโรงเรียนผู้ใหญ่ของเรือนจำ โดยจัดในรูปแบบการศึกษาผู้ใหญ่ตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ของกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ วิชาชีพที่เปิดสอนในทัณฑสถานหญิงและเรือนจำต่าง ๆ ได้แก่ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้าชาย, หญิง, ช่างตัดผมชาย, หญิง ช่างทอพรหม, ช่างทอผ้า ช่างเรียงพิมพ์ แต่ตามสภาพที่เป็นจริงสามารถเปิดสอนได้เพียง 2 วิชาคือ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี ช่างตัดผมหญิง ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้ร้งงบประมาณเฉพาะการศึกษาสายสามัญเท่านั้น ส่วนการศึกษาสายวิชาชีพยังไม่เคยได้ร้งงบประมาณเลย ถ้าให้ขยายในการจัดการศึกษาสายวิชาชีพก็ใช้งบประมาณด้านการศึกษาวิชาสามัญ นอกเหนือจากเงินสวัสดิการและเงินอื่น ๆ ของทางทัณฑสถานและเรือนจำเอง

3. การอบรมทางศาสนา

การอบรมทางศาสนาแก่ผู้กองซึ่งในเรือนจำทัณฑสถานมี 2 ลักษณะ คือ การอบรมทางศีลธรรม และการอบรมธรรมศึกษา (กรมราชทัณฑ์ 2525 : 16, 17)

การอบรมทางศีลธรรม มุ่งหมายที่จะให้ผู้กองซึ่งใคร่จะไรผิด อะไรถูก อะไรชั่ว อะไรดี รู้จักหาทางออกที่ถูกกองเมื่อประสบปัญหาชีวิต รู้จักปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ต่าง ๆ รู้จักยอมรับความจริง ของชีวิตเพื่อจะได้มีหลักในการดำเนินชีวิตเมื่อพ้นโทษไปแล้ว

วิธีการอบรมศีลธรรมแก่ผู้กองซึ่งมีทั้งการอบรมรายตัว อบรมเป็นหมู่เฉพาะฐานโทษ อบรมทั่วไป อบรมผู้กองซึ่งเข้าใหม่ อบรมผู้จะพ้นโทษ รวมทั้งการอบรมพิเศษในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และวันหยุดราชการ สำหรับผู้อบรมนั้นนอกจากจะได้อาราธนาพระภิกษุเข้าไปแสดงธรรมเป็นประจำทุกวันพระ และมีอนุศาสนาจารย์ประจำเรือนจำอบรมเป็นประจำแล้ว

กรมราชทัณฑ์ซึ่งได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิขององค์การศาสนาต่าง ๆ รวมทั้งอนุศาสนาจารย์ส่วนราชการภายนอกเข้าไปอบรมให้แก่วุฒทอง ซึ่งเป็นครั้งคราวอย่างสม่ำเสมออีกด้วย

การอบรมธรรมศึกษา มุ่งหมายที่จะเปิดโอกาสให้ผูทองซึ่งที่มีความสนใจในธรรมได้มีโอกาสศึกษาและเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง และแตกฉานมากขึ้น นอกเหนือไปจากการอบรมศีลธรรมที่ใหแก่วุทองซึ่งทั่วไป ซึ่งจัดทำกันเป็นประจำอย่างสม่ำเสมออยู่

4. การจัดให้ผูทองซึ่งทำงาน (กรมราชทัณฑ์ 2520 : 28)

โดยที่มาตรา 22 ของ พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 (กรมราชทัณฑ์ 2519 : 28) ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทที่วางหลักการ เกี่ยวกับการปฏิบัติของผูทองซึ่งในเรือนจำและทัณฑสถาน ฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันบัญญัติว่า "นักโทษเค็ดขาดทองทำงานตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำ" กรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติดังกล่าวตลอดมา คือจัดให้ผูทองซึ่งทุกคนทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามความถนัด ความสนใจ ความเหมาะสมกับเพศ อายุ ระดับสติปัญญา พื้นฐานการศึกษา อาชีพก่อนต้องโทษ ความสมบูรณ์ของร่างกายและประวัติการกระทำผิดของแต่ละบุคคล ความมุ่งหมายที่สำคัญก็เพื่อให้ผูทองซึ่งเกิดความเคยชินกับการทำงาน ชยันหมั่นเพียรในงานที่มอบ มาบังคับจิตใจไปชั่วและสูงใจให้เห็นคุณค่าของการทำงาน และจะได้ประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้เมื่อพ้นโทษแล้ว

ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้ขยายงานสำหรับผูทองซึ่งไว้เกือบ 21 ประเภท เช่น ขางจักสาน ขางมุก ขางหนัง ขางปูน ขางเย็บ ขางแกะสลัก ขางอิฐ ขางถม ขางทอผ้า ขางทอพรหม ขางถักแห-อวน เป็นต้น

ลักษณะของงานที่จัดให้ผูทองซึ่งทำในเรือนจำและทัณฑสถานนั้นส่วนใหญ่เป็นงานที่มุ่งหมายให้เพิ่มความชำนาญในวิชาชีพสาขาที่ผูทองซึ่งได้รับการอบรมมาแล้ว และในขณะเดียวกันเป็นงานประเภทซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานภายนอกอีกด้วย

ผลที่ได้รับจากการจัดให้ผูทองซึ่งทำงานในเรือนจำทัณฑสถานนั้น นอกจากจะทำให้ผูทองซึ่งไม่ฟุ้งซ่านและก่อความวุ่นวาย อันทำให้การควบคุมระเบียบวินัยดีขึ้น ยังเป็นการแบ่งเบาภาระให้กับงบประมาณ เพราะผลผลิตจากการฝึกวิชาชีพ กรมราชทัณฑ์จำหน่ายเป็น

สินค้าได้เป็นเงินอุดหนุน รายได้อันเกิดจากฝีมือ แรงงาน และหยาดเหงื่อของผู้กองขังนี้ เมื่อหักต้นทุนการผลิตออกแล้ว ร้อยละ 50 ของกำไรสุทธิ จะแบ่งให้ผู้กองขังที่มีส่วนในการผลิต เรียกว่าเงินรางวัลปีผล ซึ่งเงินรางวัลปีผลนี้กรมราชทัณฑ์จะนำเข้ามาบัญชีเงินฝากบัญชี โดยส่วนหนึ่งจะอนุญาตให้ถอนออกไปจับจ่ายใช้สอยได้ตามความจำเป็น อีกส่วนหนึ่งจะกันเอาไว้เป็นทุนสำรองสำหรับใช้จ่ายในระยะพ้นโทษใหม่ ๆ โดยจะมอบเงินส่วนนี้ให้ในวันพ้นโทษ

ผลการดำเนินงาน (กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์ 2525 : 2)

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาวิชาสามัญของทัณฑสถานหญิง ปี 2523

จำนวนผู้เรียน การศึกษาระดับมัธยมศึกษา	เรียน		เข้าสอบ		สอบได้		สอบได้ %	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
ระดับ 1	2380	133	985	95	931	95	95%	100%
2	2846	81	1115	73	1104	72	99%	98%
3	1227	124	-	-	ใบรายงานผลการสอน			
4	307	ยังไม่ เปิดสอน	191	-	172	-	90.05%	-
รวมผู้เรียนทุกระดับ	6884	338						

จากสถิติดังกล่าวจะเห็นว่าจำนวนนักโทษหญิงและชายที่ไปรู้หนังสือต่างกันมาก อย่างไรก็ตามไม่ใ้ละหมายความว่าผู้หญิงรู้หนังสือมากกว่าชาย แต่เพราะจำนวนนักโทษชายมีมากกว่านักโทษหญิงมาก สำหรับจำนวนนักโทษหญิงที่เข้าเรียนเข้าสอบมีจำนวนต่างกันนั้น เนื่องจากนักโทษหญิงบางคนได้รับการอภัยโทษ ทำให้พ้นโทษก่อนกำหนด และนักโทษบางคนจำเป็นต้องย้ายเรือนจำเพื่อความเหมาะสม อย่างไรก็ตามจากการพิจารณาจำนวนนักโทษหญิงที่จบการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่จะสอบได้หมดเพราะประการแรกก็เป็นผู้เรียนน้อย อีกประการคือทางกรมราชทัณฑ์ติดตามผลอย่างจริงจัง และเป็นที่น่าสังเกตว่า นักโทษหญิงรู้หนังสือในระดับ 2 มากกว่าระดับ 1 ในขณะที่นักโทษชายรู้หนังสือระดับ 1 มากกว่าระดับ 2

และจากจำนวนนักโทษชายทั้งหมด 69424 และหญิง 4040 คน จะพบว่ามีนักโทษชายเข้าเรียนหนังสือทุกระดับเท่ากับ 6884 หรือ 9.9% ในขณะที่มีนักโทษหญิงเข้าเรียนหนังสือทุกระดับเท่ากับ 338 คนหรือ 8.3% ทั้งนี้ได้หมายความว่าชายไม่รูดังหนังสือมากกว่าหญิง เพราะนักโทษชายนั้นได้เรียนถึงระดับ 4 ในขณะที่นักโทษหญิงได้เรียนถึงระดับ 3 เท่านั้น

สำหรับผลการดำเนินงานฝึกอบรมอาชีพของทัณฑสถานหญิงนั้นสามารถเปิดอบรมได้ 2 วิชาชีพ คือ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้าสตรีและช่างตัดผมสตรี ในปี พ.ศ. 2524 เฉพาะที่ทัณฑสถานหญิงลาภยาว มีผู้จบตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี 32 คน และจบตัดผมเสริมสวย 58 คน และในปี พ.ศ. 2525 มีผู้จบวิชาตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี 50 คน และจบวิชาตัดผมเสริมสวย 73 คน (ทัณฑสถานหญิงลาภยาว, 2526 : 2)

ในการวิเคราะห์ลักษณะงานการให้การศึกษาสายสามัญของกรมราชทัณฑ์ ผู้วิจัยเห็นว่ากรมราชทัณฑ์มีบทบาทในการให้การศึกษาสายสามัญแก่ผู้ต้องขังหญิงน้อย โดยในส่วนของกรมราชทัณฑ์เองนั้นแม้จะได้พยายามส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาสายสามัญให้ผู้ต้องขังหญิงอย่างเต็มที่ แต่งบประมาณในด้านการศึกษาที่มีอยู่จำกัด ดังจะเห็นได้จากข้อมูลเรื่องปัญหาอุปสรรคของการให้ศึกษามีปัญหาทางงบประมาณเป็นปัญหาหลักอันหนึ่ง และแม้ว่าทางกรมราชทัณฑ์จะได้รับความร่วมมือจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนในค่านวิทยากรหรือหนังสือตำราเรียน แต่ความช่วยเหลือดังกล่าวก็มีขอบเขตจำกัด ทำให้การดำเนินการให้การศึกษาสายสามัญแก่ผู้ต้องขังหญิงดำเนินไปได้ไม่เต็มที่

นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่ากรณีที่กรมราชทัณฑ์มีบทบาทในการให้ศึกษาน้อยยังเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาก็ักกันที่มีผู้ต้องขังหญิงถูกขังอยู่นั้นมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการให้การศึกษาผู้ต้องขัง เห็นว่าการเรียนการศึกษาสายสามัญนั้นไม่มีประโยชน์ ควรจะไปตีงานซึ่งจะได้ผลตอบแทนเป็นค่าเงินจะมีประโยชน์กับทางเรือนจำผู้ต้องขังมากกว่า ซึ่งในเรื่องนี้ ชลธิพย์ เอี่ยมสำอางค์ ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ในบทความเรื่อง การศึกษาในโลกมีคำว่า "ปัญหาอุปสรรคที่ได้รับทราบจากครูใหญ่และเพื่อนครูในโรงเรียนสถานที่กักกันคือความสนับสนุนของผู้บังคับบัญชาเบื้องบน ซึ่งเห็นว่าการศึกษามีผู้ถูกขังใดทำงานเพื่อผลผลิตและรายได้ของเรือนจำแล้ว ย่อมจะให้ผลดีกว่าการจัดการศึกษาที่มีการเรียนการสอนกันโดยปราศจากผลผลิตและรายได้ดังกล่าว" (ชลธิพย์ เอี่ยมสำอางค์ 2524 : 27)

และในประเด็นสุดท้ายผู้วิจัยเห็นว่า ผู้ทองซังหญิงเองก็ไม่ค่อยสนใจเรียนการศึกษา ผู้ใหญ่สายสามัญมากนัก เพราะผู้ทองซังหญิงถูกกุ่มขังอยู่ในสภาพที่แตกต่างจากนักศึกษาผู้ใหญ่ทั่วไป ผู้ทองซังหญิงเหล่านี้ไม่ทราบว่าจะเรียนการศึกษาสายสามัญไปทำไม ไม่ทราบว่าการศึกษาระดับหนึ่ง ๆ แล้วจะได้ประโยชน์อะไร จะไปประกอบอาชีพอะไรได้ เมื่อไม่รู้จักมุ่งหมายของการศึกษาแต่ต้องเรียน (ในระดับ 1, 2 บัณฑิตสำหรับผู้ที่อ่านเขียนไม่ไค) ทำให้ผู้ทองซังหญิงไม่สนใจหรือกระตือรือร้นในการเรียน นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ นางเพ็ญจิตร อรามาศรี หัวหน้าฝ่ายการศึกษาอบรม กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์ ท่านได้ให้ข้อคิดว่าผู้ทองซังหญิงไม่สนใจเรียนเพราะกรุ่นคิดถึงแต่อดีต การกระทำผิดและคดีของตน

โดยสรุปการจัดการศึกษาสายสามัญในสถานกักกันผู้ทองซังหญิงยังมีอยู่น้อย ทั้ง ๆ ที่การศึกษาสามารถช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ทองซัง เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคมได้

ในการให้การศึกษาสายอาชีพแก่ผู้ทองซังหญิงนั้น กรมราชทัณฑ์ยังมีบทบาทในการจัดการศึกษาน้อยอยู่ ทั้งนี้จะเห็นได้จากทางสถานกักกันผู้ทองซังหญิง เปิดสอนการศึกษาสายอาชีพเพียง 2 สาขาวิชาเท่านั้น ทั้งที่ควรจะมีเปิดให้มากกว่านี้ เพราะการจัดการศึกษาสายอาชีพนอกจากจะให้ความรู้ในการประกอบอาชีพนั้น เมื่อพ้นโทษไปแล้ว ยังไปประกาศนียบัตรรับรองให้ผู้ทองซังหญิงจะนำไปใช้สมัครงานภายหลังพ้นโทษไปแล้วได้อีกด้วย จากการสัมภาษณ์ นางเพ็ญจิตร อรามาศรี หัวหน้าฝ่ายการศึกษาอบรม กองพัฒนาพฤตินิสัย ท่านได้ให้ข้อคิดเห็นว่า การที่ทางสถานกักกันผู้ทองซังหญิง เปิดสอนวิชาชีพได้น้อยคือเพียง 2 สาขาวิชา ก็เพราะไม่มีงบประมาณสำหรับจัดการศึกษาสายวิชาชีพโดยตรง การจัดการศึกษาวิชาชีพในปัจจุบันใช้งบประมาณของการศึกษาสามัญ ดังนั้นการจัดการศึกษาสายอาชีพจึงต้องใช้เงินค่าวัสดุอุปกรณ์มากจึงไม่สามารถขยายออกให้กว้างขวางกว่านี้ นอกจากนี้อาคารสถานที่ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทางสถานกักกันผู้ทองซังหญิงไม่สามารถเปิดสอนวิชาชีพได้หลายสาขา เพราะสภาพของสถานกักกันหญิงนั้นมีลักษณะเป็นบ้านหลังเล็ก ๆ ไม่ใหญ่นัก แยกเป็นแดนซึ่งผู้ทองซังหญิงอยู่ในบริเวณเรือนจำ สถานที่นี้จะคงใช้ในการจัดการศึกษาสามัญ เป็นโรงงานฝึกงาน และเป็นสถานที่สอนวิชาชีพ ดังนั้นการสอนอาชีพจึงไม่สามารถขยายไปได้หลายอาชีพ เพราะสถานที่ไม่อำนวย นอกจากนี้นางเพ็ญจิตร ยังได้เพิ่มเติมว่า จำนวนผู้ทองซังหญิงก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้ไม่สามารถเปิดสอนการศึกษาวิชาชีพให้มากกว่านี้ได้ ทั้งนี้เพราะผู้ทองซัง

หญิงที่อยู่ในทัณฑสถานหญิงหรือถูกแยกขังในเรือนจำแต่ละแห่งมีจำนวนไม่มากนัก คือประมาณ 50 คน ซึ่งในจำนวนนี้ผู้ต้องขังหญิงส่วนหนึ่งต้องเรียนการศึกษาสายสามัญระดับ 1-2 และ 3 อีกส่วนหนึ่งซึ่งพอมีความรู้ ความถนัดในอาชีพต่าง ๆ อยู่บ้างก็เข้าฝึกงานในโรงงาน ดังนั้น ในจำนวน 50 คนนี้จะมีผู้ต้องขังหญิงที่สนใจเรียนสายอาชีพอยู่น้อยมาก ซึ่งถ้าทางกรมราชทัณฑ์ ให้เปิดสอนหลาย ๆ วิชา ก็จะไม่คุ้มกับค่าวัสดุอุปกรณ์ ดังนั้นการศึกษาสายอาชีพในเรือนจำจึง เปิดสอนได้จำกัด

นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ทางกรมราชทัณฑ์ไม่สามารถขยายการศึกษาสายอาชีพให้กว้างขวางได้นั้นก็เนื่องมาจากไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานทัณฑ์กันหญิง ทั้งนี้เพราะผู้บริหารเห็นว่าถ้าให้ผู้ต้องขังสตรีเรียนการศึกษาสายอาชีพซึ่งต้องเรียนในภาคเช้า จะทำให้ต้องเสียเวลาในการฝึกงานในโรงงานซึ่งทำรายได้ให้กับทางเรือนจำไปถึงครึ่งวัน ทางสถานทัณฑ์กันหญิงจึงไม่สนับสนุนให้มีการเปิดสอนสายวิชาชีพให้กว้างขวาง เพราะเกรงว่าผู้ต้องขังหญิงจะสนใจเรียนมากและไม่เข้าฝึกงานในโรงงาน

ในการอบรมทางศีลธรรมนั้นทางเรือนจำและทัณฑสถานจัดให้มีขึ้น 2 ลักษณะ คือ ในด้านการอบรมทางศีลธรรมนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การอบรมให้โคจรคือให้เขารู้จักถูกผิด มีหลักในการดำเนินชีวิตได้นั้นไม่ใช่เรื่องที่จะทำไถ่กาย ๆ ด้วยการสั่งสอนเป็นประจำ แต่การอบรมนั้นควรจะเป็นการอบรมของนักจิตวิทยาที่เข้าใจปัญหาของผู้ต้องขังสตรีแต่ละคนอย่างแท้จริง และสามารถให้คำแนะนำแก้ปัญหาและการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่า การอบรมทางศีลธรรมนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นรายการประจำสำหรับผู้ต้องขัง ทางทัณฑสถานหรือเรือนจำอาจจะใช้วิธีการอื่น ๆ ในการอบรมสั่งสอนผู้ต้องขัง เช่น การใช้ภาพยนตร์ที่ให้คิดสอนใจ การสร้างสถานการณ์จำลอง การอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ซึ่งอาจจะ เป็นปัญหาของผู้ต้องขังหญิงเองเป็นต้น วิธีการแปลกใหม่จะทำให้ผู้ต้องขังไม่เกิดความเบื่อหน่ายและไม่เกิดความรู้สึกว่าเป็นผู้ผิดที่ต้องถูกข่มขู่และคุกคามแก่ผู้ต้องขังจะเพลิดเพลินกับการอบรมวิธีการต่าง ๆ ข้างตน และใฝ่รับข้อคิดในการดำเนินชีวิต การแก้ปัญหาต่าง ๆ ไปโดยไม่รู้ตัว

ในด้านการอบรมธรรมศึกษานั้น ในเรือนจำทัณฑสถานหญิงก็นับว่ามีความจำเป็น เพราะพุทธศาสนานั้น เป็นปรัชญาชีวิตที่ดีซึ่ง และจะเป็นประโยชน์อย่างมากแก่ผู้ต้องขังหญิงที่

พนโ ทษไปใ้หน้าหลักกรรมทางพุทธศาสนาไปเป็นหลักปรัชญาในการดำเนินชีวิต จะไ้ไม่หวนกลับไปกระทำคามผิดอีก

ในคานการฝึกอาชีพใน เรือนจำหลังการ เรียบการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพแล้ว พบว่า การศึกษาวิชาชีพไม่ไ้ปฏิบัติตาม กฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการราชทัณฑ์ และคามหลัก ทัณฑ์หย้าที่ว่า "การใ้ผู้ตองชั่งทำงานควรจะมีคุมงหมายที่ไ้ปรับปรุง แกไขทางจิตใจและ ทัศนคติของผู้ตองชั่ง ฉะนั้นการกำหนดโค ครงการใ้ผู้ตองชั่งทำจิงไมควร เป็นงานที่ก่อให้เกิด ความทุกข์" (ผอง ฐนุศิริ 2515 : 35) เพราะการฝึกอาชีพในเรือนจำเป็นการฝึกอาชีพ ง่าย ๆ เช่น ฝับดุง ทำไม้หนีบผ้า ซักกรีดเสื่อผ้า ฯลฯ และไม่ช่วยให้ฐานะของสตรีดีขึ้นเลย "และจากการทำงานก็ใ้ผู้ตองชั่งอย่างหนักเพราะจะตองตอมสนองความตองการทางการ ผลิตที่ขายเป็นเงิน ทำใ้ผู้ตองชั่งตองทุกขุทรมาณทำงานหนัก แสดงความเปื้อหมาย และ ยังไ้รับเงินปันผลจากแรงงานของตนน้อยกว่าที่ควรไ้รับมาก" (คณะทำงานวางแผนพัฒนา สตรีระยะยาว 2526 : 6-20) และไม่มืโอกาสไ้รับรูเรื่องหลักเกณฑ์การ แจกแบ่งเงินรายโค และจำนวนรายโคที่ตนควรจะไ้รับ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะใ้ทาง เรือนจำและทัณฑ์สถานจัดอบรมอาชีพและฝึกอาชีพใ้ เหมาะสมกับสภาพความตองการภูมิหลังของสตรีใ้มากที่สุด และควรจะเป็นการฝึกอาชีพที่ สตรีสามารถนำไปหารายโคเลี้ยงชีพโคอย่างจิงจิงเมื่อพ้นโ ทษ การเป็นผู้ตองชั่งนั้นเป็นที่ รังเกียจของสังคม ถึงฉั้นเมื่อสตรีพ้นโ ทษไปแล้วก็ควรจะมีการฝึกกวดหาสถานที่ทำงานใ้หรือ ใ้ความช่วยเหลือเหลือทางคานเงินทุนใ้มากกว่าใ้ในปัจจุบันนี้

โครงการขอความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น (กองพัฒนาพฤกษินิสัย กรมราชทัณฑ์ 2526 : 1)

กรมราชทัณฑ์โคขอใ้หน่วยงานภายนอกช่วยเหลือเกี่ยวกับการใ้การศึกษาแก่ผู้ ตองชั่งในคานอุปกรณการ เรียบการสอนสำหรับผู้ตองชั่ง เนื่องจากงบประมาณของกรมราชทัณฑ์ มีจำกัด ทางคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติควยการศึกษานอกโ รง เรียบใ้ประชมพิจารณา ลงมติใ้หน่วยเคลื่อนที่ของศูนย์การศึกษานอกโ รง เรียบหรือโ รง เรียบฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ประจำ จังหวัด ช่วยเหลือโคโดยส่งวิทยากรของศูนย์ และจัดหาวัสดุ อุปกรณการ เรียบการสอนคาง ๆ เค้าที่ จะสามารถทำโคไปช่วยสอนใ้แก่ผู้ตองชั่งตามเรือนจำและทัณฑ์สถานคาง ๆ โคโดยทาง เรือนจำและทัณฑ์สถานคาง ๆ ไม่ตองเสียค่าใช้จ่ายโค ๆ ถึงฉั้น

สำหรับโครงการขอความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่เป็นหน่วยงานรัฐบาลด้วยกันก็
กรมราชทัณฑ์ได้รับความร่วมมือจากทางกรมการศึกษาออกโรงเรียนอย่างมากทั้งในด้านวัสดุ
อุปกรณ์การสอนและวิทยากร (ในกรณีที่ไม่มีวิทยากรก็จะช่วยออกค่าตอบแทนให้ 25% ของ
ค่าตอบแทนวิทยากรทั้งหมด) อย่างไรก็ตาม "การขอความช่วยเหลือจากกรมการศึกษาออก
โรงเรียนก็ยังทำได้ค่อนข้างจำกัด และการดำเนินเรื่องลาซา การติดต่อขอความร่วมมือแ
ละครั้งใช้เวลานาน" สำหรับการติดต่อขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานเอกชนก็ได้รับความ
ช่วยเหลือในรูปของวัสดุอุปกรณ์บางจากสภาสงเคราะห์และมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง นอกนั้นยังไม่มี
หน่วยงานใดเขาช่วยเหลือซึ่งในประเด็นนี้ นางเพ็ญจิตร อรามศรี หัวหน้าฝ่ายการศึกษา
อบรมได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ทางกรมราชทัณฑ์ยังไม่ทำการประชาสัมพันธ์อย่างจริงจัง ทั้งนี้
เพราะยังไม่พร้อมที่จะเสนอผลงานการจัดการศึกษาใหญ่ของซึ่ง แกกนหัวไป

โครงการขยายการศึกษาวิชาสามัญและวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง (กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์,
ม.ป.ป. : 5)

วัตถุประสงค์

1. ทำให้ผู้ต้องขังที่ไม่ได้รับการศึกษาสามารถอ่านออกเขียนได้
2. สร้างอุปนิสัยให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์เพื่อพัฒนาตนเอง
3. สร้างพื้นฐานการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขัง เพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเมื่อพ้นโทษ
ไปแล้ว
4. สามารถขยายการศึกษาวิชาสามัญและวิชาชีพแก่ผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นได้ไม่น้อยกว่า
ปีละ 10% ซึ่งจะมีผู้ต้องขังที่ได้รับการศึกษาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4
รวมทั้งสิ้น 64,418 คน

การดำเนินงาน

1. จัดสร้างอาคารเรียนโรงเรียนผู้ใหญ่ขึ้นในเรือนจำทัณฑสถาน และสถานอบรมฯ
ที่เปิดสอนการศึกษามหาวิทยาลัย
2. จัดให้มีครูสอนวิชาสามัญและวิชาชีพที่มีวุฒิปริญญาตรีในโรงเรียนผู้ใหญ่ เรือนจำทัณฑสถาน
และสถานอบรมฯ ทุกแห่ง

3. จัดให้มีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบถ้วนเพียงพอ อาทิ โตะเรียน เก้าอี้ กระจกบานคำ แบบเรียน สมุด ปากกา ดินสอ ฯลฯ

4. ให้เรือนจำทัณฑสถานและสถานอบรมฯ ลักเลือกผู้ต้องขังที่ไม่รุ่มรังสีหรือ รุแคไม่จบหลักสูตรเข้าศึกษาวิชาสามัญ ระดับที่ 1 (ป.2) ระดับที่ 2 (ป.4) ระดับที่ 3 (ป.6) และระดับที่ 4 (ม.6) ตามลำดับ สำหรับผู้ต้องขังที่ประสงค์จะศึกษาวิชาชีพ และมีความรู้พออ่านออกเขียนได้หรือจบการศึกษา ระดับ 2 แล้ว ใดจัดให้ศึกษาวิชาชีพร่าง ๆ รวม 15 สาขา ความที่แต่ละคนสนใจ อาทิ วิชาชีพช่างกลึง ช่างไม้ เกษตรกรรม ช่างปูน ช่างเชื่อมโลหะ ฯลฯ เมื่อสอนจบหลักสูตรแล้วให้จัดสอบไล่เพื่อรับประกาศนียบัตรของกระทรวงศึกษาธิการ

โครงการให้การศึกษาทางอากาศแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีความรู้ทั่วไปทางโลกและทางธรรม เพื่อจะได้นำไปเป็นหลักในการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษแล้ว ระยะเวลาของการดำเนินงานจากปี พ.ศ. 2521-2524 เป้าหมายตามการศึกษอบรมทางอากาศ

- เรือนจำที่จะดำเนินการจำนวน 106 แห่ง
- ผู้ต้องขังที่จะได้รับการศึกษอบรมจำนวน 660,878 คน

การดำเนินงาน

1. ให้เรือนจำและทัณฑสถานจัดตั้งเครื่องขยายเสียงในรูปของเครื่องส่งกระจายเสียงส่งไปตามสายไปยังตัวอาคารต่าง ๆ ของเรือนจำ เช่น เรือนนอน โรงฝึกงาน โรงเลี้ยง กระจายไปตามแดนต่าง ๆ

2. กำหนดรายการและเวลาในการกระจายเสียงใหญ่ผู้ต้องขังทั้ง ในระยะแรกนี้ กำหนดสัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 2 ชั่วโมง คือภาคเช้า 6.00 น. - 7.00 น. ภาคค่ำ 18.00 น. - 19.00 น.

3. กรมราชทัณฑ์เป็นผู้จัดทำแบบบันทึกรายการต่าง ๆ ส่งไม่ให้เรือนจำและทัณฑสถานเบิกใช้แก่ผู้ต้องขังได้ทั้งโดยทั่วถึงกัน โดยในระยะแรกนี้ดำเนินการให้แก่เรือนจำ

และพัฒนสถานศึกษาเห็นว่าผู้ทองซึ่งมากพอสมควรจำนวน 20 แห่ง ก่อนในปี 2521 และ
จะเพิ่ม 40 แห่งในปี 2523 และเกินต่อไปจนครบจำนวนที่ตั้งเป้าหมายไว้

4. ให้เรือนจำตั้งเจ้าหน้าที่เฝ้ารับนิคชอบในการควบคุมเครื่องขยายเสียงและ
เปิดเปิดควบคุมรายการให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้

5. รายการต่าง ๆ ที่จัดบันทึกแปลแล้วได้หมุนเวียนส่งไปตามเรือนจำต่าง ๆ
เพื่อเปิดให้ผู้ทองซึ่งฟัง

โครงการจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ตัวอย่างในเรือนจำทัณฑสถาน (กองพัฒนาพฤกษินทรีย์ กรม
ราชทัณฑ์, ม.ป.ป. : 1-5)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดปัญหาอุปสรรคในการเรียนการสอน
2. เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่โรงเรียนผู้ใหญ่เรือนจำทัณฑสถานอื่น ๆ
3. เพื่อจัดการศึกษาแก่ผู้ทองซึ่งทั้งสายสามัญและวิชาชีพให้ได้รับผลดีอย่างแท้จริง
4. เพื่อจูงใจผู้ทองซึ่งให้ความสนใจการศึกษามากยิ่งขึ้น

เป้าหมาย

1. จัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ตัวอย่างขึ้นในเรือนจำแต่ละภาค ๆ ละ 2 เรือนจำ รวม
10 เรือนจำ

2. เปิดสอนการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ ระดับที่ 1-4 (ป.2 - ม.6) แก่ผู้ทองซึ่ง
ในโรงเรียนผู้ใหญ่ 10 แห่ง ๆ ละ 4 ห้องเรียน รวม 40 ห้องเรียน

3. เปิดสอนการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพสาขาต่าง ๆ แก่ผู้ทองซึ่งตามความต้องการ
ของท้องถิ่น และผู้เรียนอย่างน้อย 5 สาขาวิชา อาทิ วิชาชีพช่างตัดผม ช่างไม้ เกษตรกรรม
ในโรงเรียนผู้ใหญ่ 10 แห่ง ๆ ละ 5 ห้องเรียน รวม 50 ห้องเรียน

การดำเนินงาน

1. หลักเกณฑ์การคัดเลือกเรือนจำทัณฑสถาน เพื่อจัดตั้งโรงเรียนตัวอย่าง
 - สถานเรือนจำทัณฑสถานมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
 - มีผู้ทองซึ่งมาก

- มีผู้บัญชาการ เรือรบจำที่ให้ความสนใจออกการศึกษาผู้ต้องขังโดยสม่ำเสมอ
- มีอาคารสถานที่พร้อมที่จะดำเนินการได้
- มีครูที่ผู้จัดทำการสอนอยู่มางแล้ว

2. การรับสมัครนักเรียนผู้ใหญ่วเข้าศึกษาสายสามัญศึกษา

- ระดับที่ 1 กัดเลือกผู้ต้องขังที่ใญ่รู้หนังสือ หรือรู้แต่ไม่จบหลักสูตรเข้าศึกษา
- ระดับที่ 2 กัดเลือกผู้ต้องขังที่จบการศึกษาตามหลักสูตรระดับที่ 1 แล้วเข้าศึกษา
- ระดับที่ 3 กัดเลือกผู้ต้องขังที่จบการศึกษาตามหลักสูตรระดับที่ 2 แล้วเข้าศึกษา
- ระดับที่ 4 กัดเลือกผู้ต้องขังที่จบการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 แล้วเข้าศึกษาวิชาสามัญแบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 4

3. การรับสมัครนักเรียนผู้ใหญ่วเข้าศึกษาวิชาชีพ โดยจะกัดเลือกผู้ต้องขังที่จบการศึกษาสายสามัญระดับที่ 2 หรือมีความรู้พอจะออกเขียนได้เข้าศึกษาวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ตามที่ตนมีความถนัดและสนใจ

4. หลักสูตร ค่าเนิการสอนตามหลักสูตร การศึกษาผู้ใหญ่ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งสายสามัญและวิชาชีพ

5. การจัดหาครูที่มีวุฒิเื่อทำการสอน กรมราชทัณฑ์พิจารณาคัดเลือกเจ้าหน้าที่จากเรือนจำต่าง ๆ ที่มีวุฒิกฎตั้งสายสามัญและสายวิชาชีพ (วุฒิปกศ. ปกศ. สูง ป.ป. หรือ พ.ป. ป.ม. หรือ กศม. กบ. ปว.ช. หรือ ปวส. สาขาต่าง ๆ) จัดส่งไปเป็นครูสอนตามเรือนจำที่ใดจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ตัวอย่างขึ้นให้เพียงพอับความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่ง และสอดคล้องกับระเบียบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

6. การประสานงานขอความร่วมมือหาหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประสานงานกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน เื่อจัดให้ศึกษานิเทศการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งประจำอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ เข้านิเทศการศึกษาแก่ครูและนักเรียนผู้ใหญ่ในโรงเรียนตัวอย่างโดยสม่ำเสมออย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ทั้งนี้เื่อผลในการดำเนินการสอน

- จัดส่งครูของโรงเรียนตัวอย่างเข้ารับการอบรมสัมมนาครู เื่อพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนการสอนเป็นการ เิ่มพูนความรู้แก่ครู

- ให้เจ้าหน้าที่ส่วนกลางได้พบปะกับครูตามโรงเรียนตัวอย่าง เพื่อแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็นและรวมกันพิจารณาแก้ไขข้อหาอุปสรรคต่าง ๆ

งบประมาณ

เป็นค่าวัสดุอุปกรณ์การศึกษา เป็นจำนวนเงิน 264,170 บาท

โครงการต่าง ๆ ของกรมราชทัณฑ์แสดงให้เห็นถึงว่ากรมราชทัณฑ์ให้ความสำคัญ
กับการจัดการศึกษาในเรือนจำอย่างมาก เช่นโครงการขยายการศึกษาวิชาสามัญและวิชาชีพ
แก่ผู้ต้องขัง โครงการนี้ถ้าขยายการดำเนินการไปให้ทั่วทุกเรือนจำแล้วก็จะทำให้มาตรฐาน
การศึกษาทั้งสายสามัญและอาชีพจะต้องดีขึ้นอย่างแน่นอน โดยเฉพาะในกานครุที่จะมีครูที่มี
วุฒิมาสอน

สำหรับโครงการการศึกษาทางอากาศแก่ผู้ต้องขังนั้นก็นับว่าเป็นโครงการใหม่ที่มี
ประโยชน์มาก เพราะโครงการดังกล่าวได้ใช้สื่อช่วยทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้ได้
คราวละมาก ๆ โดยที่ไม่ต้องใช้งบประมาณในการจัดทำมากนัก ในขณะที่เกี่ยวกับผู้ต้องขังก็
ไม่เกิดความเบื่อหน่ายเพราะเป็นการใช้ทักษะการฟังไม่ใช้การเขียนหรืออ่านที่ค่อนข้างยาก
สำหรับผู้ต้องขัง และผู้ต้องขังยังคุ้นเคยกับการฟังรายการวิทยุคั้งนั้นการใช้สื่อถ่ายทอดความรู้
ทางนี้ผู้ต้องขังจะรับและได้ประโยชน์มาก

และสำหรับโครงการจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ตัวอย่างในเรือนจำทัณฑสถาน ก็นับว่า
เป็นโครงการที่ดีในการปรับปรุงการจัดการศึกษาในเรือนจำให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และ
ขณะเดียวกันก็ยังเป็นตัวอย่างแก่เรือนจำอื่นที่จะดำเนินการตาม โดยเฉพาะในกานการแก
ไขข้อหาต่าง ๆ ที่ทางเรือนจำต้องเผชิญในการจัดการศึกษาให้ผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตามโรงเรียน
ผู้ใหญ่ตัวอย่างก็คัดเลือกจากโรงเรียนที่มีผู้ต้องขังมาก ดังนั้นเรือนจำและทัณฑสถานหญิงจึงมี
โอกาสในการได้รับการคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนตัวอย่างน้อยกว่าเรือนจำของผู้ต้องขังชาย
ผู้วิจัยเห็นว่าการคัดเลือกควรใช้โอกาสเรือนจำและทัณฑสถานหญิงได้รับการคัดเลือกเอาเพียง
กับชาย แต่เนื่องจากจำนวนเรือนจำและทัณฑสถานหญิงมีน้อย การคัดเลือกอาจกำหนดเป็น
อัตราส่วนโดยดูจากจำนวนอัตราส่วนของเรือนจำของชายและหญิง เช่น 1 : 8 เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรค (กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์ 2526 : 8)

1. ขาดครูที่มีวุฒิทางการศึกษาทำการสอน คองโซ่พนักงานของเรือนจำซึ่งไม่มีคุณวุฒิทำการสอน จึงทำให้การเรียนการสอนของผู้นองซึ่งไปไกลมาทร านเท่าที่ควร ผู้สำเร็จจึงมีน้อย มาตราฐานการศึกษาต่ำ
2. สถานที่เรียน เรือนจำและทัณฑสถานส่วนใหญ่ไม่มีอาคารเรียน ทำให้ขาดแคลนห้องเรียน คองโซ่เรือนนอน โรงฝึกวิชาชีพ โรงเลี้ยงอาหาร เป็นห้องเรียน ทำให้ห้องเรียนคับแคบและไม่เหมาะสม
3. งบประมาณ ได้รับงบประมาณกว่าสี่คูณปรอทการศึกษาขอยมาก ทำให้ขาดแคลนอุปกรณ์การศึกษา ทำให้การศึกษาของผู้นองซึ่งไปไกรับผลคือเท่าที่ควร
4. หลักสูตรในการสอนบางอย่างไซกกับนักศึกษาของกรมราชทัณฑ์ไม่ได้ เน้นการศึกษาออกสถานที่ ทำให้ขาดประสบการณ์บางอย่างไป
5. หองสมุดเรือนจำ ไม่ไกรรับงบประมาณจัดซื้อหนังสือที่สมควร เขาหองสมุดเคยไกรรับแลหนังสือบริจาค จึงมีหนังสือไม่เหมาะสมและไม่เพียงพอที่จะศึกษาคนควาหาความรู้เพิ่มเติม
6. ระยะเวลาของการคองโทษ ผู้นองราชทัณฑ์ไกรรับโทษระยะสั้น เมื่อเขาเริ่มการฝึกอบรมแลว ยังไม่ทันจบหลักสูตรก็คองพ้นโทษเสียกอน ทำให้คองออกจากการศึกษา กลางคัน ทำให้เกิดความสูญเสียไปลาอย่างมาก
7. ขาดเครื่องมือกำจุนในการดำเนินงานหลายอย่าง ได้แก่ หลักสูตร คู่มือการดำเนินงาน คู่มือการสอน แบบเรียนทุกระดับ อุปกรณ์การศึกษาตั้งสายสามัญและวิชาชีพ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์วิชาชีพ งบประมาณ
8. ในคานการฝึกอาชีพในทัณฑสถานมิได้มีผลทางการฝึกทักษะแก่ประการใด งานจำพวกเข็มนา ประคิษฐ์เครื่องไซ นั้เป็นงานง่าย ๆ ที่ไม่ไกรช่วยฝึกทักษะให้สตรีที่จะนำวิชาชีพเขาไปไซหาเลี้ยงชีพภายนอกได้ และการฝึกอาชีพคองกลายยังมีลักษณะที่ไม่ส่งเสริมคองการพัฒนาบุคลิกภาพและสถานภาพของสตรีในสังคมโดยทั่วไป คือไกรช่วยให้ฐานะความเป็นอยู่หรือรายได้ของสตรีคิขึ้นจากงานเหล่านี้

จากปัญหาอุปสรรคข้างบนจะเห็นว่ากรมราชทัณฑ์มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีคองขางน้อย ทั้งในคานการศึกษาสามัญ อาชีพ การให้การศึกษาสายสามัญและอาชีพเป็น

การกระทำตามหลักสหวิทยา แต่ในทางปฏิบัติ การศึกษาด้านสาขามีปัญหาอุปสรรคมากมายซึ่งขอมองผลถึงประสิทธิภาพของการ เรียนและครูเรียนด้วย

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นทางกรมราชทัณฑ์เองก็พยายามแก้ปัญหาเอาที่จะทำได้ โดยปัญหาทางด้านการงบประมาณที่ไม่เพียงพอนั้นก็แก้ไขโดยการขอความร่วมมือจากทางกรมการศึกษาออกโรงเรียนในสถานวิสัญญีกรรมและวิทยาการ ซึ่งก็พอจะแก้ปัญหาไปได้บ้าง ทางด้านอาคารสถานที่ก็ค่อนข้างดีของซึ่งหญิงไปเรียนในโรงอาหารบ้าง ซึ่งก็ค่อนข้างจะเป็นสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมนัก และทางแก้ปัญหาสุดท้ายคือทางกรมราชทัณฑ์พยายามกระตุ้น ผลเอาได้ทางศึกษาด้านหญิงและทางเรือนจำที่มีผู้เอง ซึ่งหญิงแยกซึ่งอยู่ใดดำเนินการจัดการศึกษาทั้งสายสามัญและอาชีวให้ไกลผลดีที่สุด เพื่อที่ทางกรมราชทัณฑ์จะสามารถประชาสัมพันธ์ไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ให้เขามาเมื่อใดจะขอความช่วยเหลือ จะเห็นว่าแนวทางแก้ปัญหาของกรมราชทัณฑ์ในการจัดการศึกษานั้น ทางกรมไม่สามารถแก้ปัญหาในความผู้บริหารสถาน กักกันได้เลย ทั้ง ๆ ที่จากการวิเคราะห์ข้างต้น จะเห็นว่า การสนับสนุนของผู้บริหารสถาน กักกันเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการจัดการศึกษาแก่ผู้ต้องขังสตรี

กรมแรงงาน

เนื่องจากในปัจจุบันนี้สตรีเข้าสู่ตลาดแรงงานมากขึ้น คือมีสตรีเข้าสู่ตลาดแรงงาน ร้อยละ 46.9 ของแรงงานทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2521 : 32) สมควรที่จะ ได้รับความพัฒนาให้มีส่วนในการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น กรมแรงงานในฐานะที่มีส่วนรับผิดชอบ ในเรื่องการพัฒนากำลังคนและส่งเสริมการจ้างงานทำจึงได้จัดตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบการ พัฒนาแรงงานหญิงและเด็กกับ กองแรงงานหญิงและเด็กนี้จะร่วมมือกับกองฝึกอบรมในการให้ การศึกษาฝึกอบรมแก่ลูกจ้างสตรีให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพได้มั่นคง โดย มีโครงการโรงเรียนในโรงงานเป็นโครงการให้ความรู้แก่สตรี และมีงานฝึกอบรมจัดฝึกอบรม ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายแรงงาน และความรู้ทั่ว ๆ ไปให้แก่ลูกจ้างโดยมีลูกจ้างสตรีรวมอยู่ด้วย

นอกจากกองฝึกอบรมแล้ว กรมแรงงานยังมีสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานซึ่งเป็นหน่วยงาน ที่รับผิดชอบในการดำเนินการฝึกอบรมให้แก่ประชาชนทั่วไปซึ่งมีสตรีรวมอยู่ด้วย งานฝึก

อบรมสวนใหญ่ของหน่วยงานนี้จะจัดให้กับผู้ขายยกเว้นการฝึกพิเศษถึงอบรมอาทิตย์ละ 1 ชั่วโมง ซึ่งมีสตรีเรียนเป็นส่วนใหญ่ รายละเอียดของงานและโครงการต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

การส่งเสริมการศึกษาสำหรับคนงานในด้านการสอนให้อ่านออกเขียนได้นั้น ได้จัดทำเป็นโครงการเสริมการศึกษาแก่คนงานสตรีและเด็ก หรือที่ต่อมาในภายหลังได้เรียกกันว่า โครงการโรงเรียนในโรงงาน เป็นการให้การศึกษโดยจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ขึ้นในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งนอกจากมีเป้าหมายเพื่อยกระดับการศึกษาของคนงานสตรีและเด็กเป็นการเฉพาะเนื่องจากโดยพบว่า แรงงานสตรีและเด็กส่วนมากยังมีระดับการศึกษาต่ำ ทำให้มีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับการทำงานในระบบอุตสาหกรรม และการพัฒนาแรงงานสตรีดังกล่าวก็เพื่อรวมเฉลิมฉลองปีสตรีระหว่างประเทศ พ.ศ. 2518 อีกด้วย นอกจากนี้โครงการโรงเรียนในโรงงานยังเป็นการสนองนโยบายการศึกษาแห่งชาติ ช่วยลดจำนวนประชากรผู้ไม่รู้หนังสือเป็นจำนวนมากอีกด้วย

การจัดตั้งโรงเรียนในโรงงานยังเป็นที่คาดหวังว่าจะเป็นทางช่วยชดเชยสถานการณความแรงงานระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง เพราะโรงเรียนในโรงงานจะเป็นเสมือนศูนย์บริการนายจ้างและลูกจ้างหันหน้าเข้าหากันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

โครงการโรงเรียนในโรงงานนี้ได้เริ่มดำเนินการโดยฝ่ายแรงงานหญิงและเด็กเมื่อปลายปี พ.ศ. 2517 หลังจากดำเนินการได้ 3 ปี กรมแรงงานได้ออกงานพัฒนาแรงงานหญิงและเด็กมารวมไว้ในฝ่ายฝึกอบรมพิเศษ และเลิกกรมโครงการไปเมื่อปี พ.ศ. 2522 (สัมภาษณ์ นางชนพร ใจฟูง)

1. โครงการโรงเรียนในโรงงาน

หลักการ (กรมแรงงาน 2517 : 3)

โครงการนี้จะถือเป็นโครงการที่ทั้งฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างยอมรับ ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยผู้แทนกรมสามัญศึกษา ผู้แทนกรมแรงงาน และผู้แทนนายจ้าง เพื่อดำเนินการตามโครงการ กรมแรงงานจะเป็นผู้ประสานงานระหว่างกรมสามัญศึกษาและนายจ้าง

วัตถุประสงค์ (กรมแรงงาน 2517 : 3)

เพื่อสอนกฎหมายแรงงานและความรู้ทางด้านแรงงานอื่น ๆ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจถูกต้อง โดยจะจัดการศึกษาในรูปแบบการศึกษาผู้ใหญ่หลายสาขา เพื่อคนงานจะได้รับ

ประกาศนียบัตรรับรองเมื่อเรียนจบหลักสูตร

โรงเรียนในโรงงานเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญของกรมสามัญศึกษา โดยเปิดสอนเป็นการเฉพาะสำหรับคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อเปิดโอกาสให้คนงานที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาในภาคปกติได้เข้าศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

หลักสูตร (กรมแรงงาน 2521 : 4-5)

1. หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 2 หลักสูตรนี้เทียบเท่าประถม 4 ใช้เวลาเรียน 6 เดือน เปิดสอนสัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 2 ชั่วโมง วิชาที่เรียนมุ่งแก้ปัญหาและความเชื่อถือที่เป็นอุปสรรคของการกินดีอยู่ดี และการพัฒนาของประชาชน
2. หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ ระดับ 3 เทียบเท่าประถม 7 ใช้เวลาเรียน 1 ปี 6 เดือน เปิดทำการสอนสัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 2 ชั่วโมง วิชาที่สอนมี 6 หมวดวิชา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษาและสุขศึกษา
3. หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ ระดับ 4 เทียบเท่ามัธยมศึกษาปีที่ 3 ใช้เวลาเรียน 1 ปี 6 เดือน เปิดสอนสัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 2½ ชั่วโมง วิชาที่สอนมี 6 หมวดวิชาเช่นเดียวกับระดับ 3
4. หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 3-4 เป็นหลักสูตรที่มีวิชาที่พอได้เลือกเรียนนอกเหนือจากวิชาบังคับ ซึ่งก็จัดเป็นหลักสูตรย่อยใหญ่เรียนได้เลือกเรียนเฉพาะส่วนที่สนใจ
5. การอบรมหลักสูตรพิเศษ กองฝึกอบรมแรงงานอาจพิจารณาเวลาที่เหมาะสมเพื่อฝึกอบรมความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเป็นผู้นำ โภชนาการ ปัญหาประชากรและสวัสดิการ การสหกรณ์ กฎหมายแรงงานเบื้องต้น กฎหมายครอบครัวและกฎหมายในชีวิตประจำวัน

การค่าเป็นงาน (กรมแรงงาน 2521 : 15-16)

เพื่อยางจ้างต้องการ เปิดโรงเรียนในโรงงานจะติดต่อกองแรงงานและกรมแรงงาน จะติดต่อบริษัทนายจ้างระหว่างนายจ้างและกรมสามัญศึกษาขออนุมัติจัดตั้งโรงเรียน (ชั้นเรียนหนึ่งมีผู้เรียนไม่ต่ำกว่า 20 คน) ส่วนในทางจังหวัด นายจ้างจะต้องติดต่อกองแรงงานจังหวัด ๆ จะประสานงานนายจ้าง ศึกษาธิการจังหวัดและกรมแรงงาน ในการขออนุมัติจัดตั้งโรงเรียน

กรมแรงงานและนายจ้างจะร่วมกันคัดเลือกครูใหญ่และครูผู้สอน ทางโรงเรียนจะต้องส่งทะเบียนโรงเรียนไปยังกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษาภายใน 30 วัน นับจากวันที่ได้รับอนุมัติให้จัดตั้ง ในกรณีเรียนระดับ 2 ทางราชการออกค่าใช้จ่ายทั้งหมด ชั้นเรียนที่ 3 นักศึกษา นายจ้าง และกรมสามัญจะร่วมกันออกค่าใช้จ่าย ส่วนระดับ 4 นายจ้างต้องจ่ายเงินเป็นค่าตอบแทนครูในส่วนที่ขาดทั้งหมด

ผลการดำเนินงาน

ได้จัดตั้งโรงเรียนในโรงงานเป็นครั้งแรกคือโรงเรียนผู้ใหญ่ไทยคูราโบ ในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2517 การเรียนการสอนของโรงเรียนผู้ใหญ่ไทยคูราโบได้รับผลสำเร็จดีต่อมาได้ขยายการศึกษาถึงระดับ 4

กรมแรงงานได้แนะนำโครงการนี้ให้นายจ้างและลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงซึ่งต่อมาได้มาติดต่อขอจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ในโรงงานมากขึ้นตามลำดับ เมื่อถึงปี พ.ศ. 2521 มีโรงเรียนผู้ใหญ่เปิดสอนในโรงงานอุตสาหกรรมทั้งสิ้น 18 โรงเรียน มีลูกจ้างสมัครเรียนในระดับต่าง ๆ จำนวนประมาณ 3,000 คน (กรมแรงงาน, ม.ป.ป. : 10) แต่เนื่องจากมีปัญหาอุปสรรคในการจัดหลายประการ ทำให้โรงเรียนในโรงงานต้องปิดการสอนไป และเลิกดำเนินโครงการไปในที่สุดในปี พ.ศ. 2522 (สัมภาษณ์ นางสมพร ใจฟุ้ง)

ปัญหาและอุปสรรค (สมพร ใจฟุ้ง 2521 : 51)

โครงการโรงเรียนในโรงงานประสบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย ทั้งนี้เพราะในการดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนต้องเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบอื่น ๆ อีกมาก ไม่ว่าจะเป็นหน่วยราชการอื่น ๆ นายจ้าง ครู นักศึกษา หลักสูตร และวัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเกิดขึ้นแทบทุกด้านดังนี้

โครงการโรงเรียนในโรงงานเป็นเพียงงานหนึ่งในหน่วยงานระดับฝ่ายของกรมแรงงาน ซึ่งมีความรับผิดชอบทางด้านอื่น ๆ อีกมาก การบริหารโครงการจึงขาดประสิทธิภาพ

- เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติตามโครงการ เป็นเจ้าหน้าที่อื่นผู้น้อย และมีคนเกี่ยวข้องแก่การปฏิบัติตามโครงการต้องประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ การเป็นเจ้าหน้าที่

ชั้นผู้น้อยจึงไม่ได้รับความสะดวกและความเชื่อถือเท่าที่ควร ทั้งยังต้องรับผิดชอบงานด้านอื่นอีกด้วย

-พาหนะมีจำกัดและต้องใช้งานด้านอื่นที่จำเป็นอยู่เป็นประจำ เจ้าหน้าที่ไม่สะดวกที่จะเดินทางไปดูแลโรงเรียนให้สม่ำเสมอ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานและผู้เรียนรู้สึกวุ่นวาย ทิ้งให้ดำเนินการเอง ไม่มีที่ปรึกษาและผู้ช่วยแก้ปัญหา

-การติดต่อเยี่ยมโรงเรียนเจ้าหน้าที่จะทำได้เฉพาะเวลาราชการ แต่โรงเรียนมักสอนเวลาเย็นหรือกลางคืน ฉะนั้นเวลาเยี่ยมจึงพบแต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการโรงงานเท่านั้น

-การตรวจเยี่ยมโรงเรียนในโรงงานนอกเขตกรุงเทพมหานคร ต้องขออนุมัติเดินทางและต้องใช้รถยนต์ราชการซึ่งไม่ค่อยว่าง นอกจากนั้นการไปเยี่ยมโรงงานในต่างจังหวัด ผู้บังคับบัญชาไม่สนับสนุนเพราะเป็นการก้าวล่วงหน้าที่ของแรงงานจังหวัด

-โรงเรียนในโรงงานไม่มีระเบียบให้รายงานผลการปฏิบัติงานมายังกรมแรงงาน ทำให้กรมแรงงานไม่ทราบข้อมูล ความก้าวหน้าและผลงานของโรงเรียนอย่างแน่ชัด

-งานโครงการโรงเรียนในโรงงานนี้ มีถือเป็นผลงานสำหรับพิจารณาความดีความชอบ ทำให้เจ้าหน้าที่กรมแรงงานขาดความกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานให้ได้ผลดี

-กรมสามัญโดยเฉพาะกองการศึกษาผู้ใหญ่มีเจ้าหน้าที่ประสานงานนี้โดยตรงเพียงคนเดียวซึ่งก็ต้องมีงานในหน้าที่หลักอยู่แล้ว ทำให้งานล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพ

-ระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีมากหลายขั้นตอน ทำให้การปฏิบัติงานล่าช้า แก้ไขหรือผ่อนปรนไม่ได้

-ในค้ำคนผู้เรียนก็มีจำนวนน้อยลงตามลำดับ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนเห็นคเห็นน้อยจากการทำงานหรือเรียนไม่ทันเพราะต้องหยุดเรียนไปทำงานล่วงเวลาในช่วงเร่งการผลิต

-ทางด้านแรงงานจังหวัดเองไม่ได้ให้ความสำคัญแก่โครงการโรงเรียนในโรงงานเท่าใดนัก เนื่องจากมีงานในความรับผิดชอบที่เห็นว่าสำคัญมากกว่า นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ในส่วนกลางจะติดต่อกับนายจ้างโดยตรงไม่ได้เพราะจะเป็นการก้าวล่วงงานของแรงงานจังหวัด

2. งานฝึกอบรมลูกจ้าง

งานฝึกอบรมลูกจ้างเป็นงานที่มุ่งให้ความรู้ความเข้าใจในค้ำนแรงงานแก่นายจ้าง ลูกจ้าง และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าใจสิทธิหน้าที่ความปลอดภัยในการทำงานในโรงงาน

และบทบาทที่กองปฏิบัติเพื่อส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน โดยมีหลักสูตรต่าง ๆ ดังนี้ (กองฝึกอบรม กรมแรงงาน, ม.ป.ป. : 1)

2.1 หลักสูตรที่จัดฝึกอบรมให้คนงานหญิง
การวางแผนครอบครัว
การประดิษฐ์ดอกไม้ แมฆานการ เรือน
โภชนาการ
การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
การปฐมพยาบาล
ประชากรศึกษา

2.2 หลักสูตรที่จัดฝึกอบรมให้หัวหน้าคนงานหญิง
การเป็นผู้นำ
ปัญหาประชากรกับการแรงงาน และการวางแผนครอบครัว
การฝึกอบรมดังกล่าวได้ขยายไปอยู่ฝ่ายฝึกอบรมพิเศษในปี พ.ศ. 2523

2.3 หลักสูตรการส่งเสริมความรู้พิเศษ
งานฝึกอบรมพิเศษในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาแก่คนงานซึ่งมีสตรี
รวมอยู่ด้วยนั้น มีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมการศึกษาแก่คนงาน เพื่อเพิ่มคุณภาพของประชากร
ผู้ใช้แรงงานด้วย

หลักสูตรของงานฝึกอบรมพิเศษจะเป็นหลักสูตรที่ใช้ส่งเสริมความรู้ไม่เฉพาะแก่ความ
ก้าวหน้าทางคานแรงงานเท่านั้น แต่จะโคค่านึงถึงประโยชน์ของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
ของประเทศในปัจจุบันด้วย หลักสูตรของงานฝึกอบรมพิเศษที่จัดให้กับแรงงานหญิงมีดังนี้

- หลักสูตรการส่งเสริมความรู้พิเศษเพื่อพัฒนาแรงงาน
 - เรื่องโครงสร้างและหน้าที่ขององค์กรลูกจ้าง
 - การพัฒนาหัวหน้างาน
 - สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายแรงงาน
 - ประชากรศึกษาเบื้องต้น
 - การจัดสวัสดิการแรงงาน

ผลการดำเนินงาน (ฝ่ายฝึกอบรมพิเศษ กองฝึกอบรม กรมแรงงาน, ม.ป.ป. : 1)

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนผู้รับการอบรมตามหลักสูตรของกองฝึกอบรม

พ.ศ.	2520	2523	2524	2525
จำนวนผู้รับการอบรม				
ชาย	-	4,344	4,364	4,175
หญิง	994			

กรมแรงงานนับเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่พนักงานหญิงในโรงงานอุตสาหกรรมอย่างมาก โดยมีงานฝึกอบรมส่งเสริมความรู้พิเศษ เช่น ประชากรศึกษา และมีโครงการโรงเรียนในโรงงานซึ่งในปัจจุบันแม้จะเล็กลงไปแล้ว ผู้วิจัยก็ยังเห็นว่าโครงการนี้เป็นโครงการที่มีประโยชน์และเหมาะสมอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาให้แก่นักงานหญิงในโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพราะคนงานหญิงในโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะจำอยู่ในโรงงาน ทำให้ไม่สะดวกที่จะออกไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนผู้ใหญ่ข้างนอก ประกอบกับการะในการทำงานทำให้ไม่กระตือรือร้นที่จะออกไปเรียน การไปจัดตั้งโรงเรียนในโรงงานจึงเหมาะสมมาก และยังเป็นการจูงใจให้คนงานหญิงที่ไม่สนใจใฝ่หาอย่างขยันมาเรียนด้วย ในด้านประโยชน์ โครงการโรงเรียนในโรงงานยังเป็นประโยชน์ต่อสตรี เพราะโครงการดังกล่าวจัดการศึกษาสายสามัญให้ความรู้ด้านภาษาเขียน การคิดอย่างมีเหตุผลอันเป็นการแก้ปัญหาของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศไทย

คนงานซึ่งทำงานอยู่ในกิจการอุตสาหกรรมต่าง ๆ นั้นยังมีระดับการศึกษาค่าคนงานบางกลุ่มอ่านหนังสือไม่ออกเขียนไม่ไ้และมักจะมีประสบปัญหาต่าง ๆ ในการทำงาน ตัวอย่างเช่นไม่เข้าใจในการสื่อสารขอความเมื่อทางโรงงานมีประกาศหรือระเบียบปฏิบัติใหม่ ๆ ออกมาที่อ่านไม่เข้าใจ หรือเข้าใจไม่ตรงกับเจตนาของฝ่ายบริหาร ทำให้เกิดความเข้าใจผิดเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในการทำงาน นอกจากนี้ยังไม่เข้าใจข้อกำหนดของกฎหมายแรงงาน ขาดการเป็นผู้นำที่ดีและไม่ค่อยมีเหตุผลในการตัดสินใจ (ชำนานู นิตารัตน์, ม.ป.ป. : 215-221)

การศึกษาสามัญที่ทางโครงการโรงเรียนในโรงงานดำเนินการอยู่นั้นนอกจากจะ
ให้ผลงานหญิงอ่านเขียนได้แล้ว ยังเป็นประโยชน์ในอีกหลาย ๆ ด้าน ซึ่งกรมแรงงานได้สรุป
จากการสัมภาษณ์หัวหน้าคนงานหญิง เรื่อง บทบาทของสตรีในการพัฒนา ดังนี้

1. ทำให้มีความสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติในงาน โดยเฉพาะคนงานที่อยู่ในระดับ
หัวหน้างาน จำเป็นต้องมีความรู้กว้างขวางเพื่อที่จะสามารถปกครองบังคับบัญชาได้ผลดี ซึ่ง
หมายถึงความรู้จากประสบการณ์ในการทำงานและความรอบรู้พิเศษต่าง ๆ ซึ่งการจะเรียนรู้
ประสบการณ์และความรู้พิเศษใดก็ตามนั้นย่อมจะต้องมีพื้นฐานการศึกษาวิชาสามัญมากพอสมควร
เช่นกัน

2. การได้รับการศึกษาดีทำให้นายจ้างไม่สามารถกดขี่ลูกจ้างได้ เพราะปกติ
ลูกจ้างที่ไม่มีความรู้ก็โง่เขลาและไม่สนใจว่าตนเองมีสิทธิอะไรบ้าง การได้รับการ
อะไรจากนายจ้างตามกฎหมายบ้าง นายจ้างให้อย่างไร ก็ยอมรับโดยไม่กล้าต่อรองกับนายจ้าง

3. การได้รับการศึกษานอกจากจะมีประโยชน์ในสถานการทำงานแล้วยังนำไปใช้
ในชีวิตประจำวันได้

4. ผู้มีความรู้ความสามารถมีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ
สังคม และการเมือง

5. ผู้หญิงในฐานะเป็นมารดาจะต้องให้การดูแลอบรมบุตรที่จะเติบโตขึ้นมาใน
สังคม ถ้ามารดาไม่มีพื้นฐานการศึกษาก็มีส่วนช่วยอบรมเยาวชนของชาติให้เป็นคนดีได้

6. การได้รับการศึกษาสูงขึ้นเป็นการยกระดับฐานะของตนเองในสังคมด้วย
(กรมแรงงาน 2518 : 12-13)

นอกจากนี้โครงการโรงเรียนในโรงงานยังมีประกาศนียบัตรรับรองให้แก่คนงาน
หญิงที่เรียนจบหลักสูตร ฉะนั้นสตรีจะมีโอกาสศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปอีก เป็นการสร้างความ
ก้าวหน้าในหน้าที่การงานและชีวิต

แม้โครงการนี้จะเป็ประโยชน์มากแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ถอง
ล้มเลิกไปในที่สุด ทั้งนี้เพราะมีอุปสรรคในการดำเนินงานมากมาย ซึ่งปัญหาที่ผู้วิจัย
เห็นว่าสำคัญและแก้ไขได้ยากที่สุดคือ ปัญหาการประสานงาน ซึ่งโครงการนี้ต้องประสานงาน
ระหว่างนายจ้าง กรมแรงงาน กรมสามัญศึกษาอย่างสูง ซึ่ง ไพบูลย์ ธารเวียง ได้สรุปว่า
การประสานงานในระบบราชการไทยนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดย "คนต่างหาก" (ไพบูลย์ ธารเวียง

2521 : 41) การประสานงานในโครงการนี้ก็เกิดขึ้นยากเช่นกัน ดังที่ สมพร ใจพุ่ง โถกถาวไว้ในเรื่องการบริหารโครงการโรงเรียนในโรงงานว่า "ในทางปฏิบัติการติดต่อประสานงานภาคประชาสังคม และหน่วยงานทางฝ่ายกลางทำ มีการประสานงานกันเพียงผิวเผินเท่านั้น" (สมพร ใจพุ่ง 2521 : 45) การที่ต้องประสานงานหลายด้านยังทำให้การดำเนินงานล่าช้าและคงที่ สมพร ใจพุ่ง ได้ให้ข้อสังเกตไว้ในงานวิจัยเกี่ยวกับว่า "บ่อยครั้งที่ปรากฏว่าการติดต่อประสานงานที่ทำเป็นลายลักษณ์อักษรจะตกหล่นหรือสูญหายไป โดยไม่มีการยอมรับหรือชี้แจงแต่อย่างใด การประสานงานจึงทำได้ยากลำบาก ตามเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ก็ไม่มีใครทราบเรื่องเกี่ยวกับโรงเรียนในโรงงาน ต้องรอติดต่อกับเจ้าหน้าที่เพียงคนเดียวงานจึงล่าช้ามาก" (สมพร ใจพุ่ง 2521 : 53) และการประสานงานในหน่วยงานเดียวกันก็ยังมีปัญหาและล่าช้า ซึ่ง สมพร ใจพุ่ง ได้ให้ข้อสังเกตว่า "การดำเนินงานระยะแรกนั้นฝ่ายแรงงานหญิงและเด็กได้ติดต่อโดยตรงกับนายจ้างทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง โดยมีไค้ฉานจังหวัดหรือแรงงานจังหวัดตามระเบียบปฏิบัติราชการ ทำให้มีปัญหาตามมาภายหลัง ในระยะต่อมาจึงถือปฏิบัติตามระเบียบซึ่งมีผลทำให้การขยายการจัดตั้งโรงเรียนในโรงงานชะงักงันไปทันที" (สมพร ใจพุ่ง 2521 : 53)

จะเห็นว่าโครงการโรงเรียนในโรงงานเป็นโครงการที่มีประโยชน์มากในการพัฒนาคนงานหญิง ในโรงงานอุตสาหกรรม สมควรที่จะได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเฉพะปัญหาการประสานงานให้มีการประสานงานกันอย่างจริงจัง และอาจจะมีการชอนปรนระเบียบปฏิบัติบางประการเพื่อที่จะได้จัดโครงการนี้ขึ้นมาใหม่

อย่างไรก็ตามแม้โครงการนี้จะเลิกไปแล้ว กองฝึกอบรมของกรมแรงงานก็ยังมุ่งฝึกอบรมส่งเสริมการศึกษาพิเศษ จัดอบรมความรู้ทั่วไป และความรู้ทางด้านกฎหมายแรงงานให้แก่คนงานหญิง เป็นงานหลัก แต่การจัดฝึกอบรมแบบนี้ไม่ได้จัดเป็นประจำแต่จัดเป็นครั้งคราวและส่วนใหญ่ก็จัดร่วมกับหน่วยงานเอกชนคือสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ การจัดฝึกอบรมแบบนี้มีประโยชน์แก่คนงานหญิงมาก สมควรที่จะได้ดำเนินการจัดฝึกอบรมเป็นประจำโดยไม่จัดให้ที่โรงงาน ไม่ให้ทางโรงงานจัดส่งคนงานมาอบรม มิฉะนั้นแล้วการฝึกอบรมจะทำได้ไม่ทั่วถึง

นอกจากกองฝึกอบรมแล้ว กรมแรงงานก็ยังมีสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานเป็นหน่วยงานที่ให้ความรู้ในด้านวิชาชีพแก่ประชาชนโดยมีสตรีรวมอยู่ด้วย โดยมีการฝึกอบรมวิชาชีพที่มีใบหาง

ให้แกสตรี

3. สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน

สถาบันพัฒนาฝีมือเริ่มการฝึกอาชีพครั้งแรกในโรงเรียนที่มูลยประชาสรรค์ เมื่อ พ.ศ. 2496 โดยอยู่ในความรับผิดชอบของแผนกอาชีพศึกษา กองการสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น กรมประชาสงเคราะห์ มีวัตถุประสงค์เพื่อสงเคราะห์เด็กจากครอบครัวยากจนที่ไม่สามารถศึกษาต่อในโรงเรียนได้ มีความรู้ในวิชาช่างเพียงพอที่จะประกอบอาชีพได้

ในปี พ.ศ. 2503 ใ้ดำเนินการขยายงานให้มีการฝึกอาชีพผู้ใหญ่ด้วย โดยใช้ชื่อว่า "ศูนย์ฝึกอาชีพ" และโอนมาอยู่ในความรับผิดชอบของกองแรงงาน ต่อมากองแรงงานได้รับการยกฐานะเป็นส่วแรงงาน และกรมแรงงาน ในระหว่างนั้นศูนย์ฝึกอาชีพก็ได้ขยายงานมากขึ้น

ในปี 2512 ได้มีการจัดทำโครงการพัฒนาฝีมือแรงงานขึ้น เพื่อปรับปรุงมาตรฐานและเพิ่มปริมาณการฝึกอาชีพแก่แรงงานใหม่ให้เพียงพอับความต้องการของธุรกิจอุตสาหกรรมที่กำลังขยายตัวตลอดจนปรับปรุงมาตรฐานฝีมือแรงงานที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น จนได้รับอนุมัติจากรัฐบาลให้ยกฐานะศูนย์ฝึกอาชีพเป็น "สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานแห่งชาติ" โดยได้รับความช่วยเหลือจากอุปกรณ์การฝึก ผู้เชี่ยวชาญ และทุนฝึกเจ้าหน้าที่จากสำนักงานแห่งสหประชาชาติ

เริ่มจากปี 2516 เป็นต้นมา กรมแรงงานได้จัดทำโครงการขยายการค้าเงินงานพัฒนาฝีมือแรงงานออกสู่ภูมิภาค โดยสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานกรุงเทพเป็นผู้ค้าเงินงาน คิดขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ออกแบบ และควบคุมการก่อสร้าง ตลอดจนจัดหาอุปกรณ์ และฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน (กรมแรงงาน 2522 : 1)

สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานเป็นหน่วยงานของกรมแรงงานที่มีบทบาทในการให้การศึกษาวินิจฉัยแก่ประชาชนซึ่งมีสมัครร่วมอยู่ด้วย โดยจัดฝึกอบรมให้ทั้งคนที่ว่างงานเพื่อให้มีฝีมือพอประกอบอาชีพได้ และที่ปฏิบัติงานอยู่แล้วเพื่อฝึกยกระดับฝีมือ นอกจากนี้ทางสถาบันยังจัดการฝึกอบรมประเภทอื่นตามความต้องการของธุรกิจและอุตสาหกรรมต่าง ๆ การฝึกอบรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานมี 6 ประเภท คือ (กรมแรงงาน 2525 : 2) การฝึก

เตรียมเข้าทำงาน การฝึกในกิจการ การฝึกช่างฝึกหัด การฝึกยกระดับฝีมือ การอบรมครู ฝึกและหัวหน้างาน และการฝึกอาชีพที่มีใบหาง ในบรรดาการฝึกอบรมทั้ง 6 ประเภทนี้มีการ ฝึกวิชาชีพที่ไม่ใช่ช่างเท่านั้นที่เหมาะสมกับสตรี นอกนั้นเป็นวิชาที่เหมาะสมกับผู้ชายและมีผู้ชายเรียน เป็นส่วนใหญ่ แต่บางรายวิชาที่มีผู้หญิงเรียนบ้าง เช่น ช่างไฟฟ้า ช่างอิเล็กทรอนิกส์ ช่างเขียน แบบสถาปัตยกรรม ช่างเขียนแบบเครื่องกล และช่างเขียนแบบพิมพ์โฆษณา

วัตถุประสงค์ในการฝึกอบรมมีดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

2521 : 85)

1. เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานให้มีประสิทธิภาพเข้าสู่ตลาดแรงงาน
2. เพื่อยกระดับมาตรฐานฝีมือแรงงานที่ทำงานอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
3. เพื่อส่งเสริมให้ธุรกิจและอุตสาหกรรมเข้ามาช่วยรวมในการพัฒนาฝีมือแรงงาน
4. เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานและสภาพของ

ท้องถิ่น

5. เพื่อกำหนดมาตรฐานฝีมือแรงงานและทดสอบฝีมือแรงงานตามมาตรฐานที่

กำหนดขึ้น

ในปัจจุบันกรมแรงงานได้จัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานขึ้นในส่วนภูมิภาค ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความขาดแคลนช่างฝีมือขึ้นในประเทศ ขณะนี้สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ดำเนินการฝึกอบรมอาชีพแล้วถึง 7 แห่ง คือ กรุงเทพมหานคร ชลบุรี ราชบุรี ลำปาง ขอนแก่น สงขลา และนครสวรรค์ (กรมแรงงาน 2525 : 3)

การฝึกอบรมอาชีพที่มีใบหาง

สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานได้เล็งเห็นความสำคัญของอาชีพที่มีใบหางว่ามีความ สำคัญไม่น้อยกว่าอาชีพช่าง และยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแรงงานหญิงซึ่งเป็นแรงงานที่ ไม่ค่อยมีโอกาสได้รับการพัฒนามากนัก ในปัจจุบันสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานกรุงเทพฯ ได้จัด การฝึกอบรมอาชีพที่มีใบหาง 3 ประเภท คือ (กรมแรงงาน 2525 : 16)

1. เฉลี่ยการ จัดดำเนินการผู้ทำงานในหน้าที่ เฉลี่ยการอยู่แล้ว ให้มีความรู้ความ สามารถในงาน เฉลี่ยการศึกษินโดยจะอบรมเป็นรุ่น ๆ รุ่นละ 20 คน มีระยะเวลาของการ ศึกษา 34 ชม. ทั้งนี้โดยความร่วมมือกับสมาคม เฉลี่ยการสตรีแห่งประเทศไทย

2. เจาหนาที่ต้อนรับ จัดสำหรับผู้ที่ทำงานในหนาที่เจาหนาที่ต้อนรับอยู่แล้วที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับงานต้อนรับดีขึ้น โดยจะอบรมรุ่นละ 20 คน มีระยะเวลาการศึกษา 20 ชั่วโมง

3. เจาหนาที่ทำความสะอาด จัดอบรมแก่ผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดให้รู้จักรูปวิธีทำงานให้ดีขึ้น โดยอบรมเป็นรุ่น ๆ รุ่นละประมาณ 20 คน มีระยะเวลาการศึกษาอบรม 30 ชั่วโมง

4. การอบรมวิชาชาวไทย จัดสำหรับผู้ที่ทำหน้าที่เลขานุการ เจาหนาที่จัดรายงาน เจาหนาที่ประชาสัมพันธ์เป็นต้น อบรมเป็นรุ่น ๆ รุ่นละ 20 คน ระยะเวลาการอบรม 90 ชั่วโมง โดยร่วมมือกับสมาคมชาวเขาและทีมพิศึกแห่งประเทศไทย และชมรมเลขานุการและพนักงานต้อนรับ

นอกจากนี้ยังมีการอบรมพิเศษอื่น ๆ เป็นครั้งคราวอีก เช่น การตกแก่งหนาราย การอบรมการประดิษฐ์ดอกไม้ ผู้ช่วยแม่บ้าน การประกอบอาหารคาว-หวาน เป็นต้น

สำหรับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานในส่วนภูมิภาคซึ่งตั้งอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ก็ได้เปิดสอนวิชาชีพที่มีใ้ระวางคล้ายคลึงกับที่สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน กรุงเทพฯ เปิดสอนอยู่ และอาจจะเปิดสอนวิชาชีพอื่น ๆ อีกตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เช่น สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ราชบุรี เปิดสอนวิชาชีพทำเครื่องประดับ หอพระม สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานชลบุรี เปิดการทำผลิตภัณฑ์จากกก

ผลการดำเนินงาน (สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน 2526 : 1-20)

ตารางที่ 12 แสดงจำนวนผู้รับการอบรมวิชาชีพที่มีใบหางของสถาบันพัฒนาฝีมือ
แรงงาน

สถาบันพัฒนาฝีมือ วิชา แรงงาน	กรุงเทพฯ	ชลบุรี	ราชบุรี	ลำปาง	ขอนแก่น	นครสวรรค์	สงขลา
เจ้าหน้าที่ต้อนรับ	97	-	-	-	-	-	-
เจ้าหน้าที่ทำความสะอาด	71	-	-	-	-	-	-
เลขานุการ	119	31	-	43	-	-	-
ผลิตภัณฑ์จากใบदान	-	11	-	-	-	-	-
ถักเชือกปอ	-	-	72	-	-	-	-
ห่อพรม	-	-	19	-	-	-	-
ดอกไม้ประดิษฐ์	-	-	50	-	-	-	-
พนักงานเสิร์ฟ	-	-	-	22	187	32	77
เสริมบุคลิกภาพพนักงานขาย	-	-	-	-	-	-	49

สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการให้การศึกษาวินิจฉัยแก่สตรี
ค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เพราะการฝึกอบรมที่สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนั้น ส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรม
ให้กับผู้ชาย กล่าวคือการฝึกอบรมประเภทต่าง ๆ ที่ทางสถาบันจัดให้แก่ประชาชนทั่วไปนั้นมีการ
ฝึกมีใบหางเพียงประเภทเดียวที่เป็นอาชีพของสตรี นอกนั้นเป็นการอบรมวิชาชีพซึ่งผู้เรียน
ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย มีผู้หญิงเรียนอยู่บางเล็กน้อย สำหรับวิชาชีพที่มีใบหางนั้นก็เปิดสอนอยู่
3 วิชาคือ เลขานุการ เจ้าหน้าที่ต้อนรับ เจ้าหน้าที่ทำความสะอาด ซึ่งนับว่าน้อย ทางสถาบัน
ควรจะจัดเปิดสอนให้มากกว่านี้ เพราะในปัจจุบันมีสตรีเข้าสู่อำนาจแรงงานถึงร้อยละ 42.6
ของสตรีทั้งหมด หรือเท่ากับร้อยละ 46.9 ของแรงงานทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ
2519 : 32)

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์นางสาวจรรยา อินทวงศ์ทวทว่า วิชาที่เปิดสอนเหล่านี้ จะรับผู้ทำงานดังกล่าวอยู่แล้ว และส่วนใหญ่จะรับคนงานที่หางานของกิจการติดต่อกันทาง สถาบันไปฝึกอบรมให้ ดังนั้นการฝึกอบรมวิชาชีพที่มีวิชาช่างจึงจำเป็นอยู่ค่อนข้างจำกัด สถาบันจะเปิดสอนอาชีพที่มีวิชาช่างนี้ให้แก่สตรีทั่วไปที่ไม่ได้ทำงานนี้อยู่เป็นการ เตรียมอาชีพ จะเป็นประโยชน์มากขึ้น

สำนักงานแรงงานรักษาดินนาชนบท

สำนักงานแรงงานรักษาดินนาชนบทเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบหลักในการสร้างความเจริญทางวัตถุในรูปของถนน สร้างบ่อน้ำให้แก่อำเภอชนบท โดยเน้นพื้นที่ยากจนเป็นอันดับแรก รองลงมาคือพื้นที่เพื่อความมั่นคง ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมอาชีพให้แก่เกษตรกรในท้องถิ่นที่สร้างถนนไปถึง โดยการฝึกอบรมให้ความรู้ทางด้านเกษตร เทคโนโลยีและทักษะในการผลิตแก่เกษตรกร งานฝึกอบรมนี้จะจัดให้แก่เกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายซึ่งมีสตรีรวมอยู่ด้วย และบางอาชีพที่ฝึกอบรมก็เป็นอาชีพที่สตรีทำอยู่โดยตรง เช่น การทอผ้า การปลูกหมอนเลี้ยงไหม และอุตสาหกรรมในครอบครัว ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำบทบาทของสำนักงานแรงงานรักษาดินนาเสนอในฐานะที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย

วัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม (กองพัฒนาอาชีพและรายได้ สำนักงานแรงงานรักษาดินนาชนบท 2527 : 2)

เพื่อให้เกษตรกรในเขตรักษาดินนาชนบทมีความรู้ความเข้าใจและเกิดทักษะในการประกอบอาชีพในลักษณะได้ผลผลิตที่มีปริมาณ คุณภาพ และรายได้สูงขึ้น

วิธีดำเนินการ (กองพัฒนาอาชีพและรายได้ สำนักงานแรงงานรักษาดินนาชนบท 2527 : 2)

วิธีดำเนินการแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ

1. การจัดฝึกอบรมร่วมกับสถานีส่งเสริม

ดำเนินการจัดฝึกอบรมโดยกองพัฒนาอาชีพและรายได้ร่วมกับสถานีส่งเสริมต่าง ๆ ของหน่วยงานอื่น เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด จัดฝึกอบรมให้แก่เกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกจากผู้ที่มิได้มีลักษณะเป็นผู้นำจากพื้นที่ดำเนินการส่งเสริมอาชีพหลาย ๆ จังหวัด

2. การจัดฝึกอบรมเคลื่อนที่

ดำเนินการจัดฝึกอบรมโดยกองพัฒนาอาชีพและรายได้ร่วมกับสำนักงานแรงงานพัฒนาชนบทจังหวัด เป็นการจัดฝึกอบรมในพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกร หรือพื้นที่ตั้งของกลุ่มอาชีพเดียวกันเป็นลักษณะการเผยแพร่ความรู้เบื้องต้นทั่วไปไปที่เกษตรกรสนใจและนิยมอยู่ในเฉพาะท้องถิ่น ตลอดจนการแนะนำวิธีแก้ปัญหาการผลิตเป็นเรื่อง ๆ ไป และการพัฒนากลุ่มหลักสูตร (กองพัฒนาอาชีพและรายได้ สำนักงานแรงงานพัฒนาชนบท 2527 : 5)

หลักสูตร ชั้นมูลฐานทางวิชาชีพเบื้องต้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อถ่ายทอดความรู้วิชาการ เกษตรกรรม หัตถกรรม และอุตสาหกรรมในครัวเรือนให้แก่เกษตรกร และเยาวชนในเขตแรงงานพัฒนาชนบท เพื่อให้รู้จักวิธีการผลิต แล้วนำไปถือปฏิบัติให้เกิดประสพการณ์ต่อไป จะผลิตไว้บริโภคในครัวเรือน

2. รู้จักวิธีปฏิบัติตนในขณะที่อยู่ในกลุ่มชนที่มีความแตกต่างทางพื้นฐานของสังคมและสภาวะแวดล้อม

ขอบเขตเนื้อหาวิชา

1. ความรู้อาชีพการเกษตรที่ไม่สลับซับซ้อนจนเกินไป (70% ของเนื้อหาทั้งหมด)

2. ความรู้การเกษตรอื่นเสริมในลักษณะที่ก่อป้อนหรือนอกเหนือจากข้อ 1

(30% ของเนื้อหาทั้งหมด)

หลักสูตร ชั้นเพิ่มขีดความสามารถการผลิต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นการแก้ปัญหาและนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เหมาะสมไปปรับปรุงอาชีพ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการเพิ่มผลผลิตทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ให้ประกอบเป็นอาชีพหลัก

2. เพื่อถ่ายทอดกระบวนการบริหารและการทำงานของกลุ่มสมาชิก

ขอบเขตเนื้อหาวิชา

1. ความรู้อาชีพการเกษตรโดยเน้นวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ
2. ความรู้ในการนำผลผลิตการอาชีพหลักมาแปรรูป
3. ความรู้การรวมกลุ่ม

หลักสูตรการฝึกอบรมเคลื่อนที่

วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นการเสริมและแก้ปัญหาการผลิตในเฉพาะพื้นที่ที่ทำการส่งเสริมอาชีพ ตลอดจนใช้เป็นกิจกรรมเสริมการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่ 1 และ 2 ลักษณะผสมผสานอาชีพ

ขอบเขตของเนื้อหาวิชา

จะกำหนดขึ้นตามความเหมาะสมของสภาพผู้เรียนโดยใช้เวลาสั้น ๆ 3-5 วัน ในทุกภาควิชาที่สัมพันธ์กัน

เรื่องการจัดฝึกอบรม (กองพัฒนาอาชีพและรายได้ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท 2527 : 10)

1. งานพืช
 - 1.1 การปลูกพืชไร่
 - 1.2 การปลูกพืชผัก
 - 1.3 การปลูกพืชสวน
 - 1.4 การปลูกข้าว
2. งานเลี้ยงสัตว์บก
 - 2.1 การจัดเลี้ยงสัตว์ปีก
 - 2.2 การจัดเลี้ยงโค-กระบือ
3. งานเลี้ยงสัตว์น้ำ
 - 3.1 การจัดเลี้ยงปลาน้ำจืด
 - 3.2 การผสมเทียมปลาน้ำจืด
 - 3.3 การจัดเลี้ยงกุ่มกามกราม
 - 3.4 การจัดเลี้ยงปลาน้ำกรวย

4. งานหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน

4.1 การทอผ้า

4.2 การปลูกหมอนและเลี้ยงไหม

4.3 การผลิตยางแผ่นและรวมกลุ่มจำหน่าย

4.4 การหัตถกรรมและอุตสาหกรรม

วิชาที่สำนักงานแรงงานระดับพัฒนาชนบทจัดฝึกอบรมนี้จัดให้กับเกษตรกรทั้งชายและหญิง โดยไม่ได้มีการกำหนดวิชาที่จะฝึกอบรมสตรีโดยเฉพาะ แต่บางวิชาที่มีเนื้อหาที่เหมาะสมกับสตรีโดยเฉพาะ เช่น การทอผ้า การปลูกหมอนและเลี้ยงไหม การหัตถกรรม เป็นต้น

ผลการดำเนินงาน (สำนักงานแรงงานระดับพัฒนาชนบท 2526 : 1)

ตารางที่ 13 แสดงจำนวนผู้รับการอบรมตามโครงการส่งเสริมอาชีพ รพท.

ลำดับที่	เรื่องฝึกอบรม	จำนวนคน
1	เจ้าหน้าที่การเกษตร	46
2	การเลี้ยงปลาน้ำจืด	45
3	การผสมเทียมปลาน้ำจืด	63
4	การเลี้ยงกุงคามگرام	24
5	การเลี้ยงสัตว์ปีก	256
6	การเลี้ยงโค-กระบือ	273
7	การทำยางแผ่นชั้นดี	407
8	การกรีกยาง	33
9	การปลูกพืชสวน	110
10	การปลูกข้าวโพด	112
11	การปลูกถั่ว	68
12	เครื่องจักรกล	60
13	การปลูกพืชผัก	120
14	การทอผ้า	740
15	การเลี้ยงไหม	224
รวม		2,603

ปัญหาและอุปสรรค

ในการจัดฝึกอบรมวิชาชีพของสำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบทที่มีปัญหาอุปสรรคหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และเจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานพัฒนาอาชีพและรายได้โดยตรง กองพัฒนาอาชีพและรายได้ ดังนี้

1. สำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบทไม่สามารถคัดเลือกผู้เข้ารับการอบรมที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดไว้ เช่น ต้องจบประถม 4 ฉะนั้นจึงมีปัญหาในการฝึกอบรม
2. ผู้รับการอบรมไม่ได้ออกมาหาความรู้แต่ต้องการมาเที่ยว หรือต้องการความบันเทิงว่าใครเป็นผู้แทนมารับการอบรม ฉะนั้นจึงไม่สนใจการอบรมเท่าที่ควร เมื่อผ่านการอบรมแล้วจึงไม่สามารถนำความรู้ไปใช้หรือไปถ่ายทอดก่อให้เกิดบ้านใคร
3. ผู้รับการฝึกอบรมไม่นำความรู้ไปใช้เพราะลืม
4. ผู้รับการฝึกอบรมไม่นำความรู้ไปถ่ายทอดก่อให้เกิดเกษตรกรอื่นตามความมุ่งหมายของสำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบท เพราะลืมและเพราะหลงความรู้
5. ผู้ถ่ายทอดความรู้ไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ให้เป็นที่เข้าใจของชาวบ้าน
6. ขาดการทดลองปฏิบัติ โครงการในภาคสนาม
7. ขาดการติดตามผลเพราะทางสำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบทถือว่าคนเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ประสานงานด้านการฝึกอบรม ไม่ได้ฝึกอบรมเอง

แนวทางแก้ไขที่ทางกองพัฒนาอาชีพและรายได้ได้ดำเนินการอยู่คือ ได้พยายามสรุปและปรับปรุงเนื้อหาการสอนให้ง่ายต่อการเข้าใจ เมื่อจัดทำคำสอนไว้อบรมเกษตรกร และได้พยายามขอความร่วมมือจากธนาคารเพื่อการเกษตร คลอดจนวนงศ์การ เอกชนต่าง ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกร ครัวเรือน และชี้แนะให้ชาวบ้านกู้เงินจากแหล่งต่าง ๆ ดังกล่าว โดยทางสำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบทจะไม่เข้าไปมีบทบาทในฐานะผู้กำกับ เช่น แกกอน

ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาที่ทางสำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบทประสบอยู่อันได้แก่ ผู้รับการอบรมไม่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้คือไม่จบประถม 4 ผู้วิจัยเห็นว่าในเมื่อไม่สามารถคัดเลือกผู้จบประถม 4 ได้ ทางสำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบทก็ควรที่จะโคลงมากรฐานดังกล่าวลงคือ ผู้รับการอบรมไม่จบประถม 4 ขณะเดียวกันก็ปรับหลักสูตรใหม่ให้เหมาะสมกับขั้นความรู้ของผู้เข้ารับการอบรม

สำหรับปัญหาที่ผู้บริหารอบรมไม่นำความรู้ไปถ่ายทอดต่อซึ่งอาจจะเนื่องมาจากผู้บริหารอบรมต้องการมาเที่ยวหรือต้องการเล่นต้ง หรือหวังความรู้ก็ตาม ปัญหาที่ผู้วิจัยเห็นว่าทางสำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบทได้ทำความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องคัดเลือกมาให้ดีก่อนว่า เมื่อเขาเป็นตัวแทนเขาจะต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบที่จะต้องไปถ่ายทอดความรู้ให้แก่เพื่อนบ้านต่อไป และจะต้องชี้แจงให้เขาทราบด้วยว่า เขาคือความหวังของสำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบทในการที่จะเร่งรัดพัฒนาชนบท โดยการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรคนอื่น ๆ ในท้องถิ่น ปัญหานี้ก็คงจะน้อยลงไป

ส่วนปัญหาที่ว่าวิทยากรไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นปัญหาที่สำคัญมาก จากการสัมภาษณ์ศาสตราจารย์ คุณดวงเดือน พิศาลบุตร นายกสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย ในฐานะที่ท่านมีประสบการณ์ในการพัฒนาสตรีร่วมกับวิทยากรของหน่วยงานรัฐบาลต่าง ๆ ว่า "หน่วยงานรัฐบาลมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ในสาขาวิชานั้น ๆ โดยตรง และมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติซึ่งก็สามารถสอนคนจำนวนน้อย ๆ ได้ผลดี แต่ในปัจจุบันการสอนเป็นกลุ่มใหญ่ไม่ใช่อุณหภูมิเล็ก แต่เจ้าหน้าที่ยังคงใช้วิธีการสอนแบบเก่าอยู่โดยไม่ตระหนักในความสำคัญของวิธีการสอนแทนเป็นกลุ่มใหญ่ซึ่งจะต้องมีวิธีการที่แตกต่างออกไปทำให้การสอนได้ผลต่ำกว่าที่ควร" ผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องอบรมเทคนิควิธีการสอนให้กับเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อที่เขาจะได้ถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่แล้ว เป็นอย่างดีไปยังประชาชนเข้าใจและปฏิบัติได้จริงในเวลาที่ดีลงกว่าที่ปฏิบัติอยู่

สำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบทเป็นหน่วยงานที่มีงานรับผิดชอบหลักในการเร่งรัดความเจริญทางด้านวัตถุ เช่น การสร้างถนน การขุดบ่อน้ำ งานให้การศึกษาคือเพียงงานรองเสริมงานทางด้านวิศวกรรม ดังนั้นบทบาทของสำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบทในการให้การศึกษาก็จึงมีค่อนข้างน้อย จากการสัมภาษณ์นายจุลณรงค์ ณ เชียงใหม่ หัวหน้าฝ่ายวิชาการ กองพัฒนาอาชีพและรายได้ พบว่า โครงการส่งเสริมอาชีพของสำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบทจะดำเนินการ เฉพาะในพื้นที่ที่งานวิศวกรรมอันได้แก่การสร้างถนน สะพาน ขุดบ่อน้ำ ได้ดำเนินการไปแล้ว ส่วนบริเวณที่งานวิศวกรรมยังดำเนินการไม่ได้ ทางสำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบทจะไม่จัดการฝึกอบรมอาชีพแก่ชาวบ้าน แมว่าท้องถิ่นนั้นจะมีปัญหาทาง เศรษฐกิจและต้องการความช่วยเหลือในด้าน การอบรมอาชีพก็ตาม เพราะถือว่า การฝึกอบรมอาชีพโดยไม่มี

งานวิศวกรรมเขาไปก่อนนั้นจะไม่ได้ประโยชน์เท่าที่ควร" เพราะฉะนั้นบทบาทของสำนักงาน
 เργ์คพัฒนาชนบทในการให้การศึกษาระดับสูง จึงไม่เป็นอิสระต้องขึ้นอยู่กับงานวิศวกรรม
 เป็นหลัก การดำเนินงานในการศึกษาจึงยังไม่กว้างขวาง นอกจากนี้สำนักงานเργ์คพัฒนา
 ชนบทก็ไม่ได้มีโครงการฝึกอบรมวิชาที่สำหรับสตรีโดยตรง แต่เป็นการอบรมแก่เกษตรกร
 ชายหญิงทั่วไป อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาลักษณะวิชาที่จัดอบรมให้แก่เกษตรกรมีบางวิชาที่
 เหมาะสมกับสตรีและมีสตรีเรียนเป็นส่วนใหญ่คือ การทอผ้า การปลูกหมอนเลี้ยงไหม การ
 ผลิตกรรมจากวิชาที่สำนักงานเργ์คพัฒนาชนบทจัดฝึกอบรมทั้งหมด 20 วิชา และจากการ
 สัมภาษณ์ นายจูลตรงก ฒ เชียงใหม่ หัวหน้าฝ่ายวิชาการ กองพัฒนาอาชีพและรายได้
 พบว่า การดำเนินงานฝึกอบรมตามโครงการในงบประมาณ 2526 ได้ดำเนินการใน
 31 จังหวัดในพื้นที่ยากจน" ซึ่งเมื่อพิจารณาควบคู่ไปกับจำนวนสตรีที่ผ่านการอบรม 3 อาชีพ
 ดังกล่าว มีอยู่ 964 คน ประมาณได้ว่าในปี 2526 ทางสำนักงานเργ์คพัฒนาชนบทสามารถ
 อบรมสตรีได้โดยเฉลี่ยจังหวัดละ 31 คน ซึ่งจะเห็นว่าเป็นจำนวนที่ค่อนข้างน้อย และจาก
 การสัมภาษณ์ นายสมนึก กิริยา เจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานพัฒนาอาชีพและรายได้โดยกร
 "ยังทราบว่า" ทางสำนักงานเργ์คพัฒนาชนบทประสบปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับผู้รับการอบรม คือ
 ผู้รับการอบรมไม่มีความรู้ไปไร่หรือขายทอดคอเอื้อนมัน ซึ่งเป็นเป้าหมายในการอบรม
 อาชีพให้แก่ผู้รับการอบรม เพราะฉะนั้นจะเห็นว่างานที่สำนักงานเργ์คพัฒนาชนบทจัดจ
 อยู่ในวงจำกัดในขอบเขตที่ไปทำงานเท่านั้น"

กรมส่งเสริมการ เกษตร

นอกจากกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทยซึ่งมีบทบาทหน้าที่ความ
 รับผิดชอบโดยตรงในการให้ความรู้และพัฒนาสตรี ยังมีหน่วยงานรัฐบาลอีกแห่งหนึ่งคือ
 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งแม้ไม่ได้มีหน้าที่โดยตรงในการให้การศึกษารือในการพัฒนา
 แต่ก็ยังมีบทบาทในการให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องที่รับผิดชอบคือพัฒนาการเกษตร กระทรวง
 เกษตรและสหกรณ์มีกรมส่งเสริมการ เกษตร เป็นหน่วยงานที่ให้ความรู้แก่เกษตรกรทางคาน
 การ เกษตร และมีสตรีเป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะคือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศ
 ถึง 4,131 กลุ่ม บทบาทของกรมส่งเสริมการ เกษตร ในการให้การศึกษาสตรีมีรายละเอียดดังนี้

กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ โดยตรงในการพัฒนาการเกษตร โดยส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการเกษตร ให้ความรู้ในด้านการเพิ่มผลผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางเกษตรแก่เกษตรกร ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตร ได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายเกษตรกรออกเป็น 3 กลุ่ม โดยมีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เป็นกลุ่มสตรีที่สำคัญกลุ่มหนึ่ง และกลุ่มยุวเกษตรกร ซึ่งมีสตรีรวมอยู่ด้วยอีกกลุ่มหนึ่ง กรมส่งเสริมการเกษตร โดยฝ่ายเคหกิจเกษตร กองพัฒนาการบริหารการเกษตร เป็นผู้รับผิดชอบโครงการให้การศึกษาแก่สตรีซึ่งมีอยู่ 7 โครงการคือ โครงการให้ความรู้ด้านการเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม โครงการให้ความรู้ด้านการเกษตร โครงการให้ความรู้วิชาเคหกิจเกษตร โครงการให้ความรู้ด้านการแปรรูปถนอมอาหาร โครงการให้ความรู้ด้านหัตถกรรมเกษตร โครงการปรับปรุงบ้านเกษตรกรตัวอย่าง โครงการนำสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรศึกษางานกลุ่มดีถิ่น

ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดโครงการผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงรายละเอียดและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรซึ่งมีดังต่อไปนี้

กรมส่งเสริมการเกษตร เห็นความสำคัญของแม่บ้านเกษตรกรในฐานะที่เป็นแรงงานในไร่นา ทำการเกษตรเคียงบ่าเคียงไหล่กับพ่อบ้าน และยังรับผิดชอบดูแลภายในครอบครัว กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้ทำการส่งเสริมสตรีเกษตรกรโดยการแนะนำให้มีการรวมตัวเข้าเป็นกลุ่มเรียกว่ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และให้บริการวิชาการทั้งทางด้านเคหกิจเกษตรและความรู้ด้านเกษตร เพื่อให้นำไปแก้ไขปัญหาและพัฒนาครอบครัวให้สมาชิกกินดีอยู่ดี มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ และยังนำไปช่วยครอบครัวในการดำเนินงานเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรอีกด้วย

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร (กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร 2523 : 1)

1. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกร รวมตัวกันขึ้น เพื่อร่วมกันใช้พลังความคิด กำลังกาย กำลังทรัพย์ และจิตใจในการปรับปรุงยกระดับฐานะของสังคมเกษตรกรให้ดีขึ้นทุกวิถีทาง
2. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกร ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเกษตร ได้มีความรู้ความสามารถทางคาบเกษตร
3. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกรมีความรู้ด้านเคหกิจเกษตรในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครอบครัว อันจะเป็นผลให้สมาชิกในครอบครัว เกษตรกรมีพละงานามัยที่สมบูรณ์

4. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกรใช้ความรู้ เทคนิค เกษตร เพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว อีกทางหนึ่ง

5. เพื่อให้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เป็นแหล่งรับบริการ ส่งเสริมทั้งทางด้านเกษตร และเทคนิคเกษตรจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้อย่างรวดเร็วและประหยัดงบประมาณ

6. เพื่อให้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรช่วยกันแก้ไขปัญหาลักษณะของสังคมส่วนรวม ปรับให้เท่ากับเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เป็นผลให้รักถิ่นและรักอาชีพ เกษตร ไม่ทิ้งไร่นาอพยพไปประกอบอาชีพอื่น ซึ่งจะ เป็นผลให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจ การเกษตรที่เป็นรากฐานของ เศรษฐกิจไทย

7. การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจะต้องไม่ขัดต่อนโยบายและการบริหารของทางราชการ และจะต้องไม่มีความมุ่งหมายทางการเมืองหรือเพื่อประโยชน์ทางการเมือง

สำหรับโครงการที่ทางกรมส่งเสริมการเกษตร จัดขึ้น เพื่อให้ความรู้แก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในชนบทมี 7 โครงการคือ โครงการให้ความรู้วิชาเทคนิคเกษตร โครงการให้ความรู้ด้านการเกษตร โครงการให้ความรู้ด้านการเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม โครงการให้ความรู้ด้านการแปรรูปถนอมอาหาร โครงการให้ความรู้ด้านหัตถกรรมเกษตร โครงการปรับปรุงบ้านเกษตรกรตัวอย่าง โครงการนำสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรศึกษางานกลุ่มดีถิ่น ซึ่งแต่ละโครงการมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. โครงการให้ความรู้วิชาเทคนิคเกษตร (กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร 2525 : 1)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกร และยุวเกษตรกร ได้มีความรู้ด้านเทคนิคเกษตร เช่น อาหารและโภชนาการ สุขภาพอนามัย การจัดการบ้านเรือน เศรษฐกิจในครัวเรือนและอื่น ๆ เพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ของครอบครัว เกษตรกรให้ดีขึ้น ตลอดจนมีความสามารถในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกร และยุวเกษตรกร รู้จักคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ประกอบอาชีพเองเพื่อเพิ่มรายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. เพื่อให้แผนงานเกษตรกรรมและยุวเกษตรกรรมมีความคืบหน้า และรู้จักรับผิดชอบ
 ของตนเอง ครอบครัวและสังคม
4. เพื่อให้แผนงานเกษตรกรรมและยุวเกษตรกรรมนำความรู้ที่ได้ไปจัดและปรับปรุง
 ระบบเศรษฐกิจในครอบครัวให้สอดคล้องกับการทำอาชีพไรนา

หลักสูตร

สุขภาพอนามัย การปฐมพยาบาล และการสุขาภิบาล
 ประชากรศึกษาและการวางแผนครอบครัว
 การจัดการบ้านเรือน, อาหารโภชนาการ
 การบริหารอาหารและการเลี้ยงดูเด็ก
 เศรษฐกิจในครัวเรือน การทำบัญชีรายจ่าย
 การค้าขายเบื้องต้น
 ศิลปะประดิษฐ์ การคิดแปลงเครื่องใช้จากวัสดุการเกษตร

วิธีการดำเนินงาน

1. เจ้าพนักงานเกษตรกรรมประจำอำเภอ (จำนวน 678 คน ใน 73 จังหวัด
 678 อำเภอ, กิ่งอำเภอ) ให้ความรู้เศรษฐกิจเกษตรแก่ครอบครัวเกษตรกรโดยเป็นแกนกลาง
 ของการดำเนินงานกลุ่มคือ กลุ่มแผนงานเกษตรกรรมและกลุ่มยุวเกษตรกรรม เพื่อเป็นแกนกลาง
 ในการรับและกระจายความรู้ไปยังเกษตรกรอื่น ๆ โดยเจ้าพนักงานเกษตรกรรมจะให้ความ
 ความรู้เป็นประจำทุก ๆ เดือน ๆ ละ 3 วัน/กลุ่ม ในรูปของการบรรยาย การสาธิต การ
 ฝึกปฏิบัติ นิทรรศการ เวทีสารวจสัมมนา การจัดหน่วยส่งเสริมเศรษฐกิจเกษตรเคลื่อนที่และอื่น ๆ
 ทุกวิถีทางที่จะไปสู่อุครอบครัวเกษตรกร
2. เจ้าพนักงานฝ่ายเกษตร กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริม
 การเกษตร ดำเนินการค้นคว้าและพัฒนาการแปรรูปและถนอมผลิตภัณฑ์อาหารทาง ๆ จาก
 ผลผลิตการเกษตรและหัตถกรรมเกษตรต่าง ๆ เพื่ออบรมให้เจ้าพนักงานเกษตรกรรมได้
 นำไปส่งเสริมเผยแพร่ต่อไปแก่ครอบครัวเกษตรกร
3. กรมส่งเสริมการเกษตร จัดนำเอกสารและอุปกรณ์เผยแพร่ผลงานเกษตร
 ทาง ๆ ให้แก่เจ้าพนักงานเกษตร ครอบครัวยุวเกษตรกรและบุคคลทั่วไป

4. กรมส่งเสริมการเกษตรสนับสนุนค่าวัสดุอุปกรณ์แก่เจ้าหน้าที่งานเคหกิจเกษตร
เพื่อดำเนินงาน คือ

4.1 ในกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สนับสนุนค่าวัสดุสาริต ค่าเฉลี่ย 2000 บาท/ปี

4.2 ในกลุ่มยุวเกษตรกร สนับสนุนค่าวัสดุสาริต กลุ่มละ 500 บาท/ปี

5. กรมส่งเสริมการเกษตรร่วมจัดนิทรรศการงานเคหกิจเกษตรกับจังหวัดและ
ภาคต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ผลงานเคหกิจเกษตร

ผลการดำเนินงาน

- สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 4,131 กลุ่ม จำนวน 116,032 คน และสมาชิก
กลุ่มยุวเกษตรกร 4,034 กลุ่ม จำนวน 72,630 คน (เฉพาะสมาชิกหญิง) จะมีความรู้ด้าน
เคหกิจเกษตรเพื่อนำไปปรับปรุงครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่นให้ดีขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ
และสังคม

- กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และยุวเกษตรกรจะเป็นแกนกลางในการกระจายความรู้
เคหกิจเกษตรไปยังครอบครัวเกษตรกรอื่น ๆ ใกล้เคียง 943,310 ครอบครัวทั่วประเทศ

2. โครงการให้ความรู้ด้านการเกษตร (กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริม
การเกษตร 2525 : 3)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีด้านการเกษตรแผนใหม่ เพื่อเพิ่มผล
ผลิตในไรนาให้สูงขึ้น ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เช่น ข้าว ฝ้าย ยางพารา สัตว์ไร่ ฝิ่นน้ำมัน
ไม้ผลและพืชผักต่าง ๆ

2. เพื่อส่งเสริมความรู้ด้านการจัดการไรนา ให้สามารถใช้ปัจจัยการผลิตอย่าง
มีประสิทธิภาพ

3. เพื่อเป็นรายได้และลดรายจ่ายภายในครอบครัว

หลักสูตร

การคัดเลือกพันธุ์และการเก็บเมล็ดพันธุ์

การขยายพันธุ์, การปลูก

การบำรุงดินและการไถพยุ
 การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช
 การใช้ปัจจัยการผลิตที่จะช่วยเพิ่มผลผลิต เช่น เครื่องจักรทุ่นแรงต่าง ๆ
 การเก็บเกี่ยวและการป้องกันการสูญเสียผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว
 การจัดการไรนา

วิธีการดำเนินงาน

1. การสนับสนุนให้มีการรวมตัวเป็นกลุ่ม โดยจะสนับสนุนให้สตรีเยาวชนในชนบทรวมตัวกันเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและยุวเกษตรกร เพื่อเป็นแกนกลางในการรับและกระจายความรู้ทางด้านการเกษตรแก่เกษตรกรอื่น ๆ
2. ถ่ายทอดความรู้แก่กลุ่ม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้ความรู้แก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ยุวเกษตรกรในรูปของการประชุม บรรยาย สาธิต การปฏิบัติจริง การร่วมทำกิจกรรมด้านการเกษตร เช่น การประกวด แข่งขัน ทักษะศึกษาและอื่น ๆ ตามความสนใจและความต้องการของสมาชิก ซึ่งโดยเฉลี่ยเจ้าหน้าที่ให้ความรู้กลุ่มละ 24 ครั้ง/ปี
3. การถ่ายทอดความรู้ตามระบบฝึกอบรมและเยี่ยมชม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรออกเยี่ยมชมให้ความรู้และแก้ไขข้อหาอุปสรรคตามจุดเยี่ยมชมต่าง ๆ ในหมู่บ้านทุก 2 สัปดาห์
4. จัดให้มีหน่วยส่งเสริมการเกษตรเคลื่อนที่ เพื่อเผยแพร่และส่งเสริมความรู้การเกษตรให้รวดเร็วทั่วถึงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ผลการดำเนินงาน

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและยุวเกษตรกรใน 72 จังหวัด (610 อำเภอ 69 ถึงอำเภอ) ได้รับความรู้ทางด้านการเกษตร เพื่อลดรายจ่ายในครอบครัว และนำไปประกอบอาชีพเป็นรายได้ให้แก่ครอบครัว ทั้งนี้คือ

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	4,131	กลุ่ม	จำนวน	116,032 คน
กลุ่มยุวเกษตรกร	4,034	กลุ่ม	จำนวน	72,630 คน (เฉพาะสมาชิกหญิง)

5. การเลี้ยงไหมและการทอผ้าไหม (กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร 2525 : 4)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมให้มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ให้ได้ผลผลิตสูงขอเทียบกับความต้องการใช้ภายในประเทศ
2. ให้มีเส้นไหมเพิ่มขึ้นและมีเหลือส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ
3. เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้แก่เกษตรกร

หลักเกณฑ์

การปลูกหม่อน

การเลี้ยงไหม

การสาวไหม

การทอผ้าไหม

วิธีการดำเนินงาน

1. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแนะนำส่งเสริม
 - 1.1 การปลูกหม่อนพันธุ์ดี โดยทำโครงการสาธิตหม่อนแปลงใหญ่ แปลงละ 5-20 ไร่ รวม 31 จังหวัด งบประมาณสนับสนุนเป็นค่าพันธุ์และค่าปุ๋ย
 - 1.2 การเลี้ยงไหม โดยทำโครงการสาธิตการเลี้ยงไหม แบบโครงการหมู่บ้านเลี้ยงไหมเน้นหนักไปเป็นหัวข้องานวิธีการเลี้ยงไหมที่ถูกต้อง โดยแนะนำให้เกษตรกรเลี้ยงไหมในห้องเลี้ยงไหมมุงลวด ค่าเงินการจังหวัดละ 10-50 ห้อง ใน 16 จังหวัด ภาคตะวันออกเชียงใหม่ และ 1-2 ห้อง ใน 7 จังหวัดภาคอื่น ๆ งบประมาณเป็นค่าวัสดุสร้างห้องเลี้ยงไหม ภาชนะ ภาชนะไหม และค่าเครื่องขยาย
2. จัดสร้างศูนย์ขยายพันธุ์ไหม เพื่อผลิตไหมที่ระดับบริการแก่เกษตรกร โดยสร้างศูนย์ขยายพันธุ์ไหม 2 แห่ง ที่จังหวัดศรีสะเกษ และนครราชสีมา งบประมาณเป็นค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง วัสดุพันธุ์ วัสดุและค่าวัสดุอื่น ๆ

3. ฝึกอบรม

3.1 ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่การเกษตร เพื่อนำความรู้ไปถ่ายทอดแก่เกษตรกร
ในโครงการ

3.2 ฝึกอบรมเกษตรกร

3.2.1 ฝึกอบรมแบบเน้นหนัก หลักสูตร 30 วัน เพื่อนำความรู้ไป
ถ่ายทอดแก่เกษตรกรเพื่อนำไป

3.2.2 ฝึกอบรมทั่วไป โดยเจ้าหน้าที่การเกษตรไปฝึกอบรมในหมู่บ้าน
งบประมาณเป็นค่าเบี้ยเลี้ยง ที่พัก พาหนะของเจ้าหน้าที่และเกษตรกร

3.3 ฝึกอบรมการสาวไหมและการทอผ้าไหม โดยร่วมกับกองอุตสาหกรรม
จังหวัด กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

ผลการดำเนินงาน

1. จำนวนครัวเรือนที่เลี้ยงไหม	451,781	ครอบครัว
เนื้อที่ปลูกหม่อน	257,825	ไร่
ผลผลิตเส้นไหม	671,848	กก./ปี
2. ผลการจัดทำโครงการหมู่บ้านเลี้ยงไหมเน้นหนัก ใน 16 จังหวัดภาคตะวันออก เฉียงเหนือ		
ห้องเลี้ยงไหมสาริต	4,400	ห้อง
ผลผลิตเส้นไหม	30,000	กก./ปี
มูลค่าประมาณ	15,000,000	บาท/ปี

4. โครงการให้ความรู้ด้านการแปรรูปและถนอมอาหาร (กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร
กรมส่งเสริมการเกษตร 2525 : 6)

วัตถุประสงค์

เพื่อสนับสนุนการรวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและกลุ่มยุวเกษตรกร ค่าเงินการถนอม
อาหารและแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ความต้องการของตลาดและความเหมาะสมกับ
สภาพพื้นที่ เพื่อเป็นอาชีพสำรองเสริมรายได้แก่ครอบครัว

หลักการ

1. หลักการถนอมและแปรรูปอาหาร เช่น การทำให้อาหารแห้งและการรมควัน การหมักและการคง การใช้อุณหภูมิสูง การใช้อุณหภูมิต่ำ การใช้สารเคมี หรือสารปรุงแต่งอาหาร เป็นต้น
2. วิธีการถนอมและแปรรูปอาหารจากผลผลิตในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ต่าง ๆ (หมู ไก่ ปลา เป็นต้น)
3. ประโยชน์ของการแปรรูปและถนอมอาหาร
4. การเก็บรักษาและส่งมอบกลางทางโภชนาการของอาหารที่ถนอม
5. การใช้อาหารให้คุ้มค่า คือใช้ประโยชน์จากทุกส่วนของพืชและสัตว์ที่รับประทานได้

วิธีการดำเนินงาน

1. รวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และยุวเกษตรกร ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่งานเคหกิจเกษตรประจำอำเภอในรูปของการบรรยาย สาธิต และการฝึกปฏิบัติ
2. ให้สมาชิกกลุ่มที่ได้มีความรู้แล้วเป็นแกนกลางกระจายความรู้ไปยังสตรีเกษตรกรอื่น ๆ ในหมู่บ้าน
3. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและกลุ่มยุวเกษตรกร ร่วมกันดำเนินงานแปรรูปและถนอมอาหารจากผลผลิตในท้องถิ่น เพื่อนำออกจำหน่ายเพิ่มรายได้แก่กลุ่มและสมาชิก
4. ในกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร สนับสนุนการวัสดุสาธิตจังหวัดละ 1 กลุ่ม ๆ ละ 3,000 บาท/ปี รวม 73 กลุ่ม เป็นเงินทั้งสิ้น 219,000 บาท/ปี

ผลการดำเนินงาน

- สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ได้ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตรแล้วสามารถนำไปประกอบอาชีพหรือเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวได้
- สำหรับสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรใน 73 จังหวัด จะมีความรู้สามารถดำเนินการกิจการรายได้เสริมร่วมกันในรูปของกลุ่ม โดยเฉลี่ย 2,000 บาท/กลุ่ม และสามารถนำเงินนี้เป็นเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่ม และแบ่งผลกำไรแก่สมาชิกผู้ประกอบการ

5. โครงการให้ความรู้ความเข้าใจกิจกรรมเกษตร (กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร 2525 : 7)

วัตถุประสงค์

เพื่อสนับสนุนการรวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและกลุ่มยุวเกษตรกรกรดำเนินกิจกรรมที่กิจกรรมเกษตรกานกลาง ๆ ความต้องการของตลาดและความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อเป็นวิธีทรงใ้มีรายไ้แก่ครอบครัว

หลักผู้ตร

1. การกั้เลือกวัสดุในท้องถิ่นมาใ้ให้เกิดประโยชน์
2. การออกแบบและการตกแต่ง
3. วิธีการประดิษฐ์
4. ประโยชน์ใ้ระชาอย

วิธีการดำเนินงาน

1. รวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและยุวเกษตรกรที่สนใจทางกานที่กิจกรรมเกษตรรับความรู้จากเจ้าหน้าที่เทคนิคเกษตรประจำอำเภอหรือวิทยากรจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม โดยการฝึกปฏิบัติวิธีการทำสิ่งประดิษฐ์กาน ๆ จากวัสดุในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ทวาย ฟางข้าว เปลือกข้าวโพด ฝอ ถัก ตักกบชวา นำมาประดิษฐ์เป็นกระเป่า กระจกร้า ตุ๊กตา ถอกไม้ ฯลฯ เป็นต้น
2. ใ้สมาชิกกลุ่มที่ใ้ได้รับความรู้แล้ว เป็นแกนกลางในการกระจายความรู้ไปยังสตรีเกษตรกรอื่น ๆ ในหมู่บ้าน
3. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและกลุ่มยุวเกษตรกรร่วมกันดำเนินงานทางกานที่กิจกรรมเกษตรใ้ื่อนำออกจำหน่ายใ้มีรายไ้แก่กลุ่มและสมาชิก
4. ในกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตรสนับสนุน วัสดุสาธิตจังหวัดละ 1 กลุ่ม ๆ ละ 3,000 บาท/ปี รวม 73 กลุ่ม เป็นเงินทั้งสิ้น 219,000 บาท/ปี

ผลการดำเนินงาน

- สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้รับความรู้แล้ว สามารถนำไปปฏิบัติประกอบเป็นอาชีพ รองเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวได้
- สำหรับสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรใน 73 จังหวัด จะมีความรู้สามารถทำใน ธุรกิจทางด้านหัตถกรรมเกษตร ทหารายได้เป็นรวมกันในรูปของกลุ่ม โดยเฉลี่ย 2,000 บาท/กลุ่ม และสามารถนำเงินนี้ไปเป็นเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มและแบ่งผลกำไร แก่สมาชิกผู้ประกอบการ

6. โครงการปรับปรุงบ้านเกษตรกร ตัวอย่าง (กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริม การเกษตร 2526 : 6)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อใช้เป็นจุดสาธิตการดำเนินงานส่งเสริมเคหกิจเกษตร
2. เพื่อให้ครอบครัวเกษตรกรใน 72 จังหวัดได้จัดทำบ้านเกษตรกรตัวอย่าง อย่างน้อยจังหวัดละ 10 หลัง
3. เพื่อให้เกษตรกรได้ปรับปรุงบ้านเรือนของตนให้น่าอยู่ น่าอาศัย สะอาด ถูก สุขลักษณะดีจะช่วยป้องกันโรคภัยไข้เจ็บที่อาจจะเกิดขึ้นกับสมาชิกในครอบครัว
4. ส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักใช้วัสดุที่มีอยู่และหาง่ายในท้องถิ่น มาตกแต่งแก้ไข ให้เกิดประโยชน์
5. เพื่อให้เกษตรกรรู้จักใช้เนื้อที่บริเวณบ้านปลูกผักสวนครัว ไม้ผล ไม้ดอกหรือ เลี้ยงสัตว์ ซึ่งนอกจากให้ความร่มรื่นสวยงามแล้วผลผลิตของพืชผลที่ได้จะช่วยให้ครอบครัว เกษตรกรมีอาหารกินเพียงพอตลอดปี และเป็นการประหยัดรายจ่ายอีกด้วย

วิธีการดำเนินงาน

แนะนำและส่งเสริมให้สมาชิกครอบครัว เกษตรกรปรับปรุงบ้าน เรือนตามแนวทาง ที่กำหนดไว้ โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ให้เป็นบ้าน เกษตรกรตัวอย่าง อย่างน้อย จังหวัดละ 10 หลัง 72 จังหวัด รวม 720 หลัง เพื่อให้การดำเนินงานส่งเสริมเคหกิจ - เกษตรกร เกิดผลดีต่อครอบครัว เกษตรกรอย่างแท้จริง และส่งผลถึงการ ส่งเสริมในด้านอื่น ๆ ด้วย

ผลการดำเนินงาน

กรมกรรวิ เภษกรกรปรับปรุงบ้านเรือนของชนไทยเป็นบ้านเษกรกรตัวอย่าง จำนวน 720 หลังใน 72 จังหวัด ประกอบกับบ้านเษกรกรตัวอย่างที่ภาคดำเนินการอีก 56 หลัง ซึ่งจะเป็นแบบอย่างให้กรรกรกรอื่น ๆ ปฏิบัติตาม โดยกำหนดความานเษกรกรตัวอย่าง 1 หลัง จะเป็นตัวอย่างให้บ้านอื่น ๆ จัดทำตาม 5 หลัง

7. โครงการนำสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเษกรกรศึกษางานกลุ่มดีเด่น (กองพัฒนาการบริหารงาน เษกรกร กรมส่งเสริมการเกษตร 2525 : 8)

วัตถุประสงค์

เพื่อให้สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเษกรกรศึกษางานกลุ่มแม่บ้านเษกรกร ที่มีผลงานดีเด่น เพื่อนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในท้องถิ่นของตน

วิธีการดำเนินงาน

สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคแต่ละภาคดำเนินการคัดเลือกแม่บ้านเษกรกร จากจังหวัดภายในขอบเขตความรับผิดชอบของแต่ละภาคจำนวน 120 คน ไปศึกษางานกลุ่มแม่บ้านเษกรกรที่มีผลงานดีเด่นเป็นเวลา 1 วัน

ผลการดำเนินงาน

สมาชิกแม่บ้านเษกรกรจำนวน 720 คน จาก 6 ภาค ได้ศึกษางานและนำมาใช้ปรับปรุงความเป็เนอของกรรกรกรและสังคมให้ดีขึ้น

และจากการสัมภาษณ์นางสาวพรชูลี ใจกาแหง เจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคนิคเษกรกรและศึกษากนควารายงานประจำปีของสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทยยังพบว่า กรมส่งเสริมการเกษตรยังได้ร่วมมือกับหน่วยงานเอกชนในการจัดริเริ่มการสอนแบบใหม่ขึ้น โดยร่วมมือกับสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์และสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย โดยมีศาสตราจารย์ คุณคงเคื้อน พิศาลบุตร เป็นผู้อำนวยการวางแผนและทดลองการสอนแบบผสมผสาน (โครงการนี้เป็นโครงการราระหว่างโครงการส่งเสริมการศึกษาสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ และโครงการการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาต่อเนื่องเพื่อพัฒนา

ของสมาคมศรัทธาศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งมีศาสตราจารย์คุณดวงเดือน พิศาลบุตร เป็นประธานโครงการทั้งสอง) ตามโครงการนี้ได้คิดริเริ่มการสอนแบบผสมผสานคือการผสมผสานวิชาการหลาย ๆ สาขาวิชาเข้าเป็นหน่วยเดียวกัน สอนในเวลาจำกัด โดยมีจุดมุ่งหมายให้ข้าราชการที่ทำงานในท้องถิ่นใกล้ชิดประสานงานกันและทำงานร่วมกันเป็นทีม ทางกรมส่งเสริมการเกษตร ได้รวมทดลองให้เจ้าหน้าที่เกษตริกเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นแกนกลางในการสอนและฝึกอบรมให้แก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและกลุ่มยุวเกษตรกร โดยให้ความรู้ด้านการถนอมอาหาร และให้เจ้าหน้าที่เกษตร เป็นผู้ให้ความรู้ด้านการเพาะปลูก เจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้ความรู้ด้านโภชนาการ สุขภาพอนามัยอันเกี่ยวข้องกับเรื่องการถนอมอาหาร เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนให้ความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน และเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาให้ความรู้ทางการอ่านเขียน

ผู้อำนวยการโครงการทดลองนี้ได้นำทีมงานไปทดลองหลายจังหวัดในชนบทซึ่งก็ประสบความสำเร็จในทุกแห่ง จากผลการร่วมมือกันในครั้งนี้ทางเจ้าหน้าที่เกษตริกเกษตรจะได้เชิญชวนให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลกลาง ๆ มาร่วมมือกันต่อไป และได้เริ่มร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุขแล้ว หลังจากนี้โครงการนี้ได้ทดลองไปแล้ว 1 ครั้ง

จากการพิจารณาโครงการให้การศึกษาแก่สตรีของกรมส่งเสริมการเกษตรผู้วิจัยเห็นว่า กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีอย่างมาก หน่วยงานหนึ่ง มีบทบาทดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนจากการที่กรมส่งเสริมการเกษตร ได้กำหนดกลุ่มสตรีเป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะคือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร นอกเหนือจากกลุ่มยุวเกษตรกร ซึ่งมีเยาวชนสตรีรวมอยู่ด้วย ซึ่งการที่มีกำหนดกลุ่มเป้าหมายลงไปชัดเจนเช่นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า จะทำให้สามารถกำหนดและวางโครงการต่าง ๆ ได้เหมาะสม โครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาสตรีของกรมส่งเสริมการเกษตรมี 7 โครงการคือ โครงการให้ความรู้วิชาเกษตริกเกษตร โครงการให้ความรู้ด้านการเกษตร โครงการให้ความรู้ด้านการเลี้ยงไหมและต่อผ้าไหม โครงการให้ความรู้ด้านการแปรรูปถนอมอาหาร โครงการให้ความรู้ด้านกิจกรรมเกษตร โครงการปรับปรุงแม่บ้านเกษตรกรตัวอย่าง โครงการนำสมาชิกกลุ่มแม่บ้านศึกษางานกลุ่มใกล้เคียงจะเห็นว่าโครงการเหล่านี้ล้วนสอดคล้องกับบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งจากการวิจัยของอาจารย์ทัศนีย์ จันทะสว่าง เรื่องบทบาทแม่บ้านเกษตรกรไทย พบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทหน้าที่อย่างน้อย 5 อย่าง คือ ภาระยา มารคา ผู้ดูแลบ้าน ผู้ควบคุมเงินของครอบครัว และผู้

หารายได้มาเลี้ยงครอบครัว (วารสารพันธ์ จันทรสว่าง 2523 : 1)

ผู้วิจัยเห็นว่าสำหรับบทบาทการ เป็นภรรยาในทางกรมส่งเสริมการ เกษตร ได้มี โครงการ เกษกิจเกษตร โครงการแปรรูปถนอมอาหาร โครงการปรับปรุงบ้าน เกษตรกร ตัวอย่าง ที่จะให้ความรู้ด้านอาหารโภชนาการ สุขภาพอนามัย การจัดการเรือน เพื่อจะได้ คุ้นเคยใจใส่ความเรียบร้อยของสามีใหม่ความสุข สำหรับบทบาทในฐานะมารดา โครงการ เกษกิจเกษตรจะให้ความรู้ในเรื่องการวางแผนครอบครัว การบริบาลทารกและการเลี้ยงดู เล็ก เพื่อให้สตรีมีและเลี้ยงดูลูกได้อย่างมีคุณภาพ สำหรับบทบาทในฐานะผู้ดูแลบ้าน ทางกรม ส่งเสริมการ เกษตรมีโครงการ เกษกิจเกษตร และโครงการปรับปรุงบ้าน เกษตรกร ตัวอย่าง ให้ความรู้ในเรื่องการจัดการขายเรือของชนในนาอยู่ถูกสุขลักษณะ และบทบาทในการเป็น ผู้ควบคุมเงินของครอบครัว โครงการ เกษกิจเกษตรก็ให้ความรู้ในเรื่องการใช้จ่าย การทำ บัญชี การจัดการเศรษฐกิจในครัวเรือน สำหรับบทบาทในการ เป็นผู้หารายได้มาเลี้ยงครอบครัว นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าโครงการแทบทุกอันของกรมส่งเสริมการ เกษตรจะให้ความรู้แก่สตรีเพื่อเพิ่ม พูนรายได้ให้ครอบครัว ซึ่งก็สอดคล้องกับบทบาทในการ เป็นผู้หารายได้มาเลี้ยงครอบครัว โครงการดังกล่าวได้แก่ 1. โครงการ เกษกิจเกษตร ซึ่งให้ความรู้ในการตัดเย็บเสื้อผ้า การประดิษฐ์สิ่งของ 2. โครงการให้ความรู้ทางด้านการเกษตร ให้ความรู้ด้านเทคโนโลยี ทางการ เกษตรแนวใหม่ ซึ่งทำให้สตรีช่วยเพิ่มผลผลิตในไร่นานั่น เป็นการเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว 3. โครงการให้ความรู้ด้านการเลี้ยงไหม หอผ้าไหม เพื่อให้สตรีมีความรู้เพิ่มผลผลิต ให้สูงเพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัว 4. โครงการหักลดกรมเกษตร ช่วยให้มีมาตรฐานรู้จักประณีต สิ้นค้าหักลดกรมจากรัฐเพื่อไร่นาทางการ เกษตรนำไปขายหารายได้ให้ครอบครัว 5. โครงการ แปรรูปถนอมอาหาร ช่วยให้สตรีถนอมอาหารไว้กินนาน และช่วยให้ผลิตภัณฑ์มีมากเกินไป และราคาต่ำได้มีราคาสูงขึ้น และยังอาจจะไปสู่ตลาดกรมในครัวเรือนเป็นการ เพิ่มพูนรายได้ ให้ครอบครัว

จากการพิจารณาผลการดำเนินงานในการศึกษาแก่กลุ่มแม่บ้าน เกษตรกร จะเห็นว่า กรมมีบทบาทในการ อบรมให้ความรู้แก่กลุ่มแม่บ้าน เกษตรกร ทั่วประเทศ เช่นโครงการให้ความรู้ วิชา เกษกิจเกษตร และโครงการให้ความรู้ด้านการเกษตร ทำการอบรมกลุ่มแม่บ้าน เกษตรกร ใน 72 จังหวัด จำนวน 116,032 คน และยุวเกษตรกร 72,630 คน นอกจากนั้นกรมส่งเสริม การ เกษตร ยังติดตามผลโดยการ ส่งเจ้าหน้าที่ เกษกิจเกษตร ออกไปเยี่ยมพบแม่บ้านเป็นประจำ

ตามจุดเยี่ยมที่กำหนด 2 สัปดาห์/ครั้ง ซึ่งการเยี่ยมมานี้จะเป็นการติดตามผลการอบรมได้อย่างดี ว่าสตรีได้นำความรู้จากการอบรมไปใช้ปรับปรุงบ้านเรือน รุกจักแปรรูปถนอมอาหาร ทำหัตถกรรม ฯลฯ เพื่อลดรายจ่ายหรือเพิ่มจุนรายได้อีกหรือไม่ ถ้าแม้มานยังไม่นำความรู้ไปใช้ เจ้าหน้าที่เกษตรก็จะจัดส่ง เสริมแนะนำให้นำความรู้ไปใช้ เพราะฉะนั้นการติดตามผลการเยี่ยมมานของเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตรจะเป็นการติดตามผลได้ดีกว่าหน่วยงานอื่น เพราะไม่ได้ทำการติดตามผลทางด้านปริมาณ ระยะเวลาการอบรมอย่างเดียว แต่เป็นการติดตามผลด้านคุณภาพว่าได้นำความรู้จากการอบรมไปใช้ให้เป็นประโยชน์หรือไม่

และสำหรับบทบาทของกรมส่งเสริมการเกษตรในการร่วมมือกับสภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์และสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย โดยศาสตราจารย์คุณหญิงเลื่อน ศิลาสมุทร เป็นผู้อำนวยการนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าบทบาทนี้นอกจากจะเป็นก้าวใหม่ของการร่วมมือกันอย่างจริงจังทั้งด้านการวางแผนและปฏิบัติของหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนในการพัฒนาสตรีแล้ว ยังเป็นการร่วมมือกันในการสร้างสรรค์คิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการให้การศึกษาคือเพื่อพัฒนาสตรีอีกด้วย บทบาทเช่นนี้ควรได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้ทำให้กว้างขวางระหว่างหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนอื่น ๆ เพราะนอกจากจะเป็นประโยชน์ในการให้การศึกษแก่สตรีแล้วยังเป็นการใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากร อันได้แก่ บุคคล วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ งบประมาณของประเทศ อย่างคุ้มค่าที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดของโครงการทดลองนี้จะเป็นก้าวอย่างในการร่วมมือประสานงานกันในการพัฒนารูปแบบของหน่วยงานรัฐบาลด้วยกัน และหน่วยงานเอกชนเป็นนอวงดี

ปัญหาในการให้การศึกษาสตรี (กรมส่งเสริมการเกษตร 2523 : 7)

ในการดำเนินการตามโครงการให้การศึกษานอกสถานเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร ปรากฏว่าทางกรมต้องประสบปัญหาหลายประการซึ่งฝ่ายเคหกิจกรม กองพัฒนาการบริหารการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตรได้รวบรวมปัญหาไว้ในปี 2525 ดังต่อไปนี้

1. สมาชิกผู้รวมโครงการไม่เข้าใจวัตถุประสงค์และความสำคัญของโครงการ
2. การฝึกอบรมต้องอาศัยทักษะในค่านั้น ๆ บางแห่งเพื่อสร้างความมั่นใจ แก่สมาชิกส่วนใหญ่ที่มีความถนัดไม่ตรงกับกิจกรรมที่ฝึก
3. สตรีมักไม่มีเวลาเข้ามาฝึกอบรมเพราะต้องประกอบอาชีพ

4. สตรีไม่มีเงินทุนซื้อวัสดุอุปกรณ์รวมในกิจกรรมของกลุ่ม
5. สตรีไม่มีความรู้ด้านธุรกิจการค้า
6. เจ้าหน้าที่เทคนิคเกษตรไม่ได้รับความร่วมมือจากอำเภอหรือจังหวัดหรือแม่และสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเองเท่าที่ควร เนื่องจากไม่เห็นความสำคัญของงานนี้
7. เจ้าหน้าที่เทคนิคเกษตรออกตรวจเยี่ยมน้อยเกินไป

สำหรับการแก้ปัญหาที่ทางกรมส่งเสริมการเกษตรดำเนินการ เน้นอยู่จากการสัมมนาพรศูลี ใจกล้าแห่ง พทวฯ ทางกรมฯ พยายามจะแก้ปัญหาทุกอันแ่บางปัญหาที่แก้ไขได้ สำหรับปัญหาที่ทางหน่วยงานกำลังแก้ไขคือ ทางหน่วยงานจะเป็นผู้จัดหาเครื่องมือที่มีราคาแพงหายากไปให้บริการแก่ประชาชน และพยายามใช้วัสดุอุปกรณ์ที่พอหาได้ในชุมชนหรือราคาถูกมาใช้ในการฝึกอบรม นอกจากนี้ทางหน่วยงานเทคนิคเกษตรก็ได้จัดอบรม หรือสาธิตเทคนิควิธีการใหม่ ๆ และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการดำเนินงานกันอยู่เสมอ เพื่อให้เจ้าหน้าที่เทคนิคเกษตรประจำอำเภอมีความคิดกับเหตุการณ์ สำหรับปัญหาสตรีไม่มีเวลาดำเนินงานสนใจและไม่ได้รับความร่วมมือจากอำเภอ จังหวัด ทางหน่วยงานก็ได้พยายามประชาสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจเห็นประโยชน์

ผู้วิจัยเห็นว่ปัญหาที่กรมส่งเสริมการเกษตรประสบอยู่ไม่ไ้เป็นปัญหารุนแรงมากก็่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ เพราะอย่างน้อยกรมฯ ก็มีเจ้าหน้าที่เทคนิคเกษตรประจำอู่ทุกอำเภอ ซึ่งม่ว่ามีเจ้าหน้าที่ประจำอู่ทั่วถึงเพียงพอที่จะแก้ปัญหาส่วนใหญ่ได้ การแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามความเห็นของผู้วิจัยเห็นว่าควรมีนโยบายสนับสนุนของเจ้าหน้าที่เทคนิคเกษตร เป็นสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ของงานให้การศึกษาแก่สตรีและจะช่วยเหลือปัญหาต่าง ๆ ลงได้เช่น อบรมฝึกสอนงานทั้งกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มบู่เกษตรกร หรือการไม่ได้รับความร่วมมือจากจังหวัดและอำเภอ เป็นต้น เพราะการมีนโยบายสนับสนุนทั้งกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น ๆ และประชาชนจะทำให้ได้รับความร่วมมือจากเขาเหล่านั้น อันจะช่วยลดภาระในการปฏิบัติงานใ้ค่อนข้างมาก

กระทรวงสาธารณสุข

ในการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพประชากรนั้น นอกจากจะให้การศึกษาทางวิชาการและวิชาชีพแล้ว การให้ความรู้ทางด้านสุขภาพอนามัยก็มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาประชากร กระทรวงสาธารณสุขในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงในการพัฒนาสุขภาพอนามัยของประชาชน ก็มีบทบาทในการให้การศึกษาด้วย โดยกระทรวงสาธารณสุขมีกรมอนามัยเป็นหน่วยงานสำคัญในการให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัยแก่สตรีโดยเฉพาะดังมีรายละเอียดดังนี้

กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาสุขภาพอนามัยของประชาชนและเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการให้ความรู้แก่ประชาชนโดยเฉพาะสตรี ทั้งนี้เพราะสตรีในฐานะแม่เป็นบุคคลสำคัญในการรักษาสุขภาพอนามัยของครอบครัว ทางกระทรวงสาธารณสุขก็ได้เห็นความสำคัญของสตรีจึงได้จัดตั้งโครงการอนามัยแม่และเด็ก และโครงการโภชนาการขึ้น เป็นโครงการ เฉพาะนอกเหนือจากงานอนามัยแม่และเด็กซึ่งเป็นงานหลักของกองอนามัยครอบครัว ในการให้ความรู้แก่มารดา นอกจาก 2 โครงการนี้แล้ว ในปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุขยังได้จัดตั้งโครงการสาธารณสุขมูลฐานขึ้นเพื่อให้ประชาชนในชนบทสามารถช่วยตนเองในการรักษาสุขภาพอนามัย นอกเหนือจากความมุ่งหมายที่จะสนองนโยบายขององค์การอนามัยโลกที่กำหนดเป้าหมายที่จะพัฒนาให้ประชาชนทุกคนในโลก มีสุขภาพอนามัยในระดับที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุขตามสภาพในทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่นภายในปี 2543 ซึ่งรู้จักกันทั่วไปว่า "สุขภาพดีถ้วนหน้า 2543" อีกโครงการหนึ่งที่กระทรวงสาธารณสุขได้จัดให้แก่ประชาชนโดยมีสตรีรวมอยู่ด้วยคือ โครงการวางแผนครอบครัว โครงการนี้มีประโยชน์ต่อสตรีอย่างมากในฐานะที่สตรีเป็นผู้ที่มีบทบาทโดยตรงในการวางแผนครอบครัว สำหรับรายละเอียดของแต่ละโครงการมีดังต่อไปนี้

1. งานอนามัยแม่และเด็ก

งานอนามัยแม่และเด็กเป็นงานที่สำคัญที่สุดงานหนึ่งของกรมอนามัยในการให้การศึกษาแก่สตรี งานอนามัยแม่และเด็กนี้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่เริ่มสถาปนากรมสาธารณสุขในปี พ.ศ. 2461 โดยยกฐานะจากแผนกแม่กองสงเคราะห์แม่และเด็ก และเปลี่ยนชื่อมาเป็นกองอนามัยครอบครัวในปี 2515

ในปี พ.ศ. 2520-2524 กองอนามัยครอบครัวได้ขยายขอบเขตการทำงานให้กว้างขวางยิ่งขึ้นทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ในส่วนกลางได้จัดตั้งศูนย์ประมวลข่าวสารกองอนามัยครอบครัว เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลทางประชากร ในส่วนภูมิภาค กองอนามัยครอบครัวมีหน่วยงานในสังกัดอีก 12 แห่ง เพื่อเป็นสถานที่ให้บริการและเผยแพร่ความรู้อนามัยแม่และเด็ก และการวางแผนครอบครัวแก่ประชาชนในทุกภาค หน่วยงานดังกล่าวคือ (กระทรวงสาธารณสุข 2525 : 587)

- โรงเรียนผดุงครรภ์อนามัยวชิระ
- โรงเรียนผดุงครรภ์อนามัยลำปาง
- สถานีอนามัยเด็กกลางนนทบุรี
- ศูนย์ฝึกและอบรมการอนามัยแม่และเด็กกรุงเทพฯ
- ศูนย์อนามัยแม่และเด็กเขต 4 ขอนแก่น
- ศูนย์อนามัยแม่และเด็กเขต 5 เชียงใหม่
- ศูนย์อนามัยแม่และเด็กเขต 6 นครสวรรค์
- ศูนย์อนามัยแม่และเด็กเขต 7 ราชบุรี
- ศูนย์อนามัยแม่และเด็กเขต 9 ขะข่า

ศูนย์อนามัยแม่และเด็กเขตยังได้จัดตั้งหน่วยงานสาขาระดับอำเภออีก 3 แห่ง คือ

- ศูนย์อนามัยแม่และเด็กชนบทที่ 14 อำเภอเมืองพล ขอนแก่น
- ศูนย์อนามัยแม่และเด็กชนบทที่ 16 อุทัยธานี
- ศูนย์อนามัยแม่และเด็กชนบท สุวรรณภูมิ รอยเอ็ด

กระทรวงสาธารณสุขมีหลักการดำเนินงานดังนี้

1. ให้ความรู้เกี่ยวกับมีวิสัยทัศน์ และเตรียมพร้อมสำหรับครอบครัว
2. ดูแลแนะนำในระหว่างตั้งครรภ์
3. ให้บริการทำคลอดด้วยวิธีที่ถูกต้องปลอดภัย
4. ดูแลมารดาและทารกแรกคลอดรวมทั้งการเยี่ยมและการตรวจหลังคลอด
5. ให้การส่งเสริมสุขภาพป้องกันและรักษาโรคแม่และเด็ก
6. ให้ความรู้และแนะนำเกี่ยวกับวางแผนครอบครัว โภชนาการสำหรับมารดา

ทารกและใหญ่มีกุมกับโรค

วัตถุประสงค์ของงานอนามัยแม่และเด็ก (กระทรวงสาธารณสุข 2525 : 586)

1. เพื่อส่งเสริมให้หญิงมีครรภ์และมารดาหลังคลอดมีสุขภาพสมบูรณ์ โดยได้รับบริการอนามัยเพียงพอ รวมทั้งใหม่ความรู้เกี่ยวกับการบริหารตนเองทั้งก่อนและหลังคลอด การคลอดโดยปลอดภัย และมีความรู้เกี่ยวกับการบริหารทารกวัย
2. เพื่อส่งเสริมให้ทารกและเด็กมีสุขภาพสมบูรณ์ ได้รับบริการอนามัยอย่างเพียงพอ รวมทั้งได้รับภูมิคุ้มโรคบางชนิดและได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องลักษณะ พร้อมทั้งจะเจริญเติบโตอย่างแข็งแรง มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

การดำเนินการให้บริการศึกษาแก่สตรีในชนบท

ในส่วนภูมิภาค ศูนย์อนามัยแม่และเด็ก จะเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการให้บริการ และให้คำแนะนำ เผยแพร่ความรู้ เกี่ยวกับงานอนามัยแม่และเด็กและสตรี ดังต่อไปนี้

(สุขภาพธรรม ศูนย์สาธารณสุข 2521 : 1)

1. การให้บริการความรู้กิจกรรม กุมาร เวชกรรม และให้คำแนะนำในการดูแลรักษาสุขภาพของมารดาและทารก แก่สตรีที่มาใช้บริการของศูนย์อนามัยแม่และเด็ก
2. งานให้ความรู้แก่ประชาชนนอกศูนย์อนามัยแม่และเด็ก
 - งานหน่วยเคลื่อนที่ ได้แก่ งานส่งหน่วยอนามัยชุมชนออกปฏิบัติงานวางแผนครอบครัว งานอนามัยแม่และเด็ก และงานสาธารณสุขโดยทั่ว ๆ ไป ในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตปฏิบัติงานของศูนย์ฯ
 - งานเผยแพร่และสั่งกมสงเคราะห์ ได้แก่ งานเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ในด้านการวางแผนครอบครัว และงานอนามัยแม่และเด็กในสถานี่และนอกสถานี่ โดยจัดนิทรรศการ จัดหน่วยเผยแพร่เคลื่อนที่ จัดประกวดสุขภาพเด็กประจำปี ตลอดจนงานสั่งกมสงเคราะห์แก่ประชาชนที่อยู่ในเขตให้บริการ
 - งานส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ งานพยายามลดสาธารณสุข โดยออกเยี่ยมบ้านคนไข้เพื่อติดตามและให้บริการ คำแนะนำ ตามความต้องการ

ผลการดำเนินงาน (กระทรวงสาธารณสุข 2525 : 244)

ตารางที่ 14 จำนวนสตรีที่มารับบริการที่ศูนย์อนามัยแม่และเด็ก

พ.ศ.	2521	2522	2523
จำนวนสตรีที่มารับบริการ			
การดูแลก่อนคลอด	627,511	770,163	938,710
การดูแลระหว่างคลอด	732,666	737,672	747,012
การดูแลหลังคลอด	467,224	353,385	312,433

จากการวิเคราะห์ลักษณะการดำเนินงานอนามัยแม่และเด็กของกรมอนามัย จะเห็นว่า ศูนย์อนามัยแม่และเด็กอัน เป็นหน่วยงานของกรมอนามัยมีบทบาทในการให้บริการด้านอนามัยแม่และเด็กและเผยแพร่ความรู้ทางด้านนี้ให้แก่สตรีอย่างมาก

การที่ศูนย์อนามัยแม่และเด็กมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีมาก เพราะศูนย์อนามัยแม่และเด็กเป็นหน่วยงานไม่เหมือนโรงพยาบาลที่ให้บริการทางสาธารณสุขแก่ประชาชน แต่เป็นหน่วยงานที่กรมอนามัยตั้งขึ้นเพื่อรับผิดชอบงานอนามัยแม่และเด็กโดยเฉพาะ และเป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติงานจริงในการให้บริการการฝากคลอด และดูแลมารดาทารกแรกคลอด ซึ่งสตรีที่มารับบริการจากศูนย์ นอกจากจะได้รับการดูแลยังได้รับความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของแม่และทารกไปด้วย เช่น ฝึกครรภ์จะสอนการอาบน้ำ การเลี้ยงทารก การให้อาหาร เติมนม เป็นต้น หรือ อาจจะได้ความรู้จากการอ่านเอกสารทางอนามัยแม่และเด็กที่ติดตามขอรหัสในศูนย์ฯ ซึ่งนับเป็นการให้การศึกษาทางอ้อมแก่สตรี นอกจากนี้ทางศูนย์ยังออกปฏิบัติการ เผยแพร่ความรู้แก่สตรีในชนบทในพื้นที่ปฏิบัติงานของศูนย์ โดยการส่งหน่วยเคลื่อนที่เข้าไปเผยแพร่ความรู้และให้บริการ หรือส่งเครื่องร่อนอนามัยไปเยี่ยมบ้านคนไข้เพื่อให้คำแนะนำหรือบริการ เป็นเพิ่ม

การที่ศูนย์เหล่านี้กระจายอยู่ทั่วประเทศ และยังมีศูนย์อนามัยแม่และเด็กชนบท ซึ่งเป็นสาขาของศูนย์อนามัยแม่และเด็ก เขตค่าเงินการให้บริการในระดับอำเภออีก ฉะนั้นการดำเนินการให้บริการและเผยแพร่ความรู้ด้านอนามัยแม่และเด็กแก่สตรีในชนบทจึงทั่วถึงพอ

สมควร ซึ่งถ้าพิจารณาจำนวนผู้มารับบริการของศูนย์ในปี พ.ศ. 2521-2523 จะเห็นว่าผู้มารับบริการจำนวนมาก อย่างไรก็ตามก็ตามศูนย์อนามัยแม่และเด็กในชนบทซึ่งเป็นสาขาของศูนย์อนามัยแม่และเด็กเขต ในปัจจุบันมีเพียง 3 แห่งเท่านั้น ควรจะใคร่ขบประมามเพื่อจัดตั้งขยายออกไปให้กว้างขวางทั่วถึงกว่านี้ อันจะทำให้สตรีได้รับความรู้และบริการอนามัยแม่และเด็กสูงขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของประชากรของประเทศโดยรวม

ในปัจจุบันการให้ความรู้แนะนำเกี่ยวกับการรักษาอนามัยของแม่และเด็กมีความสำคัญมากขึ้น จึงได้บรรจุโครงการอนามัยแม่และเด็กไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ซึ่งมุ่งให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในรูปของสาธารณสุขมูลฐาน อันจะช่วยแก้ปัญหาสาธารณสุขของไทยได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง นอกจากจะบรรจุโครงการอนามัยแม่และเด็กไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 แล้ว ก็ยังได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิทางสาธารณสุขมากำหนดมาตรฐานคุณสมบัติแม่และเด็กไทย ซึ่งผู้วิจัยจะเสนอรายละเอียดดังนี้

2. โครงการอนามัยแม่และเด็ก (กระทรวงสาธารณสุข 2524 ก : 1-5)

หลักการและเหตุผล

ในการประชุมสมัชชาของกิจการอนามัยโลกสมัยต่าง ๆ ที่ผ่านมา ที่ประชุมได้ตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน คือทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะมีสุขภาพดี และได้กำหนดเป้าหมายสำคัญของเหล่าประเทศสมาชิกที่จะให้ประชาชนมีสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี พ.ศ. 2543

ประชาชนกลุ่มใหญ่ซึ่งจะได้รับผลโดยตรงจากการส่งเสริมอนามัยที่ถ้วนหน้าคือกลุ่มแม่และเด็ก ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอัตราเสี่ยงก่อโรคสูง ในอดีตที่ผ่านมาการให้บริการอนามัยแม่และเด็กไม่สามารถครอบคลุมได้ทั่วถึงโดยเฉพาะในเขตชนบท ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านปฏิบัติการทั้งด้านผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ด้วยเหตุผลดังกล่าวกระทรวงสาธารณสุขจึงเกิด คณะทาลวิธี่ดำเนินการปรับปรุงและสนับสนุนงานอนามัยแม่และเด็กให้ขยายขอบเขตบริการไปสู่กลุ่มเป้าหมายได้ทั่วถึงเพียงพอ และถูกต้องโดยมาตรฐาน โดยพยายามกระตุ้นชุมชนและกลุ่มเป้าหมายให้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบและดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน

กลวิธีคำใบ้ในการ

1. ปรับปรุงคุณภาพและขยายบริการอนามัยแม่และเด็กในชนบท โดยการพัฒนาสำนักงานสาธารณสุขมูลฐาน

1.1 จัดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอนามัยแม่และเด็กโดยใช้วิธีการสร้างแบบอย่างที่ดีเพื่อให้ชุมชนปฏิบัติตามพฤติกรรมที่ถูกต้องการจากแบบอย่างนั้น จัดให้มีการคัดเลือกแม่ตัวอย่างขึ้นตามกฎหมายเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และให้ชุมชนซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน (กพม.), อสม., ผสส. และเจ้าหน้าที่ระดับตำบล (สาธารณสุข, เกษตร, พัฒนาการ, ครู) เป็นผู้จัดการคัดสรร

1.2 จัดให้มีสิ่งตอบแทนเพื่อจูงใจผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นแม่ตัวอย่าง

1.3 ให้แม่ตัวอย่างมีบทบาทในการโนมน้าวแม่อื่น ๆ ให้เปลี่ยนพฤติกรรมให้ถูกต้องตามแบบอย่างแม่ที่ดี

2. กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำด้านสุขภาพอนามัยแม่และเด็ก

กำหนดขอมงชื่ออย่างง่าย ๆ เพื่อให้อาสาสมัครของชุมชนสามารถใช้ในการระบุกลุ่มเป้าหมายที่มีอัตราการเสี่ยงต่อโรคสูง ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด

3. ให้ชุมชนใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์

ให้ชุมชนใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาพัฒนางานอนามัยแม่และเด็กให้เกิดประโยชน์มากที่สุด อาทิเช่น สนับสนุนให้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การใช้สมุนไพรป้องกันและรักษาโรค การนำพืชผลในท้องถิ่นมาจัดทำอาหารเสริม การเลี้ยงคูเด็กตามแบบสังคมไทยโดยให้ผู้ใหญ่ดูแลให้ความอบอุ่นอย่างใกล้ชิด ให้องค์กรภาคีร่วมมือช่วยในการดูแลเด็กและให้คำแนะนำแก่หญิงมีครรภ์ในระหว่างการตั้งครรภ์และหลังคลอด เช่น อารักขาอาหารที่มีประโยชน์หลังคลอดเพื่อลดพฤติกรรมอันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

4. ปรับปรุงระบบการเปี่ยมบ้านของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้อาสาสมัครชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

4.1 เพื่อจัดระบบการปฏิบัติงานอาสาสมัครให้ถูกต้อง มีประสิทธิภาพ และให้อาสาสมัครเป็นที่ยอมรับของชุมชน โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ

4.2 เพื่อจัดการฝึกอบรมให้ความรู้ และวิทยาการเพิ่มเติมแก่อาสาสมัคร และแม่ในชุมชนนั้น ตลอดจนแจกคู่มือการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร และคู่มือการปฏิบัติงานของแม่

4.3 เพื่อรับปัญหา วิเคราะห์ปัญหา และชี้แนะในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ความสามารถของอาสาสมัคร เบนปัญหาในการตรวจครรภ์ การฉีควัคซีน เป็นต้น

4.4 เพื่อรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการดำเนินงานของตน รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลในชุมชนในสามารถทำได้ด้วยตนเอง

5. ปรับปรุงวิธีการให้ความรู้และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับด้วยการดำเนินการต่อไปนี้

5.1 ส่งเสริมให้กลุ่มผู้นำท้องถิ่น เป็นผู้ริเริ่มในการประสานงานจัดกลุ่มให้ความรู้คนอนามัยแม่และเด็กแก่ประชาชนในหมู่บ้าน

5.2 สนับสนุนและเสริมขีดความสามารถในด้านการศึกษา ให้ความรู้แก่แรงงานสาธารณสุขในชุมชนให้มีความสามารถในการประสานงานและให้ความรู้ในชุมชนของตน

5.3 สนับสนุนค่านิยมที่ดีของสังคม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและขีดความสามารถของหน่วยงานสาธารณสุขด้านกิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

5.4 ขยายโครงการให้ความรู้ทางสื่อมวลชนอย่างกว้างขวางครอบคลุมทั่วประเทศ

5.5 ประสานงาน นิเทศงาน และจัดทำแผนให้สอดคล้องสมบูรณ์แบบทุกระดับ ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน

6. ปรับปรุงการผลิตและพัฒนาสมรรถภาพบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานอนามัยแม่ และเด็ก

6.1 ปรับปรุงบทบาทขององค์กรเพื่อให้สามารถสนับสนุนการทำงานของชุมชนหรือผู้นำหมู่บ้านอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเรื่องแนวความคิดใหม่ทางด้านสาธารณสุขมูลฐาน ตลอดจนเปลี่ยนแปลงทัศนคติและเสริมสร้างสมรรถภาพของเจ้าหน้าที่ทางด้านการบริหาร รวมทั้งการให้ความรู้ด้านเทคนิควิชาการ

6.2 ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนที่ใช้ในโรงเรียนองค์กรทุกแห่ง หลักสูตรการอบรมระหว่างประจำการและการอบรมองค์กรโบราณรวมทั้งให้แนวความคิด

เรื่องสุขภาพเด็กชนบทปี 2524 แลกอยู่ในโรงเรียนนครราชสีมา

6.5 จัดให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขทุกระดับตลอดทั้งบุคลากรจากหน่วยงานอื่น ทั้งภาครัฐ ภาคและภาคเอกชนมีความรู้ความชำนาญอนามัยแม่และเด็ก เช่น จัดการฝึกอบรม การประชุม สัมมนา จัดสรรทุนการศึกษาดูงาน และมีการนิเทศงานติดตามผลการปฏิบัติงานของ เจ้าหน้าที่ในระดับต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มอาสาสมัคร

7. ส่งเสริมการศึกษาวิจัยและการประเมินผล

สนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยที่เป็นประโยชน์ของงานให้บริการอนามัยแม่และเด็ก และเป็นการแนะนำเทคนิควิชาการที่เหมาะสมเพื่อนำมาพัฒนาหน่วยงานบริการให้มีประสิทธิภาพ ทางโภชนาการของมารดา เป้าหมายให้เด็กเหล่านี้มีภูมิคุ้มกันโรคต่ำและเป็นโรคติดเชื้อได้ง่าย จึงเป็นสาเหตุของความพิการ หลอดทั้งสาเหตุการตายของทารกและเด็กวัยเรียนส่วนใหญ่ จึงให้สามารถป้องกันได้ด้วยการให้ภูมิคุ้มกันโรคแก่เขามากที่สุด

อาจจะกล่าวได้ว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้อัตราการป่วยและอัตราการตายของแม่และทารก ในประเทศไทยยังสูง เนื่องจากการให้บริการอนามัยแม่และเด็กซึ่งรวมถึง การดูแลหญิงมีครรภ์ การทำคลอด การดูแลหลังคลอด ตลอดทั้งการดูแลทารกแรกเกิดจนถึงช่วงก่อนวัยเรียนยังไม่ สามารถครอบคลุมประชาชนกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึงเพียงพอ ดังนั้นจำเป็นต้องมีโครงการกระจายบริการอนามัยแม่และเด็กโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้ทั่วถึงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย กระตุ้นชุมชนให้ร่วมมือพหุภาคีในงานนี้ เพื่อเป็นการปรับปรุงคุณภาพและ ปริมาณของงานบริการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือการมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ทั้ง ร่างกายและจิตใจของแม่และเด็ก อันจะส่งผลก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำรงชีวิต สัมไปของประเทศไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อลดอัตราการป่วยและอัตราการตายของมารดาและเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี
2. เพื่อให้มารดาและเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี มีสุขภาพอนามัยดีอย่างทั่วถึง
3. เพื่อปรับปรุงรูปแบบการบริหารงานอนามัยแม่และเด็ก โดยให้ชุมชนเข้ามา

มีส่วนร่วมมากขึ้นในรูปของงานสาธารณสุขมูลฐาน

ผลการดำเนินงาน (กระทรวงสาธารณสุข 2526 : 23)

ในปี 2525 กรมอนามัยได้ดำเนินการตามขอ 1 และ 2 ทำการคัดเลือกแม่ตัวอย่างไว้จำนวน 114 คน จาก 5 จังหวัด คือ ชอนแก่น อุดรราชธานี นครราชสีมา อุดรธานี และลำปาง

ในสังคมชนบทชาวอีสานเคยชินกับการเป็นผู้รับบริการและรอการแก้ปัญหาของทางราชการ โดยไม่สนใจที่จะป้องกันหรือแก้ปัญหาเอง ประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังไม่พร้อมที่จะรวมกับทางราชการในการแก้ปัญหา การที่หน่วยงานราชการไปสั่งให้เขาช่วยตนเองดูแลสุขภาพอนามัยของตัวด้วยวิธีต่าง ๆ เขาก็อาจจะไม่สนใจทำตามซึ่งอาจจะเนื่องมาจากความไม่เข้าใจหรือไม่เห็นความสำคัญ ดังนั้นการที่โครงการอนามัยแม่และเด็กใช้กลวิธีการคัดเลือกแม่ตัวอย่างที่มีคุณสมบัติความเก่งกาจที่ผู้หญิงคนๆ หนึ่งกำหนดไว้ และยกย่องให้เป็นแม่ตัวอย่างของชุมชนและในรางวัลสูงใจจึงนับเป็นวิธีที่เหมาะสม เพราะการใช้แม่ตัวอย่างจะเป็นสื่อในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับคุณสมบัติของแม่ที่ดี และวิธีนี้จะช่วยกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญของงานอนามัยแม่และเด็ก และทำให้แม่คนอื่น ๆ ในชุมชนเอาแบบอย่างโดยพยายามปฏิบัติตนให้มีคุณสมบัติความเก่งกาจที่กำหนด ซึ่งจะเป็นผลให้อัตราการป่วยและตายของแม่และเด็กลดลง และทำให้สุขภาพอนามัยของแม่และเด็กแข็งแรงสมบูรณ์ ฉะนั้นวิธีนี้นอกจากจะเป็นการให้ความรู้แก่สตรีโสดทางอ้อมแล้ว ยังเป็นการกระตุ้นให้เขามีส่วนร่วมช่วยการพัฒนาตนเองด้วย แม่ตัวอย่างนี้ นอกจากจะมีบทบาทเป็นตัวอย่างให้แม่คนอื่น ๆ ในชุมชน ยังเป็นแหล่งในการกระจายเผยแพร่ความรู้ในการดูแลตนเองและลูก และการรับบริการสาธารณสุขต่าง ๆ เพราะสตรีอื่น ๆ ในชุมชนเชื่อถือในตำแหน่ง "แม่ตัวอย่าง"

ในจำนวนนั้น ทางกรมอนามัยได้ดำเนินการคัดเลือกแม่ตัวอย่างในปีงบประมาณ 2525 โดยดำเนินการใน 96 ตำบล ใน 6 อำเภอ ใน 5 จังหวัด ซึ่งก็ล้วนเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งสิ้น ได้แม่ตัวอย่าง 114 คน ซึ่งก็นับว่ามากพอสมควรสำหรับการดำเนินงานเพียงปีเดียว และยังดำเนินการในเขตที่มีปัญหาสุขภาพอนามัยของแม่และเด็กอย่างมากด้วย

นอกจากนี้การปรับปรุงระบบการเยี่ยมบ้านยังเป็นการส่งเสริมให้อาสาสมัครในชุมชนด้วย ๆ มีบทบาทในการรับผิดชอบงานอนามัยแม่และเด็กในชุมชนของตนที่ละน้อย โดย

เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะคอย ๆ ลมบทบาทของตนในฐานะผู้ให้บริการมาเป็นผู้คอยแนะนำหรือ อาจจะช่วยเหลือในกรณีที่เกิดความสามารรถของชุมชน เพราะฉะนั้นระบบการเยี่ยมชม ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะช่วยให้ชาวบ้านคอย ๆ มีความมั่นใจในการช่วยตนเองทางด้าน สุขภาพอนามัย

สำหรับวิธีการให้ความรู้ประชาชนโดยการส่งเสริมให้ผู้นำท้องถิ่น เป็นผู้ริเริ่มการ ประสานงานจัดกลุ่มให้ความรู้ด้านอนามัยแม่และเด็กแก่ประชาชน ผู้วิจัยเห็นว่ามีความเหมาะสม และจะใกล้เคียงที่สุดเพราะบุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับชาวบ้านและเป็นที่เชื่อถือ แต่อาจ จะมีปัญหาในกรณีที่ผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้ไม่มีเวลา ฉะนั้นอาจจะละเลยไม่ไปปฏิบัติงานเป็นบาง โอกาสก็ได้

สำหรับการใช้สื่อมวลชนนั้นจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น สตรีในชนบทชอบฟังวิทยุซึ่งก็เป็นสื่อที่กระจายอยู่ในชนบทมากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ เพราะ ฉะนั้นจึงต้องจัดรายการวิทยุให้ความรู้ด้านอนามัยแม่และเด็กเป็นต้น ซึ่งในเรื่องนี้ นายปราโมทย์ สัตบุรุษ ใต้ให้ข้อคิดเห็นในการสัมมนาเรื่อง การสนับสนุนการพัฒนา อนามัยแม่และเด็กว่า "สื่อมวลชนมีบทบาทและอิทธิพลมากในการเผยแพร่ความรู้ไปยังประ- ชาชน เช่น เรื่องการปฏิบัติในการ เป็นแม่.... และรายการจะต้องสนุกสนาน เราใจ จูงใจ ให้เกิดความสนใจ ถ้าเป็นบทความทางวิชาการ เกินไปจะไม่มีใครสนใจฟัง อาจจะต้องจัด เป็นละครวิทยุ เป็นต้น" (กระทรวงสาธารณสุข 2525 : 119) นอกจากนี้ก็ควรที่จะเผยแพร่ ให้ชุมชนได้รู้ถึงข้อปฏิบัติไม่โรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ และการเผยแพร่ความรู้ทางสื่อมวลชนจะก่อให้เกิด อยุ่ตลอดเวลาและต่อเนื่อง โดยอาจจะสอดแทรกเข้าไปกับการประชาสัมพันธ์เรื่องการวาง- แผนครอบครัวและงานสาธารณสุขอื่น ๆ

นอกจากงานอนามัยแม่และเด็กแล้ว กรมอนามัยยังมีงานโภชนาการ อันเป็นงาน ที่มุ่งแก้ไขปรับปรุงภาวะโภชนาการ ของประชากร เป็นสำคัญ โดยเน้นหนักที่หญิงมีครรภ์และ แม่ลูกอ่อน และกลุ่มเด็กวัยก่อนเรียน งานโภชนาการนี้เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481 โดย จัดตั้งเป็นองค์การ ส่งเสริมอาหาร องค์การนี้ได้ปรับและเปลี่ยนชื่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ชื่อว่า "กองโภชนาการ" การดำเนินงานของกองโภชนาการในปัจจุบันทำโดยจัดตั้งศูนย์โภชนาการ เด็กในหมู่บ้านขึ้น เพื่อให้อาหารเสริมโปรตีนแก่เด็ก และให้โภชนศึกษาแก่มารดาเกี่ยวกับ

การเลี้ยงดูทารกและเด็กให้ถูกต้อง เพื่อมิให้เกิดภาวะการขาดโปรตีน แคลเซียม และโรคขาดสารอาหาร รวมทั้งการสำรวจภาวะทางโภชนาการแก่ประชาชนทั่วประเทศ และในปัจจุบันกองโภชนาการก็มีโครงการอาหารและโภชนาการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3. โครงการอาหารและโภชนาการในช่วงปี 2525-2529 (กระทรวงสาธารณสุข 2525 : 591)

จากการสำรวจภาวะโภชนาการใน 71 จังหวัด ระหว่างปี พ.ศ. 2521-2523 พบว่า ประเทศไทยประสบปัญหาทุโภชนาการรุนแรงที่สุดในกลุ่มทารกและเด็กวัยก่อนเรียน ทั้งในชนบทและในแหล่งเสื่อมโทรมของเขตเมือง กล่าวคือในจำนวนทารกและเด็กวัยก่อนเรียน 473,481 คน มีการขาดอาหารถึงร้อยละ 55 ซึ่งสาเหตุสำคัญก็เนื่องมาจากแม่บริโภคอาหารไม่เพียงพอไม่ถูกต้องในระหว่างตั้งครรภ์ นานนมแม่ควบคู่กับอาหารทารกและเด็กวัยก่อนเรียนได้รับอาหารเสริมไม่ถูกต้อง เกิดอคติปัญหาคั่งค้างจึงได้ผสมผสานบริการทางโภชนาการ เข้ากับบริการสาธารณสุขอื่น ๆ และเน้นการให้ความรู้แก่ชุมชนให้เป็นผู้ดำเนินการกิจกรรมด้วยตนเอง ตามแนวทางสาธารณสุขมูลฐาน

วัตถุประสงค์

จัดการลดขอบเขตของทางด่วนโภชนาการ ของเด็กอายุ 0-5 ปี เด็กวัยเรียนหญิงมีครรภ์ หญิงให้นมลูก และหญิงวัยเจริญพันธุ์

กลยุทธ์

1. การเฝ้าระวังทางโภชนาการในทารกและเด็กวัยก่อนเรียนในปัญหาการขาดโปรตีน-แคลเซียม เพื่อค้นหาเด็กขาดอาหาร และดำเนินการแก้ไขโดยให้โภชนศึกษาแก่แม่ของเด็กให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องโภชนาการที่ถูกต้องและนำไปปฏิบัติได้โดยผ่านทางบริการสาธารณสุขชั้นมูลฐาน และส่งเสริมให้ ผสส. อสม. เป็นผู้ให้ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการแก่เพื่อนบ้านในละแวกบ้านตนเองเป็นหลัก

2. กำหนดให้มีการผลิตอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการขึ้นในท้องถิ่น และแนะนำให้ทราบถึงวิธีการใช้อาหารเหล่านี้อย่างถูกต้อง และกำหนดให้มีการผลิตอาหารเสริมโปรตีน-แคลเซียม ในหมู่บ้านโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สภาตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน อสม. ผสส.

และกลุ่มต่าง ๆ รวมค่าเป็นการผลิตและกระจายอาหาร เสริมในรูปแบบสหกรณ์

5. ค่าเนิ่นการจัดเลี้ยงอาหารกลางวันและให้โภชนศึกษาตามศูนย์โภชนาการเด็ก สถานจัดเลี้ยงอาหารเด็ก และโรงเรียนระดับประถมในชนบท

โครงการโภชนาการ พ.ศ. 2525-2529 ต่างจากโครงการในแผนที่ 4 ตรงที่หันมาเน้นการแผ้วถางเป็นกิจกรรมหลัก ส่วนการให้โภชนศึกษาแก่แม่และการผลิตอาหารเสริมแก่เด็กนั้น ในแผนที่แล้วไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจัง ซึ่งจะเปรียบเทียบการดำเนินงานได้จากผลการดำเนินงานต่อไปนี้

ผลงายระหว่างปี 2520-2524 มีดังนี้ (กระทรวงสาธารณสุข 2525 : 560)

1. จัดตั้งศูนย์โภชนาการเขต เพื่อสนับสนุนและดำเนินงานในการจัดระบบงานมาตรฐานการรายงาน การนิเทศ และประเมินผล เพื่อให้เป็นไปในแนวเดียวกัน

- ให้กำปรึกษา แนะนำชี้แจงขอราชการต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากกองและจังหวัดเกี่ยวกับงบประมาณ เครื่องมืออุปกรณ์

- สนับสนุนการวางแผนงานส่งเสริมโภชนาการของจังหวัด คำนวณวิชาการและอุปกรณ์ร่วมกับเจ้าหน้าที่อื่น ๆ

- ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการปฏิบัติงานตามโครงการ

2. จัดตั้งศูนย์โภชนาการเด็กเพื่อเลี้ยงอาหารเด็กวัยก่อนเรียนใน 70 จังหวัด

จำนวน 1,271 ศูนย์ จำนวนเด็กรับบริการ 5,580 คน จำนวนที่เลี้ยง 2,452 คน ศูนย์โภชนาการเด็กเหล่านี้ได้เริ่มตั้งมาตั้งแต่ปี 2510 โดยประมาณ ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ใกล้ ๆ

ศูนย์อนามัยแม่และเด็กเมื่อที่เจ้าหน้าที่จะออกปฏิบัติงานได้ง่าย ศูนย์โภชนาการเด็กนี้ประสบปัญหาหลายประการบางแห่งจึงต้องเลิกไป ทางกรมอนามัยจึงมีนโยบายที่จะไม่จัดตั้งศูนย์นี้เพิ่มเติมอีกในแผนช่วง 2520-2524 แต่ยังคงดำเนินกิจกรรมให้อาหารเสริมและโภชนศึกษาแก่แม่ขณะเค็มในศูนย์ที่ยังคงเหลืออยู่

3. แผ้วถางและติดตามค่านโภชนาการเด็กอายุตั้งแต่ 0-5 ปี จำนวน 1,271 ศูนย์ และสถานจัดเลี้ยงอาหารเด็ก 479 แห่ง สถานจัดเลี้ยงอาหารเด็กนี้เป็นนโยบายใหม่ในการแผ้วถางทางโภชนาการให้อาหารเสริมและให้โภชนศึกษาแก่แม่ สถานจัดเลี้ยงอาหารเด็กอาจใช้สถานที่ของบ้านผสมหรือศาลาวัด แล้วแก่ประชาชนในท้องถิ่น

4. ให้โภชนศึกษาแก่แม่ หญิงมีครรภ์ หญิงให้นมลูก หญิงวัยเจริญพันธุ์จำนวน 1,317,485 คน
5. ส่งเสริมภาวะโภชนาการร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดให้อาหารเสริมโปรตีนแก่เด็กขาดสารอาหารระดับ 2, 3 ในศูนย์โภชนาการเด็ก และสถานจัดเลี้ยงอาหารจำนวนเด็กที่รับบริการ 115,050 คน

ผลการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2525 (กองโภชนาการ กระทรวงสาธารณสุข

2525 : 1)

1. อสม. ผสส. กลุ่มแม่บ้าน และอาสาสมัครอื่น ๆ ภายในหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมาย ใ้หญิงนำหนักเด็กแรกเกิดถึง 60 เดือน เป็นจำนวนทั้งสิ้น 257,935 คน
2. ให้โภชนศึกษาแก่หญิงมีครรภ์ หญิงเลี้ยงนมบุตร และหญิงวัยเจริญพันธุ์จำนวนทั้งสิ้น 117,253 คน
3. ให้อาหารเสริมแก่เด็ก 6 เดือน - 60 เดือน จำนวน 36,111 คน

กองโภชนาการ เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการให้ความรู้แก่สตรีอย่างมากเกี่ยวกับการบริโภคอาหารในระหว่างตั้งครรภ์ การเลี้ยงดูทารกและเด็กให้ถูกต้อง ทั้งนี้กองโภชนาการ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการปรับปรุงภาวะโภชนาการของประชาชน

การให้บริการและโภชนศึกษาแก่มารดาและเด็ก ศูนย์โภชนาการโคกระทำโดยผ่านศูนย์โภชนาการเด็ก ศูนย์นี้ยังเป็นหน่วยงานในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการให้บริการและความรู้ทางด้านโภชนาการแก่มารดา ศูนย์นี้ตั้งกระจายอยู่ทั่วประเทศ จำนวน 1,271 ศูนย์ จึงทำให้การให้บริการและการให้ความรู้ทางโภชนาการแก่มารดาทำได้จริง จึงกว้างขวางและทั่วถึงทั้งภายในศูนย์และนอกศูนย์ โดยภายในศูนย์ก็จัดการเลี้ยงอาหารกลางวันเด็ก อันเป็นการให้อาหารเสริมแก่เด็กขณะเดียวกันก็เป็นการชักจูงสตรีให้มารับการอบรมทางโภชนาการอีกด้วย และเนื่องจากศูนย์โภชนาการเด็กนี้มักจะตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับศูนย์อนามัยแม่และเด็ก จึงทำให้ศูนย์นี้เป็นที่รู้จักของสตรีที่มารับบริการของศูนย์เขต เพราะฉะนั้นศูนย์โภชนาการเด็กจึงสามารถเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานและจัดโภชนศึกษาให้แก่สตรีได้สะดวก สำหรับการให้โภชนศึกษาและบริการนอกศูนย์ ทางศูนย์ฯได้จัดเลี้ยงอาหารเด็กตามหมู่บ้านต่าง ๆ และแจกอาหารตามบ้านสำหรับเด็กที่มีปัญหา มาก ขณะเดียวกันก็ได้ให้ความรู้แก่มารดาเกี่ยวกับ

ความสำคัญของอาหารสำหรับเด็ก และการทำอาหารเสริมจากผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในท้องถิ่นซึ่งมีราคาถูก เช่น ถั่วแทนเนื้อสัตว์ นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้แม่บ้านร่วมกันทำอาหารเสริมให้กับเด็กในรูปแบบ เช่น ข้าวต้ม ขนมหัวเราะ ฯลฯ

อย่างไรก็ตามแม้การเลี้ยงอาหารเด็กจะเป็นประโยชน์ในการจูงใจให้มารดาพาลูกมาและทางศูนย์ได้ให้โภชนศึกษาแก่มารดา แต่ควรจะให้มารดาเข้าร่วมในการเลี้ยงอาหารด้วย ไม่ใช่มารับบริการอย่างเดียว เช่น ให้มารดาผลิตกันมาร่วมทำอาหารเพื่อเลี้ยงเด็กและอาจเหลือเก็บไว้ขายเพื่อเป็นเงินทุนให้ศูนย์ต่อไป การมาร่วมเช่นนี้นอกจากสตรีจะได้ความรู้แล้วยังปฏิบัติได้จริงอีกด้วย และจากการปฏิบัติสตรีจะได้เกิดความสำนึกในการที่จะดูแลการบริโภคอาหารให้ถูกต้องหลักเพื่อตนเองและครอบครัว ไม่ใช่รอรับบริการจากทางราชการอย่างเดียว

อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของศูนย์โภชนาการเด็กมีปัญหาต่าง ๆ มากมายโดยเฉพาะปัญหาค่าเงินงบประมาณ และขาดที่เลี้ยงเด็กเพราะอัตราเงินเดือนของพี่เลี้ยงเด็กค่อนข้างต่ำ (400 บาทต่อเดือน กับส่วนแบ่งของเงินพี่เลี้ยงของเด็กให้เป็นค่าเลี้ยงเด็ก) นอกจากนี้การดำเนินงานของศูนย์ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่จะให้บริการแก่เด็กและมารดาในพื้นที่ยากจนและมีปัญหาโภชนาการ เพราะถ้าตั้งศูนย์ในพื้นที่ยากจนมารดาก็ไม่มีเงินมาช่วยบำรุงศูนย์ทำให้ศูนย์ต้องเลิกไป ศูนย์ที่ยังตั้งอยู่ได้ก็เพราะตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ประชาชนสามารถให้เงินช่วยบำรุงศูนย์ ซึ่งแสดงว่าประชาชนกลุ่มดังกล่าวไม่ได้อยากจนหรือมีปัญหาสุขภาพโภชนาการตามเป้าหมายของกรมอนามัย ดังนั้นกรมอนามัยจึงระงับการขยายการจัดตั้งศูนย์โภชนาการเด็กและหันมาเน้นการจัดตั้งสถานจัดเลี้ยงอาหารเด็กมากขึ้นโดยให้สถานจัดเลี้ยงอาหารเด็กดำเนินการเผื่อระวัง ผลิตภัณฑ์ และเผยแพร่อาหารเสริม และให้โภชนศึกษาแก่สตรี

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ นางสาวโสภา นิสิตสุขการ พบว่า ปัจจุบันกรมอนามัยยังหันมาจับบทบาทในการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นศูนย์พัฒนาเด็กของกรมการพัฒนาชุมชน หรือศูนย์เด็กปฐมวัยของกรมการศึกษาออกโรงเรียน โดยทางกองโภชนาการจะจัดอบรมความรู้ทางโภชนาการให้แก่เจ้าหน้าที่ของศูนย์ดังกล่าว บทบาทใหม่นี้ นอกจากจะช่วยประสานงานลดความซ้ำซ้อนแล้ว ยังเป็นการใช้ประโยชน์จากบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ของกองโภชนาการอย่างคุ้มค่าด้วย

สำหรับโครงการอื่น ๆ ของกรมอนามัยที่จัดให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปโดยมีสตรีร่วมอยู่ด้วยคือ โครงการสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งเป็นโครงการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 และเป็นโครงการที่นำแนวความคิด "สาธารณสุขมูลฐาน" อันเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานสาธารณสุขในชุมชนของตน สำหรับรายละเอียดของโครงการมีดังต่อไปนี้

4. โครงการสาธารณสุขมูลฐาน (กระทรวงสาธารณสุข ม.ป.ป. : 1)

ตามแผนพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 รัฐบาลมีนโยบายที่จะพัฒนาคุณภาพของประชาชนให้ดีขึ้นทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ การศึกษาและการสาธารณสุข การสาธารณสุข เป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งที่หากไม่ได้รับความสนใจที่จะแก้ไขกันอย่างจริงจังแล้ว จะทำให้การพัฒนาประเทศต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคอย่างแน่นอน เพราะความก้าวหน้าของประเทศจะเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับความมีสุขภาพดีของประชาชนภายในประเทศเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้เร่งระดมทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดมาดำเนินการให้บริการสาธารณสุขแก่ประชาชน แต่การบริการสาธารณสุขเหล่านั้นยังไม่สามารถครอบคลุมประชากรส่วนใหญ่ได้ เนื่องจากงบประมาณที่กระทรวงสาธารณสุขได้รับประมาณร้อยละ 4 ของงบประมาณทั้งประเทศนั้นส่วนใหญ่นำไปใช้ในการจัดสร้างสถานบริการสาธารณสุขต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย และสำนักงานคุ้มครองตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ และถึงอำนวยความสะดวกในการจัดบริการสาธารณสุขถึงร้อยละ 65-80 ของงบประมาณทั้งหมดที่กระทรวงสาธารณสุขได้รับอย่างไรก็ตามปัญหาทางด้านสาธารณสุขยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องได้รับการแก้ไขทั้งในทางที่จะทำให้ประชาชนได้รับบริการมากขึ้นและมีความรู้ความเข้าใจขอบริการสาธารณสุขในแนวทางที่ดีขึ้น และการแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องของได้สังเกตเห็นความสำคัญของประชาชนในฐานะตัวแปรที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ จึงได้นำแนวความคิดในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้ในการดำเนินงานด้านสาธารณสุขของชุมชน โดยเรียกแนวความคิดในลักษณะนี้ว่า "การสาธารณสุขมูลฐาน"

การสาธารณสุขมูลฐานเป็นโครงการที่มุ่งพัฒนาอนามัยที่ดีของประชาชน โดยมุ่งที่จะให้บริการครอบคลุมประชาชนให้มากที่สุด โดยยึดหลักการ 3 ประการ คือ

1. การใช้ทรัพยากรของชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และให้มีการกระจายที่เป็นธรรม

2. การดำเนินงานที่เหมาะสมทั้งทางวิชาการ และการบริหารงานซึ่งรวมทั้ง
มีกลไกของความร่วมมือประสานงานที่กระหว่างหน่วยงาน และสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. การมีกำลังเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดี

การสาธารณสุขมูลฐานเป็นโครงการที่เกิดขึ้นเพื่อต้องการให้ประชาชนได้รับการ
สาธารณสุขที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตโดยทั่วถึงกัน โดยการสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชน
โดยเฉพะอย่างยิ่งประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบทและเขตสลัม ให้มีความสามารถในการจัดการ
แก้ไขปัญหาสาธารณสุขที่จำเป็นสำหรับหมู่บ้าน และสามารถที่จะช่วยเหลือดูแลและพัฒนาสุขภาพ
อนามัยด้วยตนเอง ตลอดจนผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชนในการใช้
ทรัพยากร และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยอาศัยความร่วมมือ
สนับสนุนจากองค์กรของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีสุขภาพพลานามัย
ที่สมบูรณ์ทั้งกายและใจ

ในงานด้านการสาธารณสุขมูลฐานดังกล่าว จำเป็นจะต้องใช้บุคคลในชุมชนนั้น ๆ
เป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งเรียกกันว่า ผ.ส. และ อ.ส. ผ.ส. และ อ.ส. มีบทบาทในการทำงาน
ดังนี้คือ (กระทรวงสาธารณสุข 2521 : 2-6)

บทบาทของผู้เฝ้าระวังสาธารณสุข

1. เป็นผู้แจ้งข่าวสาธารณสุขแก่ชาวบ้านในเขตพื้นที่รับผิดชอบ เช่น
 - ภัยหมายประชานมารับบริการสาธารณสุข
 - แจ้งข่าวการเกิดโรคที่สำคัญ หรือโรคระบาดในท้องถิ่น
 - แจ้งข่าวการเคลื่อนไหวในกิจกรรมสาธารณสุข
2. เป็นผู้รับข่าวสารสาธารณสุข และข่าวสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานจาก
ประชาชน
3. เป็นผู้ให้คำแนะนำ เผยแพร่ความรู้ และชักชวนประชาชนในค่านสาธารณสุข
ต่าง ๆ คือ
 - 3.1 การใช้สถานบริการและการรักษา
 - การใช้สถานบริการสาธารณสุขของรัฐ
 - การรักษาสามัญประจำบ้านและยาอื่น ๆ ที่กระทรวงสาธารณสุข

เห็นสมควร

- การใช้ยาแผนโบราณ

3.2 การควบคุมและป้องกันโรคติดต่อ

- การใหญ่มีคุมกันโรค

- วัณโรค

- โรคเรื้อน

3.3 การสุทธาภิบาลเกี่ยวกับน้ำดื่ม น้ำใช้ การสร้างสังคม การกำจัดขยะ การกำจัดน้ำทิ้งบนครัวเรือน การควบคุมยุง แมลงวันและแมลงสาบ การควบคุมหนู อาหาร เป็นพิษ อาหารสกปรก และการปรับปรุงบ้านเรือน

3.4 การรักษานามัยของร่างกาย

3.5 อาหารประจำวัน

3.6 การวางแผนครอบครัว

3.7 การอนามัยแม่และเด็ก

3.8 การปฐมพยาบาลเกี่ยวกับบาดแผลสด กระจกหัก ขอบเคสเลื่อน ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก เป็นลม ชัก จมน้ำ งูกัด สุนัขกัด และยาพิษ

3.9 การเกษตร

4. เป็นผู้ร่วมดำเนินงานและประสานงานสาธารณสุข และงานส่วนรวมอื่น ๆ

บทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุข

โดยทั่วไปแล้ว อาสาสมัครสาธารณสุขมีหน้าที่คล้ายกับผู้สื่อข่าวสาธารณสุข และอาสาสมัครสาธารณสุขมีบทบาทเพิ่มขึ้นคือบทบาทในด้านการบริการ และบันทึกข้อมูลข่าวสารดังนี้คือ

1. ให้บริการแก่ประชาชนในเรื่องต่าง ๆ คือ

1.1 จำหน่ายยาสามัญประจำบ้าน (ถ้าได้รับความเห็นชอบจากสาธารณสุขจังหวัด)

1.2 ช่วยเหลือและรักษาพยาบาลตามอาการ โดยใช้ยาสามัญประจำบ้านหรือยาอื่น ๆ ที่กระทรวงสาธารณสุขเห็นสมควรทั้ง กอไปนี้คือ ไข้ตัวร้อน ไข้และมีผื่นตุ่ม ไข้มาเลเรีย ไอ ปวดหัว ปวดเมื่อย ปวดหลัง ปวดเอว ท้องผูก ปวดท้อง ท้องเดิน พยาธิลำไส้ ฝี ผื่นคันบน

ปีหนึ่ง ปวศพัน เห่งอกอ๊กเสม เว็บตา เจ็บหู เหน็บขา โลหิตจาง

1.3 บริการปฐมพยาบาลเกี่ยวกับบาดแผลสด กระตุกหัก ข้อเคล็ดอื่น ไข้ใหม่ น้ำร้อนลวก เป็นลม ชัก จมน้ำ งูกัด สุนัขกัด และยาพิษ

1.4 จ่ายยาเม็ดคุมกำเนิดในรายที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้ตรวจแล้ว และดูยางอนามัย

จะเห็นได้ว่า ผสส. และ อสม. นั้นมีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งในการให้บริการทางด้านสาธารณสุขเบื้องต้นแก่ประชาชนในชุมชน ดังนั้นในการพิจารณาเลือกบุคคลมาอบรมเพื่อเป็น ผสส. และ อสม. จึงต้องกระทำอย่างรอบคอบ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางด้านสาธารณสุขมูลฐานให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลในชุมชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ผลการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐาน (กระทรวงสาธารณสุข 2525 : 165)

ได้มีการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานในแผนพัฒนาสาธารณสุขแผนที่ 4 (2520-2524) ครอบคลุมพื้นที่ 70 จังหวัด 638 อำเภอ 4,800 ตำบล 21,509 หมู่บ้าน โดยการจัดฝึกอบรมดังนี้

- การฝึกอบรมครูฝึกสวนกลาง 35 คน
- การฝึกอบรมครูฝึกสวนจังหวัดและอำเภอ 1,751 คน
- การฝึกอบรมครูฝึกสวนตำบล 9,892 คน
- การฝึกอบรม ผสส. 213,606 คน
- การฝึกอบรม อสม. 21,519 คน

นอกจากนี้ทางกระทรวงสาธารณสุขยังได้ร่วมมือกับสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ และสมาคมสตรีซึ่งเป็นสมาชิกของสภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ในการส่งเสริมสาธารณสุขมูลฐานโดยเน้นหนักทางอนามัยแม่และเด็ก ทำการอบรม ผสส. และ อสม. ให้แก่กลุ่มสตรีโดยเฉพาะ โดยได้ดำเนินการใน 4 หมู่บ้านยากจน ซึ่งอยู่ในจังหวัดภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ภาคละ 1 หมู่บ้าน ผลการดำเนินงานในระหว่างปี 2524-2526 อบรม ผสส. และ อสม. สตรีได้จำนวนทั้งสิ้น 40 คน (สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ 2525 : 96)

ผู้วิจัยเห็นว่าโครงการสาธารณสุขขั้นมูลฐานเป็นโครงการที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาสาธารณสุขของประเทศอย่างมาก "ในปัจจุบันแม้รัฐจะพยายามเรื่องระดมทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดมาดำเนินการให้บริการสาธารณสุขแก่ประชาชน แต่บริการสาธารณสุขเหล่านั้นยังไม่สามารถครอบคลุมประชาชนส่วนใหญ่ได้เนื่องจากงบประมาณที่กระทรวงสาธารณสุขได้รับประมาณร้อยละ 4 ของงบประมาณทั้งประเทศนั้น ส่วนใหญ่นำไปใช้ในการสร้างสถานบริการสาธารณสุขต่าง ๆ ถึงร้อยละ 65-80 ของงบประมาณทั้งหมดที่กระทรวงสาธารณสุขได้รับ" (กระทรวงสาธารณสุข, ม.ป.ป. : 1) เพราะฉะนั้น การนำ "สาธารณสุขมูลฐาน" ซึ่งเป็นการนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานสาธารณสุขของชุมชนเอง โดยการอบรมความรู้ทางสาธารณสุขให้ ผสส. และ อสม. เพื่อให้มีความรู้ไปเผยแพร่แนะนำแก่คนอื่น ๆ ในสังคม จะช่วยแก้ปัญหาสาธารณสุขในปัจจุบันได้อย่างมาก

ในส่วนที่เกี่ยวกับสตรีโครงการสาธารณสุขมูลฐานแม้จะไม่ได้กำหนดสตรีเป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ แต่ก็มีบทบาทในการให้ความรู้แก่สตรีอย่างมาก เพราะในแต่ละครอบครัวสตรีเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการรักษาสุขภาพอนามัยของสมาชิกในครอบครัว ชุมชน เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอยู่เองที่โครงการนี้จะต้องมุ่งให้ความสำคัญแก่สตรีอย่างแน่นอน นอกจากนี้ "สาธารณสุขมูลฐาน" ยังครอบคลุมบริการทางสาธารณสุขขั้นพื้นฐานอยู่หลายประการ ได้แก่ การสุกศึกษา, การควบคุมโรคติดต่อในท้องถิ่น, การสุขภาพิบาลสิ่งแวดล้อม, การส่งเสริมโภชนาการ, งานอนามัยแม่และเด็กและการวางแผนครอบครัว และการรักษาพยาบาลโรคง่าย ๆ ที่พบบ่อยในท้องถิ่น และการจัดหายาที่จำเป็นไว้ในหมู่บ้าน จะเห็นว่าบริการเหล่านี้มีอยู่ถึง 2 อย่างที่เป็นบริการที่เกี่ยวข้องกับสตรีโดยตรง คือบริการอนามัยแม่และเด็ก วางแผนครอบครัวและบริการส่งเสริมโภชนาการ หรือแม้บริการอื่น ๆ ที่เหลือก็เกี่ยวข้องกับสตรีในฐานะแม่บ้านอยู่มากที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้โครงการสาธารณสุขมูลฐานยังมีบทบาทในการให้การศึกษแก่สตรีทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรงโครงการจะให้ความรู้แก่สตรีซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็น ผสส. และ อสม. ในทางอ้อมโครงการนี้จะมุ่งให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปซึ่งมีสตรีรวมอยู่ด้วย โดยอาศัย ผสส. และ อสม. เป็นผู้เผยแพร่ความรู้ทางด้านสาธารณสุข สำหรับบทบาทในการอบรม ผสส. อสม. ให้กลุ่มสตรีโดยเฉพาะของกรมกับสตรีฯ ก็นับว่ากรมเห็นความสำคัญของสตรีอย่างมาก กรมอนามัยควรจะได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการทำงานของ ผสส.

และ อสม. ชายและหญิง เพื่อที่จะได้ ผสส. และ อสม. ที่มีประสิทธิภาพในการทำงาน
เผยแพร่ความรู้และบริการทางสาธารณสุขสูง

เมื่อพิจารณาจำนวนผู้เข้ารับการอบรมเป็น ผสส. และ อสม. ในrangปี 2520-
2523 จะพบว่ามีจำนวน 213,606 คน และ 21,519 คน ตามลำดับ ซึ่งก็นับว่ามากพอ
สมควร แก่เนื่องจากไม่มีการจำแนกเพศผู้ที่ได้รับการเลือกและอบรมเป็น ผสส. และ อสม.
จึงไม่อาจจะวิเคราะห์บทบาทของโครงการต่อการพัฒนาสตรีได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม
จากการสัมภาษณ์ แพทย์หญิงเนืงทา อวมกุล นายแพทย์ 6 กรมอนามัย ท่านให้ข้อคิดเห็นว่า
ปัจจุบันสตรีที่ได้รับการคัดเลือกและอบรมเป็น ผสส. และ อสม. คนช้าน้อย ทั้งนี้อาจเป็น
เพราะสตรีต้องรับภาระงานบ้านไม่มีเวลาอบรมหรือปฏิบัติหน้าที่ ผสส. หรือ อสม.

ในกานความสำเร็จของโครงการ ผู้วิจัยเห็นว่าโครงการสาธารณสุขมูลฐานโดย
หลักการมีความเหมาะสมมาก แต่ในทางปฏิบัติอาจจะไม่ครอบคลุมถึงประชาชนไม่ให้ความ
ร่วมมือ ซึ่งจากการวิจัยของฝ่ายวิจัยและประเมินผลเรื่องโครงการติดตามและประเมินผล
การปฏิบัติงานของ อสม. และ ผสส. เกี่ยวกับงานวางแผนครอบครัว (กรมอนามัย 2526 : 24)
ว่า "โครงการนี้ยังขาดการประชาสัมพันธ์ต่อประชาชน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยได้ยิน
เกี่ยวกับโครงการ แก่ส่วนน้อยเท่านั้นที่เข้าใจความหมายของโครงการนี้ แก่ประชาชน
ส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของ ผสส. และ อสม. อย่างแท้จริง มีประชาชนน้อยมาก
(6.1%) ที่ทราบวามบทบาทของ ผสส. และ อสม. คืออะไร" ผู้วิจัยเห็นว่าการที่ประชาชน
ขาดความเข้าใจในโครงการจะทำให้ประชาชนไม่สนใจจะให้ความร่วมมือกับ ผสส. และ อสม.
ในการดำเนินงาน ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะมีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทราบบทบาทและหน้าที่
ของ ผสส. และ อสม. ให้ชัดเจน โดยการให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขซึ่งเป็นบุคคลที่ประชาชน
ส่วนใหญ่ให้ความเชื่อถือ ไว้วางใจในการให้บริการทางสุขภาพอนามัยเป็นผู้ประชาสัมพันธ์
บทบาทหน้าที่ รวมทั้งรับรองความสามารถของ ผสส. และ อสม. ด้วย

ผู้วิจัยเห็นว่า ผสส. และ อสม. เป็นผู้ที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ประชาชน
ซึ่งมีสตรีรวมอยู่ด้วยอย่างมาก แก่จะต้องคำนึงถึงควยว่าในการอบรม ผสส. และ อสม. นั้น
จะต้องอบรมให้เขามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่อบรมอย่างแท้จริง และทราบขอบเขต
ความสามารถของตนเอง และเมื่อมีเหตุที่เกินความสามารถก็ต้องไม่ฝืนดำเนินการต่อ แก่จะ

ต้องมอบงานต่อให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุข มิฉะนั้นจะเกิดผลร้ายมากกว่าผลดี นอกจากนี้การนิเทศและการเฝ้าระวังเพิ่มเติมแก่ ผสศ. และ อสม. ก็เป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะการนิเทศนั้นจะทำให้ ผสศ. และ อสม. เกิดความกระตือรือร้นไม่เบื่อง่ายและทอดทิ้งว่าต้องรับภาระโดยปราศจากการเหลียวแลหรือสนใจ

สำหรับโครงการวางแผนครอบครัว ก็เป็นอีกโครงการหนึ่งของกระทรวงสาธารณสุข ที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยเฉพาะสตรีอย่างมาก ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5. โครงการวางแผนครอบครัว

ในปี พ.ศ. 2514 ประเทศไทยมีประชากรมากเป็นอันดับที่ 16 ของโลก และอัตราการเพิ่มสูงเป็นอันดับที่ 3 ของประเทศในเอเชีย การมีประชากรมากและมีอัตราการเพิ่มสูงเช่นนี้ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบรรลุเป้าหมายได้ยาก แผนพัฒนาประเทศทั้งฉบับที่ 3 จึงได้กำหนดนโยบายที่เด่นชัดว่าประเทศไทยจะต้องลดอัตราการเพิ่มประชากรงานวางแผนครอบครัวจึงเริ่มมีบทบาทสำคัญในการลดอัตราการเพิ่มของประชากร จากร้อยละ 3.0 ในปี 2514 มาเป็นร้อยละ 2.2 ในปี 2524 นับว่าโครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติประสบความสำเร็จในการลดอัตราการเพิ่มของประชากร งานวางแผนครอบครัวนอกจากจะมีบทบาทในการลดอัตราการเพิ่มของประชากรแล้ว งานนี้ยังมีบทบาทสำคัญต่อการอนามัยแม่และเด็กอีกด้วย เพราะการวางแผนครอบครัวจะช่วยลดอัตราการตายของทารกและอัตราการตายจากการคลอดบุตรของมารดา และช่วยให้สตรีที่สมรสแล้วทำการคลอดบุตรในวัยที่เหมาะสม อันเป็นการช่วยปรับปรุงสุขภาพอนามัยของแม่และเด็ก ดังนั้นการให้ความรู้เรื่องโครงการวางแผนครอบครัวแก่สตรี จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นและมีความสำคัญต่อการควบคุมจำนวนประชากร และการอนามัยแม่และเด็กอย่างมาก

กรมอนามัยมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีในเรื่องการวางแผนครอบครัวมาตั้งแต่ปี 2513 (ตั้งโครงการวางแผนครอบครัวและผนวกเข้ากับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 3) โดยเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปัญหาประชากรและการวางแผนครอบครัว สนับสนุนชักจูงและให้ความช่วยเหลือแนะนำในด้านการวางแผนครอบครัวแก่ประชาชนที่สมัครเข้ารับบริการ ทำให้สตรีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของมีความรู้ความเข้าใจสนใจการวางแผนครอบครัว

โดยใช้สื่อมวลชนและวิธีการสื่อความหมายต่าง ๆ มีการผลิตเอกสารสิ่งพิมพ์ จัดทำภาพยนตร์ ภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ ผลิตสื่อและแผนภาพ รายการวิทยุ จัดให้มีหน่วยบรรณาธิ-
กสัมพันธ์ เคลื่อนที่พร้อมโสตทัศนอุปกรณ์ออกเผยแพร่ในจังหวัดต่าง ๆ

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ได้พยายามเผยแพร่ประชา-
สัมพันธ์ เพื่อให้ผู้สนใจมารับบริการเพิ่มขึ้น โดยขยายวิธีการสื่อความหมายให้มากขึ้น ปรับปรุง
เทคนิคการสื่อความหมายต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง และขยายขอบ
เขตการปฏิบัติงานของหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่

สำหรับในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ได้สนองนโยบายการ
ให้การสาธารณสุขขั้นมูลฐาน โครงการวางแผนครอบครัวจึงมุ่งขยายบริการไปสู่ชนบทอย่าง
ทั่วถึงโดยพยายามให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวางแผน
ครอบครัวทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยวิธีการที่เหมาะสม สนับสนุนให้บุคลากรที่ไม่ใช่แพทย์
เข้าใจเกี่ยวกับงานวางแผนครอบครัวและสามารถจูงใจให้ประชาชนมารับบริการ ตลอดจน
สามารถให้บริการด้วยวิธีง่าย ๆ ได้ละมุน เน้นการให้บริการวางแผนครอบครัวชนิดถาวร
ให้มากขึ้น รวมทั้งการขอความร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณา
มาตรการทางสังคมต่าง ๆ ที่จะช่วยให้การดำเนินงานวางแผนครอบครัวมีความคล่องตัวมากขึ้น

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ได้กำหนดกลวิธีในการดำเนิน
งานวางแผนครอบครัวในด้านที่เป็นการให้การศึกษาค้นคว้า คือ (กระทรวงสาธารณสุข 2524ช : 162)

1. ขยายและปรับปรุงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ
 - ดำเนินการส่งเสริมให้ผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้ริเริ่มในการประสานงาน จัดกลุ่ม
ให้ความรู้ด้านวางแผนครอบครัว
 - ดำเนินการสนับสนุนและเพิ่มขีดความสามารถในด้านการศึกษาความรู้แก่แหล่ง
ชาวสาธารณสุขในชุมชนให้มีความสามารถในการประสานงานและให้ความรู้ชุมชนนั้น
 - สนับสนุนด้านโสตทัศนอุปกรณ์ในการเพิ่มประสิทธิภาพและขีดความสามารถ
ของหน่วยงานสาธารณสุขเพื่อกิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
2. ส่งเสริมการผลิตและพัฒนาสารรภาพบุคลากร
 - ดำเนินการอบรมและการสัมมนาแก่กลุ่มต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา
ชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการให้บริการคุมกำเนิดแบบง่าย ๆ และสามารถแนะนำ

จงใจให้มีผู้มารับบริการมากขึ้น

3. สนับสนุนการประสานงาน

- สนับสนุนให้มีการประสานงานในค่านบริการ เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ การฝึกอบรมและการศึกษาวิจัยระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐบาลและเอกชนที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นความร่วมมือจากชุมชน

จากนโยบายกลวิธีในการวางแผนครอบครัวที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 ทางโครงการวางแผนครอบครัว กระทรวงสาธารณสุขได้ดำเนินการให้สอดคล้องด้วยการจัดกิจกรรมในค่านการ เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ค่านการวางแผนครอบครัว ซึ่งมีผลลงมาถึงต่อไปนี้

กานวัสดุที่ใช้ในการ เผยแพร่และประชาสัมพันธ์

1. สิ่งตีพิมพ์

ในปัจจุบันมีสิ่งตีพิมพ์ทั้งหมดรวม 23 แบบ และป้ายต่าง ๆ อีก 3 แบบ (ซึ่งทั้งหมดรวมกันแล้วมากกว่าล้านชิ้น) ที่ใช้สำหรับแจกประชาชน และใช้ในการอบรมคู่มือชาวสาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุข และบุคคลที่จะเป็นแหล่งข่าว ทั้งหมดนี้ประกอบด้วยโปสเตอร์ 6 แบบ ซึ่งแต่ละแบบได้แสดงให้เห็นถึงวิธีการคุมกำเนิดทั้ง 6 วิธี นอกจากนี้ยังมีใบแจกเกี่ยวกับวิธีการคุมกำเนิดแบบต่าง ๆ รวมทั้งหนังสือคู่มือสำหรับคูสมรสใหม่หรือรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการคุมกำเนิดแบบต่าง ๆ หนังสือคู่มือแม่และเด็ก คู่มือสำหรับสตรี และเป็นที่ยอมรับว่า สิ่งตีพิมพ์มากกว่า 100,000 ฉบับของแกละชนิด ได้ไปถึงมือของประชาชนที่มีแนวโน้มจะรับบริการวางแผนครอบครัว

2. การจัดรายการทางวิทยุ

ในรอบปี 2525 ที่ผ่านมาทางโครงการวางแผนครอบครัวได้จัดรายการวิทยุจำนวน 5,752 ครั้ง เป็นการจัดรายการ เพลงและละคร ทางวิทยุ ซึ่งรายการจะจัดขึ้นที่ส่วนกลาง และส่งไปยังสถานีวิทยุจังหวัดต่าง ๆ หลายแห่งพร้อมกับออกอากาศรายการท้องถิ่นบางรายการ สำหรับแต่ละรายการนั้นเนื้อหาคำขวัญและเรื่องราวการวางแผนครอบครัวนั้นได้สอดแทรกไปในขณะที่ดำเนินรายการ รายการบางรายการก็เป็นรายการตอบปัญหาที่มีผู้ส่งเข้ามา นอกจากนี้ก็ยังส่งคำตอบไปยังผู้ถามปัญหาแต่ละรายพร้อมกับแนบเอกสาร แจกที่เกี่ยวข้องไว้ด้วย

3. การจัดรายการทางโทรทัศน์

โดยการวางแผนครอบครัวจัดรายการทางโทรทัศน์เพียงไม่กี่ครั้งต่อปี ซึ่งนอกจากจะเป็นเรื่องการวางแผนครอบครัวแล้ว ยังมีเรื่องแม่และเด็กอีกด้วย

4. ภาพยนตร์

โครงการวางแผนครอบครัวมีภาพยนตร์ชุดเกี่ยวกับการศึกษาจิตใจ 11 เรื่อง ซึ่งเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว ภายวิภาคสตรีวิทยา แม่และเด็ก รวมทั้งหมด 1,890 ชุด ภาพยนตร์เหล่านี้หน่วยเคลื่อนที่นำไปใช้ประกอบในการให้ข้อมูลและจิตใจประชาชน เนื้อเรื่องของภาพยนตร์เหล่านี้กระชับและน่าสนใจ

คานกลยุทธ์การใช้สื่อ

1. การใช้บุคคลต่อบุคคล

โครงการวางแผนครอบครัวใช้กลยุทธ์นี้อย่างมาก กล่าวคือได้ใช้เจ้าหน้าที่ในการติดต่อเข้าถึงประชาชนโดยตรง ในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์โดยการติดต่อระหว่างบุคคลต่อบุคคล การจัดกลุ่มสัมมนาย่อย หรือการจัดกลุ่มประชุมกลุ่มใหญ่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจำนวนมากได้รับการฝึกอบรมเป็นผู้ให้บริการ และให้ชาวสาธารณสุขวางแผนครอบครัว เจ้าหน้าที่เหล่านี้จะเป็นหัวใจสำคัญของงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในท้องถิ่น

2. การใช้สื่อมวลชน

การใช้สื่อมวลชนในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การวางแผนครอบครัวมีจำกัดมาก วิถีชีวิตเป็นสื่อที่มีการเข้าถึงกลุ่มประชาชนในชนบทสูงสุด

กระทรวงสาธารณสุขโดยกรมอนามัยเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีอย่างมาก ทั้งนี้เพราะกรมอนามัยเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในเรื่องการวางแผนครอบครัวโดยตรง เพราะฉะนั้นจึงมีบุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ และมีความเชี่ยวชาญทางด้านนี้ที่จะให้บริการแก่ประชาชน นอกจากกรมอนามัยยังมีหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนอีกหลายแห่งที่มีบทบาทในการให้ความรู้ด้านการวางแผนครอบครัวแก่สตรีอีก คือ โครงการครอบครัวพัฒนาของกรมการพัฒนาชุมชน โครงการอบรมแม่บ้านของกรมการศึกษานอกโรงเรียน การอบรมแรงงานหญิง ของกองฝึกอบรม กรมแรงงาน โครงการเคหกิจเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น ส่วนหน่วยงานเอกชนคือสมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย

ในปัจจุบันกรมอนามัยได้ใช้วิธีการคุมกำเนิดแบบต่าง ๆ ทั้งหมด 6 วิธี ซึ่งแยกเป็นวิธีที่ไขกับสตรีโดยเฉพาะ ได้แก่ ยาเม็ดคุมกำเนิด ยาฉีดคุมกำเนิด การใส่ห่วง การผ่าตัดนำหมัน มีวิธีสำหรับผู้ชายเพียง 2 วิธี คือ ถุงยางอนามัย และผ่าตัดนำหมันชาย ดังนั้นในการให้ความรู้ความเข้าใจการวางแผนครอบครัวจึงจำเป็นต้องให้กับสตรีเป็นส่วนใหญ่ และจากการวิจัยของ พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ เรื่องสถานะการคุมกำเนิดในประเทศไทย ก็สนับสนุนแนวทางให้ความรู้ความเข้าใจงานการวางแผนครอบครัวนั้นให้แกสตรีมาก เพราะผลการวิจัยพบว่า "สตรีไทยที่แต่งงานแล้วอายุระหว่าง 15-49 ปี เกือบทั้งหมดรู้จักวิธีการคุมกำเนิดอย่างน้อยวิธีใดวิธีหนึ่ง.....ในระยะปี 2518 จนถึง 2521 ความรู้เกี่ยวกับการคุมกำเนิดในหมู่สตรีที่แต่งงานแล้วได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก และยังคงเพิ่มถึงระดับที่เรียกว่าเกือบทุกคนรู้จักการคุมกำเนิดอย่างน้อยหนึ่งวิธีในปี พ.ศ. 2524" (พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ 2525 : 5) และจากการพิจารณาสถิติผู้รับบริการวางแผนครอบครัวในโครงการวางแผนครอบครัวในระหว่างปี 2515-2523 พบว่าผู้บริการรายใหม่รับทุกวิธีเป็นสตรีถึงร้อยละ 90" (ฝ่ายวิจัยและประเมินผล โครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ 2524 : 1) หรือเพื่อพิจารณาเฉพาะผู้รับบริการทำหมันชายและหมันหญิงจากการสำรวจสถานะการคุมกำเนิดในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2521 พบว่า "สัดส่วนผู้ที่กำลังใช้วิธีทำหมันชายต่อหมันหญิง 1 : 3.7" (พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ 2525 : 35) และปรากฏจากสถิติผู้รับบริการโครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ ในระหว่างปี 2517-2523 พบว่า "มีสัดส่วนผู้รับบริการทำหมันชายต่อผู้รับบริการหญิงเฉลี่ย 1 : 5" (ฝ่ายวิจัยและประเมินผล โครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ 2524 : 2)

การที่สตรีเป็นผู้ที่มีบทบาทในการใช้บริการคุมกำเนิดสูงนั้น อาจจะเป็นเนื่องจากความคิดที่ว่า "การคุมกำเนิดเป็นเรื่อง การตั้งกรรมกอลดบุตรนั้น เป็นหน้าที่ของสตรีตามลักษณะการแบ่งหน้าที่ระหว่างสามีและภรรยาในสังคมไทย ฉะนั้นการเลื่อนเวลาการตั้งกรรมหรือยุติการตั้งกรรมจึงต้องเป็นหน้าที่ของภริยาคอย" (ธโนทัย สุขทิส 2524 : 10) และจากการศึกษาคิดตามผลผู้รับบริการทำหมันชายและหมันหญิงที่เกิดขึ้นหลายครั้งพบผลที่สอดคล้องกันว่า "ภริยามีสิทธิ์ที่จะเป็นผู้ทำหมันหรือคุมกำเนิดด้วยวิธีการต่าง ๆ เสียเอง เพราะเกรงว่าถ้าสามีทำหมันแล้วจะหมดเรี่ยวแรง ทำมาหากินไม่ได้" (ธโนทัย สุขทิส 2524 : 10)

ในทัศนะของบุรุษเกี่ยวกับการคุมกำเนิดก็ยังเป็นปัจจัยที่ทำให้สตรีใช้บริการคุมกำเนิดมากด้วย จากการศึกษาของนายแพทย์เทพนม เมืองแมน เรื่อง การยอมรับและไม่ยอมรับ

การทำหมั้นในชนบทประเทศไทย "ผลการศึกษาชาย 300 คนที่ไม่ได้รับบริการ ร้อยละ 68 เห็นว่าภริยาควรจะเป็นคนทำ เพราะภริยาอยู่กับบ้านเลย ๆ ไม่ต้องทำงานในไร่นาหนัก เหมือนตน" (จโนทัย ศุภทิศ 2524 : 11)

อีกเหตุผลหนึ่งที่นอกเหนือจากการแบ่งหน้าที่ระหว่างสามีกับภริยาแล้ว "การที่ภริยาคุมกำเนิดมากเพราะเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนได้อย่างเด่นชัด ในเรื่องการลดภาระการตั้งครรภ์ การเลี้ยงลูก การเลี้ยงกอดการเจ็บป่วย ไข้และตายอันเนื่องมาจากการตั้งครรภ์" (Debhanom Muangman 2525 : 41-57) และการคุมกำเนิดยังเป็นเกราะป้องกันสภาพของหญิงในทางเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย กล่าวคือหญิงจะมีโอกาสรวมในกำลังแรงงานมากขึ้น มีส่วนร่วมช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจครอบครัว ทำให้อำนาจในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของครอบครัวมากขึ้น นำไปสู่การยอมรับจากสังคมแวดล้อมมากขึ้น" (สุภมาลี เศรษฐพงษ์กุล 2525 : 4-7)

สำหรับกลยุทธ์ของกระทรวงสาธารณสุขในการให้การศึกษาแก่สตรีนั้นในวิธีที่มีบุคคลครอบครัว และสื่อมวลชน สำหรับวิธีบุคคลครอบครัวนั้นนอกจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของรัฐจะเป็นผู้ให้ข่าวสารเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวแล้ว ก็ยังมี ผ.ศ. และ อ.ศ. และผู้นำท้องถิ่น ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญที่จะให้ความรู้และเผยแพร่ ตลอดจนให้บริการวางแผนครอบครัวแก่ประชาชนได้ในบางวิธี ผู้วิจัยเห็นว่าบุคคลเหล่านี้จะช่วยให้การศึกษาแก่สตรีได้อย่างมาก เพราะเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนและก็เป็นที่เชื่อถือของประชาชนในท้องถิ่น ฉะนั้นการแนะนำเผยแพร่จากบุคคลเหล่านี้จะทำใจทั่วถึงและกว้างขวางประกอบด้วยค่านิยมหรือทัศนคติของภรรยาในท้องถิ่นก็จะปฏิบัติตามกันหรือเอาอย่างกัน หรือคล้อยตามผู้ที่เคารพนับถือก็จะยิ่งทำให้การวางแผนครอบครัวได้ผลดีด้วย สำหรับการใช้สื่อมวลชนนั้นก็เห็นว่า เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในแง่ของความรวดเร็วและเผยแพร่ได้ปริมาณมาก สื่อมวลชนที่ใจเกินมากได้แก่วิทยุซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสมที่สุดเพราะจากการวิจัยของ บุญเลิศ สุภคิลล เรื่องอิทธิพลของการใช้สื่อมวลชนในชนบทของประเทศไทยพบว่า สื่อมวลชนประเภทวิทยุแพร่หลายที่สุดในประเทศไทย โดยกระจายอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร 11.18% ส่วนที่เหลือ 89.82% อยู่ในต่างจังหวัด" และจากการวิจัยเดียวกันก็พบว่า ชาวชนบทส่วนใหญ่มิได้กระตือรือร้นในการรับฟังรายการต่าง ๆ จากสื่อประเภทวิทยุเป็นประจำทุกวัน" (บุญเลิศ สุภคิลล 2524 : 11)

เมื่อพิจารณาจำนวนผู้รับบริการการคุมกำเนิดซึ่งเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของการให้ความรู้ด้านการวางแผนครอบครัวแก่สตรี จะเห็นว่าโครงการวางแผนครอบครัวประสบความสำเร็จในการให้ความรู้แก่สตรี เพราะจากจำนวนผู้รับบริการรายใหม่ในโครงการวางแผนครอบครัวในปี 2523 (ฝ่ายวิจัยและประเมินผล โครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ 2524 : 1) มีสตรีรับบริการรวมทุกวิธีจำนวน 2,099,931 คน ในจำนวนผู้รับบริการทั้งหมด 2,131,031 หรือร้อยละ 98.3 อย่างไรก็ตามเมื่อศึกษาถึงลักษณะการเลือกใช้วิธีการคุมกำเนิดพบว่าสตรียังเลือกไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ ผู้วิจัยเห็นว่าการเผยแพร่ความรู้ด้านการคุมกำเนิดควรจะเน้นในเรื่องของความเข้าใจวิธีการคุมกำเนิดวิธีต่าง ๆ อย่างแท้จริง และสามารถเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสม เช่น สตรีอายุ 35 ปีขึ้นไปยังคงใช้การคุมกำเนิดแบบชั่วคราวอยู่ เป็นคน อีกประเด็นที่ผู้วิจัยใคร่เสนอแนะคือ หน่วยงานรัฐบาลและเอกชนควรจะมีมือกันอย่างจริงจังในการให้ความรู้พร้อมกันไปกับบริการให้ทั่วถึงทั้งประเทศ เพราะถ้าให้แต่ความรู้ในการวางแผนครอบครัวแก่เขาไม่ได้รับบริการคุมกำเนิด ความรู้ที่ใดก็ไม่มีความหมาย ซึ่งจากการวิจัยของ พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ ก็โดยผลสนับสนุนคือ "ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวและแหล่งบริการการวางแผนครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับการวางแผนครอบครัว" (พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ 2525 : 26) ในปัจจุบันบริการต่าง ๆ ในการคุมกำเนิดยังจำกัดอยู่เฉพาะในสถานพยาบาลของรัฐซึ่งก็ยังมีอยู่จำกัดและไม่ทั่วถึง (กองสถิติสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข 2523 : 1) (โรงพยาบาลอำเภอมีเพียง 5 แห่งต่อ 1 จังหวัด สถานอนามัยตำบลมีประมาณร้อยละ 66 ของจำนวนตำบลทั้งสิ้น สำนักงานคณะกรรมการมีร้อยละ 3.2 ของหมู่บ้านทั้งหมดในประเทศไทย) นอกจากนี้ อสม. ที่ได้รับการอบรมให้มีความรู้เพื่อไปให้คำแนะนำและบริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นบทบาททางไกล ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่ว่าการให้ยาแฉกครั้งแรกของค่าเงินการโดยบุคลากรสาธารณสุข ในแฉกต่อ ๆ ไป อสม. จึงจะให้บริการได้และบุคลากรจัดหาอุปกรณ์เพิ่มเติมให้แก่ อสม. ล่าซาร์ทำให้สตรีเมื่อหมายที่จะมารับบริการ ซึ่งอาจทำให้ไซไมคองเนื่องได้

สำหรับประเด็นสุดท้ายที่ผู้วิจัยใคร่เสนอคือ การวางแผนครอบครัวนั้นไม่ได้หมายถึงการคุมกำเนิดซึ่งที่เราปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงการวางแผนว่าจะมีลูกกี่คน เมื่อใด เพื่อให้เหมาะสมกับฐานะและความต้องการของครอบครัว เพราะฉะนั้นการวางแผนครอบครัว จะต้องดำเนินการให้เหมาะสม จะต้องใช้วิธีการคุมกำเนิดกับ

ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ สหิบัญญัติ ในขณะที่เราควรส่งเสริมให้คนที่เป็ดศบัญญัติฐานะทางเศรษฐกิจดีมีลูกใหม่มาก เพราะเขาสามารถเลี้ยงลูกได้ดีที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป จะเห็นว่าในปัจจุบันเราไม่ได้คำนึงถึงจุดนี้เลย ซึ่งจะส่งผลให้เป็นปัญหาในอนาคตคือเราจะขาดแคลนคนที่มีคุณภาพ

ปัญหาและอุปสรรค

ในการดำเนินงานให้ความรู้แก่ประชาชนของกระทรวงสาธารณสุขนั้น มีปัญหาอยู่หลายประการซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากรายงานผลการดำเนินงานของโครงการต่าง ๆ ในปี 2525 ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กรมอนามัยบางท่าน ปัญหาต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

1. ปัญหาที่หน่วยงานประสบและแก้ไขไปได้แล้ว

- ปัญหาการคัดเลือกสตรีเข้ารับการอบรม ไม่ได้สตรีที่มีคุณสมบัติตามต้องการทางหน่วยงานแก้ไขโดยให้เจ้าหน้าที่ทองถิ่นรับผิดชอบติดตามอย่างใกล้ชิด หากขาดคุณสมบัติมากให้คัดเลือกใหม่

- ขาดเจ้าหน้าที่ในบางงาน ทางหน่วยงานได้แก้ไขโดยการหมุนเวียนเจ้าหน้าที่ให้ทุกคนทำทั้งงานหลักและงานรวม

2. ปัญหาที่หน่วยงานประสบและกำลังดำเนินการแก้ไขคือ

- วัสดุอุปกรณ์ไม่พอ ได้พยายามขอกังงบประมาณเมื่อจัดซื้อในปีต่อ ๆ ไป และพยายามจัดหางบประมาณความช่วยเหลืออื่น ๆ ในการจัดซื้อ

- กงบประมาณไม่พอ ได้แก้ไขโดยการจัดสรรงบประมาณที่มีอยู่ให้ได้ประโยชน์สูงสุด และได้จัดตั้งกองทุนสาธารณสุขหมู่บ้าน

- คุณภาพและประสมการณ์ของบุคลากรมีน้อย ก็ได้พยายามจัดประชุมอบรมฟื้นฟูความรู้ให้บุคลากร

- บุคลากรไม่เพียงพอ ได้แก้ไขโดยการฝึกอบรม ผสส. และอสม. ให้มีบทบาทในการให้บริการสาธารณสุขขั้นมูลฐานแก่ประชาชน

- เจ้าหน้าที่สาธารณสุขยังไม่เข้าใจแนวนโยบายและกลวิธีดำเนินการตามนโยบายสาธารณสุขมูลฐานซึ่ง เน้นหนักให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง ทางหน่วยงาน

โดยพยายามแก้ไข โดยพยายามสอดคล้องแผนนโยบายในการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ และให้ศูนย์ทดสอบทางการศึกษา ซึ่งแจ้งแก่ผู้ปฏิบัติและสนับสนุนให้มีการปฏิบัติงานในหน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าปัญหาต่าง ๆ ของกระทรวงสาธารณสุขจะค่อย ๆ คลี่คลายไปที่ละน้อย เพราะเมื่อถึงช่วงที่หลักการสาธารณสุขขั้นมูลฐานได้นำมาปฏิบัติอย่างทั่วถึงแล้ว ทางหน่วยงานก็จะค่อย ๆ บรรเทาปัญหาต่าง ๆ เช่น ขาดบุคลากร ขาดงบประมาณ หรือ ขาดวัสดุอุปกรณ์ลงได้ ปัญหาสำคัญในขณะนี้สมควรเร่งแก้ไขคือจะต้องแก้ไขความเข้าใจผิดของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานก่อน เพราะถ้าปัญหานี้แก้ไขไม่ได้ก็จะทำให้เกิดความสับสนในระดัปล่างเกี่ยวกับบทบาทของ ผสส. และ อสม. ซึ่งจะทำให้โครงการนี้ไม่ได้ผลสมดังที่ตั้งความมุ่งหมายไว้

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

นอกจากกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงสาธารณสุข อันเป็น 4 กระทรวงหลักในการพัฒนาตามนโยบายของรัฐบาลแล้ว ผู้วิจัยไกรจะหยิบยกหน่วยงานรัฐบาลอีกแห่งหนึ่งซึ่งมีบทบาทในการให้การศึกษานอกโรงเรียน กว้างขวางกว่าหน่วยงานข้างต้นเคย หน่วยงานดังกล่าวคือ กระทรวงอุตสาหกรรม โดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ซึ่งมีบทบาทในการให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวแก่ประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นสตรี

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานรัฐบาลที่มีบทบาทในการให้การฝึกอบรมด้านวิชาชีพแก่ประชาชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ โดยจัดกิจกรรมในรูปแบบของการฝึกอบรมแก่ประชาชน ซึ่งมีสตรีรวมอยู่ด้วย ให้บริการฝึกอบรมเป็น 3 งาน คือ งานฝึกอบรมอุตสาหกรรมสิ่งทอ งานฝึกอบรมอุตสาหกรรมในครอบครัว และงานฝึกอบรมหัตถกรรมไทย ในการดำเนินการฝึกอบรมด้านต่าง ๆ นั้น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมจะดำเนินการร่วมกับกองอุตสาหกรรมในครอบครัวจะส่งคู่มือการอบรมส่งไปให้ทางจังหวัดให้ทางจังหวัดจัดทำแผนการฝึกอบรมตามความต้องการของแต่ละหมู่บ้านในจังหวัดของตนส่งกลับมาที่กรม และกองอุตสาหกรรมในครอบครัวก็จะไปทำการสำรวจว่าจะอบรมที่จุดใดบ้าง ทั้งหมดที่จุดใดโดยทางกรมจะเน้นขั้นที่เป้าหมายที่เป็นขั้นที่ง่ายจน

เป็นอันดับแรก เมื่อสำรวจแล้วกองอุตสาหกรรมในครอบครัว กองอุตสาหกรรมสิ่งทอ และ กองส่งเสริมหัตถกรรมไทยก็จะจัดทำแผนการฝึกอบรมประจำปีไว้ประมาณร้อยละ 75 ของแผนทั้งหมด ส่วนอีกร้อยละ 25 จะจัดไว้สำหรับแผนจรประจำปี

สำหรับจุดมุ่งหมายของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมในการฝึกอบรมก็คือ ต้องการให้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทั้งทฤษฎีและขำมีความรู้ ความชำนาญในการผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรม อุตสาหกรรมในครอบครัว ตลอดจนงานฝีมือประเภทต่าง ๆ เป็นการช่วยให้สตรีมีอาชีพ มีงานทำ มีรายได้เสริมจากอาชีพหลัก เป็นการยกระดับค่าครองชีพ รายละเอียดของงานฝึกอบรมแต่ละประเภทของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมมีดังนี้

1. งานฝึกอบรมอุตสาหกรรมสิ่งทอ (กองอุตสาหกรรมสิ่งทอ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม 2525 : 6)

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมสิ่งทอ โดยฝึกอบรมให้แก่เจ้าของผู้จัดการผู้บริหาร หัวหน้างาน คนงาน และประชาชนผู้สนใจโดยไม่จำกัดเพศ ให้ความรู้ความสามารถในวิชาการ และเทคนิคต่าง ๆ ที่ทันสมัย จะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตลอดจนเพื่อเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการออกแบบอุตสาหกรรมสิ่งทอด้วย

การฝึกอบรมนับเป็นงานประจำของกองอุตสาหกรรมสิ่งทอ งานหนึ่ง กองอุตสาหกรรมสิ่งทอสามารถให้บริการทางด้านการจัดฝึกอบรมทางวิชาการ สิ่งทอสาขาต่าง ๆ ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติให้แก่ช่างเทคนิค และพนักงานของโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอทุกระดับ นอกจากนั้นกองอุตสาหกรรมสิ่งทอยังได้จัดฝึกอบรมในการศึกษาระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย รวมทั้งการฝึกอบรมอุตสาหกรรมสิ่งทอขนาดเล็ก เช่น การทอผ้าไหมและฝ้ายควยก็กร ะตุก การย้อมสีเส้นไหมและค้าย การพิมพ์ผ้า การเขียนตามาติคแก่ประชาชนทั่วไป การฝึกอบรมที่กองอุตสาหกรรมสิ่งทอดำเนินการ อยู่คือ

1. ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่โรงงาน
2. ฝึกอบรมส่งเสริมอาชีพในสวนภูมิภาคและส่วนกลาง
3. ฝึกอบรมนักศึกษาสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ระดับอนุปริญญาและปริญญาตรี
4. ฝึกอบรมพิเศษ

สำหรับการฝึกอบรมให้แก่สตรีของกองอุตสาหกรรมสิ่งทอส่วนใหญ่จะเป็นแบบการฝึกอบรมเรื่อง เสริมอาชีพในส่วนภูมิภาคและส่วนกลาง ซึ่งในที่นี้จะพิจารณาเฉพาะหลักสูตรรายวิชาที่มีลักษณะสอดคล้องกับลักษณะและความสามารถของสตรี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผลการดำเนินงาน (กองอุตสาหกรรมสิ่งทอ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม 2525 : 6)

ตารางที่ 15 จำนวนผู้รับการฝึกอบรมของกองอุตสาหกรรมสิ่งทอในปี 2524

หลักสูตรการฝึกอบรม	จำนวนผู้รับการฝึกอบรม ปี 2523	ปี 2524
การย้อมสี-ทอผ้าควยกีกระตุก	755	785
การปักย้อมและทำผ้าปาเตะ	83	33
การทำสกรีนและการพิมพ์	4	67
การสาวไหมด้วยเครื่องจักร	308	15
ปักย้อม-ทำผ้าบาติก	-	56
การปั่นด้าย	-	2
การย้อมสี	50	141
การฟอกและย้อมสีไหม	88	76
การย้อมสีฝ้ายและทำผ้าปาเตะ	59	-
เทคนิคการอมรังไหม-สาวไหม	15	-

จากการวิเคราะห์ของกองอุตสาหกรรมสิ่งทอจะเห็นว่ากองไม่ใ้มีการฝึกอบรมให้สตรีโดยตรง แต่การอบรมให้สตรีเป็นการอบรมส่วนหนึ่งของ การส่งเสริมอาชีพในส่วนภูมิภาคและส่วนกลาง การฝึกอบรมก็มุ่งให้ความรู้ เทคนิคใหม่ ๆ ที่ทันสมัย เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มากกว่าจะเป็นการอบรมความรู้ในการผลิตสิ่งทอขั้นต้น ทั้งนี้ในการอบรมผู้อบรมจะต้องตระหนักควาว่าสิ่งที่ตนอบรมให้ชาวบ้านนั้นเป็นเทคนิคใหม่ที่เขาไม่เคยรู้หรือเคยทำมาก่อน เพราะฉะนั้นในการอบรมวิทยากรนอกจากจะต้องมีความรู้ในด้านนั้นอย่างเชี่ยวชาญแล้ว ยังจะต้องมีความสามารถในการชักจูงให้สตรีที่มารับการอบรมเป็นประโยชน์และยอมรับวิธีเทคนิคใหม่ ๆ เหล่านี้ไปปฏิบัติด้วย การฝึกอบรมจึงจะประสบผล

สำเร็จ

จากการพิจารณาหลักสูตร ของกองอุตสาหกรรม สิ่งทอที่จัดอบรมให้แก่ประชาชนทั่วไปทั้งบุรุษและสตรี จะเห็นว่ากองอุตสาหกรรม สิ่งทอ เปิดสอนวิชาชีพที่เป็นของสตรี โดยเฉพาะ เช่น การทอผ้า การย้อมสีผ้า การทำสกรีนและพิมพ์ผ้า การมัดย้อม ฯลฯ นอกจากนี้วิชาที่เปิดสอนยังตรงกับความต้องการและความต้องการ ของสตรีอย่างมากด้วย เพราะจากการพิจารณา สักคือนักเรียนการอบรมวิชาชีพของกองอุตสาหกรรม สิ่งทอ จะเห็นว่า มีผู้รับการอบรมจำนวนมากสนใจ อบรมในวิชาเหมือน ๆ กันแทบทุกปี คือ การทอผ้าด้วยกี่กระตุก การมัดย้อมทำผ้าปาเต๊ะ การทำสกรีนและพิมพ์ผ้า ฯลฯ จึงเห็นว่ากองอุตสาหกรรม สิ่งทอ มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ สตรีมากพอสมควร

2. งานฝึกอบรมอุตสาหกรรมในครอบครัว

กองอุตสาหกรรมในครอบครัว มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการ ส่งเสริมอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว ให้แก่ราษฎร ในท้องถิ่นชนบทและในท้องถิ่นทุรกันดาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไร่ชาวนาที่มีเวลาว่างเหลืออยู่มาก หรือราษฎรที่ประสบปัญหาในการ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรือมีปัญหาทางด้าน การปกครองและสังคมของประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการฝึกอบรมดังนี้ (กองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม 2521 : 1)

1. ฝึกอบรมวิชาชีพหรืออุตสาหกรรมในครอบครัวให้แก่ราษฎรทั่วไป โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่มีเวลาว่าง เช่น ชาวนา ชาวไร่ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถนำไปประกอบอาชีพอื่นจะเป็นการเสริมพูนรายได้ของครอบครัว และยกระดับการครองชีพของราษฎรในชนบทให้สูงขึ้น

2. หากการประชาสัมพันธ์เชิดชูประโยชน์และความสำคัญของอุตสาหกรรมในครอบครัว เพื่อชักจูงให้มีผู้ประกอบการ เพิ่มขึ้น กับเผยแพร่วิชาการด้านเทคโนโลยีของอุตสาหกรรมในครอบครัวและการตลาด โดยจัดงานนิทรรศการและการสาธิต ตลอดจนดำเนินงานประกวดและแข่งขันการประกวดผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เพื่อยกระดับฝีมือของผู้ประกอบการ และให้ประชาชนนิยมนำใช้สิ่งของที่มีผลิตได้ในประเทศไทยอย่างกว้างขวาง

3. ให้การศึกษาแนะนำทางด้านวิชาการแก่ผู้ประกอบการ ซึ่งมีช่องทางที่จะขยายกิจการให้เป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อม หรืออุตสาหกรรมขนาดใหญ่ต่อไปในอนาคต อัน

จะเป็นการกระจายการพัฒนาอุตสาหกรรมออกสู่ภูมิภาค และเพิ่มตลาดแรงงานขึ้นในชนบท

การดำเนินงานในการให้บริการฝึกอบรมอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว

(กองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม 2523 : 78)

1. ขั้นสำรวจ

เนื่องจากขีดความสามารถในการให้บริการฝึกอบรมอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวมีอยู่จำกัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับงบประมาณและอัตราค่าจ้างเจ้าหน้าที่ผู้เป็นวิทยากรในการฝึกอบรมอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ และเพื่อให้การดำเนินงานส่งเสริมอุตสาหกรรมในครอบครัว โดยการให้การฝึกอบรมวิชาชีพประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมาย จำเป็นต้องจัดส่งเจ้าหน้าที่ออกไปสำรวจข้อมูลในท้องที่หมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งได้ทำโครงการขอรับการสนับสนุนการฝึกอบรม โดยยึดหลัก 2 ประการคือ

1.1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับคูหาทางการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวที่มีอยู่แล้วในท้องที่ว่ามีแนวโน้มจะพัฒนาไปหรือไม่ ถ้าหากมีคูหาเป็นไปได้ควรจะได้รับส่งเสริมอย่างไร ด้วยวิธีใด

1.2 ศึกษาถึงคูหาที่จะส่งเสริมให้เกิดอุตสาหกรรมในครอบครัวขึ้นใหม่ โดยคำนึงถึงสภาพของความเป็นอยู่ของราษฎร ในท้องถิ่นในปัจจุบันและในอนาคต รวมถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เช่น ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของราษฎร วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น การตลาด รวมทั้งการคมนาคม การขนส่ง เป็นต้น

2. ขั้นวางแผน

เมื่อได้สถิติข้อมูลและขอเสนอเทศนาแล้ว ก็ให้นำมาวิเคราะห์หาว่าในท้องที่นั้นมีคูหาจะส่งเสริมการหัตถกรรมหรืออุตสาหกรรมในครอบครัวด้วยวิธีการอย่างไร เพียงใดหรือไม่ และจะมีผู้สนใจสมัครเข้ารับการฝึกอบรมเพียงใด แล้วนำผลการวิเคราะห์มาดำเนินการจัดทำแผนฝึกอบรมหลักต่อไป

ในการจัดทำแผนฝึกอบรมหลักนั้น กองอุตสาหกรรมในครอบครัวจะได้อภิปรายถึงปัจจัยความเหมาะสมหลายประการด้วยกัน ที่สำคัญที่สุดก็คือความเต็มใจขอรับการพัฒนาตนเองของราษฎร ในท้องที่ วัสดุที่มีอยู่ ระยะเวลาที่ทำการฝึกอบรมดูทางตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์ที่ราษฎรจะผลิตได้ รวมทั้งขีดความสามารถของกองอุตสาหกรรมในครอบครัว ก็อัตรา

กำลังเจ้าหน้าที่ผู้ฝึกอบรมและงบประมาณที่ได้รับประจำปี เมื่อพิจารณาเรื่องข้าง ๆ เหล่านี้ และตัดสินใจว่าจะเปิดการฝึกอบรมขึ้น ณ จุดใดแล้วก็จะจัดลำดับความสำคัญของแต่ละจุดว่า ควรทำการส่งเสริมจุดไหนก่อนและหลัง โดยกำหนดเป็นแผนปฏิบัติงานประจำปีต่อไป

3. ขั้นเตรียมการฝึกอบรม

เมื่อได้จัดวางแผนการฝึกอบรมหลัก โดยกำหนดว่าจะดำเนินการฝึกอบรม อุตสาหกรรมประเภทใดขึ้นที่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดใดแล้ว ก่อนจะลงมือเปิดการฝึกอบรม กองอุตสาหกรรมในครอบครัวก็จะจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปรับฝึกซ้อมในงานฝึกอบรมประเภทนั้น ๆ โดยตรงไปทำการศึกษารายละเอียดเพื่อเตรียมการฝึกอบรมอีกครั้งหนึ่ง โดยจะพิจารณาเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการฝึกอบรม วัสดุบุคคลที่จะเข้ารับการฝึกอบรม เครื่องมือ เครื่องใช้หรืออุปกรณ์การผลิต รวมทั้งสิ้นอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรม เช่น สถานที่ ไฟฟ้า น้ำและเส้นทางคมนาคม รวมทั้งช่องทางที่จะจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม สามารถจะผลิตออกมาได้ครบ ทั้งนี้ โดยติดต่อกับประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของโครงการโดยตรง และหากในกรณีที่ไม่สามารถจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปเตรียมการฝึกอบรมได้ก็จะจัดส่งแบบฟอร์มเตรียมการฝึกอบรมให้หน่วยราชการ เจ้าของโครงการช่วยดำเนินการแทน ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกในการฝึกอบรมตามแผนว่าพร้อมหรือไม่เพียงใด

4. ขั้นปฏิบัติการฝึกอบรม

เมื่อได้รับการยืนยันว่าราษฎรพร้อมจะเข้ารับการฝึกอบรมตามแผนที่กำหนดไว้แล้ว พร้อมทั้งได้เตรียมวัสดุอุปกรณ์ วัสดุฝึก สถานที่ฝึกอบรม ฯลฯ พร้อมแล้ว กองอุตสาหกรรมในครอบครัวก็จะจัดส่งเจ้าหน้าที่ผู้เป็นวิทยากรในอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ ไปดำเนินการฝึกอบรมให้แก่ราษฎรซึ่งหมู่บ้านซึ่งอาศัยอยู่ ทั้งนี้โดยมีระยะเวลาการฝึกอบรมสั้นยาวต่างกัน แล้วแต่ประเภทอุตสาหกรรม ทั้งนี้โดยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการผู้เป็นเจ้าของโครงการในส่วนจังหวัดด้วย

5. ขั้นติดตามผลการปฏิบัติงาน

หลังจากกองอุตสาหกรรมในครอบครัวได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปทำการฝึกอบรม ให้แก่ราษฎรในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ครบถ้วนตามแผนแล้ว ก็จะจัดส่งเจ้าหน้าที่อีกคณะหนึ่ง ไปทำการติดตามผลของการฝึกอบรม ทั้งนี้เพื่อต้องการทราบว่า การฝึกอบรมได้ผลเป็น

ประการใด ผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมประเภทใดประเภทหนึ่งไปแล้ว สามารถทำการผลิตได้หรือไม่ หรือไม่เพียงพอ และสามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปประกอบเป็นอาชีพได้หรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง โดยจะนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาปรับปรุงวิธีการฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง รวมทั้งหาทางแก้ปัญหาต่าง ๆ ภายในกรณีที่คุณเข้าร่วมการฝึกอบรม ยังมีความรู้ไม่เพียงพอจะนำไปประกอบเป็นอาชีพได้ หรือทำได้แต่มีฝีมือไม่ดีพอ กองอุตสาหกรรมในนครอมครวก็จะได้กำหนดแผนฝึกอบรมเพิ่มเติมให้อีก จนผู้รับการฝึกอบรมสามารถประกอบอาชีพประเภทต่าง ๆ ได้

สำหรับราษฎรผู้สนใจจะรับบริการฝึกอบรมอาชีพอุตสาหกรรมในนครอมครวในวิชาที่มีอยู่แล้วหรือประเภทอื่น ก็จะต้องรวมกลุ่มกันจัดทำเป็นโครงการหรือคำขอรับบริการส่งให้สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด และในกรณีที่จังหวัดนั้นไม่มีสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด ให้ส่งให้พัฒนาชุมชนจังหวัด เพื่อดำเนินการสำรวจข้อมูล และจัดลำดับความสำคัญของโครงการจัดทำเป็นแผนฝึกอบรมอาชีพอุตสาหกรรมในนครอมครวของจังหวัด ส่งให้กองอุตสาหกรรมในนครอมครวพิจารณาดำเนินการต่อไป เพื่อกองอุตสาหกรรมในนครอมครวได้ดำเนินการสำรวจและวางแผนฝึกอบรมให้โดยกำหนดระยะเวลา

ผลการดำเนินงาน (กองอุตสาหกรรมในนครอมครว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

2526 : 1-2)

ตารางที่ 16 จำนวนผู้รับการฝึกอบรมสตรีของกองอุตสาหกรรมในนครอมครวในปี 2524, 2525

หลักสูตรการฝึกอบรม	จำนวนผู้รับการอบรม	
	ปี พ.ศ. 2524	ปี พ.ศ. 2525
1. ทอผาดวยกี่กระตุก	933	1,393
2. สร้างกี่กระตุก	-	19
3. ย้อมสีผ้าและไหม	685	971
4. จัดสานไม้ไผ่	604	790
5. เฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่	9	17

ชนิดวัสดุการฝึกอบรม	จำนวนผู้รับการอบรม ปี พ.ศ. 2524	ปี พ.ศ. 2525
6. สิ่งประดิษฐ์จากไม้ไผ่	8	-
7. ท่อเดืออก	300	251
8. ผลิตภัณฑ์จากกก	127	172
9. จักสานหวาย	97	66
10. เฟอร์นิเจอร์หวาย	7	9
11. แกะสลักไม้	16	8
12. เครื่องปั้นดินเผา	126	165
13. ช่างซ่อมบริการ	2	2
14. เจริญระโนพลอย	54	85
15. หัตถกรรมเย็บสานทอ	397	594
16. ผลิตภัณฑ์จากกระดาษ	15	56
17. ถนอมอาหาร	210	233
18. บั๊กกรีโหลหะแผน	-	10
19. อีสตินเผา	21	11
20. ผลิตภัณฑ์จากเปลือกหอยกาม	16	32
21. ผลิตภัณฑ์จากเปลือกหอยกระจก	19	34
22. ผลิตภัณฑ์จากกานดอกอ้อย	-	24
23. ทำไม้กวาดดอกหญ้า	74	107
24. ผลิตภัณฑ์ขี้เเมนค	202	377
รวม	3,922	5,426

กองอุตสาหกรรมในครอบครัว เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีอย่างมาก ทั้งนี้โดยพิจารณาจากหลักสูตรรายวิชาที่เปิดสอนมีอยู่ถึง 24 รายวิชา และจำนวนนักเรียนในแต่ละปีก็มีจำนวนเพิ่มขึ้น แสดงว่ากองอุตสาหกรรมในครอบครัวได้ขยายการดำเนินการให้การศึกษาแก่สตรีให้มากขึ้นทุกปี นอกจากนี้ทางกองอุตสาหกรรมในครอบครัวยังส่งเสริมให้สตรีฝึกอาชีพไปตามความสนใจเฉพาะอาชีพดังกล่าว (หล่อโลหะ ชักกรีโลหะ ฯลฯ) จะไม่กอบเหมาะสมควรแก่ไหนๆ ทางกองฯก็ให้เรียนถ้าหากมีความสนใจ

อย่างไรก็ตามกองอุตสาหกรรมในครอบครัวมีบทบาทเฉพาะในการฝึกอาชีพบางอย่างก็ว่าได้ เช่นการรวมกลุ่มสตรี ซึ่งให้สตรีบริหารงานกลุ่มและดำเนินการต่อเนื่องภายหลังการอบรม ดังนั้นถ้ากองอุตสาหกรรมในครอบครัวจะได้อบรมร่วมกับกรมการพัฒนาชุมชนอย่างใกล้ชิดในการฝึกอบรมก็อาจจะได้ประโยชน์ยิ่งขึ้น โดยทางกองอุตสาหกรรมในครอบครัวเป็นหน่วยงานที่จัดเตรียมวิทยากรและวัสดุอุปกรณ์ในการสอน นอกจากนั้นมอบให้พัฒนากรรับผิดชอบการรวมกลุ่มสตรี และการจัดขบวนที่ การต่างจนประสานกันนี้ ในทางปฏิบัติแม้ว่าทางกรมพัฒนาชุมชนจะได้เคยขอความร่วมมือกับกองอุตสาหกรรมในครอบครัวในสถานวิทยากร แต่ก็เป็นการทำเป็นครั้งคราว ไม่ได้ทำทุกครั้ง ผู้วิจัยเสนอให้ทางกรมการพัฒนาชุมชนและกองอุตสาหกรรมในครอบครัวร่วมกันวางแผนการฝึกอบรมและปฏิบัติงานร่วมกันโดยกำหนดไว้ให้ชัดเจนในแผนประจำปี เพราะฉะนั้นการฝึกอบรมอาชีพของกรมการพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมในครอบครัวควรจะได้ร่วมมือกับวิทยากรของทางกองอุตสาหกรรมในครอบครัวทุกครั้ง อันจะทำให้การฝึกอบรมสมบูรณ์ทั้งในแง่ความรู้และมีการดำเนินการจัดกิจกรรมต่อเนื่องภายหลังการฝึกอบรม

3. งานฝึกอบรมหัตถกรรมไทย

กองส่งเสริมหัตถกรรมไทยมีบทบาทในการพัฒนาสตรีโดยการฝึกอบรม สาธิตและเผยแพร่วิธีการผลิตหัตถกรรมไทยที่ทันสมัย เพื่อเป็นการเพิ่มช่างฝีมือในค่านหัตถกรรมไทย และเป็นการเพิ่มปริมาณการผลิตหัตถกรรมไทยในการส่งออกด้วย

วัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม 2523 : 1)

เพื่อส่งเสริมกิจกรรมไทยโดยการฝึกอบรมให้ช่างฝีมือในคานต์กิจกรรมไทยมีมากขึ้น ึ่งจะทำให้ผลผลิตของกิจกรรมไทยสูงขึ้นทั้งคานปริมาณและคุณภาพ สามารถจะส่งออกไปจำหน่ายยังตลาดต่างประเทศได้และสนองความต้องการของตลาดนักท่องเที่ยวในเวลาเดียวกัน

สำหรับหลักสูตรฝึกอบรมไทยจัดขึ้นเพื่อพัฒนาสตรีที่มีดังต่อไปนี้
(กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม 2523 : 3)

ตารางที่ 17 แสดงหลักสูตรการฝึกอบรมวิชาชีพของกรมส่งเสริมกิจกรรมไทย

ชื่อหลักสูตร - วิชา	ระยะเวลา ศึกษา	จำนวนชั่วโมงการศึกษา				คุณสมบัติของ ผู้ศึกษา
		ภาคทฤษฎี	ภาคปฏิบัติ	อื่น ๆ	รวม	
หลักสูตรการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์						
1. การประดิษฐ์ดอกไม้ผ้าและ วัสดุอื่น ๆ	20 วัน	40 ชม.	80 ชม.	-	120 ชม.	เข้มจักรไค
2. การประดิษฐ์ของขำรวาย	"	"	"	-	"	"
3. การประดิษฐ์ของใช้ใน ครอบครัว	"	"	"	-	"	"
4. การประดิษฐ์ตุ๊กตาไทย	30 วัน	"	"	-	130 ชม.	"
5. การประดิษฐ์ตุ๊กตาสัตว์	20 วัน	"	"	-	120 ชม.	"
6. การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์หนัง	30 วัน	"	"	-	130 ชม.	"
7. การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ เส้นใยพืช	"	"	"	-	"	"
8. การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ในสวน	"	"	"	-	"	"
9. การประดิษฐ์เครื่องเรือน หวาย	"	"	"	-	"	ไม่จำกัด
10. การแกะสลักไม้	"	"	"	-	"	"

ชื่อหลักสูตร - วิชา	ระยะเวลา ศึกษา	จำนวนชั่วโมงการศึกษา				คุณสมบัติของ ผู้ศึกษา
		ภาคทฤษฎี	ภาคปฏิบัติ	อื่น ๆ	รวม	
11. การประดิษฐ์เครื่องประดับ จากโลหะ	20 วัน	40 ชม.	80 ชม.	-	120 ชม.	ไม่จำกัด
12. การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จาก ไม้ไผ่	30 วัน	"	"	-	130 ชม.	"
13. ผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ (งานรักษา เนื้อไม้)	"	"	"	-	"	"
14. การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จาก หวายกานจากกานะพร้าว	"	"	"	-	"	"

ผลการดำเนินงาน

กองส่งเสริมหัตถกรรมไทยได้รายงานผลการฝึกอบรมอาชีพหัตถกรรมไทยเป็น
จำนวนรวม มีใบแยกแต่ละรายวิชาทั้งหมด ดังนั้นจึงขอเสนอผลงานการฝึกอบรมอาชีพหัตถกรรม
ไทยดังต่อไปนี้ (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, ม.ป.ป. : 1)

ในปี พ.ศ. 2520	มีจำนวนผู้ผ่านการฝึกอบรมทั้งสิ้น	2,275	คน
" 2521	" "	4,002	คน
" 2522	" "	7,323	คน
" 2523	" "	8,770	คน

เนื่องจากสถิติข้อมูลของกองส่งเสริมหัตถกรรมไทยไม่ได้มีการจำแนกเพศ และ
จำนวนผู้ผ่านการฝึกอบรมตามรายวิชา จึงไม่สามารถจะทราบจำนวนผู้สำเร็จการอบรมที่เป็น
สตรี ดังนั้นจึงไม่สามารถจะวิเคราะห์ให้ละเอียดได้ อย่างไรก็ตามจากการพิจารณาหลักสูตร
จะเห็นว่ากองส่งเสริมหัตถกรรมไทยมีหลักสูตรรายวิชาที่ซ้ำกับวิชาที่กองอุตสาหกรรมในครอบครัว
จัดสอน เช่น การประดิษฐ์เครื่องเรือนหวาย การแกะสลักไม้ การประดิษฐ์เครื่องประดับจาก
โลหะ การจักสานไม้ไผ่ ซึ่งในเรื่องนี้จากการสัมภาษณ์ นางคมขำ บุญทรง เจ้าหน้าที่ฝ่าย

ฝึกอบรม กองส่งเสริมหัตถกรรมไทยพบว่า การฝึกอบรมไทยมีหลักสูตรซ้ำกัน กับกองอุตสาหกรรมในครอบครัว เพราะงานดังกล่าวเป็นงานที่แยกไม่ออกกว่าเป็นงานอุตสาหกรรมในครอบครัวหรืองานหัตถกรรมไทย ดังนั้นทั้ง 2 กองจึงจัดอบรมวิชาดังกล่าวเหมือนกัน ใช้หลักสูตรที่กำหนดโดยกรมเหมือนกัน แต่งานจะไม่ซ้ำซ้อนกัน เพราะจะแบ่งกันดำเนินงาน คนละจุด แล้วแต่ความสามารถของแต่ละกอง นอกจากนี้การฝึกอบรมวิชาดังกล่าวของกองส่งเสริมหัตถกรรมไทยยังมีลักษณะต่างจากของกองอุตสาหกรรมในครอบครัวในแง่ที่กองส่งเสริมหัตถกรรมไทยเน้นการฝึกทักษะฝีมือ และการเพิ่มผลผลิตออกสู่ตลาด

ปัญหาอุปสรรคในการฝึกอบรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

ในการดำเนินงานฝึกอบรมวิชาชีพกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมประสบปัญหาหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมจากเอกสารรายงานประจำปีของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานนี้โดยตรง (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม 2523 : 1-8) ปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งแนวทางแก้ไขที่ทางหน่วยงานดำเนินการอยู่มีดังต่อไปนี้

1. ระยะเวลาในการฝึกอบรม

เนื่องจากการฝึกอบรมอาชีพอุตสาหกรรมนั้น ส่วนมากผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะมีอาชีพหลักในการทำนา ทำไร่ ซึ่งมักจะมีเวลาว่างในช่วงเกี่ยวที่เกี่ยว ระหว่างเดือนมกราคมถึงพฤษภาคม ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่อบุหุหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ราษฎรสามารถเข้ารับการฝึกอบรมได้เต็มที่ การกำหนดแผนการฝึกอบรมจึงเน้นหนักในช่วงเวลานี้ แต่ไม่สามารถทำไถ่หมดทุกจุดจึงต้องกำหนดไว้ในช่วงเวลาอื่น คือในช่วงเวลาที่ราษฎรพอจะมีเวลาว่างรองลงไป เช่น ภายหลังจากการดำนา ระหว่างรอการเก็บเกี่ยว เป็นต้น ประกอบกับในบางปีเกิดสภาวะฝนแล้งหรือน้ำท่วม ทำให้ฤดูการทำนาในปีนั้นต้องเปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีผลกระทบก่อแผนการปฏิบัติงานฝึกอบรมอาชีพอุตสาหกรรมด้วย กล่าวคือ เมื่อเวลาเขาเดินทางไปถึงหมู่บ้านเพื่อปฏิบัติงานตามแผน แล้วต้องเดินทางกลับ เพราะราษฎรไม่มีเวลาว่างต้องประกอบอาชีพหลัก หรือขอเลื่อนการฝึกอบรมไปในช่วงเวลาอื่น ซึ่งก็จะเกิดปัญหาขึ้นอีก คือไม่สามารถเลื่อนให้ได้เพราะจะไปกระทบการฝึกอบรมในจุดอื่นที่วางแผนไว้แล้ว ดังนั้นจึงต้องงดการฝึกอบรมไป

การแก้ไขปัญหานี้ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมก็พยายามดำเนินการอยู่หลายด้าน ก็คือพยายามเปลี่ยนแปลงแก้ไขแผนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับเวลาว่างของราษฎรมากที่สุด การปรับหลักสูตรการฝึกอบรมโดยเปลี่ยนเวลาการฝึกอบรมใหม่เป็นเวลากลางคืนหรือตอนเย็น พร้อมทั้งขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของโครงการให้ช่วยประสานงานฝึกอบรมโดยช่วยชี้แจงและทำความเข้าใจกับราษฎร เกี่ยวกับเรื่องระยะเวลาในการฝึกอบรม ทั้งนี้เพื่อให้การฝึกอบรมบังเกิดผลดีและเป็นประโยชน์แก่ราษฎรในอันที่จะได้มีวิชาที่พอไว้หารายได้เสริมเติม หรืออาจจะพิจารณาเปลี่ยนอาชีพหลัก ในกรณีที่มีรายได้น้อยกว่าอาชีพหลักเดิมก็ได้

2. การติดต่อประสานงาน

ในการฝึกอบรมอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวนั้น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้ดำเนินการโดยประสานงานกับหน่วยราชการต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาค อาทิเช่น กรมการพัฒนาคูสมัน กรมราชทัณฑ์ กรมประชาสัมพันธ์ ฯลฯ ซึ่งได้ทำโครงการขอความสนับสนุนมายังกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม เมื่อกรมได้วางแผนการฝึกอบรมประจำปีแล้ว จะส่งแผนการปฏิบัติงานนี้ให้แก่หน่วยราชการต่าง ๆ ช่วยประสานงานในการเตรียมการฝึกอบรมให้พร้อมแต่เท่าที่ผ่านมาการประสานงานของเจ้าหน้าที่หน่วยราชการต่าง ๆ ในส่วนจังหวัดยังไม่ดี ไม่มีการเตรียมการฝึกอบรมไว้ก่อนที่จะถึงเวลาดำเนินการ ทำให้เจ้าหน้าที่วิทยากรผู้ฝึกอบรมต้องเสียเวลาจัดเตรียมเอง ทำให้การฝึกอบรมไม่ไต่ผลเท่าที่ควร หรือบางครั้งก็ต้องงดการฝึกอบรมไปก็มี

การแก้ไขปัญหานี้ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมก็ได้ดำเนินการอยู่แล้ว โดยการจัดส่งเจ้าหน้าที่ออกไปเตรียมการฝึกอบรมตามแผนในแต่ละงวด ก่อนที่จะส่งเจ้าหน้าที่ไปดำเนินการฝึกอบรมให้ ซึ่งเจ้าหน้าที่ของโครงการควรจะให้ความร่วมมือโดยเตรียมการต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่มราษฎร การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การจัดเตรียมสถานที่ ฯลฯ ให้พร้อมตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ผู้ออกไปเตรียมการฝึกอบรมด้วย ทั้งนี้เพื่อช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยยิ่งขึ้น

3. ปัญหาการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมในครอบครัว

ในการให้การส่งเสริมการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมนั้น ปัญหาที่สำคัญและควรคำนึงถึงประการหนึ่ง คืออุปสรรคในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นได้จากอุตสาหกรรมใน

ครอบครัว วัตถุประสงค์เบื้องต้นของการส่งเสริมการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวก็คือการผลิตสินค้าขึ้นเพื่อใช้เองในครอบครัว เพื่อช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อสินค้าจากตลาดมาเพื่อใช้สอย ต่อมาเมื่อสามารถทำการผลิตสินค้าได้ปริมาณมากขึ้นเกินความต้องการแล้วก็จำเป็นจะต้องหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าต่อไป อาจจะเริ่มจากตลาดภายในท้องถิ่นและขยายออกไปนอกท้องถิ่น

เกี่ยวกับปัญหาการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมในครอบครัวนี้ หน่วยงานราชการผู้เป็นเจ้าของโครงการควรจะคำนึงถึง ตั้งแต่จะเริ่มดำเนินโครงการว่าจะมีอุปสรรคในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อย่างไรบ้าง เพื่อเป็นการเตรียมการและป้องกันมิให้เกิดปัญหาขึ้นในภายหลัง แต่เมื่อเกิดปัญหาการตลาดขึ้นแล้วก็อาจจะไม่มีวิธีแก้ไขได้โดยการให้มูลนิธิรวมกลุ่มกันในรูปสหกรณ์ เพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตน โดยเจ้าของโครงการเป็นผู้ช่วยแนะนำช่วยเหลือเกี่ยวกับการจัดหาตลาดจำหน่ายและเมื่อผู้ผลิตสามารถช่วยตัวเองได้แล้วก็ปล่อยให้ดำเนินการเอง

สำหรับในปัจจุบันกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมพยายามจะให้ความช่วยเหลือในด้านการตลาดแก่ราษฎรโดย

1. จัดตั้งหน่วยบริการตลาดขึ้น เพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ในด้านตลาด ปัญหาการผลิตตลอดจนรูปแบบของผลิตภัณฑ์ เช่น แหล่งจำหน่ายสินค้า ตัวแทนผู้ส่งออกสินค้าประเภทนี้ การดำเนินงานของหน่วยตลาดก็พยายามนำผลิตภัณฑ์ของราษฎรไปช่วยจำหน่ายในงานนิทรรศการของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และฝึกหัดหาตลาดในเมืองให้ นำตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดีมากรฐานไปเสนอแก่ตัวแทนจำหน่าย หรือแหล่งที่ต้องการซื้อสินค้านั้น หรือจะเป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างผู้ผลิตกับผู้จำหน่ายให้พบกันเพื่อที่จะได้ติดต่อหาซื้อสินค้านั้นต่อไป

2. นำผลิตภัณฑ์ดีไปมากรฐาน และมีช่องทางในการส่งออกทั้งแสดงไว้ที่ห้องแสดงสินค้าเพื่อการส่งออกของกองส่งเสริมหัตถกรรมไทย กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และพิจารณาหาตลาดจำหน่ายให้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น จัดทำเอกสาร แนะนำสินค้า และมูลนิธิ นำสินค้าไปรวมแสดงในต่างประเทศ เป็นต้น

3. ให้ความช่วยเหลือทางการเงิน และขยายบริการด้านตลาดสินค้าอุตสาหกรรม โดยจัดหาเงินทุนหมุนเวียนมาดำเนินการในลักษณะต่าง ๆ เป็นต้นว่า

- การจัดสร้างเครื่องมือที่แข็งแรงที่เหมาะสมช่วยให้ราษฎรในภาคอุษ ซึ่งทำในระบบขนส่งหรือเช่ามือ
- การจัดซื้อวัตถุดิบที่จำเป็นสำหรับการเริ่มประกอบอาชีพ
- การรับซื้อผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จแล้ว เพื่อให้ราษฎรได้รับผลตอบแทนจากการผลิตทันที
- การจัดสรรเงินเป็นเงินทุนเพื่อทรงจ่าย สำหรับซื้อเครื่องมือในการประกอบอาชีพที่จำเป็น

จะเห็นว่ากรมส่งเสริมอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการฝึกอบรมวิชาชีพแก่สตรีอย่างมาก โดยเฉพาะการอบรมแก่สตรีโดยตรง และให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในสถานวิทยาการที่จะไปฝึกอบรม

สำหรับบทบาทของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมในการฝึกอบรมโดยตรงนั้น กรมก็มีส่วนฝึกอบรมที่แบ่งจะจัดให้ประชาชนแก่ทั้งสตรีรวมอยู่ด้วยจำนวนมากถึง 3 งาน คือ งานฝึกอบรมอุตสาหกรรมในครอบครัว งานฝึกอบรมหัตถกรรมไทย งานฝึกอบรมอุตสาหกรรมเชิงทอ สำหรับบทบาททางอ้อมก็ทำให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นทั้งของรัฐและเอกชน โดยส่งวิทยาการไปจัดการฝึกอบรมให้ตามความต้องการของหน่วยงานนั้น ๆ เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมการศึกษานานาชาติ กรมประชาสัมพันธ์ ฯลฯ อย่างไรก็ตามแผนงานประจำปีซึ่งจัดไว้สำหรับงานจร แบบที่มีเบี้ยร้อยละ 25 เท่านั้น ดังนั้นเมื่อมีหน่วยงานติดต่อขอความร่วมมือมา มาก ๆ ทางกรมจึงไม่สามารถให้ความร่วมมือได้ครบทุกแห่งภายในปีเดียว ทำให้บางที่ต้องเลื่อนการอบรมไปในปีต่อมา ซึ่งทำให้การอบรมไม่ทันความต้องการและความพร้อมของผู้รับการอบรม การอบรมจึงไปโดยล้นเต็มทีหรือบางครั้งต้องยกเลิกไป

สรุป

ในสภาพปัจจุบันนี้เศรษฐกิจและสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สตรีจึงต้องออกมาประกอบอาชีพหารายได้เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระให้ครอบครัว แก่สตรีส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาน้อย ทำให้ไม่มีความรู้ความสามารถที่จะปรับปรุงและพัฒนาอาชีพหลักที่ทำอยู่ให้ก้าวหน้า อันจะเป็นการเสริมรายได้ให้ทันพอสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันได้ สตรีจึงต้องเปลี่ยนไปประกอบอาชีพที่ไม่ต้องอาศัยความรู้หรือทักษะในการประกอบอาชีพมากนัก อาชีพดังกล่าว

ไกลแก่ อารยพิธีของไซแรงงาฮ หรืออารยพิธีเสื่อมเสียศีลธรรม แลกการประกอบอารยพิธีดังกล่าว มีอัตราเพียงต่ออันครายอัน เกิดจากอุบัติเหตุและโรคร้ายไซเจ็บสูง จะเห็นว่าปัญหาสำคัญที่สตรีต้องประสบอยู่ในปัจจุบันนี้มี 3 ประการ คือ การขาดการศึกษา ความยากจน และ สุขภาพอนามัย ปัญหาทั้ง 3 นี้มีความสัมพันธ์สามารถส่งผลกระทบต่อถึงกันและกันได้ การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวจึงต้องแก้ที่ต้นเหตุ

เมื่อพิจารณาปัญหาของสตรีทั้ง 3 ประการแล้วจะพบว่า การที่จะแก้ปัญหาความยากจนและสุขภาพอนามัยได้ สตรีจะต้องมีการศึกษาเพราะการศึกษานั้นมุ่งที่จะพัฒนาคนทั้งในค่านิยม ความคิด จิตใจ และการกระทำ ทำให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาได้พัฒนาความคิด ความสามารถในการพัฒนาตนเอง และชุมชน แลกการศึกษาในระบบโรงเรียนที่สตรีโดยเฉพาะสตรีในชนบทซึ่งเป็นผู้ส่วนใหญ่ได้รับนั้นคือ การศึกษาภาคบังคับซึ่งก็เป็นการศึกษาระดับพื้นฐานทั่ว ๆ ไป แล้วยังไม่ได้รับการศึกษาต่ออีก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาวิธีการอื่นที่เหมาะสมสำหรับการให้การศึกษา ซึ่งวิธีดังกล่าวก็คือการใช้การศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนนอกจากจะมุ่งสอนให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานในการแสวงหาข้อมูล มีทักษะในการประกอบอาชีพ ส่งเสริมวิชาชีพคานทาง ๆ เพื่อให้ประชาชนใช้เป็นเครื่องมือในการหารายได้ ยังสามารถกระจายการศึกษาได้ทั่วถึงอีกด้วย รัฐบาลเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยโดยมอบหมายให้หน่วยงานรัฐบาลต่าง ๆ ที่มีอยู่ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นผู้จัดและสนับสนุนหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ ให้ดำเนินงานควบคู่ไปด้วย แต่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะกล่าวถึงเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานรัฐบาล เท่านั้น

บทบาทสำคัญของรัฐบาลในการพัฒนาสตรีก็คือ การวางแผนแนวนโยบายในการพัฒนาสตรีเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ทราบนโยบายและดำเนินการวางแผนและพัฒนาให้สอดคล้องกัน รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทสตรีขึ้นในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ให้ทำหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนพัฒนาสตรี คณะกรรมการชุดนี้ได้รวบรวมข้อมูลปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับสตรีที่เกิดขึ้น และกำหนดแนวนโยบายและมาตรการในการพัฒนาสตรีเสนอขึ้นเป็นแผนพัฒนาสตรีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาโครงสร้างและกระจายบริการทางสังคม ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระยะที่ 5 แผนพัฒนาสตรีระยะที่ 5 นี้ ในด้านเนื้อหาจะเห็นว่ามีความครอบคลุมปัญหาต่าง ๆ ของสตรี การวางแผน

มาตรการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับนโยบายและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ตั้ง
 ก่อมาเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2526 โดยคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 153 ได้แต่งตั้งคณะกรรมการ
 พัฒนาสตรีแห่งชาติขึ้น โดยมีอำนาจหน้าที่สรุปได้ดังนี้

1. ประสานงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาสตรีระหว่างองค์กรของรัฐด้วยกัน ระหว่าง
 องค์กรของรัฐและของเอกชน และระหว่างรัฐบาลกับสหประชาชาติ และกับองค์การและมูลนิธิ
 ทั้งของรัฐและเอกชนจากต่างประเทศ

2. ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาจัดทำแผนและโครงการพัฒนาสตรี
 ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

3. กำหนดแนวทางในการพัฒนาสตรี จัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง ของโครงการ
 ตลอดจนบทบาทและการแบ่งความรับผิดชอบของงานและพื้นที่ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ทั้งของ
 รัฐและเอกชน

4. พิจารณาเสนอแนะให้คำปรึกษาตลอดจนแสวงหาความร่วมมือและความช่วย-
 เหลือเพื่อส่งเสริมให้การพัฒนาสตรีทั้งองค์กรของรัฐและเอกชนให้สามารถปฏิบัติงานอย่างมี
 ประสิทธิภาพ

5. ควบคุม ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานและหาข้อมูล เพื่อสนับสนุนให้
 งานพัฒนาสตรีบรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย พร้อมทั้งดำเนินการ เผยแพร่ข่าวสาร
 เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนา

6. พิจารณาให้คำปรึกษาและเสนอแนะต่อรัฐบาลในด้านนโยบายและในการแก้
 ปัญหาทั้งระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาวในการพัฒนาสตรี

การวิเคราะห์บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนา
 เศรษฐกิจและสังคมนั้น จะได้วิเคราะห์ไปตามลำดับดังต่อไปนี้ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของ
 หน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรี การดำเนินงานให้การศึกษา ผลการให้การศึกษา
 และการบริหารงานพัฒนาสตรีของหน่วยงานรัฐบาล

1. วัตถุประสงค์และเป้าหมายของหน่วยของรัฐบาล

ในการดำเนินงานให้การศึกษาแก่สตรีเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมนั้น หน่วยงาน
 รัฐบาลและหน่วยต่างก็ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้เป็นการเฉพาะในแต่ละโครงการ เช่น

โครงการเกทกิจ เกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตรมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความรู้ทางด้าน เกทกิจ เกษตรแก่กลุ่มเป้าหมาย ในขณะที่โครงการอุตสาหกรรมในครอบครัวของกรมส่งเสริม อุตสาหกรรมก็มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับการประดิษฐ์สิ่งของขึ้นใช้เอง ในครอบครัว หรือจำหน่าย โครงการการศึกษาผู้ใหญ่รูปแบบต่าง ๆ ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนก็มี วัตถุประสงค์ที่จะฝึกคนให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น โครงการของกรมการพัฒนาชุมชนก็มี วัตถุประสงค์ที่จะเพิ่มรายได้ให้สตรีและจัดตั้งองค์กรสตรี ฯลฯ จะเห็นว่าในหน่วยงานแต่ละ แห่งต่างก็มีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป ซึ่งถ้าวิเคราะห์ดูให้ละเอียดจะเห็นว่า เป็นความแตก- ต่างในรายละเอียดที่เน้นเฉพาะแต่ละโครงการไป แต่วัตถุประสงค์หลัก ๆ นั้นหน่วยงานรัฐบาล เหล่านี้มีไม่แตกต่างกันเลย ซึ่งผู้วิจัยจะแยกเป็นวัตถุประสงค์ทาง เศรษฐกิจและสังคม

วัตถุประสงค์หลักทางด้าน เศรษฐกิจ

หน่วยงานรัฐบาลทุกแห่งที่ให้การศึกษาด้านวิชาชีพ ในรูปของการฝึกอบรมและ ฝึกฝนทักษะในการประกอบอาชีพ จะมีวัตถุประสงค์หลักที่ตรงกันคือ

1. เพื่อส่งเสริมการประหยัด
2. เพื่อเพิ่มพูนรายได้
3. เพื่อให้เป็นอาชีพ

วัตถุประสงค์ทางด้านสังคม

หน่วยงานรัฐบาลทุกแห่งที่ให้การศึกษากะสตรี จะมีวัตถุประสงค์หลักทางด้านสังคม ดังต่อไปนี้

1. เพื่อพัฒนาจิตใจ เปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของสตรี
2. เพื่อให้สตรีได้ตระหนักในบทบาท ภาระหน้าที่ที่มีต่อสังคม และมีส่วนร่วมในการ

พัฒนาสังคม

สำหรับเป้าหมายของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษากะสตรีไทย แท้เดิมมุ่ง ให้การศึกษาสามัญ การอบรมวิชาชีพ การส่งเสริมช่วยเหลือเพื่อแก้ปัญหาของสตรี แต่ใน ปัจจุบันได้เริ่มเห็นความสำคัญของสตรีและพลังความสามารถต่าง ๆ ที่มีอยู่แต่ไม่ได้ถูกนำออก มาใช้ หน่วยงานรัฐบาลจึงมุ่งที่จะให้การศึกษากะสตรีในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้สตรี ตระหนักและนำความสามารถที่มีอยู่ออกมาใช้ ตลอดจนก้าวเข้ามามีบทบาททางสังคมมากขึ้น

เริ่มจากการ เป็นมารดาที่ดี เป็นผู้นำในการอบรมเลี้ยงดูลูกหลานและ เผยแพร่ ความรู้แก่เพื่อนบ้าน เป็นผู้นำในการพัฒนารูปแบบโภชนาการ การวางแผนครอบครัว จัดระบบเศรษฐกิจในครอบครัว

เป้าหมายของการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาสตรี

1. โสตร์มีฐานะความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น และให้สามารถช่วยเหลือครอบครัวในการประกอบอาชีพ
2. โสตร์มีความรู้เกี่ยวกับโภชนาการ อนามัยแม่และเด็ก การวางแผนครอบครัว
3. พัฒนาสตรีให้คิดเป็น ทำเป็น กล้าแสดงความคิดเห็นและกล้าปฏิบัติ
4. พัฒนางานสตรีให้เข้มแข็ง

จะเห็นว่าเป้าหมายของโครงการต่าง ๆ ที่หน่วยงานรัฐบาลจัดขึ้นมุ่งให้สตรีได้ก้าว เข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมเท่าเทียมกับชาย รวมทั้งให้รวมตัวกันเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง

2. การดำเนินงานให้การศึกษาแก่สตรี

ในเรื่องของการดำเนินงานให้การศึกษาแก่สตรีนั้น ผู้วิจัยได้นำประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายดังต่อไปนี้

กลุ่มเป้าหมาย

งานหรือโครงการต่าง ๆ ของหน่วยงานรัฐบาลที่มีหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่สตรีต่างก็มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะของตนซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มเป้าหมายเดียวกันหรือคนละกลุ่มก็ได้ เช่นโครงการของกรมการพัฒนาชุมชนกลุ่มเป้าหมายจะได้แก่สตรีแม่บ้านและเยาวชนสตรีในชนบท ซึ่งก็เป็นกลุ่มเป้าหมายเดียวกับกรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานแรงงานภาคพัฒนาชนบท ส่วนโครงการของหน่วยงานอื่นที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นสตรีโดยไม่กำหนดความเป็นแม่บ้านหรือสตรีวัยรุ่นได้แก่กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา กรมอนามัย และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และในกรณีโครงการของกรมราชทัณฑ์ และกรมประชาสงเคราะห์นั้นมีกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะพิเศษกว่าหน่วยงานอื่น ๆ คือ เป็นสตรีที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจหรือสังคม กลุ่มเป้าหมายของหน่วยงานเหล่านี้นอกจากจะแตกต่างกันไปในแต่ละหน่วยงานแล้วยังแตกต่างกันไปในแต่ละโครงการอีกด้วย เกณฑ์ในการจำแนกกลุ่มเป้าหมายอาจจะสรุปได้ว่า คือ อายุ สถานภาพการ

สมรส และปัญหาของสตรีทางกฎหมายโดยสรุปจะเห็นว่า กลุ่มเป้าหมายของหน่วยงานรัฐบาลแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. สตรีแม่บ้าน
2. เยาวสตรี
3. สตรีที่มีปัญหาทางกฎหมาย

ความแตกต่างในเรื่องของกลุ่มเป้าหมายนั้นจะส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบส่วนอื่น ๆ ของโครงการอีกมาก ไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์ หลักสูตร วิธีการดำเนินงาน หน่วยงานที่มีกลุ่มเป้าหมายกลุ่มเดียวกันก็มักจะมีวัตถุประสงค์ หลักสูตร และวิธีการดำเนินงานไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนหน่วยงานที่มีกลุ่มเป้าหมายต่างกันก็ย่อมจะมีวัตถุประสงค์ หลักสูตร และวิธีการดำเนินงานแตกต่างกันออกไปมาก ทั้งนี้ก็เพื่อความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายนั่นเอง การสรุปว่าหน่วยงานใดมีกลุ่มเป้าหมายกลุ่มใดนั้น เป็นการสรุปจากงานหรือโครงการส่วนใหญ่ของหน่วยงานนั้น ๆ ดังนั้นจะพบว่าบางโครงการ ของหน่วยงานบางแห่งไม่ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่แน่นอนว่าจะเป็นสตรีหรือบุรุษ ดังเช่นโครงการของกรมการศึกษาออกโรงเรียน ซึ่งถ้าพิจารณาโครงการโดยละเอียดแล้วจะเห็นว่า วัตถุประสงค์ก็ไม่ได้เน้นเรื่องของสตรีโดยเฉพาะ แต่จะเขียนไว้กว้าง ๆ หลักและวิธีการดำเนินงานก็ใช้หลักทั่วไปซึ่งไม่มีความเหมาะสมหรือจะช่วยพัฒนาสตรีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นผลที่ได้จากการอบรมความโครงการจึงไม่เกิดประโยชน์แก่สตรีเท่าที่ควร "และจากประสบการณ์พบว่าโครงการที่จัดนั้น (โครงการการศึกษาผู้ใหญ่ชายสามัญ สายอาชีพและการฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ การจัดกลุ่มสนใจเป็นต้น) ไม่สามารถสนองความต้องการของสตรีได้อย่างแท้จริง" (กรมการศึกษาออกโรงเรียน, ม.ป.ป. : 1) ผู้วิจัยมีความเห็นว่าหน่วยงานรัฐบาลที่มีหน้าที่ในการให้การศึกษาศตรีควรจะได้แยกการพัฒนาสตรีออกมาเป็นอีกงานหนึ่งต่างหาก เพื่อให้ได้มีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับการพัฒนาสตรี นอกจากนี้ยังจะช่วยให้มีเจ้าหน้าที่ที่จะรับผิดชอบงานด้านนี้โดยตรงคอยควบคุมบริหารงานให้ดำเนินไปตามเป้าหมายและนโยบายของหน่วยงานและทำให้งานพัฒนาสตรีสามารถดำเนินไปพร้อม ๆ กันในทุกหน่วยงาน การคิดลดประสานงานกันก็ทำได้สะดวกเพราะมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงคอยติดต่อกันอยู่ ทางคานงบประมาณ การที่แยกงานพัฒนาสตรีออกมาต่างหากเช่นนี้ทำให้ใช้งบประมาณสำหรับการพัฒนาสตรีโดยเฉพาะ ทำให้การปฏิบัติงานตามโครงการ

ทำให้กว้างขวางและมีประสิทธิภาพสูงอีกด้วย

หลักสูตรการศึกษา

ในเรื่องของหลักสูตรหรือเนื้อหาที่หน่วยงานรัฐบาลให้การศึกษามรรคนั้น หน่วยงานส่วนใหญ่จะให้การศึกษาในทางด้านวิชาชีพ และวิชาชีพเป็นหลัก นอกจากนั้นก็ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย สำหรับหน่วยงานที่ให้ความรู้ทางด้านวิชานั้นก็ได้แก่กรมการศึกษาออกโรงเรียน กรมประชาสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์ และกรมแรงงาน ส่วนหน่วยงานที่ให้ความรู้ทางด้านอาชีพก็ได้แก่ กรมการศึกษาออกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา กรมการพัฒนาชุมชน กรมประชาสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์ สำนักงานแรงงานพัฒนาชนบท กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สำหรับหน่วยงานที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร และกรมอนามัย จะเห็นว่าหน่วยงานรัฐบาลแทบทุกแห่งจะให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพแก่สตรีเป็นหลัก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะความคุ้นตัวของหน่วยงานต่าง ๆ ในการมุ่งแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของสตรี และส่งเสริมให้สตรีเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจให้มากและจริงจังขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาเกณฑ์ในการให้การศึกษาประเภทต่าง ๆ แก่สตรีนี้จะพบว่ามียุ 2 เกณฑ์ คือ กลุ่มเป้าหมาย และความรับผิดชอบของหน่วยงาน หน่วยงานที่มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจงว่าเป็นสตรีกลุ่มใด โดยเฉพาะ เช่น กรมประชาสงเคราะห์ และกรมราชทัณฑ์ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายเป็นหญิงมีภรรยาและหญิงต้องโทษก็สามารถจะจัดการศึกษาสายสามัญนอกเหนือจากการศึกษาสายอาชีพให้แก่สตรีที่ยังไม่จบการศึกษาภาคบังคับก็ได้ เพราะข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายมีรายละเอียดมาก ในขณะที่หน่วยงานอื่น ๆ ที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มสตรีในชนบทไม่สามารถทราบรายละเอียดของกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดได้ หรืออาจทราบก็ไม่สามารถจัดการศึกษาสายสามัญให้ได้ เพราะมีความจำกัดหลายประการไม่ว่าจะเป็นระยะเวลา ความพร้อมของบุคลากร สถานที่ และที่สำคัญที่สุดคืองบประมาณ

อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรทางด้านวิชาชีพพบว่าหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล มักจะจัดคล้าย ๆ กัน คือตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี และตัดผมสตรี ทั้ง ๆ ที่การจัดการศึกษาให้แก่สตรีควรจะมีขอบเขตที่กว้างขวางกว่าการให้ความรู้เรื่องการค้าเย็บเสื้อผ้าและการตัดผมสตรี นอกจากนี้หลักสูตรต่าง ๆ ของหน่วยงานรัฐบาลมักจะเป็นหลักสูตรที่กำหนดโดยเจ้าหน้าที่บริหารจากส่วนกลางซึ่งจะกำหนดให้สอดคล้อง

กับหลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยไม่คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ความต้องการและปัญหาของสตรีในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นเมื่อนำหลักสูตรดังกล่าวมาใช้จะประสบความสำเร็จน้อย เพราะสตรีจะไม่สะดวกเวลาในการประกอบอาชีพมาอบรมในเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อเขาเลย หรือเมื่อสตรีอบรมไปแล้ว เขาก็จะไม่ใส่ใจประโยชน์จากความรู้อบรมไป เพราะความรู้ดังกล่าวไม่ตรงกับความต้องการหรือช่วยแก้ปัญหาให้แก่สตรีเลย หลักสูตรไม่ควรจะกำหนดมาจากส่วนกลาง แต่ควรจะให้โอกาสสตรีได้มีส่วนร่วมในการกำหนดเรื่องที่ต้องการอบรมตามสภาพปัญหาและความต้องการของสตรี โดยที่ทางหน่วยงานรัฐมาจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์แก่สตรีในการตัดสินใจ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับตลาด อาชีพที่น่าสนใจ และเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น วิธีนี้จะทำให้สตรีสนใจและกระตือรือร้นที่จะมาเรียนโดยไม่ว่าเป็นองค์การประชาสัมพันธ์เลย

วิธีการดำเนินงาน

วิธีดำเนินงานให้การศึกษาคณะโครงการต่าง ๆ ของหน่วยงานรัฐในปัจจุบันมีวิธีการดำเนินงานที่แตกต่างกันออกไป บางหน่วยงานก็เข้าไปพัฒนาโดยเริ่มจากการตั้งกลุ่มสตรีองค์กรสตรีขึ้นมา เช่น คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบล ของกรมการพัฒนาชุมชน บางหน่วยงานก็เริ่มจากการรวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร บางหน่วยงานก็ทำโครงการไปปฏิบัติกับสตรีกลุ่มเป้าหมายโดยปราศจากการจัดองค์กรบริหารใด ๆ ทั้งสิ้น ความแตกต่างในลักษณะนี้ย่อมมีผลกระทบต่อผลการฝึกอบรมอย่างมาก กล่าวคือในหน่วยงานที่ไม่ได้มีการรวมกลุ่มสตรีขึ้นมาเป็นกลุ่มหรือองค์กรสตรี เมื่อสตรีมารับการฝึกอบรมเสร็จแล้วก็แยกย้ายกันไป บางคนที่อาจนำความรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ประโยชน์ บางคนก็ไม่สนใจ ในขณะที่สตรีที่รวมกันเป็นกลุ่มแล้วมารับการอบรมเมื่อฝึกอบรมแล้วจะร่วมกันนำความรู้ที่ได้มาจากการอบรมมาทำงานใด เป็นประโยชน์ร่วมกัน หน่วยงานรัฐมาส่วนใหญ่มักจะไปให้ความรู้ฝึกอบรมแก่ชาวบ้านโดยตรงโดยไม่ผ่านองค์กรบริหารใด ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นการให้การศึกษามากกว่าจะมุ่งการรวมกลุ่มของสตรีเพื่อเสริมสร้างพลัง นอกจากนี้การดำเนินงานเช่นนี้ยังทำให้เกิดการปฏิบัติงานซ้ำซ้อนกันทั้งในระดับตำบลและหมู่บ้าน ในประเด็นนี้จะเห็นว่าผู้วิจัยวิเคราะห์ถึงผลเสียของการดำเนินงานโดยไม่มีการจัดกลุ่มสตรีหรือกลุ่มสตรี อย่างไรก็ตามการจัดการจัดกลุ่มโดยหน่วยงานต่าง ๆ

ของรัฐและหน่วยงานของเอกชนบางครั้งก็มีมากและยังจัดในลักษณะที่ต่างกนต่างจัก จนทำให้เกิดความซ้ำซ้อนซับซ้อน เพราะสตรีคนเดียวกันต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ หลายกลุ่ม เช่นนี้แทนที่จะเป็นประโยชน์และสร้างพลังให้กลุ่มสตรี กลับเป็นโทษเพราะสตรีไม่สามารถที่จะปฏิบัติภารกิจของแต่ละกลุ่มให้สำเร็จสมบูรณ์ได้

การวางแผนงานโครงการ

แผนงานและโครงการ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินการให้การศึกษาแก่สตรี เพราะแผนหรือโครงการนี้จะ เป็นเครื่องกำหนดการปฏิบัติงานพัฒนาสตรีของเจ้าหน้าที่ ในภาคสนาม ในปัจจุบันการดำเนินงานด้านการบริหารของหน่วยงานต่าง ๆ ยังคงรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลางจึงเป็นผู้สั่งงานฝ่ายเดียว เป็นการสื่อสารทางเดียว ทำให้ไม่ทราบข้อเท็จจริงตลอดจนสภาพปัญหาความต้องการของท้องถิ่น โครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่สตรีมักจะถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง คือเจ้าหน้าที่ระดับบริหารของกระทรวง การวางแผนในระดับล่างจึงไม่มี ทุกอย่างวางแผนโดยเจ้าหน้าที่ราชการ ซึ่งมักจะไปยึดเยี่ยโครงการให้แก่ประชาชน โดยประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ไม่มีการปรึกษาหารือประชาชน" (สุนทร สุนันท์ชัย 2525 : 4) โครงการที่ดำเนินการ เช่นนี้มักจะไม่ได้อผลดีเท่าที่ควร เพราะประชาชนไม่ได้มีความต้องการหรือความจำเป็นจึงไม่สนใจมาร่วมโครงการ หรือถ้ามารวมก็ขาดความเข้าใจในเป้าหมาย วัตถุประสงค์และประโยชน์จะเห็นว่กิจกรรมที่สตรีเคยทำกันเพื่อการรวมกลุ่มมักจะไม่ยั่งยืนเพราะสตรีไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ ประโยชน์ของการมาร่วมก็ผิดปรอมอย่างแท้จริง เมื่อกิจกรรมต่าง ๆ สิ้นสุดสมาชิกกลุ่มไม่เห็นประโยชน์ที่จะมาร่วมกลุ่มกันต่อไป จึงทำให้กลุ่มสลายตัวในที่สุด นอกจากจะไปยึดเยี่ยโครงการที่เจ้าหน้าที่ราชการวางแผนมาให้กับประชาชนโดยเขาไม่ต้องการแล้ว โครงการดังกล่าวยังนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายในท้องถิ่นต่าง ๆ กันด้วย การที่โครงการใดโครงการหนึ่งจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาคนและท้องถิ่นนั้น ๆ โครงการนั้นจะต้องสนองความต้องการและความจำเป็นของแต่ละท้องถิ่น และสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและกลุ่มประชากรเป้าหมาย ซึ่งดังเหล่านี้จะเป็นไปไม่ได้ถ้าหน่วยงานอื่นจะมีโครงการเพียงโครงการเดียวที่กำหนดมาจากส่วนกลางแล้วนำมาใช้กับท้องถิ่นทุกแห่งทั่วประเทศ ในประเด็นสุดท้ายเกี่ยวกับการวางแผนโครงการคือโครงการของหน่วยงานรัฐบาลดังกล่าวไม่มีความสัมพันธ์หรือต่อเนื่องกันเลย ไม่ว่าจะเป็นในหน่วยงานเดียวกันหรือต่างหน่วยงาน แต่มีลักษณะแยกเป็นโครงการโดด ๆ และบางโครงการ

ยังไปจัดสอนวิชาอื่นเกี่ยวกับอีก ซึ่ง เติงก๊วย เป็นการ แยกแบ่งสตรีมารับการอบรมจากหน่วยงาน ของคน การมีโครงการต่าง ๆ ออกมาในลักษณะโลก ๆ ไม่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันถึง ๆ ที่จัดใน พื้นที่เป้าหมายและกลุ่มเป้าหมายเดียวกันก็เพราะแผนงานโครงการต่าง ๆ ถูกกำหนดมาจาก เจ้าหน้าที่บริหารของหน่วยงานรัฐบาลนั้น ๆ โดยที่ต่างฝ่ายต่างก็จัดโดยไม่มีการประสานงาน กัน เพราะฉะนั้นในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ภาคสนามก็ปฏิบัติตามโครงการที่กำหนดไว้เพราะ “การให้รางวัลขึ้นอยู่กับการทำงานตามโครงการนั้น ๆ ให้เสร็จเท่านั้น” (เอกิน รหัสั้น 2523 : 15) การประสานงานในทางปฏิบัติจึง เป็นสิ่งที่หวังได้ยากมาก และการมีโครงการ ต่าง ๆ ยังขาดความต่อเนื่อง ไม่มีโครงการอื่นมารองรับยังเป็นสาเหตุหนึ่งของความล้มเหลว ของโครงการต่าง ๆ อีกด้วย เพราะจากสภาพความเป็นจริงสตรีในชนบทนั้นมีทักษะและความ สามารถทั่ว ๆ ไปเป็นส่วนใหญ่เพราะชีวิตและความเป็นอยู่ไม่สลับซับซ้อน เป็นการเรียนรู้ จากชีวิตประจำวันและจากบรรพบุรุษ การทำอะไรใหม่จึงเกิดความไม่มั่นใจในความถนัดของ ตน เวลาที่หน่วยงานรัฐบาลไปฝึกอบรมวิชาชีพใหม่ ๆ ให้ถ้าทำเพียงครั้งเดียวแล้วเลิกก็จะ ไม่ได้อะไร จะคงมีการเพิ่มเติมมีโครงการมารับรองพัฒนาทักษะดังกล่าวอยู่เสมอเพื่อ สร้างความมั่นใจให้สตรี

ถ้าหน่วยงานรัฐบาลที่มีหน้าที่รับผิดชอบให้การศึกษาศรีได้มีการทำงานติดต่อกับ ประสานงานกัน งานพัฒนาสตรีก็คงจะก้าวหน้า เพราะหน่วยงานรัฐบาลที่มีหน้าที่ในการ ศึกษาสตรีในปัจจุบันมีอยู่มากมาย มีทั้งหน่วยงานทางการศึกษาโดยตรง หน่วยงานด้านวิชา ชีพโดยเฉพาะ หน่วยงานเหล่านี้แหละที่จะต่างคนต่างทำโครงการของตนก็หันมารวมมือกันจัด โครงการที่มีลักษณะครอบคลุมทุกสาขาวิชาที่จำเป็นต่อการพัฒนาสตรีขึ้นมา ความรู้ที่จำเป็น ต่อการพัฒนาคนและชุมชนนั้น จันทร์ ชุมเมืองนัก โคกฉลาไววากือ (จันทร์ ชุมเมืองนัก 2520 : 36)

1. ความรู้ทางวิชาการ
2. ความรู้ทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม
3. ความรู้เกี่ยวกับตนเอง

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าวิธีการที่จะให้ความรู้ดังกล่าวได้ครบถ้วนพร้อมกันนั้นต้องอาศัย การประสานงานอย่างใกล้ชิดของหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการให้การศึกษาทุก ๆ หน่วยงาน กือ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เพราะการประสานงานที่คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษานอกโรงเรียนดำเนินการอยู่นั้นสามารถประสานงานระหว่างหน่วยงานเพียง 2 แห่ง ในเรื่องนี้ศาสตราจารย์คุณดวงเดือน พิศาลนุศร ผู้อำนวยการโครงการส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในพระบรมราชูปถัมภ์ และโครงการการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาของสมาคมสตรีอุดมศึกษา (สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์ 2526 :) ได้กิดริเริ่มการสอนแบบผสมผสานขึ้น การสอนแบบนี้เป็นเทคนิควิธีการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีผสมผสานวิชาการหลายวิชาเข้าเป็นหน่วยเดียวกัน สามารถถ่ายทอดความรู้ได้พร้อมกันในระยะเวลาอันสั้นโดยผสมผสานเนื้อหาวิชาการต่าง ๆ ได้ถึง 8 วิชา คือ เพาะปลูก ถนอมอาหาร สุขภาพอนามัยด้านอุปถัมภ์เหตุ โภชนาการ ประเพณีวัฒนธรรมไทย การสหกรณ์ การศึกษานานาชาติ กระบวนการผลิตและจำหน่าย การฝึกการใช้ภาษาไทยด้วยการอ่าน สำหรับวิธีการดำเนินการสอนแบบผสมผสานนี้ต้องอาศัยการประสานงานและการทำงานร่วมกันเป็นทีมของเจ้าหน้าที่ทั้ง 4 กระทรวง โดยให้เจ้าหน้าที่ เกษตรกร วิศวกรของกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นแกนกลางในการสอนและมีกอบรมกุ่มแบบบ้านเกษตรกร โดยให้ความรู้ด้านการถนอมอาหาร และให้เจ้าหน้าที่เกษตร เป็นผู้ให้ความรู้ในด้านการเพาะปลูก เจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข เป็นผู้คอยให้ทางโภชนาการและสุขภาพอนามัย เกี่ยวเนื่องกับการให้ความรู้เรื่องการถนอมอาหารนั้น และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนของกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินและการพัฒนาชนบท เจ้าหน้าที่ทางการศึกษาจะเป็นผู้ให้ความรู้ ด้านการทบทวนการอ่านเขียน การฝึกพูด ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม วิถีทางดำเนินชีวิตไปพร้อม ๆ กับการศึกษานานาชาติโดยใช้หัวข้อจากของที่นำมาฝึกปฏิบัติเป็นต้น ดังนั้นในระยะเวลาอันจำกัด การสอนแบบผสมผสานนี้สามารถให้ความรู้อันเป็นประโยชน์แก่สตรีในการดำรงชีวิต

วิธีการถ่ายทอดความรู้แบบผสมผสานนี้นับเป็นกิจกรรมการศึกษาที่เน้นการปฏิบัติ ไม่ใช่การบรรยาย ดังนั้นจึงไม่ทำให้สตรีเกิดความเบื่อหน่ายหรือไม่เข้าใจเพราะได้มีการฝึกปฏิบัติทดลองและทดลองปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้การสอนแบบผสมผสานยังประหยัดเวลาทั้งของผู้อบรมและผู้มารับการอบรม ในด้านของผู้อบรมทำให้เวลาในการสอนสั้นลง ในด้านของผู้มารับการอบรมก็ไม่ต้องเสียเวลาในการประกอบอาชีพมารับการอบรมหลายครั้ง การที่ท้อ เสียเวลามารับการอบรมหลาย ๆ ครั้งทำให้สตรีเกิดความเบื่อหน่ายและเสียเวลาและไม่มารับการอบรม ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาสตรีไม่สามารถทำได้ทั่วถึง โครงการนี้เนื่องจาก

จะประหยัดเวลาแล้วยังสามารถสนองความต้องการและปัญหาของสตรีได้ดี เพราะการอบรมนั้นใช้การโต้ตอบซึ่งกันและกันทำให้เจ้าหน้าที่ทราบความต้องการของสตรีและสามารถเลือกสอนเนื้อหาได้ตรง ในด้านของการประสานงานนั้น การประสานงานของ 4 กระทรวง คือ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข ทำงานร่วมกันยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาชนบทยากจนและเป็นการแก้ปัญหา "การขาดการประสานงานในระดับวางแผนและปฏิบัติ" (อรุณ ปรีดีคิดล 2524 : 34)

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าโครงการดังกล่าวจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการประสานงานและความสามารถของเจ้าหน้าที่ การประสานงานจะมีประสิทธิภาพหรือไม่อยู่ที่เจ้าหน้าที่ที่ควบคุมโครงการต้องติดต่อเจ้าหน้าที่ของทั้ง 4 กระทรวงให้พร้อม และเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ของทั้ง 4 กระทรวงนี้จะต้องมีความรู้ ความสามารถในวิชาการเฉพาะด้านของตนอย่างดี นอกเหนือจากความสามารถในการเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของสตรีมาอบรม

3. ผลการให้การศึกษาอบรม

หน่วยงานรัฐบาลหลายแห่งยังขาดการติดตามผลการให้การศึกษาแก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นสตรีโดยเฉพาะ เช่น กรมอาชีวศึกษา กรมแรงงาน สำนักงานแรงงานพัฒนาชนบท กองส่งเสริมสหกรณ์ไทย และกองอุตสาหกรรมสิ่งทอซึ่งข้อมูลไม่ได้แยกผลการให้การศึกษาแก่สตรี แต่อาจจะคาดคะเนจำนวนผู้รับการอบรมที่เป็นสตรีได้จากการพิจารณารายวิชาที่เรียนซึ่งเป็นความรู้ของสตรี เช่น การทอผ้า การตัดเสื้อ อย่างไรก็ตามข้อมูลดังกล่าวไปเป็นข้อมูลที่แน่นอนพอที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ได้

การติดตามผลการให้การศึกษาแก่สตรีของหน่วยงานรัฐบาลนอกจากจะไม่ค่อยได้ติดตามผลหรือติดตามผลแต่ไม่ถี่แถมพิเศษที่แน่นอน ยังมีอยู่หลายหน่วยงานที่ทำการติดตามผลแล้วแต่ไม่ให้นำผลการติดตามมาใช้ปรับปรุงการดำเนินงานในครั้งต่อไปเลย ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น การติดตามผลก็ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร เพราะจุดมุ่งหมายสำคัญของการติดตามผลนั้นคือการนำผลจากการติดตามผลมาใช้ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของงานในการดำเนินงานครั้งต่อไป

นอกจากนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การติดตามผลการให้การศึกษาแก่สตรีที่หน่วยงานรัฐบาลทั้งหลายทำอยู่นั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือจะวัดออกมาเป็นตัวเลขวาดำเนินการอบรมสตรี

ที่หน่วยงานในเรื่องนั้น ๆ ไปแล้ว ก่อน ในแต่ละปี การวิเคราะห์ก็มักจะพิจารณาว่ามีผู้สำเร็จ การอบรมในเรื่องนั้น ๆ กี่คน มากกว่าหรือน้อยกว่าเรื่องอื่น ๆ เท่าไร มากกว่าหรือน้อยกว่าการ อบรมในปีก่อนเท่าไร ซึ่งการวิเคราะห์เช่นนี้ไม่ก่อให้เกิดความจริงแก่ผู้บริหารเลย แต่ในภาพ ที่สวยงามแก่ผู้บริหารว่าในปีที่เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานสามารถอบรมสตรีได้มากขึ้น ครอบคลุม พื้นที่มากขึ้น การวิเคราะห์แบบนี้ยังทำให้เกิดความเข้าใจผิดอีกด้วย เช่น จากการพิจารณา ผลการฝึกอบรมวิชาโภชนาการ แก่แม่บ้านในชนบทในปีหนึ่งมีผู้สำเร็จการอบรมหนึ่งแสนคน ในปีต่อมาก็ได้ทำการอบรมแม่บ้านได้อีก 2 แสนคน ดูว่าบางท่านอาจเกิดความเข้าใจผิด ได้ว่าแม่บ้านในชนบทไทยตั้งสามแสนคนมีความรู้ทางโภชนาการที่ถูกต้อง มีสุขภาพแข็งแรง ไม่มีภาวะทุพโภชนาการ สามารถเลี้ยงบุตรหลานให้เจริญเติบโตเพราะรับประทานอาหารที่ ถูกต้องครบถ้วน แต่จากการไปเห็นสภาพที่แท้จริงแม่บ้านเหล่านี้อาจมีไม่ถึงแสนคนก็ได้ที่เป็น ไปตามความเข้าใจนั้น แม่บ้านอีกมากอาจจะยังงงชอบรับประทานอาหารสูง ๆ ดิบ ๆ อาจ เลี้ยงอาหารทารกด้วยอาหารแข็ง ๆ สำหรับผู้ใหญ่ เด็กอาจยังคงเป็นโรคขาดอาหาร ทั้งนี้ เพราะการฝึกอบรมให้เขาเข้าใจแต่เพียงอย่างเดียวไม่สามารถจะเปลี่ยนพฤติกรรมของเขา ได้หมด ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกมากที่เกี่ยวข้อง เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพความก้นการของ ทองถิ่น เป็นต้น การติดตามผลการฝึกอบรมจึง เป็นเพียงตัว เลขของผู้ที่สำเร็จการอบรม ไม่ใช่ตัว เลขของผู้ที่มีความรู้ไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ ซึ่งผลการฝึกอบรมที่ต้องการทราบ เพื่อการวิเคราะห์ต่อไปนั้นควรจะเป็นประการหลังมากกว่า อยากรู้ก็ถามการ ติดตามผลใน ลักษณะดังกล่าวไม่สามารถทำได้ง่าย ๆ เพราะเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาและความสังเกตใน การติดตามผล จึงก็ต้องยอมรับว่าสำหรับประเทศไทยของเรานั้นขณะที่เจ้าหน้าที่หรือวิทยากร ที่จะมาให้การอบรมก็ยังขาดแคลนอยู่ การที่จะหาเจ้าหน้าที่มาติดตามผลการฝึกอบรมในแบบ ดังกล่าวจึงทำได้ยากมาก

4. การบริหารงานสตรีของหน่วยงานรัฐบาล

ในปัจจุบันสตรีเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 5 ก็ได้บรรจุแผนพัฒนาสตรีไว้เป็นส่วนหนึ่ง ของโครงการและการกระจายบริการทางสังคม นับว่าเป็นแผนที่มีแนวนโยบายที่ชัดเจนและมีมาตรการที่จะนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้ อย่างไรก็ตามแม้รัฐบาลจะเห็นความสำคัญของสตรี

และได้กำหนดแผนพัฒนาสตรีไว้แต่ก็ไม่ได้ตั้งองค์กรใดองค์กรหนึ่งขึ้นรับผิดชอบการพัฒนาสตรี โดยเฉพาะ การพัฒนาสตรีจึงกระจายอยู่ในหน่วยงานรัฐบาลต่าง ๆ ในรูปของงานหลักบ้าง งานเสริมบ้าง หน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาก็เป็นงานหลักใดแก กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา นอกนั้นงานให้การศึกษาก็เป็นงานรองหรืองานเสริมงานหลักของหน่วยงาน นอกจากนี้การให้การศึกษาก็ถูกจัดเป็นสตรีโดยเฉพาะนั้นก็ทำกันในหน่วยงานที่ให้การศึกษาก็เป็นงานเสริม เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมประชาสงเคราะห์ กรมอนามัย กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม หน่วยงานรัฐบาลนอกเหนือจากนี้จะให้การศึกษาก็ถูกจัดเป็นชายและหญิงรวมกันไป ดังนั้นการดำเนินงานให้การศึกษาก็สตรีนอกจากจะแตกต่างกันไปตามลักษณะงานของแต่ละหน่วยงานแล้ว ก็ยังแตกต่างกันไปตามลักษณะความรับผิดชอบและลักษณะของกลุ่มเป้าหมายอีกด้วย กล่าวคือหน่วยงานที่รับผิดชอบงานให้การศึกษาก็จะเน้นเป็นงานหลักก็ย่อมจะต้องดำเนินงานไปด้านนั้น ๆ กว้างขวาง สมบูรณ์ ครอบคลุมกว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบงานอื่นจึงกล่าวเป็นงานเสริม เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียนที่รับผิดชอบงานให้การศึกษาก็จะพัฒนาประชาชนโดยตรง ฉะนั้นงานของกรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงครอบคลุมและกว้างขวางมาก รูปแบบการเรียนการสอนก็มีหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นการศึกษานานาชาติ การศึกษาสายอาชีพ การศึกษานานาชาติแบบเบ็ดเสร็จ ฯลฯ การเรียนการสอนที่นำโดยผู้ที่มีประสบการณ์ทางการสอนที่เข้าใจธรรมชาติของผู้ใหญ่ และขอที่ศึกษาที่ก่อมลพิษมาแต่เดิมเป็นแบบประมาทที่จัดให้กับการศึกษาโดยตรง ในหน่วยงานที่รับผิดชอบงานให้การศึกษาก็เป็นงานเสริม เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สำนักงานแรงงานวิจัยและพัฒนา กรมส่งเสริมการเกษตร กรมอนามัย ฯลฯ การให้การศึกษาก็จะมุ่งเน้นในด้านเนื้อหาซึ่งทางหน่วยงานนั้น ๆ มีนักวิชาการด้านนั้นอยู่แล้ว ส่วนวิธีการให้การศึกษานั้นส่วนใหญ่ก็จะใช้วิธีการบรรยายหรือสาธิตเป็นหลัก บางแห่งเช่นกรมส่งเสริมการเกษตรก็ใช้วิธีการรวมกลุ่มแบบมาก่อนแล้วจึงสาธิตเป็นต้น อย่างไรก็ตามหน่วยงานที่รับผิดชอบงานให้การศึกษาก็เป็นงานเสริม มักจะมีปัญหาในการขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องวิธีการให้การศึกษานานาชาติโดยตรง การอบรมจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควรในด้านการจูงใจสตรี ในหน่วยงานรัฐบาลที่รับผิดชอบงานให้การศึกษาก็เป็นงานเสริมอีกกลุ่มหนึ่งคือ กรมประชาสงเคราะห์และกรมราชทัณฑ์ หน่วยงานของรัฐดังกล่าวมีหน้าที่ด้านการส่งเสริมการช่วยเหลือสงเคราะห์และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ลักษณะการให้การศึกษาก็ให้ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ

ซึ่งทางหน่วยงานต้องให้เจ้าหน้าที่จัดการสอนเองบ้างก็มักจะประสบปัญหาในด้านการขาดครู เพราะเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ไม่มีวุฒิครูทำให้สอนไม่ไถ่ผลดี ครูทางด้านวิชาชีพก็หายาก เพราะผู้ที่มีความชำนาญในอาชีพใดอาชีพหนึ่งโดยตรงมักจะทำงานส่วนตัวหรือรับจ้างบริษัทต่าง ๆ ได้ เงินเดือนสูงความยาก โดยเฉพาะกรมราชทัณฑ์ก็จะขาดครูสอนทางวิชาสามัญมากของอาศับ เจ้าหน้าที่ในเรือนจำทัณฑ์สถานนั้น ๆ สอนซึ่งก็สอนได้เฉพาะการศึกษาระดับชั้น ๆ เท่านั้น ทำให้ไม่สามารถขยายการศึกษาให้สูงขึ้นตามความต้องการของผู้เรียนได้ การที่กรมราชทัณฑ์ไม่มีครูที่มีวุฒิกูมาสอนในระดับสูง ๆ เพราะงานการให้การศึกษาของกรมมีโรงงานหลัก เพราะฉะนั้นก็ควรเปรียบเทียบตลอดจนงบประมาณค่าจ้างต่าง ๆ ในการบรรจุครูจึงไม่มี การศึกษาในระดับที่จัดอยู่ก็ไม่ได้มาตรฐาน จะเห็นว่าการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการให้การศึกษาเป็นงานหลัก หรืองานเสริม ถ้าได้มีการประสานงานกันก็จะทำให้สามารถร่วมกันใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้คุ้มค่า อย่างไรก็ตามการประสานงานระหว่างหน่วยงานนั้นไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้ง่าย ๆ โดยเฉพาะในระบบราชการไทยที่ต่างฝ่ายต่างก็ต้องการสร้างผลงานของตนเอง

ในด้านการจัดการให้การศึกษาแก่สตรีของหน่วยงานรัฐบาลต่าง ๆ ที่มีหน้าที่ให้การศึกษาแก่สตรีทั้งหน้าที่หลักและหน้าที่รองต่างก็แตกต่างกันไปโดยที่ไม่สามารถกำหนดได้ว่าจุดมุ่งหมายของการให้การศึกษาที่แท้จริงคืออะไร กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นไม่มีความเหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างกิจกรรมที่จัดให้สตรีในเมืองและในชนบท หรือสตรีแม่บ้าน เยาวสตรี หรือสตรีที่มีปัญหา การบริหารงานพัฒนาสตรีต่างก็จัดไปโดยไม่มีสิ่งใด เป็นหลักเกณฑ์หรือแกน ขึ้นอยู่กับผู้บริหารในส่วนกลางของแต่ละหน่วยงาน การบริหารงานพัฒนาสตรียังมีลักษณะเหมือนกับการพัฒนาอื่น ๆ ของประเทศที่ยังคงรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ทั้ง ๆ ที่การพัฒนาสตรีส่วนใหญ่มุ่งพัฒนาสตรี มชนซึ่งมีความแตกต่างจากสตรีในเมืองหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความต้องการ สภาพแวดล้อม การพัฒนาในปัจจุบันยังมีการกระจายอำนาจสู่ระดับล่างน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชน ทุกอย่างจะคงจ้องสังใจโดยผู้ที่มีอำนาจในระดับจังหวัดเป็นหน่วยค่าที่สุด เช่นการอนุมัติโครงการต่าง ๆ เกือบทุกโครงการ อำเภอละด้างยังไม่มีอำนาจใด ๆ การจะพัฒนาสตรีให้โดยลดีควรที่จะกระจายอำนาจสั่งการตัดสินใจออกไปยังส่วนภูมิภาค โดยการใจปรั่โยชน์จากองค์กรสตรีที่มีอยู่ของกรมการพัฒนาชุมชน คือ คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน และคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบลเป็นหลักในการเสนอความต้องการ

และการวางแผนจากเมืองล่างขึ้นมา และอาศัยการประสานงานของ 4 กระทรวงหลักในการ
 ดायทอดความรู้อย่างเหมาะสมให้แก่สตรี เมื่อกล่าวถึงจุดนี้ใครจะเสนอบัญชีที่สำคัญเกี่ยวกับการ
 การบริหารงานงานพัฒนาสตรีนั้นก็คือในปัจจุบัน " การบริหารงานเพื่อการพัฒนาสตรีทั้งหน่วย
 งานรัฐบาลและเอกชนส่วนใหญ่ยังมีลักษณะทางคนต่างทำ ทางหน่วยงานก็มีนโยบาย แผน
 โครงการ วัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงานที่แตกต่างกันออกไป ผลที่ได้จากการดำเนินการ
 พัฒนาสตรีจึงยังขาดแนวทางการดำเนินงานที่ยังผลให้การพัฒนาสตรียังไม่บรรลุวัตถุประสงค์
 ของชาติเท่าที่ควร" (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี 2524 : 3) รัฐบาลก็ได้ตระหนักถึงความจำเป็น
 ของการมีองค์กรสตรีทำหน้าที่บริหาร และประสานงานพัฒนาสตรีที่กระจายอยู่ในหน่วยงาน
 ต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน จึงได้มอบหมายให้สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์
 รับผิดชอบงานพัฒนาสตรี ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์นั้นแม้จะ
 เป็นองค์กรที่ทำงานพัฒนาสตรีมานาน แต่องค์กรนี้ก็ เป็นองค์กร เอกชนซึ่งขาดทั้ง กำลัง เงิน
 และกำลังคน กรรมการสมาชิกของสภาสตรีฯ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบหลักอยู่แล้ว
 เวลาในการทำงานพัฒนาสตรีจึงมีจำกัด นอกจากนี้การที่รัฐบาลมอบหมายงานนี้ให้แก่สภาสตรีฯ
 ก็เป็นการรับรองทางพฤกษิไยเท่านั้น ไม่ได้รับการรับรองทางนิตินัยเพราะฉะนั้นสภาสตรีฯจึง
 ไม่มีอำนาจใดที่จะไปผลักดันให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำงานพัฒนาสตรีโดยเฉพาะ หน่วยงาน
 รัฐบาลให้ เขามารวมมือปฏิบัติตามแนวทางที่สภาสตรีฯกำหนด ดังนั้นรัฐบาลจึงไม่ควรจะให้
 สภาสตรีฯรับผิดชอบงานพัฒนาสตรีโดยลำพัง หรือถ้าจะให้สภาสตรีฯทำงานพัฒนาสตรีก็ควรจะ
 ได้ตั้งสภาสตรีฯให้ เป็นองค์กรระดับชาติ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีมีอำนาจตามกฎหมายในการ
 สั่งงานหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนที่มีหน้าที่ในการพัฒนาสตรี และจัดสรรงบประมาณ
 ให้อย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ ตลอดจนให้กรรมการและสมาชิกเป็นข้าราชการประจำเพื่อจะ
 ได้มีเวลาทำงานพัฒนาสตรีอย่างเต็มที่

องค์กรสตรี

การจัดตั้งองค์กรสตรีในปัจจุบันในวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะ
 ที่ 5 ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน และคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบล
 ซึ่งกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ องค์กรสตรีดังกล่าวจะทำหน้าที่เป็นผู้นำ
 เป็นตัวแทนของหมู่บ้าน ตำบล และเป็นอนุกรรมการของคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน และ

คณะกรรมการสภาตำบล (การทำงานของคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้านจะต้องใกล้ชิดกับคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน การเสนอปัญหาหรือขอรับความช่วยเหลืออะไรจะต้องเสนอผ่านคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ๆ จะเป็นผู้เขียนโครงการ เสนอผ่านคณะกรรมการสภาตำบลขึ้นไป จนถึงจังหวัด ส่วนคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบลก็ทำงานควบคู่กับคณะกรรมการสภาตำบลอย่างใกล้ชิด) การทำงานขององค์กรสตรีนั้นสตรีจะเป็นผู้บริหารองค์กรเอง เป็นผู้ตัดสินใจในการกำหนดกิจกรรมและชนิดของความช่วยเหลือจากภายนอกด้วยตนเอง เจ้าหน้าที่ของรัฐจะไม่เข้าไปบริหารงานในกลุ่ม แต่จะคอยเป็นที่เลี้ยงและที่ปรึกษาในการบริหาร และการดำเนินกิจกรรม

การบริหารงานขององค์กรสตรีนี้เป็นอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสตรีโดยตรงในการที่จะพัฒนาตัดสินใจในกิจกรรมของกลุ่ม แต่การดำเนินงานจะต้องอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน และคณะกรรมการสภาตำบลตามลำดับ กล่าวคือในค่านโยบายแผนและโครงการ ตลอดจนการขอความช่วยเหลือจากภายนอกจะต้องได้รับการยินยอมจากคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน และคณะกรรมการสภาตำบล ขณะเดียวกันคณะกรรมการทั้งสองนี้จะเป็นผู้ร่วมรับผิดชอบในการบริหารความก้าวหน้าหรือล้มเหลวของกลุ่มสตรีด้วย

อย่างไรก็ตามการบริหารกิจกรรมเกี่ยวกับสตรีที่ยังคงขาดประสิทธิภาพเพราะผู้นำสตรีมักจะขาดความรู้และประสบการณ์ในการเป็นผู้นำและผู้บริหารงานพัฒนาสตรี และยังขาดความตั้งใจเสียสละเพื่อกิจกรรมของกลุ่ม หรืออาจจะยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรและประโยชน์ของการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม นอกจากนี้คณะกรรมการทุกระดับไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน คณะกรรมการสภาตำบลต่างก็ไม่สนใจกิจกรรมของสตรีอย่างจริงจัง และการที่ทางหน่วยงานต่างก็จัดตั้งกลุ่มสตรีเพื่อทำงานตามโครงการของหน่วยงานของตน ทำให้มีการจัดตั้งกลุ่มสตรีมากมายสับสน และยิ่งสตรีขาดความเข้าใจแล้วก็ยิ่งเกิดความเบื่อหน่าย การจัดตั้งองค์กรสตรีจึงไม่ได้ผลอย่างเต็มที่ กลุ่มสตรีก็ขาดเอกภาพและเอกสิทธิ์เฉพาะ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนหลังของบทที่ 4 นี้ผู้วิจัยจะเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ โดยใช้แบบสอบถาม โดยจะเสนอเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทย เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรคของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทย เพื่อความเข้าใจตรงกันในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงขอเสนอการแปลความค่าเฉลี่ย โดยผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตความคิดเห็นไว้ 4 ระดับ คือ 4, 3, 2, 1 อันได้แก่ เห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วยมาก เห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยที่สุด ตามลำดับ และแปลความค่าเฉลี่ย ดังนี้

3.56 - 4.00	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
2.56 - 3.55	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
1.56 - 2.55	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
1.00 - 1.55	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล

ตารางที่ 18 สถานภาพทั่วไปของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล

	สถานภาพทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ	ชาย	74	30.58
	หญิง	158	69.42
2. อายุ	ต่ำกว่า 26 ปี	18	7.44
	26 - 35 ปี	129	53.31
	36 - 45 ปี	57	23.55
	46 - 55 ปี	28	11.57
	56 ปีขึ้นไป	10	4.13
3. วุฒิทางการศึกษา	ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	2	.82
	มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	38	15.70
	ประโยควิชาชีพชั้นสูง	7	2.89
	อนุปริญญา	10	4.13
	ปริญญาตรี	158	65.28
	ปริญญาโท	27	11.15
	สูงกว่าปริญญาโท	-	-
4. อายุราชการ	อย่างน้อย 5ปี	75	30.99
	6 - 10 ปี	59	24.38
	11- 20 ปี	75	30.99
	21 ปีขึ้นไป	33	13.63

ตารางที่ 18 (ต่อ)

สถานภาพทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
5. โอกาสในการปฏิบัติงานอาสาสมัครอื่น ๆ		
บอย	15	6.19
พอสมควร	46	19.00
น้อยครั้ง	57	23.55
ไม่เคยเลย	124	51.23

เกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล สรุปได้ว่าเจ้าหน้าที่
 หน่วยงานรัฐบาลทั้งหมด 242 คน เป็นชาย 74 คิดเป็นร้อยละ 30.58 เป็นหญิง 168 คน
 คิดเป็นร้อยละ 69.42 อายุของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลร้อยละ 53.31 มีอายุอยู่ระหว่าง
 26-35 ปี รองลงมา ร้อยละ 23.55 มีอายุอยู่ระหว่าง 36-45 ปี ส่วนวุฒิทางการศึกษา
 ของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 65.28 มีวุฒิปริญญาตรี รองลงมาคือ
 ร้อยละ 15.70 มีวุฒิมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า สำหรับอายุราชการของเจ้าหน้าที่หน่วยงาน
 รัฐบาลส่วนใหญ่ ร้อยละ 30.99 มีอายุราชการอยู่ระหว่าง 1-5 ปี และ 11-20 ปี และใน
 ด้านโอกาสในการปฏิบัติงานอาสาสมัครอื่น ๆ เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลส่วนใหญ่ ร้อยละ
 51.23 ไม่เคยปฏิบัติงานอาสาสมัครอื่น ๆ เลย รองลงมาคือร้อยละ 23.55 ก็ปฏิบัติงาน
 น้อยครั้ง

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ตารางที่ 19 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ประหยัด

ข้อความ	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน รัฐบาล		ระดับของความ พึงพอใจ จาก 5
	ระดับความ คิดเห็น \bar{X}	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน S.D.	
หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ประหยัดในด้านต่อไปนี้ มากน้อยเพียงใด			
ด้านคหกรรม	2.86	1.03	มาก
ด้านหัตถกรรมเกษตร	2.06	0.95	น้อย
การเก็บถนอมและแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร	2.39	1.05	น้อย
การใช้วัสดุเหลือใช้ หรือหางายมาคิดแปลงประดิษฐ์สิ่งของให้เกิดประโยชน์	2.76	1.08	มาก
การเพาะปลูกพืชต่าง ๆ	1.91	0.99	น้อย

จากตารางที่ 19 จะเห็นว่า เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลมีความเห็นโดยเฉลี่ยว่าบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเพื่อส่งเสริมการประหยัดมีมากในด้านคหกรรม และการใช้วัสดุเหลือใช้หรือหางายมาคิดแปลงประดิษฐ์สิ่งของให้เกิดประโยชน์ ส่วนด้านที่เห็นว่าโดยเฉลี่ยมีบทบาทในการให้ศึกษาน้อย ได้แก่ ด้านหัตถกรรมเกษตร การเก็บถนอมและแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และการเพาะปลูกพืชต่าง ๆ

ตารางที่ 20 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาทของ
หน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อส่งเสริมการ
เพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัว

ข้อความ	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน รัฐบาล		
	ระดับความ คิดเห็น	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับของความ คิดเห็นที่ความ
	\bar{X}	S.D.	จาก \bar{X}
หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีไทย เพื่อส่งเสริมการเพิ่มพูนรายได้ในคานต่อไปในมากน้อย เพียงใด			
คานคหกรรม	2.68	1.02	มาก
คานหัตถกรรม	2.66	1.04	มาก
คานอุตสาหกรรมในครอบครัว	2.64	1.07	มาก
คานการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้เครื่อง ประดับ	2.45	0.98	น้อย
คานกรรมวิธีการผลิตเกษตรกรรมแผนใหม่	1.77	0.87	น้อย
คานภาษาต่างประเทศ	1.43	0.72	น้อยที่สุด

จากตารางที่ 20 จะเห็นว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลมีความเห็นโดยเฉลี่ยว่า
บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อส่งเสริมการเพิ่มพูนรายได้ให้
ครอบครัวมีมากในคานคหกรรม หัตถกรรม และอุตสาหกรรมในครอบครัว ส่วนคานที่เห็นว่า
โดยเฉลี่ยมีบทบาทในการให้ศึกษาน้อย ได้แก่ คานการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้เครื่อง-
ประดับ และคานกรรมวิธีการผลิตเกษตรกรรมแผนใหม่ และคานที่เห็นว่าโดยเฉลี่ยมีบทบาท
ในการให้ศึกษาน้อยที่สุด ได้แก่ ภาษาต่างประเทศ

ตารางที่ 21 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาทของ
หน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อส่งเสริมให้
ยึกเป็นอาชีพ

ข้อความ	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน รัฐบาล		ระดับของความ คิดเห็นที่ความ จาก \bar{x}
	ระดับความ คิดเห็น \bar{x}	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน S.D.	
หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ สตรีไทยเพื่อให้ยึกเป็นอาชีพในท่านต่อไปนี้มาก น้อยเพียงใด			
คานคหกรรม	2.94	1.11	มาก
คานหัตถกรรม	2.40	0.98	น้อย
คานอุตสาหกรรมในครอบครัว	2.33	1.08	น้อย
คานธุรกิจ	1.67	0.94	น้อย
คานเลขานุการ	1.60	0.86	น้อย

จากตารางที่ 21 จะเห็นว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล มีความเห็นโดยเฉลี่ย
ว่าบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อให้ยึกเป็นอาชีพนั้นมีมาก
ในคานคหกรรม ส่วนคานที่เห็นว่าโดยเฉลี่ยมีบทบาทในการให้ศึกษาน้อย ได้แก่
คานหัตถกรรม คานอุตสาหกรรมในครอบครัว คานธุรกิจ และคานเลขานุการ

ตารางที่ 22 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาทของ
หน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาศาสตรีไทยเพื่อพัฒนาสังคม

ลำดับ ที่	ข้อความ	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน รัฐบาล		ระดับของความ คิดเห็นที่ความ จาก \bar{X}
		ระดับความ คิดเห็น	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	
		\bar{X}	S.D.	
1.	ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยให้แก่มุสลิมสตรีเพื่อ ให้รักษาสุขนิสัยส่วนบุคคล ครอบครัวและชุมชน	2.34	1.09	น้อย
2.	ให้ความรู้เรื่องสุขภาพ และป้องกันโรคเพื่อให้ สามารถป้องกันโรคต่าง ๆ	2.35	1.10	น้อย
3.	ให้ความรู้เกี่ยวกับอนามัยแม่และเด็ก เพื่อให้ ความรู้ไปใช้กับตนเองและลูก	2.42	1.12	น้อย
4.	ให้ความรู้เรื่องการปรุงอาหารตามหลักโภชนาการ เป็นการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรีและสมาชิก อื่น ๆ ในครอบครัว	2.54	1.11	น้อย
5.	ให้ความรู้เรื่องการดูแลอบรมลูกเพื่อให้เลี้ยงดูเด็ก ให้เจริญทั้งร่างกายและจิตใจ	2.30	1.11	น้อย
6.	ให้ความรู้เรื่องยาแกสตรี้ และสนับสนุนให้ร่วมกัน เป็นสหกรณ์ยา จัดหาขายที่จำเป็นไว้ในหมู่บ้าน	1.92	1.03	น้อย
7.	ให้ความรู้เรื่องการปรับปรุงบ้านเรือน เพื่อเป็น ตัวอย่างแกสตรีคนอื่น ๆ ในชุมชน	2.16	1.08	น้อย
8.	ให้ความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัวเพื่อให้สตรีได้ เข้าใจและเห็นความจำเป็นของการวางแผนครอบครัว	2.40	1.15	น้อย
9.	ให้ความรู้เรื่องวิธีการคุมกำเนิดให้แก่มุสลิมสตรี เพื่อนำ ความรู้ไปใช้ และถ่ายทอดให้เพื่อนบ้าน	2.37	1.17	น้อย

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ลำดับ ที่	ข้อความ	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน รัฐบาล		
		ระดับความ คิดเห็น	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับของความ คิดเห็นที่ความ จาก \bar{x}
		\bar{x}	S.D.	
10.	ให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสมาชิก ในครอบครัวให้แก สตรีทำให้เกิดความสัมพันธ์ อันดีในครอบครัว	2.08	1.00	น้อย
11.	ให้การศึกษายุใหญ่แก่สตรี เพื่อให้มีความรู้ปรับ ตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม	2.26	1.00	น้อย
12.	ให้การศึกษายุใหญ่แก่สตรีเพื่อให้อ่านออกเขียนได้	2.11	1.11	น้อย
13.	ให้การศึกษายุใหญ่แก่สตรีเพื่อส่งเสริมสมรรถภาพ ในการคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น	2.09	1.06	น้อย
14.	ให้ความรู้เรื่องมรรยาท และคุณสมบัติสตรีไทย เพื่อให้สตรีไม่ไปประกอบอาชีพที่ไม่เหมาะสม	1.88	1.00	น้อย
15.	ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย เพื่อให้สตรี เห็นข้อดีและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย	2.30	.98	น้อย
16.	ให้การอบรมค่านิยมความซื่อสัตย์	2.24	.96	น้อย
17.	ให้การอบรมค่านิยมความประหยัด	2.36	.98	น้อย
18.	ให้การอบรมค่านิยมความขยันหมั่นเพียร	2.23	1.00	น้อย
19.	ให้ความรู้ทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงาน สตรีเพื่อมิให้ถูกเอารัดเอาเปรียบ	1.85	.96	น้อย
20.	ให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยแก่สตรี เพื่อให้ เข้าใจและปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่	2.05	.92	น้อย

ตารางที่ 22(ต่อ)

ลำดับ ที่	ข้อความ	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน รัฐบาล		
		ระดับความ คิดเห็น \bar{X}	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน S.D.	ระดับของความ คิดเห็นที่ความ จาก \bar{X}
21.	อบรมความรู้ด้านการเป็นผู้นำ เพื่อให้สตรี รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ และเข้าร่วม กิจกรรมของชุมชน	2.22	.93	น้อย

จากตารางที่ 22 จะเห็นว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลมีความเห็นโดยเฉลี่ยว่า
บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาสังคมมีน้อย

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรคของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทย

ตารางที่ 23 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาของ
หน่วยงานรัฐบาลในการบริหารงาน (ในฐานะผู้บริหาร)

ข้อความ	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน รัฐบาล		ระดับของความ คิดเห็นที่ความ จาก \bar{X}
	ระดับความ คิดเห็น \bar{X}	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน S.D.	
การบริหารงานของหน่วยงานรวมไว้ที่ส่วนกลาง ไม่มีนโยบายรวมที่แน่นอนที่หน่วยงานจะใช้เป็น	2.37	1.20	น้อย
แนวทางในการปฏิบัติ	2.40	1.12	น้อย
เจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ด้านการศึกษานอกโรงเรียน	2.11	1.05	น้อย
ขาดการร่วมมือประสานกันอย่างแท้จริง	3.21	.84	มาก

จากตารางที่ 23 จะเห็นว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล มีความเห็นโดยเฉลี่ยว่าหน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในการบริหารมากในเรื่อง การขาดการร่วมมือประสานกันอย่างแท้จริง ส่วนเรื่องที่เห็นว่าโดยเฉลี่ยเป็นปัญหาน้อยได้แก่ การไม่มีนโยบายรวมที่แน่นอนที่หน่วยงานจะใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ การบริหารงานของหน่วยงานรวมไว้ที่ส่วนกลาง เจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ด้านการศึกษานอกโรงเรียน

ตารางที่ 24 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาของ
หน่วยงานรัฐบาลในการบริหารงาน (ในฐานะผู้บังคับบัญชา)

ข้อความ	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน รัฐบาล		ระดับของความ คิดเห็นจากความ จาก \bar{x}
	ระดับความ คิดเห็น \bar{x}	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน S.D.	
ผู้บังคับบัญชาไม่เข้าใจการทำงานอย่างแท้จริง	2.79	1.01	มาก
การสั่งงานลาซา	2.16	1.16	น้อย
มีขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานมาก ไขเวลา นาน	3.32	.92	มาก
ไม่ยุติธรรม	1.86	1.08	น้อย
ไม่มีเหตุผลในการสั่งงาน	1.80	.92	น้อย

จากตารางที่ 24 จะเห็นว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล มีความเห็นโดยเฉลี่ยว่า
หน่วยงานรัฐบาล มีปัญหาในการบริหารงาน (ในฐานะผู้บังคับบัญชา) มากในเรื่อง ขั้นตอน
ต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานมาก และผู้บังคับบัญชาไม่เข้าใจการทำงานอย่างแท้จริง ส่วนเรื่อง
ที่เห็นว่าโดยเฉลี่ยมีปัญหา น้อย ได้แก่ การสั่งงานลาซา ไม่ยุติธรรม ไม่มีเหตุผลในการ
สั่งงาน

ตารางที่ 25 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาของ
หน่วยงานรัฐบาลในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มสตรี

ข้อความ	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน รัฐบาล		
	ระดับความ คิดเห็น \bar{X}	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน S.D.	ระดับของความ คิดเห็นที่ความ มาก จาก \bar{X}
วิทยากรให้กลุ่มสตรีฝึกปฏิบัติไม่เพียงพอ	1.97	1.23	น้อย
กลุ่มสตรีฝึกปฏิบัติไม่เพียงพอ	1.84	1.07	น้อย
ขาดอุปกรณ์การสอน	2.09	1.15	น้อย
ขาดวัสดุที่ใช้ในการฝึก	2.14	1.16	น้อย
ขาดวิทยากรที่มีความชำนาญโดยเฉพาะ	2.11	1.20	น้อย
วิธีการฝึกอบรมไม่เหมาะสม	1.70	1.02	น้อย
อาคารสถานที่ไม่เพียงพอ	1.81	1.09	น้อย
สตรีไม่มีเวลามารับการฝึกอบรม	2.72	1.25	มาก

จากตารางที่ 25 จะเห็นว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล มีความเห็นโดยเฉลี่ย
ว่าหน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มสตรีมากในเรื่องที่สตรีไม่มี
เวลามารับการฝึกอบรม ส่วนเรื่องอื่น ๆ เห็นว่าโดยเฉลี่ยมีปัญหา น้อย

ตารางที่ 26 ความกึกกึ่งเห็นของเจาหนาที่หน่วยงานรฐบาลเกียวกับปัญหาของ
หน่วยงานรฐบาลในคานหลักสูตรการฝึกอบรมวิชาชีฟ

ขอความ	เจาหนาที่หน่วยงาน รฐบาล		
	ระกบความ กึกกึ่งเห็น	สวนเบียงเบน มาตรฐาน	ระกบของความ กึกกึ่งเห็นที่ความ จาก \bar{x}
	\bar{x}	S.D.	
เนือหาของหลักสูตรไมสัมพันธ์กับเวลาที่สอน	2.04	1.23	นอย
หลักสูตรระยะสั้นเกินไป	1.97	1.26	นอย
หลักสูตรระยะยาวเกินไป	1.42	.76	นอยที่สุด
หลักสูตรไมสอดคลองกับสภาพทองถิ่น	2.11	1.17	นอย
หลักสูตรไมสอดคลองกับความตองการของกลุมสตรี	2.08	1.20	นอย
ไมไควางหลักสูตรไวแนนอน	1.67	1.05	นอย
หลักสูตรลasmusยไมสามารถนำไปไซในชีวิตประจำวันไค	1.74	1.03	นอย
หลักสูตรมิใหเลือกเรียนนอย	1.83	1.15	นอย

จากตารางที่ 26 จะเห็นวาเจาหนาที่หน่วยงานรฐบาลมีความเห็นไคโดยเฉลี่ยววา
หน่วยงานรฐบาลมิปัญหาในคานหลักสูตรการฝึกอบรมวิชาชีฟนอย ยกเวนเรื่อหลักสูตร
ระยะยาวเกินไปที่เห็นวามีปัญหานอยที่สุด

ตารางที่ 27 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหา
ของหน่วยงานรัฐบาลในด้านกลุ่มเป้าหมายของการฝึกอบรม

ข้อความ	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน รัฐบาล		ระดับของความ คิดเห็นที่ความ จาก \bar{x}
	ระดับความ คิดเห็น	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	
	\bar{x}	S.D.	
สตรีไม่เห็นความสำคัญและไม่สนใจมารับการฝึกอบรม	2.69	1.27	มาก
สตรีไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง	2.15	1.12	น้อย
สตรีไม่มีเวลาว่างทำให้ขาดเรียน	2.52	1.24	น้อย
สตรีอ่านและเขียนไม่ได้	1.90	1.13	น้อย
สตรีขาดความกระตือรือร้นที่จะช่วยตนเอง	2.10	1.16	น้อย
สตรีไม่มีวัสดุสิ่งของมาฝึก	1.84	1.09	น้อย
มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนจนเป็นการกีดกัน ไม่ให้ผู้มีความจำเป็นได้เรียน	1.63	.92	น้อย

จากตารางที่ 27 จะเห็นว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลมีความเห็นโดยเฉลี่ยว่าหน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในด้านกลุ่มเป้าหมายมากในเรื่องที่สตรีไม่เห็นความสำคัญและไม่สนใจมารับการฝึกอบรม ส่วนเรื่องอื่น ๆ เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลมีความเห็นโดยเฉลี่ยว่ามีปัญหาน้อย

ตารางที่ 28 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหา
ของหน่วยงานรัฐบาลในคานบุคลากร

ข้อความ	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน รัฐบาล		
	ระดับความ คิดเห็น	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับของความ คิดเห็นที่ความ
	\bar{x}	S.D.	จาก \bar{x}
บุคลากรไม่ทราบวัตถุประสงค์และเป้าหมายของงาน ที่ทำ	1.95	1.11	น้อย
บุคลากรมีความรับผิดชอบในหน้าที่หลายอย่าง	2.59	1.21	มาก
บุคลากรขาดความรู้ความชำนาญในวิชาการใหม่ ๆ ที่ ทันสมัย	2.34	1.15	น้อย
บุคลากรขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้	2.25	1.18	น้อย
บุคลากรขาดความรู้ความชำนาญในวิชาชีพที่กลุ่มสตรี ต้องการ	2.11	1.24	น้อย

จากตารางที่ 28 จะเห็นว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลมีความเห็นโดยเฉลี่ย
ว่าหน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในคานบุคลากรมากในเรื่องที่บุคลากรมีความรับผิดชอบในหน้าที่
หลายอย่าง ส่วนเรื่องอื่น ๆ เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลมีความเห็นโดยเฉลี่ยว่ามีปัญหา
น้อย

ตารางที่ 29 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล เกี่ยวกับปัญหา
ของหน่วยงานรัฐบาลในกานงบประมาณ

ข้อความ	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน รัฐบาล		
	ระดับความ คิดเห็น	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับของความ คิดเห็นตีความ
	\bar{X}	S.D.	จาก \bar{X}
งบประมาณในการดำเนินงานไม่เพียงพอ	2.90	1.22	มาก
งบประมาณในการจัดฝึกอบรมให้แก่อสตรไม่เพียงพอ ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสมกับ	2.15	1.17	น้อย
ความต้องการของแต่ละหน่วยงานและท้องถิ่นได้	2.75	1.15	มาก
การเบิกจ่ายล่าช้า	2.49	1.22	น้อย

จากตารางที่ 29 จะเห็นว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลมีความเห็นโดยเฉลี่ย
ว่าหน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในกานงบประมาณมากในเรื่อง งบประมาณในการดำเนินงาน
ไม่เพียงพอ และการที่ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละ
หน่วยงานและท้องถิ่นได้ ส่วนเรื่องที่เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลมีความเห็นโดยเฉลี่ยว่ามี
ปัญหาน้อยได้แก่ การเบิกจ่ายล่าช้า และงบประมาณในการจัดฝึกอบรมให้แก่อสตรไม่
เพียงพอ

ตารางที่ 30 ความกิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาของ
หน่วยงานรัฐบาลในการประเมินผลการดำเนินงานในหลักสูตร
แกสตร์

ขอความ	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน		ระดับของความ กิดเห็นที่ความ จาก 5
	ระดับความ กิดเห็น	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน S.D.	
ขาดวิธีการประเมินผลที่ดี	2.51	1.09	น้อย
ขาดบุคลากรที่จะติดตามผล	3.25	.89	มาก
ไม่มีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน	2.90	1.02	มาก

ตารางที่ 30 จะเห็นว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลมีความเห็นโดยเฉลี่ยว่า
หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในการประเมินผลการดำเนินงานในหลักสูตรมากในเรื่อง
การขาดบุคลากรติดตามผล และไม่มีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน ส่วนเรื่อง
เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเห็นว่าปัญหาน้อยได้แก่ การขาดวิธีการประเมินผลที่ดี

ตารางที่ 31. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล เกี่ยวกับปัญหา
ของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาอาชีวศึกษา

ข้อความ	เจ้าหน้าที่ หน่วยงานรัฐบาล		
	ระดับความ คิดเห็น \bar{X}	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน S.D.	ระดับของความ คิดเห็นที่ความ จาก \bar{X}
จากวัสดุอุปกรณ์	2.24	1.21	น้อย
หาค่ากลางยาก	2.78	1.27	มาก
จากเจ้าหน้าที่อบรมเฉพาะงาน	2.00	1.14	น้อย
จากการออกแบบ และพัฒนารูปแบบให้ทันสมัย	2.19	1.17	น้อย
จากเงินทุนที่จะผลิตเมื่ออบรมแล้ว	2.43	1.26	น้อย

ตารางที่ 31. จะเห็นว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลมีความเห็นโดยเฉลี่ยว่า
หน่วยงานรัฐบาล มีปัญหาในการให้การศึกษาอาชีวศึกษามากในเรื่อง การหาค่ากลางยาก
ส่วนเรื่องอื่นเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลมีความเห็นโดยเฉลี่ยมีปัญหาน้อย